

ĂRKHIVELE OLTENIEI

DIRECTOR: PROF. C. D. FORTUNESCU

FONDATOR: Dr. CH. LAUGIER

Arheologia preistorică a Olteniei.

de Prof. D. BERCIU.

— INTRODUCERE —

Materialele arheologice mai vechi descoperite în Oltenia au fost adunate de către d-l I. Andrieşescu într'o lucrare referitoare la preistoria Olteniei, pe care o are în manuscris şi din care a publicat în 1921 un fragment de început¹⁾, unde d-sa face şi un istoric al cercetărilor până la acea dată şi scoate în evidenţă caracterul specific al provinciei noastre, în ceiace priveşte aspectul său arheologic. Din nefericire întreaga serie de desene lucrate la Craiova şi de planşe i-a fost pierdută de unul dintre colaboratorii săi (d-l H. Metaxa). Războiul a distrus muzee şi a risipit obiecte de a căror urmă nu se mai ştie nimic. Publicarea schiţelor şi a notelor dela muzeele oltene studiate înainte de războiu de d-l I. Andrieşescu ar umplea în orice caz un gol, de care se resimt cercetările ulterioare.

Lucrarea de faţă, — prezentată ca teză de doctorat la Facultatea de Filosofie şi Litere din Bucureşti în sesiunea Iunie 1933, — comisiunea fiind compusă din d-nii profesori. C. Rădulescu-Motru, decanul Facultăţii, preşedinte, I. Andrieşescu, S. Lambrino, G. Murnu şi S. Mehedinţi, membri, — este în strânsă legătură cu preocupările profesorului meu de preistorie, care nu numai că mi-a cedat o temă la care lucraşse atâta vreme, dar mi-a ajutat efectiv, atât în întreprinderea unor noi cercetări şi săpături arheologice în Oltenia, ca director al Muzeului Naţional de Antichităţi şi conducător al Seminarului de Preistorie dela Universitatea din Bucureşti, cât şi cu îndemnuri şi sfaturi, fără de care lucrarea aceasta n'ar fi fost dusă la bun sfârşit. Pentru aceasta şi pentru învăţătura dobândită dela d-sa îi rămânem mereu recunoscători.

În lucrarea noastră am căutat să răspundem direcţiunii celei noi, create de d-l I. Andrieşescu, anume aceia de a face

1. Din Preistoria Olteniei, în „Lui N. Iorga,—Omagiu“, 1921.

o deosebire între arheologia preistorică și preistoria propriu zisă²⁾, cea dintâi reprezentând latura statică, de adunare, descriere și de prezentare a materialelor, pe când preistoria interpretează, dă o semnificație istorică acestor date pozitive. Din acest punct de vedere, „Arheologia preistorică a Olteniei“ este o adunare de izvoare pentru o viitoare operă de sinteză asupra vremurilor preistorice în Oltenia. Ea se încadrează deasemeni în cercetarea regională, luată ca metodă de lucru, necesară cu deosebire în țările care se găsesc abia la începutul organizării muncii lor arheologice³⁾. Materialele și datele arheologice provin, în majoritatea lor, din cercetările și săpăturile noastre efectuate, fie de noi singuri, fie în colaborare cu d-nii Al. Bărcăcilă, C. N. Ploșor, I. Nestor și Gh. Georgescu,—săpături încheiate în 1935. Ulterior am adăugat unele descoperiri, ca cele de la Ostrovul-Mare (Mehedinți), care au o deosebită importanță pentru epoca bronzului, precum și nouele achiziții ale colecției dela Corabia.

În prezentarea acestor materiale am ținut seama în deosebi de metoda stratigrafică și tipologică, iar pentru a putea sesiza mai ușor întinderea și mișcarea cercurilor de civilizație am dat hărțile diferitelor tipuri de civilizație, aplicând astfel și metoda chorologică, a cărei valoare în studiile de preistorie nu mai poate fi contestată. Ne-am abătut dela descrierea strictă a obiectelor și dela prezentarea rezultatelor săpăturilor numai acolo, unde lipsea o încadrare cronologică sau stilistică, pentru a avea unitatea necesară unei lucrări. Situația geografică specifică în care se găsește Oltenia, și care hotărăște fără îndoială și aspectul său cultural, ne-a impus denumirea tipurilor de civilizație. Oltenia este o provincie de interferență, unde toate influențele și mișcările de civilizație își dau întâlnire. De aci și caracterul de mixtură al civilizațiilor sale, dar și originalitatea sa, datorită mai ales unui orizont mult mai larg decât al celorlalte provincii ale Daciei pre-și protoistorice.

Cadrul de timp ocupă vremea dela înfiripirea celei dintâi civilizații preistorice descoperite până acum în Oltenia (paleoliticul) și până la întemeierea Principatelor. În această privință am adoptat părerea d-lui I. Andrieșescu, după care evul mediu românesc nu poate fi înțeles în adevărata sa înfățișare, dacă nu se face apel și la preistorie, cu metodele sale de lucru. Datele scriptice sunt rare și nesatisfăcătoare ca informație istorică. Ele pot fi completate cu cele arheologice, fiindcă numai așa vom putea întregi viața băștinașilor, despre care izvoarele scrise tac. În Dacia pare a fi aceeași situație ca și în Nordul Europei, unde preistoria se prelungește peste întreg mileniul I-ii d. Chr.

2) A se vedea: D. Berciu, Ce este Preistoria?, în Revista Istorică a d-lui Profesor N. Iorga, nr. 1—3, 1938.

3) I. Andrieșescu, De la Preistorie la Evul Mediu, 1924, p. 41 și urm.

In ceiace privește bibliografia, am folosit în genere pe aceia în care se pot găsi materiale sau vreo informație arheologică ⁴⁾. Studiile interpretative—de altfel foarte puține—au fost lăsate la o parte. Ele vor fi folosite în „Preistoria Olteniei“, pe care intenționăm a o pregăti.

Au fost cercetate următoarele muzee și colecțiuni: Muzeul Regiunii Porților-de-Fier, Turnu-Severin; Muzeul Regional al Olteniei, Craiova; Muzeul „Al. Aman“ din Craiova; Muzeul „Al. Ștefulescu“, Tg.-Jiu; Muzeul Național de Antichități din București; Muzeul Municipiului București; Muzeul din Berlin (Staatl. Museum für Vor-und Frühgeschichte); colecția



Fig. 1

Provinciile istorice ale României. Les provinces historiques de la Roumanie.

Gh. Georgescu-Corabia; colecția prof. Ilie Constantinescu din Caracal; colecția Istrati-Capșa din T.-Severin; colecția Seminarului Nifon din R.-Vâlcea; colecția Dr. Severeanu, din București; colecția Seminarului de Preistorie din București și aceia a Seminarului de Preistorie din Viena.

Săpăturile și cercetările arheologice le-am întreprins ca autorizat al Comisiunii Monumentelor Istorice de sub conducerea d-lui Profesor N. Iorga și cu concursul material al d-lor I. Antrieșescu, Al. Bărcăcilă, C. N. Plopșor, Gh. Georgescu și Pompiliu Costescu, în calitate de conducători de muzee sau proprietari de colecțiuni. Cercetările din județul Gorj se datoresc d-nei Aretia Tătărescu. Săpăturile propriu-zise dela Balta

4) D. Berciu, Bibliografia Olteniei preistorice, în Arhivele Olteniei, nr. 92—94. O urmare și o completare a lucrării de față.

Verde (Mehedinți), care mi-au îngăduit a prezenta epoca bronzului și a fierului, au fost subvenționate de către Seminarul de Preistorie dela Universitatea din București. Multe dintre fotografiile mi-au fost date mai ales de către Al. Bărcăcilă și C. N. Ploșor. Aducem aici tuturor cele mai recunoscătoare mulțumiri. Sentimente de adâncă recunoștință păstrăm d-lui profesor N. Iorga, a cărui înțelegere și prețuire au fost pentru noi un permanent indemn la muncă, iar deseale călătorii în Sud-Estul Europei, cu studierea materialelor arheologice de acolo—fără de care nu se va înțelege pe deplin ceia ce se petrece la Nord de Dunăre, în Dacia—le-am făcut în repetate rânduri tot mulțumită d-sale.

Dar „Arheologia preistorică a Olteniei“, concepută cu un lux de material ilustrativ puțin obișnuit, vede lumina tiparului prin bunăvoință și priceperea d-lui prof. C. D. Fortunescu, directorul revistei „Arhivele Olteniei“, pentru care avem cuvinte de aleasă mulțumire.

Înainte de a termina, ținem a exprima convingerea că această adunare a vestigiilor de viață trecută, dintr'una din provinciile cele mai caracteristice ale țării noastre, va provoca lucrări similare pentru celelalte ținuturi, — lucrări premergătoare unei sinteze asupra preistoriei Daciei.

Iulie 1938.

I. Paleolitic. Mesolitic

Paleolitic. Cercetările și studiile asupra paleoliticului și mesoliticului în România au fost conduse în mod inegal, după împrejurări¹⁾. Provincia cea mai favorizată în această privință a fost în primul rând Transilvania și apoi Moldova de Nord. Oltenia n'a rămas însă prea multă vreme în afara acestor preocupări. Natura solului său și condițiunile antropogeografice nu erau mai puțin prielnice decât ale celorlalte provincii pentru înfiriparea vieții omenești încă din epoca cuaternară. Peșterile din regiunea muntoasă, cu deosebire cele din Gorj și poate „ponoarele“ Mehedințului, formau tot atâtea adăposturi naturale contra unui climat aspru și a nesiguranței vieții.

1) Un istoric al cercetărilor, întovărășit de bibliografia necesară, a dat d-l I. Nestor în: *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, 1933, p. 13—20. D-l C. N. Ploșor a înțecat o sinteză asupra paleoliticului în România, prezentată ca teză de doctorat la Universitatea din București, apărută abia de curând în *Dacia*, V-VI, 1935-1936 (1938), p. 41-107. Datele referitoare la Oltenia le folosim în lucrarea de față. Pentru Transilvania a se vedea lucrarea mai recentă: Marius Moga, *Paleoliticul inferior în Transilvania*, în *Anuarul Com. Mon., Ist., sect. pentru Transilvania*, IV, (1932-36) Cluj, 1937 (și extras).

Arheologul Teohari Antonescu a vizitat în 1897 munții din județul Gorj, descoperind cu acest prilej mai multe așezări preistorice, printre care și peșterile dela Polovragi și Baia-de-Fier, de unde s'au adunat „oase de animale diluvice“ și fragmente ceramice²⁾. În cadrul mișcării arheologice dela Tg.-Jiu, cu Al. Ștefulescu, Iuliu Moisil și Rola Piekarski, s'a continuat cercetarea peșterilor. Numărul acestora a sporit cu cea dela Runcu S'au făcut apoi săpături la Baia-de-Fier și s'au cules „cioburi ornamentate și oale mici și mari“, precum și „resturi de oase“³⁾. Pornind mai târziu pe urmele acestor precursori, d-l C. Nicolaescu-Plopșor

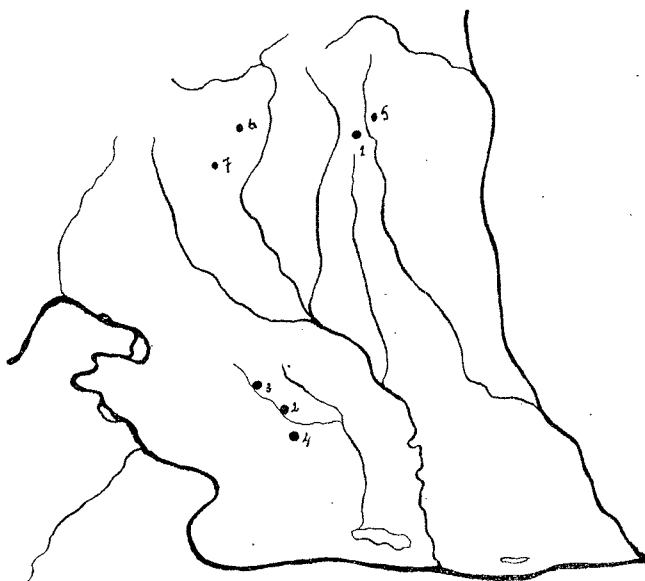


Fig. 2.

Paleolitic: Baia-de-Fier (1), Sâgheț (2), Cleanov (3); mesolitic: Cleanov (3), Plopșor (4); arta rupestră: Baia-de-Fier (1), Polovragi (5); Vaidei (6) și Runcu (7)

avea să ajungă la descoperirea paleoliticului și a artei rupestre în Oltenia. Existența omului paleolitic în Oltenia fusese bănuită încă din 1921 de către d-l I. Andrieșescu⁴⁾ și postulată în 1926 de însuși descoperitorul de mai târziu, d-l C. Plopșor⁵⁾.

2) C. Moisil în *Bul. Com. Mon., Ist.*, III, 1910, p. 116 și 119. Ca stațiune preistorică este amintită cea dela Vârțu (Gorj), săpată de către noi împreună cu d-l C. N. Plopșor în 1934 (Cf. *Bul. Com. Mon. Ist.* XXVIII, fasc. 83, 1935).

3) Iuliu Moisil, în *Arh. Olteniei*, V, 1926, p. 11 și 125.

4) I. Andrieșescu, *Din preistoria Olteniei*, extras din „Omagiul lui N. Jorga“, 1921, p. 13. D-sa se exprimă: „Pe cât de nesigură și greu de admis este existența omului terțiar în Oltenia, pe atât de probabilă este aceea a omului cuaternar și industriilor sale, pe atât de variată, bogată și răspândită este aici acea cultură, numită neolitică“ (p. 13-14).

5) C. Nicolaescu-Plopșor, *Paleoliticul în România*, extras din *Năzuința. Românească*, V, 2, 1925, p. 6.

Epoca paleolitică din provincia din dreapta Oltului este strâns legată de problema paleoliticului României, unde lipsește încă o coordonare a datelor arheologice, paleontologice și faunistice pentru stabilirea unei cronologii a istoriei pământului, „erdgeschichtliche Chronologie“, așa precum s'a încercat în Apus, cu bune rezultate. Primele descoperiri sigure încep în Oltenia—ca de altfel și în restul țării—cu musterianul, lipsind deci cele dintâi două perioade ale paleoliticului inferior, sau ale protoliticului, după terminologia arheologului dela Viena, O. Menghin ⁶⁾.

În 1929 d-l C. N. Plopșor ⁷⁾ a făcut noi cercetări în peștera „Muierilor“ dela Baia-de-Fier, cunoscută și prin arta rupestră. Intrarea în peșteră se face printr'un gang îngust, terminat într'o galerie, de unde pornește un puț, în care se scoabă cu scara sau frânghia, și care se deschide într'o galerie, unde s'au găsit obiecte de cuarțit alb, mai multe așchii cu evidente urme de lucru, un silex lucrat, precum și câteva pointes à main. Forma și tehnica acestor obiecte amintește industria musteriană dela Ohaba Ponor din județul Hunedoara ⁸⁾. În vecinătatea Băii-de-Fier silexul lipsește, ceiace a făcut pe omul cuaternar să folosească la nevoie cuarțitul alb, care se găsește aci din belșug în albia râului Galben, rostogolit din masivul Zănoaga, format din această rocă.

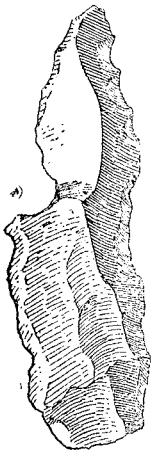


Fig. 3.

Industria litică pare a avea un aspect târziu musterian și poate cel mult aurignacian inferior. Analogiile cu descoperirile din peșterile transilvănene aparținând nivelului musterian superior și aurignacian timpuriu par a fi cele mai potrivite ⁹⁾, ca și cele din Bulgaria (peștera Moravița) ¹⁰⁾. Peștera a fost locuită de *ursus spelaeus* și *canis lupus fossilis*. Într'un sondaj mai adânc d-l C. N. Plopșor a dat peste un molar de *equus caballus fossilis*, iar la intrarea peșterii d-sa a determinat un strat „eneolitic“,—probabil ceramică de tip Coțofeni, ca în cele mai multe peșteri din Gorj și Vâlcea. Sub acest strat s'a descoperit altul cu material paleolitic, printre care și o lamă fină de silex, caracteristică industriei magdaleniene și tran-

6) O. Menghin, *Weltgeschichte der Steinzeit*, Viena 1931, p. 15 și urm. Pentru unele diferențe, în ceiace privește terminologia, a se vedea: U. Rellini, *Sulla nomenclatura delle culture quaternare*, în *Boll. di Paleontol. Ital.*, 1927, p. 156.

7) C. N. Plopșor, o. c., p. 45, 64-66, cu fig. 17-18. Fig. 16, lama dela Săglet (autorul o trece de data aceasta dela Suharu) și fig. 1, harta cu descoperirile paleolitice din România.

8) M. Roska, în *Publ. Muzeului jud. Hunedoara*, I, 1925 (Deva, 1925), p. 11 și urm. Cf. C. N. Plopșor, o. c., p. 65: „C'est une industrie tout à fait pareille à celle de Ohaba Ponor“.

9) M. Roska, în *Arh. Olteniei*, VIII, 1929, p. 349 și urm.

10) C. N. Plopșor, în *Arh. Olteniei*, IX, 1930, p. 214.

sformată mai apoi în „burin de graveur“¹¹⁾. În acelaș strat s'au găsit și lucruri de os. Peștera a fost locuită prin urmare și în paleoliticul superior.

Alături de așezările în peșteri există în Oltenia și o altă categorie, și anume aceia în *locuri deschise* (en pleim air), pe terasele bătute de soare ale râurilor. Schimbările climaterice și noile condițiuni de viață ce vor fi avut loc au determinat pe oamenii vremii a se coborî și în locuri deschise. Dintre numeroasele silexuri dela Cleanov (Mehedinți) unele par a avea un facies musterian¹²⁾. Se prea poate însă că aceste piese să provină dintr'o altă așezare paleolitică și aduse aci ca material prim, în mesolitic¹³⁾. Pe terasa mijlocie a Desnățuiului, arheologul craiovean a descoperit la Sâgheț (com. Vela), o frumoasă lamă de silex cu patină gălbue-roșcată, având un singur tăiuș: „une pointe aurignacienne à tranchant rabattu, type de l'Abri Audi“¹⁴⁾, (fig. 3) în determinarea tipului se pot face însă unele rezerve¹⁵⁾. Dela Suharu și Ploșșor (jud. Dolj) s'au adunat câteva silexuri, aflătoare azi în muzeul dela Craiova și în colecția d-lui C. N. Ploșșor. Ele manifestă un aspect caracteristic paleoliticului superior, și anume aurignacianului.

Industria silexului în formele sale superioare, pe care le cunoaște perioada solutreană, este ilustrată în Oltenia printr'o „pointe en feuille de laurier“, descoperită într'o localitate încă necunoscută nouă¹⁷⁾, și care rămâne cea mai bună replică la exemplarul dela Cuconești, județul Bălți singurul până acum în toată Europa răsăriteană¹⁸⁾.

Descoperirile paleolitice din Oltenia stau în strânsă legătură în special cu cele de pe versantul nordic al Carpaților, unde există un puternic centru musterian, dar mai ales aurignacian, prin ale căror iradiieri s'ar explica și așezările din Oltenia. Mai spre Vest aparițiile noastre își găsesc analogii la cele din Ungaria¹⁹⁾ și Cehoslovacia (Ondratitz, Moravia)²⁰⁾, iar singura lamă solutreană

11) Id. o. c., p. 97 și fig. 18. D-l Ploșșor stabilește următoarea stratigrafie: un stat musterian (cu ursus spelaeus), strat steril, strat magdalenean, strat steril și un strat „chalcolitic“ (o. c. p. 64).

12) Id. în *Arch. Olteniei*, V, III, 2929, p. 351 (prezentate abatelui Breuil și declarate de savantul francez ca musteriene).

13) Id. l. c.

14) Id. p. 352.

15) I. Nestor, o. c. p. 21 și nota 61.

16) În multe privințe analog celui din Țara Bârsei (I. Teutsch, *Das Aurignacien von Magyarbodza in Barlangkutató*, II, 1914, p. 6, fig. 7, e).

17) Colecția d-lui C. N. Ploșșor, care ne-a comunicat această descoperire.
18) N. N. Moroșanu, La plus jolie pointe en feuille de laurier solutréenne de la Roumanie, extras din Bull. de la Soc. Préhistorique Française, 10, 1934.

19) J. Hillebrand, Die älteste Steinzeit Ungarns, in *Arch. Ungarica*, XVII, 1925, p. 28 și urm. și pl. III, 8.

20) Cf. C. N. Ploșșor, in *Arch. Olteniei*, VIII, 1929, p. 352. Cf. H. Breuil, Notes de voyage paléolithique en Europe centrale, I, extras din *L'Anthropologie*, t. XXXIII-XXXV, 1935, p. 546 și urm. La Ondratitz este o industrie de tranziție dela musterian la aurignacian (ib.) O situație analogă pare a fi și la peștera „Muerilor“ dela Baia de fier.

amintită deschide posibilități de orientare peste Moldova, către Podolia și Ucraina. Spre Sud civilizația paleolitică din Oltenia se leagă de Bulgaria, iar descoperirile dela Cleanov și Suharu oferă în plus și analogii cu cele din câmpia Munteniei²¹).

În faza actuală a cercetărilor se poate spune că paleoliticul din Oltenia este reprezentat prin mustertian, aurignacian, solutrean și magdalenean. Nouile descoperiri vor spori materialul în legătură cu aceste perioade, îmbogățind conținutul fiecărui facies și vor deslega poate problema primelor două perioade ale paleoliticului inferior, a căror existență rămâne un postulat.

* * *

Mesolitic. Tendința de față a studiilor de preistorie este de a prezenta paleoliticul și mesoliticul ca un tot neîntrerupt, căutând a se renunța la unele denumiri vechi, pentru a înlătura o cât de mică falsă interpretare în legătură cu concepția unui hiatus ce ar fi existat între paleolitic și neolitic. Mesoliticul nu este decât o continuare și o supraviețuire a paleoliticului. De aceea denumirea epipaleolitic sau epimiolitic (O. Menghin-U. Rellini)²²) pare a fi foarte potrivită pentru a indica aceste vremuri. Supraviețuirii paleolitice și epipaleolitice se vor întâlni în neolitic, fiindcă viața umanității a înaintat fără salturi, fără catastrofe. Teoria cataclismelor dela sfârșitul veacului al XIX-lea este astăzi perimată.

Vremea aceasta de trecere este documentată în Oltenia printr'o industrie care formează până în prezent adevărata cultură mesolitică în România²³). Meritul de a o fi descoperit revine de asemenea tot d-lui C. N. Ploșșor²⁴), care a putut identifica două așezări la Ploșșor (judetul Dolj) și una la Cleanov (judetul Mehedinți), toate trei fiind pe terasele Dăsnățuiului (Fig. 2). Asemenea așezări în aer liber, cu aspect de mici șlășe, care sunt de fapt în-

21) Cf. C. N. Ploșșor, o. c., p. 66. Dacă descoperirile din apropierea Bucureștilor sunt certe (Dinu V. Rosetti, *Descoperiri paleolitice în preajma Bucureștilor*, în *Publ. Muz. Municipiului București*, 1934, p. 5-6 și fig. 1).

22) Cf. Caspari, *Die Kunst der älteren Steinzeit Österreichs*, în K. Ginhardt, *Die bildende Kunst in Österreich*, I, 1936, p. 48-49.

23) Cf. I. Nestor, o. c., p. 29.

24) D-l C. N. Ploșșor anunța aceste descoperiri în 1929 printr'o scurtă notă (*Mesoliticul în România*, în *A. O.*, VIII, 1929, p. 403-404, și în *Mem. Muzeului Regional al Olteniei*, I, 1929, p. 14-15), iar în 1931 a făcut o comunicare mai amplă la al XV-lea congres de antropologie și arheologie preistorică ținut la Paris (publicată în *A. O. X.* 1931, p. 406-410: *Les cultures mésolithiques en Olténie*) și în 1933 le încadra, împreună cu celelalte descoperiri din România, printr'o nouă comunicare făcută la al VII-lea congres al Științelor istorice, ținut la Varșovia (*Sur le paléolithique et le mésolithique en Roumanie*, nepublicată). O planșă cu materiale dela Ploșșor este reprodusă în: M. Demetrescu, C. N. Ploșșor, *Călăuza Muzeului regional al Olteniei*, Craiova, 1935, fig. 15 și p. 41 și 43, unde este amintită și așezarea dela Cleanov. D-l N. N. Moroșan consideră descoperirile dela Cleanov și Ploșșor ca o civilizație tarđnoasiiană cu aspect local (*Asupra mesoliticului în Oltenia*, în *Mem. Inst. de arch. Olteană*, VI, 1932, p. 4).

ighebări de mici ateliere, sunt caracteristice mesoliticului de pre-tutindeni în perioada capsiano-tardenoasiană. D-1 C. N. Ploșor a deosebit două civilizații, după cele două localități, dar care în realitate nu sunt decât două faciesuri ale aceleiași culturi microlitice, singura cunoscută în Sud-Estul european.

Faciesul-Cleanov. Silexurile dela Cleanov au fost descoperite în terra-rossa fără asocieri de faună. Inventarul cuprinde: nuclee, percutoare, lame,—unele dintre ele retușate—, răzuitoare (grattoirs sur lame), duble (carenate, discoidale), străpungătoare

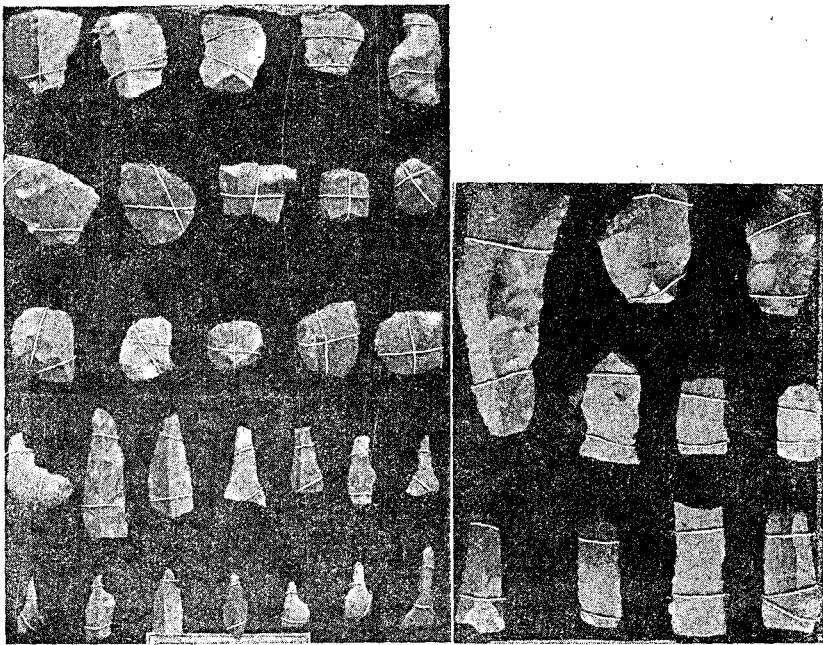


Fig. 4-5.

(burins) și vârfuri (pointes, unele à peduncule); acestea din urmă abundă la Cleanov, ca și nucleele (Fig. 4-5).

În faciesul Ploșor lamele ocupă primul loc (Fig. 6-7). Din ele se procură și răzuitoarele. Străpungătoarele iau forme diferite. O altă serie de piese tipice, care par a lipsi la Cleanov, o constituie silexurile mici, semi-lunare, trapezoidale, triunghiulare și cu alte forme geometrice, de caracter specific microlitic. Materialul se întrebuintează cu multă economie.

S'au adus analogii cu industria tardenoasiană din Apusul Europei, cu deosebire cu cea din Țările-de-jos²⁵⁾, dar cele mai bune paralele se găsesc în Europa răsăriteană, în civilizația swide-

25) Discuțiile la: C. N. Ploșor, A. O. X, 1931, p. 408 și urm.

riană (Chwalibogowice) din Polonia²⁶), care este o industrie tardenoasiană. Aci întâlnim aceleași forme și tehnică, uneori chiar identice până la cele mai mici amănunte cu cele din Oltenia. Ca vârstă geologică swiderianul aparține, după L. Kozłowski, perioadei *Ancylus* din stratele inferioare ale dunelor din Polonia²⁷). Această industrie epipaleolitică a putut dura până în neolitic²⁸).

În ținuturile polono-ucrainiene se găsește un swidero-tardenoasian foarte apropiat de descoperirile noastre din Oltenia. Apar acolo forme geometrice, discoidale, trapezoidale, semilunare etc., cu totul similare formelor dela Ploșsor și Cleanov²⁹). Se deosebește în aceste regiuni un tardenoasian timpuriu, care ar corespunde cu facies-ul Cleanov, în care răzuitoarele discoidale

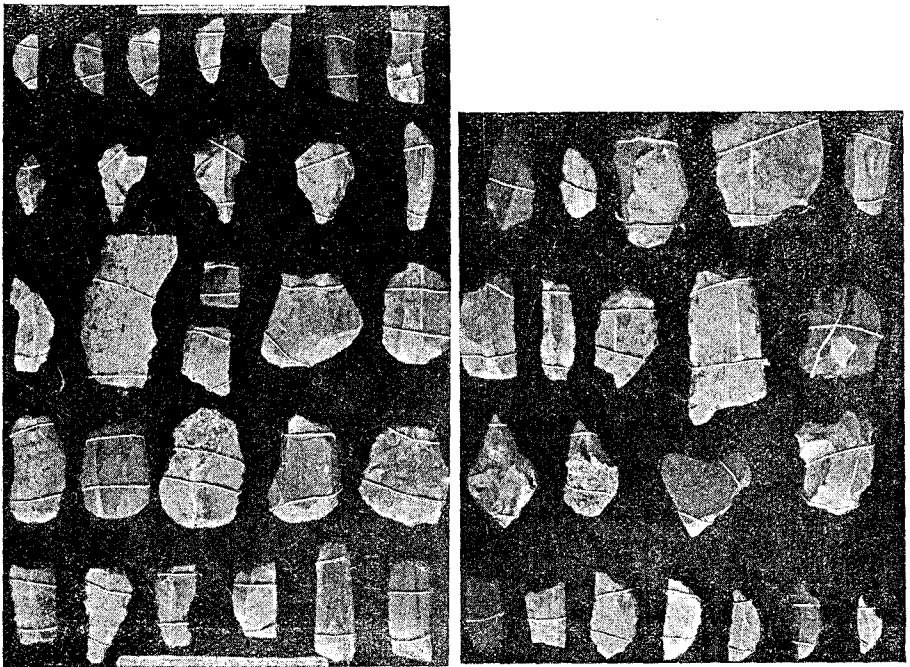


Fig. 6—7.

și o anumită formă de lamă sunt comune³⁰), precum și o fază târzie a tardenoasianului, cu silexuri geometrice, trapeze, dinți

26) C. N. Ploșsor, *Mesoliticul în România*, p. 15. Cf. I. Nestor, o. c. p. 29.

27) L. Kozłowski, *L'époque mésolithique en Pologne*, in *L'Anthropologie*, XXXVI, 1926, p. 47-74, mai ales p. 52.

28) VI. Antoniewicz, *Les plus anciennes vestiges de l'homme en Pologne de Nord-Est et en Lithuanie*, extras din „Proceedings of the first international Congress of Prehistoric and Protohistoric Sciences“, Londra, 1932, p. 1-2.

29) L. F. Zoltz, *Kulturgruppen des Tardenoisien in Mitteleuropa*, in *Prähist. Zeitsch.*, XXIII, 1932, p. 19-45, fig. 3, fig. 5, și fig. 8.

30) *Ibidem*, fig. 3 și fig. 8, 24.

de formă semilunară și triunghiulară pentru harpună, tipice și complexului dela Ploșor³¹⁾. Paralele mai îndepărtate,—dar care pentru vremea aceasta sunt bine venite—, întâlnim în Palestina. Într'adevăr, Natufianul superior (B2) de aci corespunde ca facies cu industria dela Ploșor, pe când cel inferior (B1) are bune analogii cu cea dela Cleanov³²⁾. Pe de altă parte silexurile dela Cleanov par a fi destul de apropiate și de Heluanul inferior din Egipt³³⁾, care are înrudiri cu Natufianul. Aceste legături cu Egiptul și cu Palestina nu trebuie să ne surprindă. Mediterana joacă un mare rol în aceste timpuri³⁴⁾. Capsianul nord-african, care corespunde în parte cu tardenoasianul european, a exercitat o hotărâtoare influență asupra Europei³⁵⁾, determinând aci, pare-se, două mari cercuri: Unul în Vest—azilo-tardenoasian—, altul în Est, cuprinzând și Europa centrală-swidero-tardenoasian³⁶⁾. Analogiile ce s'au adus cu Apusul Europei par a avea o importanță secundară. Ele pot dovedi cel mult că în Oltenia ne găsim în fața unei industrii tardenoasiene, influențată în general de cea nord-africană, unde există o evoluție organică a mesoliticului. Dar descoperirile dela Ploșor și Cleanov se încadrează în manifestările generale ale swidero-tardenoasianului din Europa centrală și răsăriteană. Legătura cu Vestul se face peste Ungaria³⁷⁾ și Cehoslovacia³⁸⁾. Complexul Ploșor-Cleanov este o industrie specifică tardenoasiană, asupra căruia cercul swiderian din Polonia (Swidry, lângă Varșovia) exercită o puternică influență. Influențele din Sud sunt mai problematice. Ele intră cel mult în cadrul general al problemei paleoliticului și mesoliticului european, care nu ne preocupă aici.

* * *

Am ajuns cu expunerea primelor materiale într'un punct când s'ar părea că firul vieții s'a întrerupt, — ca un curios fenomen geografic—, ca să apară mai târziu, odată cu civilizațiile neolitice, în care industria ceramică, creșterea vitelor și agricul-

31) *Ibidem*, fig. 5, 12-13.

32) D. A. E. Carrod, *The Stone Age of Palestina*, în *Antiquity*, Iunie 1934, p. 133-180, în special p. 134 pentru stratigrafie.

33) Colectia, „O. Menghin“. Materiale au fost prezentate în lecțiile practice dela 29 Ianuarie 1937, la Institutul de Preistorie din Viena, la care am luat parte și noi.

34) Care a păstrat o unitate și în epoca paleolitică, influențând Europa (Ald. Mochi, *Prospezione mediterranea di problemi del paleolitico europeo*, în *Bull. dell'Asoc. Intern. degli Studi Mediterranei*, I. 1930, p. 3-5).

35) Ceiace a făcut pe O. Menghin să considere tardenoasianul din Europa ca un capsien transpus pe pământul european (*Weltgeschichte*, p. 185, „Das europäische Capsien oder Tardenoisien“).

36) *Zotr*, o. c. p. 42.

37) E. Hillebrand, *Ungarländische Funde aus dem Mesolithikum*, în *Wiener Prähist. Zeitschr.* XII, 1925, p. 85, fig. 1, 3, 4.

38) J. Eisner, în *Revue Anthropologique*, XXXVIII, 1928, p. 177-184. Mai recent: J. Skutil, *Übersicht der mährischen paläolithischen Funde*, extras din *Swiatowit*, XVI, 1934-1935.

tura formează trăsăturile caracteristice, deosebite de vremurile anterioare. Nouile descoperiri arheologice din ultimii ani au dovedit însă că ceramica a apărut încă din tardenoasian³⁹⁾ și campignian. Într-o peșteră dela Baden, aproape de Viena, s'a dat peste cereale carbonizate, în strat bine definit ca magdalenian⁴⁰⁾. Agricultura începe prin urmare încă din paleoliticul superior. Magdalenianul se întinde în parte într-o perioadă interglaciară, trecerea dela Würm la Bühl, care din punct de vedere climateric îngăduia creșterea plantelor. La Laussel în Franța a apărut, precum se știe, reprezentarea unei divinități feminine ținând în mână cornul abundenței, care ar trebui pus în legătură cu roadele pe care le aduce agricultura. Sculptura aceasta aparține aurignacianului. Agricultura poate avea deci o vechime mai mare decât se credea. Europa nu mai apare azi ca un centru secundar în cultivarea cerealelor, cum susțineau botaniștii, fiind tributara Asiei. În stațiunile eneolitice din Dacia, dela sfârșitul mileniului III-lea a. Chr. apar în mari cantități. În civilizația Maglemose din Scandinavia s'au găsit oase de câine domestic. Câinele este cel mai vechiu dintre animalele domestice.

Agricultura, domesticirea animalelor, care duce la creșterea viteilor ca îndeletnicire, precum și industria ceramică apar prin urmare anterior neoliticului. Trecerea n'ar mai fi deci bruscă, spre o nouă viață a umanității preistorice. În ceiace privește industria litică, ea oferă deasemenea posibilități tipologice, care conduc dintr'o etapă în alta de evoluție până la formele neolitice. Securea cu ceafa ascuțită de pildă (*Spitznackiges Beil*), atât de frecventă în stațiunile noastre neo-eneolitice, derivă, fără îndoială, din tanchet-ul mesolitic. Legătura ar face-o formele campigiene, descoperite și în Dacia, în Transilvania și Basarabia⁴¹⁾. Arheologii numesc perioada premergătoare neoliticului propriu zis *proto-neolitic*⁴²⁾ sau preneolitic. E un concept nou care se referă la o civilizație de mixtură, puțin definită până în prezent, dar teoretic admisibilă și necesară pentru a satisface spiritele, cari, nemulțumindu-se cu teoria catastrofelor, caută o explicație într'o lentă evoluție a umanității.

Dacă în restul României, după cum am amintit, au și apărut indicii arheologice, care ar atesta existența proto-neoliticului, pentru Oltenia această perioadă rămâne o problemă pe care timpul o va rezolva.

39) M. Schneider, *Die Urkeramik, Entstehung eines mesolithischen Volkes und seiner Kultur*, Leipzig, 1932, Cf. O. Menghin, in W. P. Z. XXIII, 1916, p. 102-103.

40) Informația o avem dela D-l R. Pittioni, dela Universitatea din Viena.

41) I. Nestor, o. c., fig. 8. Cf. Muzelee din Cernăuți și Cluj.

42) O. Menghin, o. c. U. Rellini, l. c.

II. Arta rupestră.

Asemenea manifestări de artă, — deocamdată singurile din România, — au fost descoperite de către d-l C. N. Ploșor și aduse la cunoștința arheologilor din țară și din străinătate printr-o serie de articole și comunicări⁴³). Ele se pot împărți în două grupe: *pictură și gravură*. Aceste grupe sunt strâns unite între ele, formând un centru pe versantul sudic al Carpaților meridionali, căruia i-ar corespunde la Sud de Dunăre cel din ținutul Plevnei⁴⁴) Prima grupă s'a putut determina până acum în patru localități din Gorj: 1) Baia-de-Fier (peștera „Părcălabului“ (Fig. 8, 1-9, 11-12, 15, 23-24, 46-47 și Fig. 9), peștera „Muieri-



Fig. 8.

lor“ (Fig. 8, 17-21, 50). 2) Vaidei (Fig. 8, 13-14, 16, 51); 3) Runcu (Fig. 8, 10, 22, 25-27, 39-44, 49) și 4) Polovragi (pește-

43) C. N. Ploșor, *Desenuri paleolitice în Oltenia?*, in A. O., V, 1926, p. 49-50 (și extras); *Cu privire la desenerile preistorice din peșterile Gorjului*, in A. O., V, 1926, p. 131-134 (cu reproducerea scrisorii abatelui Breul și a Dr. Savopol); *Travaux sur les peintures rupestres d'Olténie* in A. O., VI, 1928, p. 37-48; și extras; *Un desen paleolitic în Oltenia?*, in A. O., VIII, 1929, p. 93-95, și in *Mem. Muz. regional al Olteniei*, I, 1929, p. 35; *Desenele rupestre dela Polovragi-Gorj*, in *Mem. Muz. regional al Olteniei*, I, 1929, p. 6-8; *L'art rupestre carpatho-balkanique* (comunicare făcută la al XV-lea Congres internațional de antropologie și arheologie preistorică dela Coimbra, Portugalia), extras din dările de seamă ale congresului, 8 p. Cf. in *L'Anthropologie*, XL, 1931, p. 125, și urm. D-I I. Nestor (o. c., p. 29-30) amintește arta rupestră din Oltenia, fără a aduce ceva nou. Unele rezultate ale cercetărilor d-lui Ploșor și nepublicate încă mi-au fost comunicate de către d-sa.

44) V. Mikov, *Gravures rupestres en Bulgarie*, in *Izvestija, Bull. de l'Institut Arch. Bulgare*, V, 1928-1929, p. 290-308. Pictura lipsește.

rile din dreapta și stânga Oltețului, în dreptul defileului (Fig. 8, 28-39, 41, 45, 48, 52). Cele mai multe peșteri au urme arheologice, unele fiind locuite chiar din paleolitic, ca peștera „Muierilor“, altele conțin fragmente ceramice „eneolitice“, probabil de tip Cotofeni, ca și cele din Vâlcea⁴⁵⁾.

Tehnica. După analiza chimică făcută de către Dr. Al. Săvopol⁴⁶⁾ ar rezulta că desenele au fost pictate cu o materie de culoare neagră, amorfă, care nu conține nici o urmă de grăsime și nu este solubilă în niciun reactiv obișnuit. Ea a aderat puternic pe suprafața sgrunțuroasă a stâncii și a rezistat, mai ales datorită atmosferei uscate dela intrarea peșterilor, unde apar

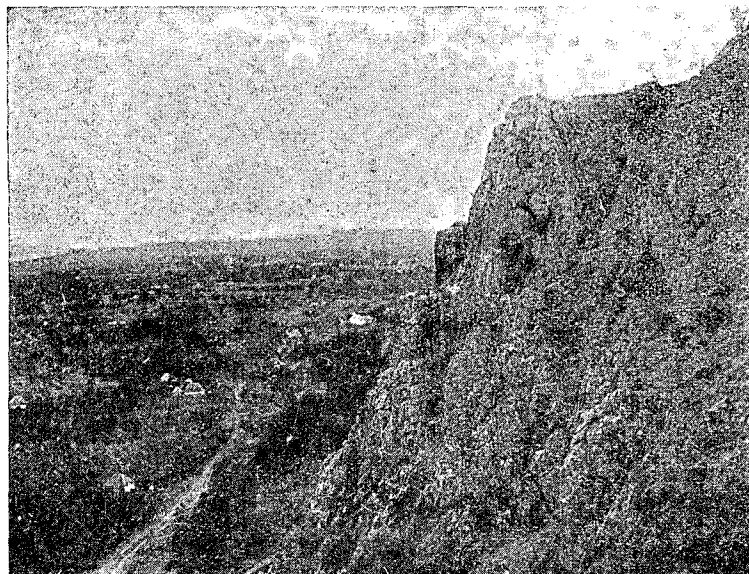


Fig. 9.

Jos, în depresiune, Baia-de-Fier; sus, peștera „Părcălabului“.

aceste picturi. Materia de fixat face impresia unei pudre fine de cărbune întrebuințată în felul creionului.

Stilul picturilor nu este uniform. Reprezentarea unui patruped în fugă (Fig. 8, 51) este singura dovadă a unui *stil naturalist*, în care trebuie să vedem cel puțin o tradiție paleolitică, dacă nu chiar o exemplificare a acestei arte din epoca respectivă. Majoritatea picturilor este executată într'un *stil semi-naturalist*, unde tendința de schematizare și dorința artistului de a ține seama și de natură, — explicabilă poate printr'o tradiție —, se întâlnesc laolaltă. În general toate figurile din această cate-

45) D. Berciu, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, XXVIII, 83, 1935.

46) V. nota 43.

gorie au viață, sunt *dinamice*, fiecare dintre ele trădează o mișcare, un gest, o atitudine, uneori grațioasă (Fig. 8, 39, „la damme en traîne”, altelei de adorare (Fig. 8, 46-47). La baza acestei arte stă o concepție dinamică. Se caută o interpretare a realității, a sentimentelor și a ideilor. În stilul semi-naturalist apar reprezentări omenești și zoomorifice. Cele dintâi predomină, pe când animalele sunt mai rari. Figurile masculine au un caracter ithyphallic foarte pronunțat (Fig. 8, 24, 28); cele feminine sunt redată de obicei îmbrăcate. Într'un singur caz apare un personaj îmbrăcat într'o piele de animal și într'o atitudine care amintește unele scene din practicile magice (Fig. 8, 5). O a treia cate-

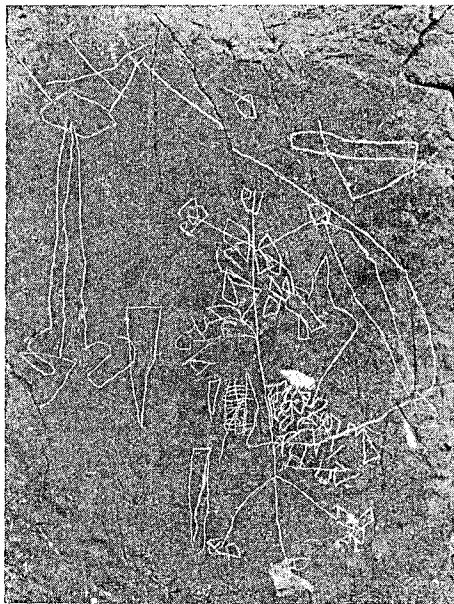


Fig. 10.

gorie o formează *desenele geometrice*, care redau figuri omenești de un schematism dus până la exagerare (Fig. 8 29, 31, 34, 41-42), simboluri solare⁴⁷⁾, cum este cercul cu raze (Fig. 8, 15), roată cu spițe (Fig. 8, 44), și simple cruci (Fig. 8, 38, 48), precum și alte semne a căror semnificație este greu de explicat.

Gravuri. La Runcu, pe Valea Săhodolului, d-l C. N. Ploșor a găsit o serie interesantă de gravuri⁴⁸⁾. Pe suprafața anume netezită a stâncei s'au săpat cu ajutorul unui instrument cu vârful

47) Cf. C. N. Ploșor, l. c.

48) La Vălar d-sa pare a fi găsit alte noi gravuri. Gravurile din Gorj n'au fost descoperite în peșteri sau la intrarea lor, cum lasă să se înțeleagă d-l C. N. Ploșor (L'art rupestre, p. 29).

ascuțit desenele dorite (Fig. 10 și 19). Liniile au mici tremurături determinate de natura însăși a stâncii, dar oferă, în ceiace privește lățimea lor o regularitate, ceiace ne face să credem, ca și d-l Ploșșor, că s'a întrebuintat un instrument de metal și nu unul de silex. Gravurile de la Runcu sunt dispuse în scene și *figuri izolate*, într'un stil schematicizat exagerat.

Care este semnificația picturilor și gravurilor din Oltenia? Simbolurile solare, în asociere cu care apar personajii în atitudine de adorare (Fig. 8, 46-47), par a sta în legătură cu un cult al soarelui⁴⁹). Majoritatea lor s'a descoperit în peștera „Pârcălabului“, care ar fi putut servi ca un sanctuar al vremurilor de atunci, unde se practicau poate și unele rituri de caracter magic. Reprezentările ithyphallice s'ar datora probabil unui cult al phallus-ului și al procreațiunii. Restul figurilor omenești poate

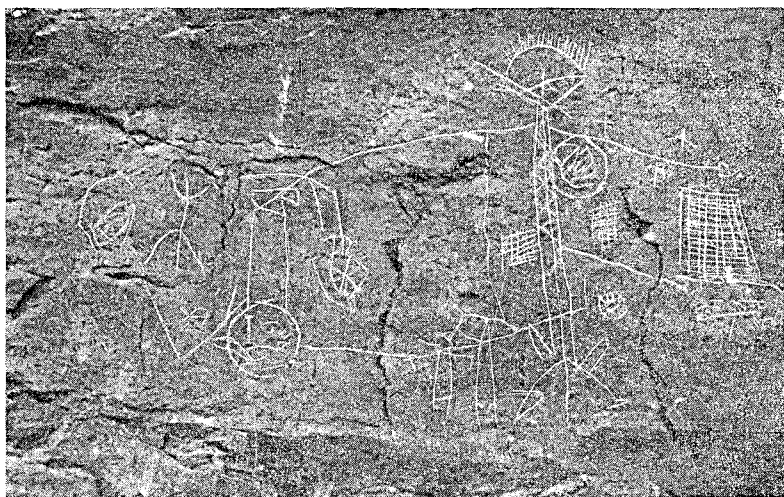


Fig. 11.

reprezenta divinități și personajii diferite. Din cauza unui stil atât de schematicizat, scenele dela Runcu devin mult mai greu de interpretat. În centrul acestor scene pare a sta un personajiu, redat în proporții excepționale față de rest, în jurul căruia apar alte personajii, de proporții mai mici, în atitudinea de adorare, de închinare, supunere. Se disting apoi cercuri, triunghiuri și patrulatere, care ar putea reprezenta discul solar și forme de locuințe, de colibe sau case mai confortabile, transpunând deci în artă ceva din viața de toate zilele. În cele două scene dela Runcu (Fig. 10 și 11) par a fi elemente religioase și profane. Poate fi vorba de o divinitate protectoare sau de un conducător

49) Cf. C. N. Ploșșor, l. c.

de trib. Dar aceste scene ar putea avea și o semnificație istorico-narativă sau comemorativă, din viața tribală de atunci, cum par a fi cele dela Valconai, din Italia nord-estică, unde găsim și înrudiri stilistice cu arta rupestră din Oltenia⁵⁰). Ce ne împiedică a considera scenele dela Runcu, ca făcând parte dintr'o adevărată „cale a triumfului“, unde erau reprezentate pe pereții stâncilor „laptele mai de seamă ale conducătorilor de trib? Este cert că arta rupestră din Oltenia nu poate fi atribuită în întregime numai unei semnificații magice sau magico-religioase, și că trebuie să apelăm deopotrivă și la viața profană a vremii.

Până acum manifestările din Oltenia rămân singurele cunoscute în Dacia. La Sud de Dunăre nu apare pictura⁵¹). Gravurile de aci au unele analogii cu cele din Oltenia⁵²), dar cu importanță secundară⁵³). În Bulgaria predomină reprezentările zoomorifice. Tehnica este diferită față de grupa similară din Carpați. Nouă ni se pare că ne găsim în fața a două centre independente între ele, și care ar sta sub influențe diferite. Pentru Dacia s'au adus analogii din cercul scandinav și iberic⁵⁴), iar O. Menghin a apropiat arta rupestră din Oltenia de grupa Sierra-Morena din Spania, înclinând a crede că manifestările din Dacia ar fi opera oamenilor tardenoasieni⁵⁵). În Africa întâlnim același stil geometrico-schematizant, ca și în Oltenia, cu simboluri solare identice și figuri omenеști redată în forme similare⁵⁶). Ceva din stilul franco-cantabric pare a fi de recunoscut în patrupedul în fugă (Fig. 8, 51), care ar fi și cel mai vechiu din toată seria. O predilecție pentru redarea scenelor din viață o are stilul estic sau levantinic, după cum îl numește Leo Frobenius, și care ar fi străin în Spania, invadat dintr'un centru încă nelămurit⁵⁷). Artă rupestră din munții Gorjului stă, pare-se, în legătură cu un centru din Sud sau Răsărit, mai degrabă decât cu cel scandinav sau franco-cantabric.

O problemă foarte dificilă este *determinarea vârstei* acestor picturi și gravuri. În 1926 d-l C. N. Ploșșor a fost înclinat a le crede paleolitice⁵⁸). Puțin mai târziu abatele Breuil și-a exprimat

50) R. Battaglia, în *Notizie degli scavi*, 11, p. 201 și urm. Tipul „a heth“ al alfabetului semitic, în altitudine de adorare, cu brațele ridicate (I, b, fig. 6-7), ar putea fi pus în legătură cu picturile din Gorj.

51) V. Mikov, o. c.

52) C. N. Ploșșor, *L'art rupestre*, p. 7-8.

53) Compară: V. Mikov, o. c., fig. 163, 2, cu scenele dela Runcu. De altfel d-l Ploșșor a făcut o apropiere rezervată între cele două grupe. A. O., IX, 1930, p. 73-74.

54) H. Breuil, în A. O., V, 1926, p. 132.

55) O. Menghin, *Weltgeschichte*, p. 188.

56) Leo Frobenius, H. Obermeier, *Hädschra Maktuba. urzeitliche Felsbilder Kleinafrikas*, München, 1925, fig. 19, fig. 26 și 32. Autorii fac apropieri cu cele din Scandinavia și Alpii ligurici, din epoca bronzului.

57) *Das Jungpaleolithikum in Afrika, von Aurignacien bis Magdalenien*, (conferință ținută la Universitatea din Viena, 17 Februarie 1937).

58) V. nota 43.

părerea în felul următor: „Ils ne sont pas paléolithiques, mais rentrent très bien dans le style néolithique-énéolithique. Mais le plus probable pour nos peintures est qu'elles sont énéolithiques ou néolithiques“⁵⁹). Savantul francez se referă numai la picturi. O. Menghin le-a considerat mesolitice⁶⁰). În unele peșteri s'au găsit, precum am amintit, fragmente ceramice neo-eneolitice, dar și din epoca de bronz⁶¹), și lucruri slave. Aceste urme arheologice se află de obicei la suprafața solului și⁶²) la intrarea în peșteră. Ele nu ne pot servi în mod categoric la fixarea cronologiei, dar pot dovedi că peșterile au fost locuite în *dișerite epoci*. O observație stilistică duce la aceeași concluzie. În manifestările de artă rupestră din Gorj se deosebesc mai multe perioade; cea mai veche dintre ele pare a fi ilustrată prin patrupedul amintit. Restul pare a aparține în general eneoliticului, dar întrebunțarea unui instrument de metal în tehnica gravurilor dela Runcu pledează, fără îndoială, pentru vârsta metalelor. Pe de altă parte găsim o foarte bună paralelă la a unei gravuri din Gorj (phallus?) în ceramica din Boemia. Pe vasele din mormântul II și XII din necropola dela Praha-Bubeneč apar două ornamente „antropomorfe“ cu totul similare.⁶³). Reprezentarea feminină Fig. 8, 20 amintește idolii de lut din civilizația câmpurilor de urne din epoca de bronz, din Oltenia și Banat. Sâniile sunt indicați, ca și la unele exemplare de lut, prin spirale incizate. Pe de altă parte, la câteva picturi și gravuri se poate observa o analogie cu ornamentarea ceramice hallstattiene⁶⁴) și geometrice⁶⁵). Condițiunile de găsire, tehnica și observațiile stilistice ne fac să credem că arta rupestră din Oltenia aparține mai multor perioade, ce se vor determina poate mai bine pe viitor.

III. Neo-și eneoliticul.

Neoliticul Olteniei—faza mai veche și cu perioada sa ultimă, de tranziție spre epoca bronzului și în general cunoscută cu denumirea de eneolitic — se poate studia în prezent într'un mod satisfăcător, datorită unor intense cercetări și săpături făcute în provincie. Valea Dunării a format în deosebi obiectul acestor cercetări, pe când regiunea dealurilor, și mai ales a mun-

59) A. O., V, 1929, p. 32.

60) O. c., p. 188.

61) C. N. Ploșșor, *L'art rupestre*, p. 6.

62) Id. *Travaux*, p. 11.

63) Horáková-Ianșova, *La nécropole avec céramique pointillée à Prague-Bubeneč*, în *Zoravy*, Praga, IV, 1931, p. 29, fig. 18 și fig. 36.

64) S. Gallus, *Die figuralverzierte Urnen von Soproner Burgwall*, în *Arch. Hungarica*, XIII, 1934, pl. IV, l. Autorul crede că această ornamentare este influențată de cercul nord-european (p. 21), deși d-l E. Beninger contestă această influență (*Mitt. d. Anthropol. Gesell. in Wien*, LXV, 1936, p. 264-5).

65) Perrot et Chipiez, vol. III, p. 222, fig. 46 și p. 181, fig. 66.

telui, s'a bucurat de o atenție mai restrânsă, iar pe alocurea, cum este în județul Gorj și Vâlcea, lacunele fiind foarte mari. Această inegală situație provine în primul rând din faptul că Sudul Olteniei este foarte bogat în așezări preistorice și materiale arheologice, pe care de cele mai multe ori întâmplarea le scotea la lumină, ceea ce a îndemnat pe localnici a înjgheba de timpuriu muzee și colecțiuni particulare, atrăgând în acelaș timp și pe arheologi. O serie întreagă de săpături sistematice a început în 1916, când d-l I. Andrieșescu efectua săpăturile dela Sălcuța-Doj, continuate imediat după războiu, în 1919 și 1920. S'a ajuns astfel în prezent la stabilirea *stratigrafiei civilizațiilor* neo-eneolitice din provincia din dreapta Oltului, un sprijin de prim ordin pentru determinarea *cronologiei relative a tipurilor de civilizație*, cu succesiunea lor dela mai vechiu la mai nou, pe care o indică însăși orânduirea stratelor de cultură de jos în sus, ca foile unei cărți dela început spre sfârșit. Săpăturile au îngăduit în plus și cunoașterea *inventarului* fiecărei civilizații, cu trăsăturile sale caracteristice, și au permis în felul acesta catalogarea și atribuirea descoperirilor întâmplătoare, mai vechi, unor tipuri de civilizație bine definite. Astfel materialele de studiu au sporit și valoarea lor a crescut. Primele eforturi ale d-lui I. Andrieșescu de a pune pe bază științifică studiile de preistorie olteană⁶⁶⁾ sunt azi încununate de succes. Cu timpul studiile referitoare la neoliticul Olteniei s'a înmulțit în mod simțitor. În majoritate ele sunt dări de seamă și rapoarte asupra descoperirilor și săpăturilor. În afară de lucrarea în manuscris a d-lui I. Andrieșescu, din care d-sa a reprodus doar un fragment de început în 1921 și încercarea d-lui I. Nestor din 1933 de a trata, pe cât era posibil, neoliticul Olteniei în raport cu restul Daciei, nu avem încă o operă de sinteză asupra epocii neolitice, ca și asupra celor ulterioare. Civilizațiile neolitice din Oltenia sunt strâns legate de cele din ținuturile înconjurătoare. Pe câtă vreme în câmpia Munteniei s'a putut pune în ultimul timp o orânduire în civilizațiile de aci,—în Banat, în Transilvania și în ținuturile învecinate sârbești nu posedăm date stratigrafice sigure: o lacună ce se va răsfrânge și asupra preistoriei Olteniei.

În prezentarea civilizațiilor neo-eneolitice din Oltenia am ținut seamă de stratigrafie și deci de cronologia relativă a tipurilor de civilizație.

Caracterul acestor civilizații ne îngăduie a distinge două mari grupe, bine deosebite între ele: I. *Civilizațiile dunărene sau band-ceramice*; II. *Civilizațiile „nordice” sau central-europene*. În prima grupă se orânduiesc următoarele tipuri: Vincea-Turdaș, Vădastra I, Vădastra II și Sălcuța. Grupa II-a cuprinde civilizația de tip Coțofeni. Ea se prelungește în parte cu Glina III, dela începutul epocii bronzului, în care tradițiile neolitice trăesc la un loc cu elementele unor vremuri noi.

66) I. Andrieșescu, *Din preistoria Olteniei*, p. 12.

O altă categorie de materiale o formează *descoperirile izolate*, pe care le vom trata separat. Dacă produsele ceramice din colecțiuni și muzee s'au putut categorisi în interiorul unui tip de civilizație, nu tot acelaș lucru a fost posibil cu unele obiecte de metal și de piatră.

Asemenea obiecte dăinuiesc mai mult și pot fi bunuri ale mai multor civilizații. Atribuirea lor unei civilizații nu se poate face decât atunci când au fost descoperite în complexuri bine determinate.

I. Civilizațiile dunărene sau band-ceramice.

Prima ceramică ornamentată în benzi (Bandkeramik) apare



Fig. 12.

Civilizația Turdaș: Ostrovul Corbului, 1; Ostrovul Șimian, 2; Hinova, 3; Ostrovul Mare, 4; Gârla Mare, 5; Salcia, 6; Sura, 7.

în valea Dunării mijlocii, în special în ținutul Sudeților⁶⁷⁾, de unde, prin iradieri succesive se va întinde până în Sudul Rusiei și până în Belgia (Omalianul). Dacia intră în întregime în acest mare cerc de civilizație. Într'o fază mai veche, band-ceramica are o ornamentare lineară (Linearkeramik); cu timpul însă ea va ajunge la un decor spiralo-meandric (Spiralmeanderkeramik), în care spirala și meandrul constituiesc elementele principale. Spre sfârșitul vieții civilizației cu ceramică în benzi își vor face apariția în aceste regiuni elemente din cercul nordic. Din amestecul

67) O. Menghin, *Weltgeschichte*, p. 58.

bandceramiceii, a lumii nordice și mediteranene se va da naștere la civilizațiile „nordice” sau central-europene.

Cea dintâi civilizație dunăreană în Oltenia este *tipul Vincea-Turdaș*. Vincea este cunoscuta stațiune din apropierea Belgradului, din ținutul marilor ape: Dunărea, Sava, Morava și Tisa, iar Turdaș este așezarea de pe Mureș, din județul Hunedoara. Așezarea transilvăneană se găsește cam la periferia cercului Vincea-Turdaș, pe când cea dela Vincea se află chiar în centrul acestei arii ⁶⁸).

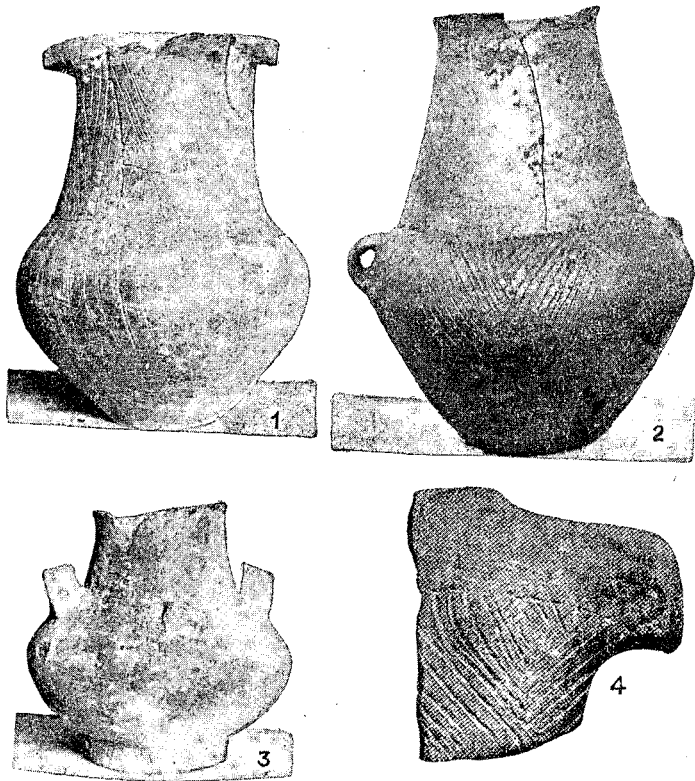


Fig. 13.

Răspândiri. Cercul Vincea-Turdaș atinge Oltenia numai cu aripa sa. Descoperirile de până acum se mărginesc doar la valea Dunării mehedintene. Cunoaștem șapte localități: Ostrovul Șimian, Ostrovul Corbului, Hinova, Ostrovul Mare, Sura și Salcia, care marchează punctul cel mai de Răsărit (Fig. 12). Fragmentul de cutie cu ornamente meandrice dela Bârza, jud. Dolj ⁶⁹), este tipic

68) G. Childe, *The Danube in Preistory*, Oxford, 1927, III, harta.

69) C. Istrati, *Comunicări arheologice*, în *An. Acad. Române*, t. XXXIV, S. I-st., pl. V, 9-10. Cf. N. Densușianu, *Dacia preistorică*, fig. 9-10 (prefața lui

civilizației Turdaș, dar proveniența sa, ca de altfel a atâtor obiecte din colecția Istrati-Capșa din Turnu-Severin, nu poate fi primită fără rezerve. Numai pe baza acestei descoperiri izolate nu putem extinde deocamdată aria civilizației Turdaș până în Valea Jiului, cum a fost tentat d-l I. Nestor⁷⁰⁾. Puținele fragmente ceramice din colecția „Ilie Constantinescu“ din Caracal nu au un caracter specific Turdaș⁷¹⁾, iar „tezaurul“ de securi dela Bratovoști-Dolj⁷²⁾ pare a sta în legătură cu civilizația Vădastra I.

Tipologie. Materialul Vincea-Turdaș provine din descoperiri izolate, din săpături și cercetări arheologice sistematice. Cele mai multe sunt dela Ostrovul Corbului, intens cercetat de către d-l Al. Bărcăcilă. Aci s'au întreprins în ultimii ani săpături de durată

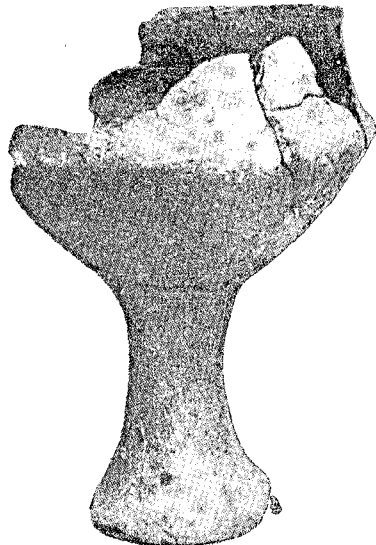


Fig. 14.

mai lungă⁷³⁾. Cercetări am întreprins, în cadrul unei periegeze,

C. Istrati). Cf. C. Moisil, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, IV, 1914, p. 440, fig. 2. Judecând după tehnica lutului, fragmentul pare a fi mai degrabă din Transilvania sau Banat decât din Oltenia.

70) *Der Stand*, p. 34 și nota 113 a.

71) Cf. *Id.* p. 34.

72) *Arhivele Olteniei*, V, 1926, p. 427 și urm. M. Romașcanu, *Tesaurul neolitic dela Bratovoști*, București, 1932, Dl. I. Nestor a atribuit civilizației Turdaș, gândindu-se totuși și la o altă posibilitate de încadrare. Prin analogie cu inventarul civilizației Vădastra I, noi suntem inclinați a-l atribui acestei civilizații. Cf. D. Berciu, *Colecția de antichități „Gh. Georgescu“-Corabia, Caracal*, 1937, p. 7.

73) De către noi, împreună cu d-l I. Nestor și d-l C. N. Ploșșor. Stațiunea a fost cercetată mai de mult de către d-l Profesor I. Andrieșescu, întovărășit de d-l Al. Bărcăcilă și Ștefan Ciuceanu. D-sa a făcut un sondaj după războiu. În 1932 am făcut, împreună cu d-l I. Nestor, un sondaj în partea de nord a ostrovului, pentru determinarea stratigrafiei stațiunii.

la Hinova, Gârla Mare și Salcia⁷⁴). Civilizația Vincea-Turdaș se poate studia în general numai pe baza ceramicii și a plasticeii. Ceramica este din nenorocire de cele mai multe ori în stare fragmentară⁷⁵).

După tehnică deosebim trei specii principale :

a) Lut de culoare neagră, cu puternice nuanțe castanii, stratele dela suprafață de culoare castanie și, mai rar, neagră. Lustruirea este o raritate. Pasta are impurități. Arderea lasă de dorit. Pereții vaselor sunt groși, uneori cu un contur neprecis. În general specia *a* are un aspect grosolan, primitiv.

b) Lut de culoare neagră-cenușie, stratele superficiale cărămizii sau portocalii, ori cenușii-vânate. Conturul vaselor este clar; pereții subțiri și rezonanți, pătrunși de o ardere egală și completă.

Pasta este bine aleasă de impurități și suficient frământată. Peste ornamentele incizate și în interiorul vaselor se dă cu o culoare roșie (Fig. 13, 1), fără a fi însă un slip lustruit ca la cupele cu picior.

c) Lut cenușiu, cu nuanțe negre-castanii, stratele de suprafață vânate, portocalii sau cărămizii. Se disting subspecii : *C 1*,



Fig. 15.

de culoarea grafitului, pasta fină, foarte moale la pipăit; *C 2*, de culoare portocalie la suprafață; *C 3*, de culoare neagră în exterior. Subspeciile *C 2* și *C 3* au un slip lustruit adesea până la dobândirea luciului metallic. La *C 2* vom întâlni și *tincturarea cu roșu* și apoi lustruirea *red slipped-ware*, frecventă la cupele cu picior masiv. Vasele au pereții subțiri și cu profil elegant.

Forme. Alături de puținele vase întregi, fragmentele ceramice pot întregi, prin profilele lor, repertoriul formelor.

1) *Cupe.* Cea mai frecventă formă întâlnită în civilizația Turdaș este cupa cu picior masiv (Fig. 14; Fig. 15, 1, 3; Fig.

74) La Gârla Mare stratul Sălcuța suprapune civilizația Vincea-Turdaș. La Salcia avem de aface doar cu răspândiri (cercetările noastre din 1934).

75) Materialele se găsesc în următoarele muzee: Turnu-Severin, Craiova, Muzeul de Antichități din București și Seminarul de preistorie dela Universitatea din București, precum și în următoarea literatură: L. Franz, *Vorgeschichtliche Funde aus Rumänien*, în W. P. Z. IX, 1922, p. 89 și urm. pl. I, 2. Al. Bărcăcilă, *Antiquités pré-et protohistoriques des environs de Turnu-Severin*, în *Dacia* I, 1924, p. 280 și urm. „Năzuința“, Craiova, V, 2, 1926. I. Nestor, o. c., pl. 1. 1-2, 11-12. Al. Bărcăcilă, *Monumente religioase ale Drubetei*, extras din *Arh. Olteniei*. nr. 71-73, 1934, fig. 1 și fig. 2. D. Berciu, *Generalități asupra preistoriei Olteniei și angrenarea ei în problemele Europei centrale și sud-estice*, în *Bul. Com. Mon. Ist.* XXXVII, 1934, p. 30 și urm., fig. 4, 1-4.

16, 1). Cupele apar însă în stare fragmentară. Majoritatea lor provine dela Ostrovul Corbului. În general aceste forme aparțin speciei *C*, afară de cupa dela Hinova (Fig. 16), care are lutul caracteristic speciei *a*. După culoarea lutului și tratarea suprafeței avem trei variante:

1. Varianta vânătă, lustruită puternic în aceeași culoare, care uneori ia nunațe negricioase ori gălbui (Fig. 15, 1; Fig. 19, 1). Piciorul este de obicei semi-masiv. Câteodată e gol pe 2/3 din lungime.

2. Varianta roșie (red-slipped-ware) are suprafața lustruită intens, într'un roșu-viu, fără a cunoaște o altă ornamentare. Piciorul este mai masiv decât la varianta 1-a.

3. Ultima variantă este de culoare cărămizie, nelustruită, dar ornamentată cu incizii, pe care le vom întâlni și la varianta 1-a.

Cele trei variante sunt răspândite deopotrivă în Transilvania

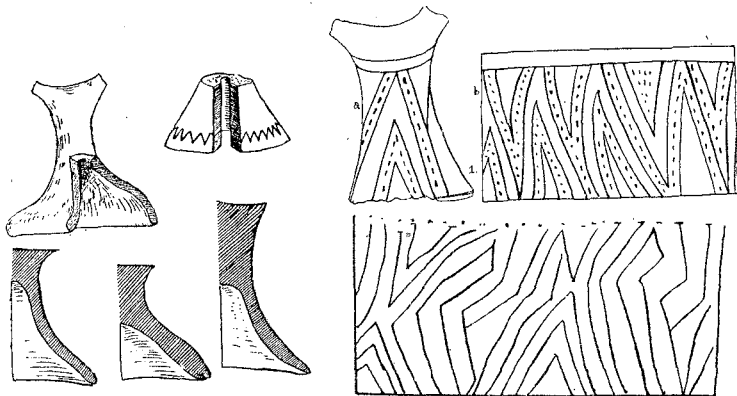


Fig. 16.

Fig. 17.

și în Banat (Parța⁷⁶). Fragmentele cu caneluri plissate dela Ostrovul Corbului (Fig. 15, 2 și Fig. 18), aparțin unor asemenea cupe, care amintesc pe cele dela Aradac din Banatul iugoslav⁷⁷).

2. *Pahare*. În specia *C* găsim pahare svelte, formate din două sau trei părți, cu pereții subțiri și elegant curbați în afară (Fig. 18, 4-5), care se aseamănă în parte cu cupele cu picior.

3. *Urcioare*. În săpăturile dela Ostrovul Corbului s'a dat în strat Turdaș peste câteva vase întregi⁷⁸). Ele reprezintă trei forme caracteristice: vas cu gât înalt, conic, prevăzut cu două mânuși pe zona de maximă rotunzime (Fig. 13, 2), vas cu gât cilindric, corp bombat și cu „Schnurösen“ pe buza (Fig. 13, 1), amintind formele dela Turdaș și pe cele din civilizația Tisa⁷⁹); vas cu

76) Muzeul din St. Gheorghe și Timișoara.

77) *Starinar*, Belgrad, 1922, S. III, p. 162, fig. 11.

78) Muzeul din Craiova, Săpăturile Ploșsor-Berciu.

79) H. Schmidt, in *Zeitsch. f. Ethn.* 1923, p. 440, fig. 7. F. v. Tompa, *Die Bandkeramik in Ungarn*, in *Arch. Hungarica*, V-VI, 1929, fig. 7, (tabela de forme).

corpul foarte bombat, sprijinit, pe un pedestal circular (Fig. 13, 3). Aceste vase sunt tincturate cu roșu, fără a fi fost lustruite. Vasul dela Sura (Muzeul din Turnu-Severin) este înrudit cu Fig. 13, 2.

4. *Borcane*, cu pereți oblici (inedite, Muzeul din T.-Severin).

5. *Cuții sau casete*. Aceste forme sunt foarte frecvente, însă totdeauna descoperite în stare fragmentară. Ele redau forme triunghiulare sau cu patru laturi, analoage celor dela Turdaș⁸⁰). La Gârla Mare s'a descoperit încă de mult o măsuță cu patru picioare, pe care L. Franz a pus-o în paralelă cu cele dela Vincea și Jablanica din Serbia, dar se gândea deasemenea că ar putea fi și un model de casă⁸¹). Cutiile sunt ornamentate în general cu motive meandrice (Fig. 19; Fig. 21, 1-5). Unele au picioare cu secțiunea dreptunghiulară.

6. *Vase antropomorfe*. După materialul pe care-l avem la îndemână, nu putem decât să postulăm deocamdată existența acestor forme. Pare a fi vorba mai degrabă de vase susținute pe un pedestal format din picioare omenеști (Fig. 20, 9; fig. 25, 8), sau vase chiar în forma piciorului gol în interior (Fig.

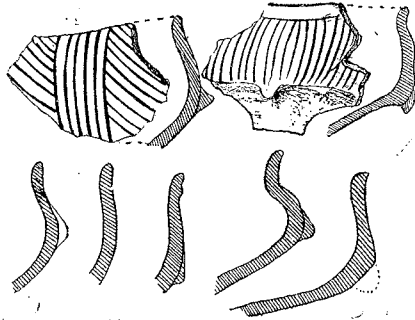


Fig. 18.

20, 9), care ar putea aparține civilizației Sălcuța, deși după tehnica lutului suntem înclinați a le atribui cercului Vincea. Asemenea forme s'au descoperit în mediul gumelnițean din câmpia Munteniei⁸²).

Ornamentarea. Ceramica Vincea-Turdaș cunoaște mai multe tehnici. *Incizia* este cea mai frecventă. Inciziile grosolane, neregulate, lăzii late, împunsături și puncte, formează o primă grupă, alături de care apar incizii fine, înguste, pe care le găsim de obicei la specia *b* și la idoli. În cazuri mai rari incizia este în-

80) M. Roska, *Stațiunea neolitică dela Turdaș*, în *Publ. Muzeului jud. Hunedoara*, 1928, p. 14 și urm., fig. 5. Cf. H. Schmidt, o. c., p. 450, fig. 31.

81) L. Franz, o. c., p. 93-94 și fig. 2.

82) A se vedea de pildă: Gh. Ștefan, *Les fouilles de Căscioarele*, în *Dacia* II, fig. 22, 6 și fig. 23; picioare pline au apărut la Turdaș (M. Roska, o. c., p. 33, fig. 24, 1-2), ca și în Muntenia (D. Berciu, *Săpăturile arheologice dela Tangârău*, în *Buletinul muzeului jud. Vlașca*, I, 1936, fig. 37). Exemplare similare se află în cercul Bökk III (F. V. Tompa, o. c., pl. XXV, 10, 12).

tovărășită de incrustația albă sau roșie, ca la o serie de idoli, iar incizia fină apare în asociere cu *tincturarea* cu roșu. Câteva fragmente ceramice sunt ornamentate prin *imprimarea* unei împletituri de papură (rogojină; Fig. 23), întocmai ca la Vincea și Aradac⁸³). *Plissarea* realizează caneluri înguste sau coaste—*rippeled-ware*—abia vizibile, într'o manieră care cere multă dibăcie și tehnică superioară (Fig. 15, 2; fig. 18). *Tincturarea* cu roșu nu trebuie confundată cu incrustația, care întrebunțează o pastă făinoasă albă sau roșie, pe când ceiacc numim noi *tincturare* este foarte aproape de adevărata pictură. *Tincturarea* este de două feluri. În primul caz se dădea cu culoare roșie lichidă în interiorul sau exteriorul vasului, fără a fi urmată de lustruire. În al doilea rând *tincturarea* era întovărășită de o puternică lustruire. Ambele procedee par a fi avut loc înainte de arderea secundară.

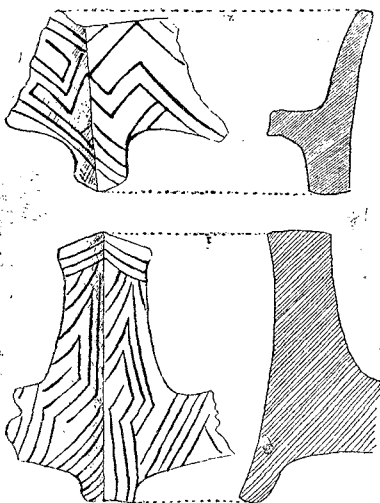


Fig. 19.

Prin *tincturare* și *lustruire* se dobândește adevărata marfă roșie—*red-slipped-ware*—din civilizația Vincea-Turdaș. Ea are uneori luciri metalice de un roșu viu („roșu-carne“). Culoarea roșie se aplică prin intermediul unei bucați de stofe sau cu o pensulă, ale căror urme se pot observa pe câteva fragmente de cupe cu picior.

Motive ornamentale. În ornamentarea tipului Vincea-Turdaș *banda* joacă rolul esențial. Ea este formată din două sau mai multe linii, în majoritatea cazurilor paralele, umplute în general cu puncte sau liniuțe hașurate și înguste. Felul cum sunt dispuse aceste benzi constituie trăsătura caracteristică a cercului Turdaș și a band-ceramiceii în genere.

83) M. Vassici, *Die Hauptergebnisse der prähistorischen Ausgrabung in Vinča*, 1908, in *Prähist. Zeitschr.* II, 1910, p. 31. *Starinar*, Belgrad, 1922, pl. V, 12.

Găsim benzi verticale și orizontale, pe care H. Schmidt le considera ca străvechi europene, gândindu-se deopotrivă la origina și vechimea lor, deși atare sistem apare și la Troia⁸⁴). Alte elemente decorative mai frecvente întâlnite sunt următoarele: dinți de lup umpluți cu puncte sau liniuțe (Fig. 22, 4), unghiuri, triunghiuri, romburi hașurate, motivul-scară (Fig. 20, 4-5), motivul-șah (Fig. 20, 11), paranteze, imprimări de împletitură, linii frânte, etc. Culiile sunt ornamentate cu meandre și derivatele acestora. Zigzagurile sunt destul de dese. Spirala lipsește însă. Intr'un singur caz pare a fi reprezentată o spirală în colțuri („eckige Spirale, spirale pointue“), dar ea stă în strânsă dependență de un ornament meandric (Fig. 22, 1) Câteva fragmente ceramice par a indica deasemenea forme de spirale mai primitive (Fig. 22, 8-9).

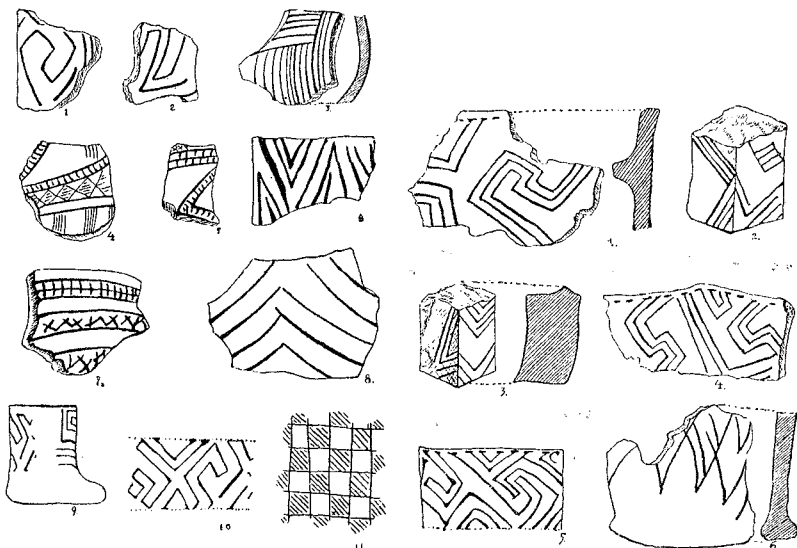


Fig. 20.

Fig. 21.

Vasele întregi au linii paralele, grupate în sisteme oblice sau verticale, uneori realizându-se sisteme de căprior, ca și pe idolii Turdaș, comune de altfel și civilizației Coțofeni. Aceste linii sunt tincturate cu roșu. Cupele în specia cenușie și paharele (Fig. 18) au grupări de *caneluri plissate*, uneori chiar în spiritul ceramice pictate. În legătură cu atari caneluri apar și *aplicațiuni plastice*, mici proeminente sau gurgue, în felul „cornițelor“ din ceramica Vădastra I (Fig. 18). Ele au un caracter ornamental. Cupa dela Hinova este prevăzută deasemenea cu mici proeminente (Fig. 14). La cele de mai sus se adaugă *semnele pictografice*, care sunt răspândite pe diferite fragmente

84) H. Schmidt, o. c., p. 437.

ceramice și care nu au altă semnificație decât cea decorativă. În parte ele își găsesc analogie la Turdaș⁸⁵⁾ și Vincea⁸⁶⁾.

Plastica. Realizările plastice ale cercului Vincea-Turdaș sunt bogate și variate. Din păcate ele nu provin din săpături regulate. Unii idoli ar putea aparține unei alte civilizații. Se disting două grupe: reprezentări antropomorfe și zoomorfe. Primele se împart în două categorii: a) idoli mai grosolani, lut cenușiu în spărtură, stratele superficiale groase, de culoare cărămizie, pasta poroasă, necomplect arsă, moale la pipăit și fără ornamente (Fig. 24, 1, 3). Partea inferioară a corpului e redată printr'o singură bucată. Steatopigia este puțin pronunțată, ori lipsește cu totul; în schimb se accentuează partea abdominală (Fig. 24, 3), ca și la unele exemplare ale plasticei gumelnițene⁸⁷⁾. b) Categoria a II-a este



Fig. 22.

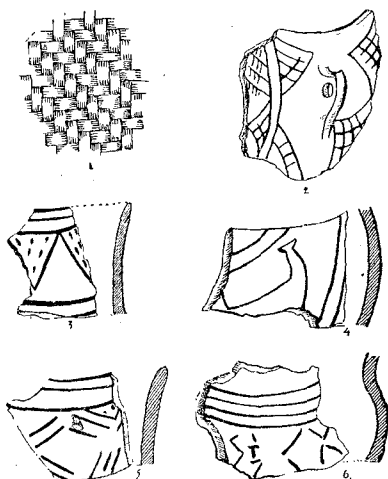


Fig. 23.

superioară, atât ca lut, cât și ca ornamentare. Lutul e de culoare cenușie, cu nuanțe verzui, iar stratele dela suprafață sunt castanii sau cenușii. Pasta n'are impurități și este relativ bine arsă. Conturul figurilor este clar, precis, bine redat.

Se dă de data această o atenție deosebită amănuntului, după cum se poate observa la „masca“ dela Ostrovul Corbului (Fig. 25, 1) și în tot cercul Vincea. Picioarele sunt marcate printr'un

85) *Id., o. c., fig., 38-40.*

86) *M. Vassici, o. c., pl. 16.*

87) *D. Berciu, Săpăturile dela Tangăru, fig. 34.* O foarte bună paralelă la idolul pl. 24, 1 găsim în Banat la Parța, jud. Timiș (J. Miloia, în *An. Banatului*, IV, 2, 1931, p. 183, fig. 8, „à bec d'oiseau“) și în regiunea Vârșeț (*Stărinar*, Belgrad, I, IV, 1926-27, p. 58, fig. 1. (O Menghin). O formă similară aflăm la Jablanica (M. Vassici), *Die neolithische Station Jablanica bei Medjuluze in Serbien*, in *Archiv. f. Anthr.* XXVII, 1902, p. 517, fig. 4).

șant, fără a fi complet separate (Fig. 24, 6, 8; Fig. 25, 2, 4). Se întâlnesc idoli în picioare. Într'un singur caz apare un bust (Fig. 24, 2). Steatopigia este puțin pronunțată, ca și la grupa *a*. Ornamentarea acoperă de obicei întreg corpul figurinei. Motivele decorative constau din meandre, meandroizi, linii paralele, benzi, puncte, unghiuri și *spirale*. Spirala n'a câștigat nici aci toată libertatea. Ea este tot o spirală colțuroasă, dar mai evoluată decât cea din ornamentarea ceramiciei (Fig. 24, 6 și Fig. 25, 2).

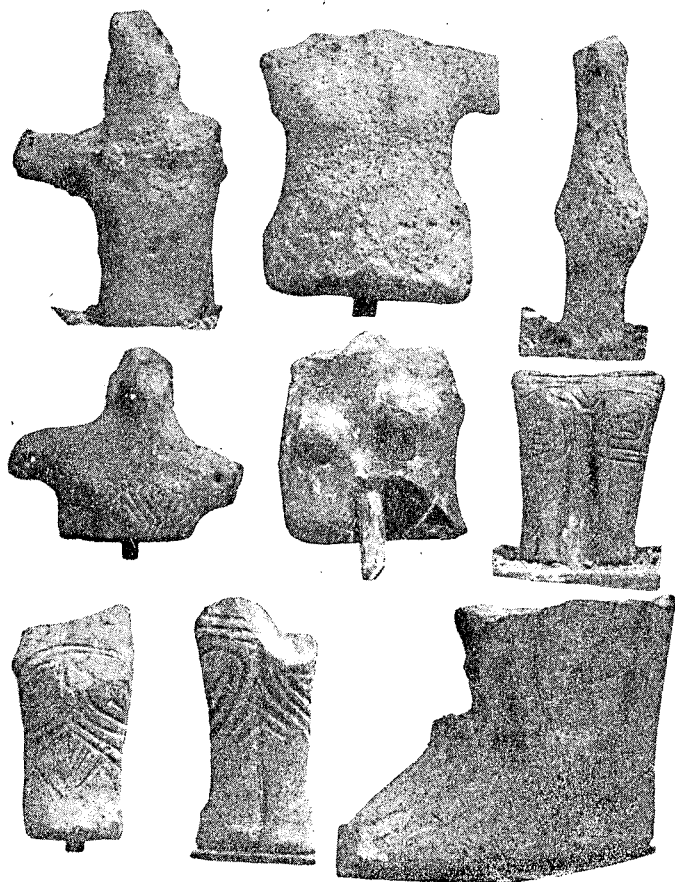


Fig. 24.

Toate figurinele cunoscute nouă redau o divinitate feminină în legătură cu marea zeiță a pământului, a rodirii și a fecundității.

Reprezentările zoomorfe sunt mai rari în raport cu cele antropomorfe. Ele sunt similare celor dela Turdaș⁸⁸). Exem-

88) M. Roska, *o. c.*, fig. 22.

plarele descoperite în Oltenia reprezintă patrupede (Fig. 25, 7). Este de remarcă silueta sveltă a unui cerb, de un real simț artistic (Fig. 25, 6).

Podoabe. Cele mai simple sunt cochiliile de scoici de apă dulce, perforate pentru a fi suspendate pe șiraguri⁸⁹). Cele mai căutate erau însă brățările, fie din marmoră zaharoasă, fie din scoici mediteraneene, ajunse aici pe calea comerțului și a legăturilor cu Sudul (Fig. 26)⁹⁰). În secțiune ele arată un profil elipsoidal, triunghiular sau pătrat. Unele fragmente fac parte, foarte probabil, din brățări închise; altele se vor fi fixat la braț prin intermediul unei sfiori, ce trecea prin perforațiunile dela capete (Fig. 26, 6). Mărgelile de scoici și os formează o altă categorie

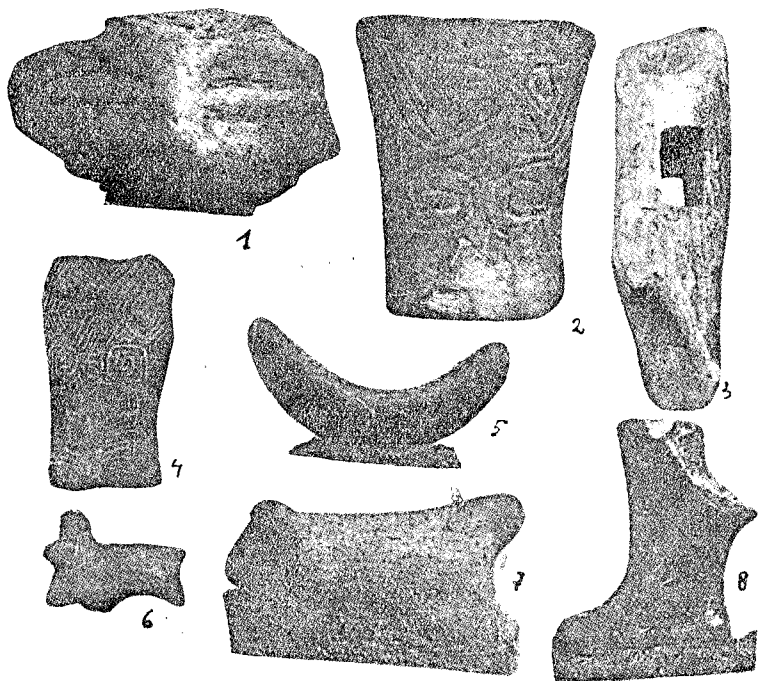


Fig. 25.

de podoabe (Fig. 27). În colecția Istrati-Capșa din Turnu-Severin se află un amulet de marmoră, ornamentat cu spirală, care se răsuțește pe întreg corpul. Proveniența sa nu este certă, deși este indicat ca loc de găsimă Ostrovul Corbului.

Industria osului este sărăcăcioasă. În stratul Turdaș dela Ostrovul Corbului s'au descoperit câteva sule de os lustruite și un fragment de os ornamentat cu puncte incizate. Din descopere-

89) Descoperite la Vincea (Vassici, o. c., pl. 10, a.

90) Analogii la Vincea (M. Vassici, o. c., pl. 10 b) și la Parța (Miloia, o. c., fig 7).

riri întâmplătoare provine un vârf de săgeată dintr'o coastă de animal (Fig. 28).

Din contra uneltele și fragmentele de corn de cerb abundă în toate stațiunile Vincea-Turdaș din Oltenia. Sunt dălți, sule, și foarte multe săpătoare. Un exemplar unic a apărut la Ostrovul Corbului (Fig. 25, 3). E vorba de un topor sau săpător cu două tăișuri, aproape perfect perpendiculare, și cu gaură de înmănășare dreptunghiulară (2,8 × 3,6 cm.; lungimea totată 0,20 m.). Forma găurii și tehnica în care este executată trădează o vreme târzie. Exemplarul nostru poate fi pus în legătură cu problema securilor de cupru cu tăișurile în cruce.

Obsidiană, piatră, silex. Obsidiana, care este o rocă vitroasă de natură vulcanică și un bun al civilizațiilor neolitice, s'a des-

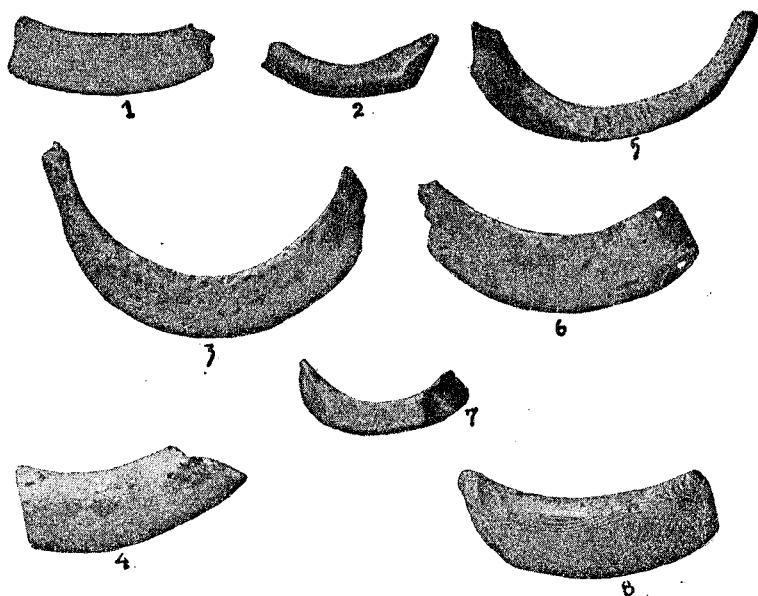


Fig. 26.

coperit până acum numai la Ostrovul Corbului⁹¹). Din ea se fac lame, răzuitoare și burins-e. Ca unealtă de piatră caracteristică este toporașul cu o suprafață bombată și cu o altă plată (Fig. 29-30). Cele mai multe dintre ele pot fi considerate ca „Schuhleistenkeil“ —unealta tipică a band-ceramicei. Trei fragmente de casse-tête, unul din porfir și celelalte din granit, intră în categoria armelor. Dela Ostrovul Corbului s'a adunat o mare cantitate de lame de silex.

Alte elemente inventarice. Conținutul civilizației Vincea-

⁹¹ In cercul aceleiași civilizații o întâlnim la Vincea (M. Vassici, o. c., p. 27 și fig. 4. Cf. G. Childe, *The Danube*, p. 68) și Turdaș (M. Roșca, o. c., fig. 10, 2 și 10, 7).

Turdaş din Oltenia sporeşte prin câteva elemente de caracter caznic: percutoare, greutate de plasă, fragmente de răşniţă şi tusaiole (Fig. 31). Fig. 25, 5 pare a fi un „corn de consecraţiune“, desvăluind deci unele afinităţi de natură religioasă cu lumea cretană

Până în prezent nu ştim nimic despre *ritul de înmormântare* al civilizaţiei Vincea-Turdaş.

Locuinţe. În săpăturile dela Ostrovul Corbului s'a dat peste urme de vetre rotunde, uneori foarte apropiate unele de altele. În jurul vetrelor era chirpic ars, sub care s'au putut distinge

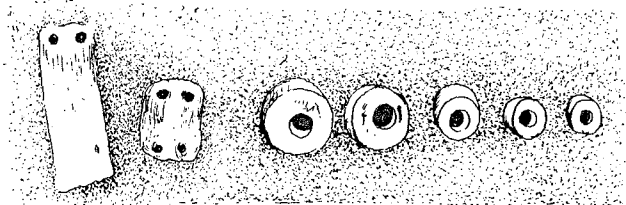


Fig. 27.

câteodată urme de pari. Bănuim că aci poate fi vorba de colibe rotunde sau rectangularare, deşi forma lor n'a putut fi încă precizată.

Caracterul civilizaţiei Vincea-Turdaş. Inventarul acestei civilizaţii arată o populaţie paşnică, ocupându-se cu agricultura, creşterea vitelor, pescuitul şi vânatul. În staţiunile din Mehedinţi apar în mari cantităţi oase de animale domestice. Oamenii vremii ocupă ostroavele Dunării, sau terasele acestui fluviu.

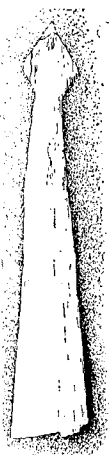


Fig. 28.

Stratigrafie. Apele Dunării au distrus cu vremea aşezările Turdaş aproape în întregime. În săpăturile noastre dela Ostrovul Şimian, de unde provine o parte a materialului din Muzeul din Turnu-Severin, nici n'am mai dat în 1933 şi 1935 peste stratul Turdaş⁹²⁾. Din fosta aşezare a mai rămas azi foarte puţin, şi aceea este formată din stratele Sălcuţa şi Coţofeni.

În schimb, la Ostrovul Corbului şi Gârla Mare⁹³⁾ s'a putut preciza că stratul Turdaş este suprapus direct de civilizaţia Sălcuţa şi că el se sprijină pe stratul de loess.

În ordinea stratigrafică, deci şi de cronologie relativă, civilizaţia Vincea-Turdaş este cea din tâiu din seria civilizaţiilor neolitice din Oltenia vestică.

92) Buletinul Monumentelor Istorice, XXVIII, 83, 1935, p. 3.

93) V. nota 74.

O stratigrafie în interiorul civilizației Vincea-Turdaș s'a încercat a se stabili la Ostrovul Corbului, deși stratul de cultură rămas era destul de sărac în mărturii arheologice. Aci par a se defini două niveluri: unul cuprinzând ceramica de factură mai grosolană, cu ornamente în benzi, cupe cu picior, tigăi ca în stratul I dela Turdaș⁹⁴) și idoli neornamentați; altul cu idoli și cutii ornamentate cu motive spiralo-meandrice și vase întregi, în a căror formă se resimte o influență „nordică“, de altfel ca în tot cercul Turdaș⁹⁵). În sprijinul observațiilor stratigrafice vin cele stilistice. Într'adevăr, ornamentica Vincea-Turdaș din Oltenia ne permite a deosebi trei grupe. Cea dintâiu cuprinde ornamentele de caracter linear, și care ar corespunde nivelului I dela Ostrovul Corbului și celor trei „niveluri“ dela Turdaș⁹⁶), precum și inventa-

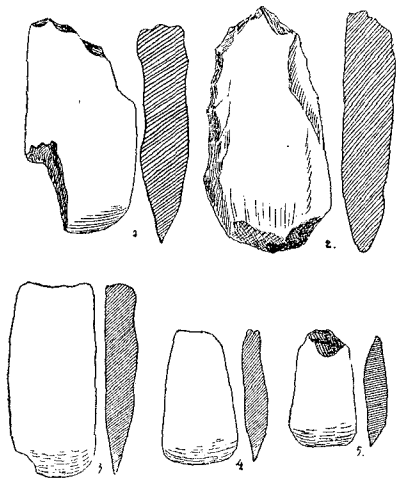


Fig. 29.

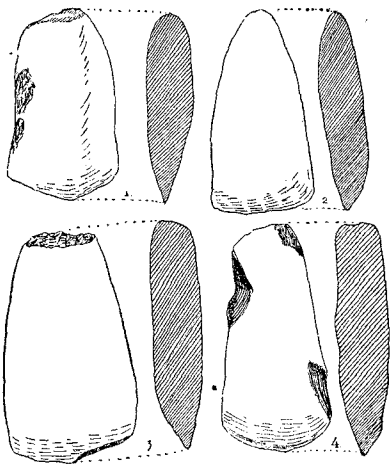


Fig. 30

țului celor mai de jos niveluri dela Vincea⁹⁷). Nivelul I dela Ostrovul Corbului ar ilustra faza Turdaș I (r. Vincea I-Turdaș I).

În grupa II-a decorativă meandrul și derivatele sale joacă rolul de căpetenie, pe când în grupa III-a vom avea a face, în special în ornamentarea idolilor, cu elemente spiralo-meandrice, ceiace reprezintă fără îndoială un pas mai departe în evoluția ornamenticeii. Aceste două grupe par a documenta în Oltenia

94) M. Roșka, o. c., fig. 27, 6, 9.

95) W. Jenny, *Zur Gefäßdekoration des donauländischen Kulturkreises*, în M. A. G. LVIII, p. 85.

96) Care corespund unui singur strat de cultură (Cf. I, Nestor, *Der Stand*, p. 35 și 52. Cf. id., în P. Z. XXIII, 1934, p. 366).

97) M. Vassici, o. c., pl. 14, a, c. Analogii la Cordova, pe malul jugoslav al Dunării (*Starinar*, Belgrad, V, 1910, pl. VIII, 66 (M. Vassici), SCM, 1922, p. 151-174, pl. IV-VI) și la Nadru Vale din jud. Hunedoara (H. Schroller, *Die Stein- und Kupferzeit Siebenbürgens*, 1933, pl. 2-3 și p. 6 și urm.), care aparține fazei vechi Turdaș (I. Nestor, în P. Z., XXIII, 1934, p. 366).

prezența fazei Vincea II-Turdaș II, care în regiunea Porților-de-Fier va fi avut o viață mai lungă decât în restul acestui cerc de civilizație ⁹⁸).

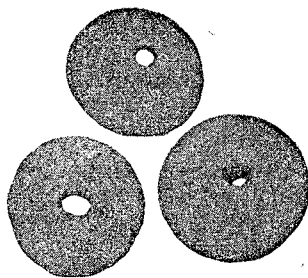


Fig. 31.

Civilizația Vădastra.

Pe când în Oltenia de Vest vremurile neolitice încep, după cum am văzut, cu civilizația Vincea-Turdaș, în părțile sud-estice



Fig. 32.

Civilizația Vădastra : Vădastra, 1; Orlea, 2; Hotărani, 3; Frăsinetul-de-Pădure, 4; Reșca, 5; Corabia, 6; Celei, 7; Șimnic, 8; Bratovoști, 9.

avem o altă civilizație, pe care am numit-o de tip *Vădastra I*, după primul strat de cultură dela Măgura Fetelor (Vădastra), în

⁹⁸ Am arătat cu o altă ocazie poziția civilizației Turdaș față de celelalte tipuri de civilizație din Dacia (D. Berciu, *Prime considerații asupra neoliticului din valea Dunării inferioare, în legătură cu descoperirile din județul Vlaşca,*

care s'a descoperit o ceramică tipică și neîncadrată până în 1934 în inventarul vreunei civilizații cunoscute⁹⁹⁾. La observațiile stratigrafice dobândite în timpul săpăturilor noastre de verificare din Septembrie 1934, am adăugat în cele două studii amintite și pe cele stilistice, care ne-au dus la convingerea că inventarul stratului I de acolo trebuie tratat ca o civilizație bine individualizată, deosebită de aceea a stratului II, care corespunde tipului Vădastra II, atât de bine ilustrat în urma săpăturilor lui V. Christescu din 1926¹⁰⁰⁾. Până în prezent civilizația Vădastra I n'a mai fost descoperită în altă stațiune din Oltenia în afară de Măgura Fetelor¹⁰¹⁾. Săpături de lungă durată lipsesc încă în Sud-Estul Olteniei, unde se speră a descoperi acest tip, în strânsă dependență poate cu așezările Vădastra II.

După tehnica lutului, produsele ceramice ale civilizației Vădastra I se împart în două specii :

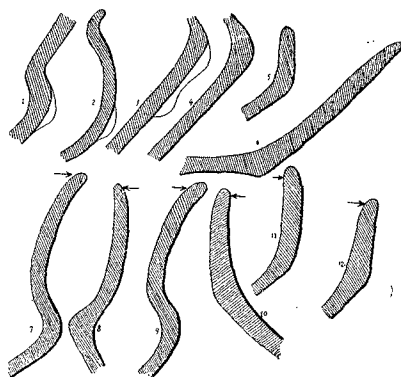


Fig. 33.

Specia a. Lut negru cu nuanțe mai închise ori mai deschise; pasta foarte bine frământată și fără impurități, moale la pipăit și pătrunsă de o ardere nu totdeauna completă. Stratele de suprafață sunt subțiri și lustruite. Uneori se întâlnește un slip

în *Buletinul muzeului județului Vlașca*, II, 1937, p. 73). În regiunea Porților de Fier apare o plastică foarte evoluată ca ornamentare. În afară de câteva exemplare dela Ostrovul Corbului, muzeul din T.-Severin posedă un frumos idol dela Vârbița, depe malul opus al Dunării, procurat de către d-l. Al. Bărcăcilă.

99) D. Berciu, *Colecția de antichități*, Gh. Georgescu, p. 2 și 13. Id. în *Bul. Com. Mon. Ist.*, XXVII, 1934, p. 75. Pentru cercetările mai vechi a se vedea: I. Andrieșescu, *Contribuții la Dacia înainte de Romani*, 1912, p. 13.

100) V. Christescu, *Les stations préhistoriques de Vadastra*, în *Dacia*, III-IV, p. 167 și urm. Nu poate fi vorba la Măgura Fetelor de o așezare în felul palăfitelor, după cum credeau Cezar Bolliac (*Trompeta Carpaților*, nr. 1010 din 1872 și Nr. 1052 din 1783), Al. Odobescu (*Opere complete*, ed. Minerva, III, p. 113) și Gr. Tocilescu (*Dacia înainte de Romani*, p. 792).

101) Literatură: V. Christescu, o. c. fig. 28, 10, 12; fig. 32, 2, 407; fig. 38, 25, 7. 9-10. I. Nestor, o. c., pl. 5, 1-2, 7. D. Berciu, o. c. fig. 1, 1-4. Muzeu și colecțiuni: Muzeul Național de Antichități din București, Muzeul Municipiului București, colecția „Dr. Severeanu“ colecția „Gh. Georgescu“, Corabia.

foarte fin. Pereții vaselor sunt subțiri și conturul clar. În general vasele au un aspect plăcut, datorită culorii negre-plumburii. — *Specii:* *a 1.* Lut negru, cu stratele dela suprafață negre; cel din exterior lustruit în aceeași culoare. Apare și slipul; *a 2.* Lut negru-cenușiu în spărtură, stratul superficial exterior de culoare neagră, lustruit negru; *a 3.* Lut negru-cenușiu, stratul superficial exterior lustruit în culoare cenușie; *a 4.* Lut negru-cenușiu, stratele dela suprafață lustruite în aceeași culoare, uneori cu pete cenușii.

Specia b. Lut de culoare cărămizie-gălbue, stratele de suprafață cărămizii, cu slabe nuanțe cenușii sau gălbui-roșiatice.

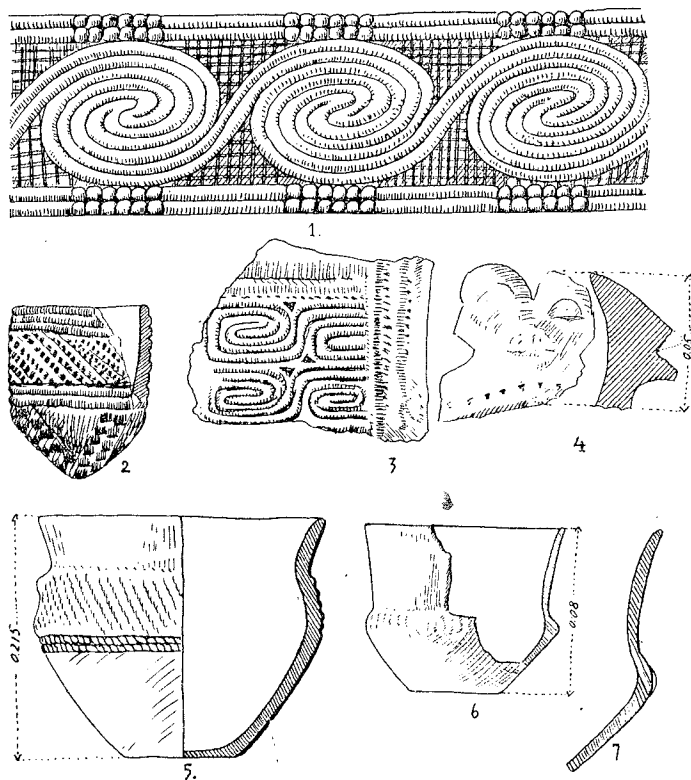


Fig. 34.

Pereții vaselor sunt groși. Pasta are impurități și nu este bine frământată. Ornamentele lipsesc cu totul. *Specia b* e mai rară decât *a*, care cuprinde marfa fină a civilizației Vădastra. *Specia a 3* este cea mai frecventă. Ea amintește grupa rippled-ware din cercul Vincea-Turdaș.

Forme. Repertoriul formelor este încă sărac, din cauza materialului, care se găsește mai mult în stare fragmentară. Totuși s'au descoperit și vase întregi, iar câteva profile îngăduie să

reconstituim unele forme. Se pot enumăra : 1) *pahare* fără mână, cu partea superioară aplecată în afară, cu profil oblic (Fig. 33, 7-9 și ifg. 34, 7) ; 2) cupe svelte cu corpul cilindric (Fig. 36, 2) ; 3) *străchini* larg deschise, cu pereți oblici (Fig. 36, 3) și străchini formate din două părți, cu buza îngroșată în interior, ca la formele Sălcuța (Fig. 33, 5, 10-12) ; 4) *castroane*



Fig. 35.

cu profile de străchini (Fig. 33, 6) ; 5) *vase* cu gâtul scurt și corpul puternic bombat (Fig. 33, 2 și fig. 35, 1) ; 6) *vase mari, piriforme*, cu gâtul în formă de pânle scurtă (Fig. 34,

5=36, 1)¹⁰²); 7) vase cu profil în forma literei S. Formele 3 și 4 se vor întâlni și în Vădastra II.

Ornamentare. Specia *b* e lipsită de ornamente. Locul acestora îl ține uneori slip-ul lustruit. În schimb specia *a* cunoaște o ornamentică realizată în mai multe tehnici. 1. *Plissarea* ajunge să dea caneluri înguste, fine, canelures plissées, analoage celor din ceramica Vincea-Turdaș. Din cauza contrastului dintre caneluri și suprafața lustruită a vasului se dobândește un fel de joc de lumină și umbră dintre cele mai interesante.

Canelurile plissate se combină în motive spiralice, meandrice și meandroide, în sisteme verticale, de șiruri paralele sau asocieri de caneluri perpendiculare. 2. *Excizia* se mărginește la creștături ușoare (Fig. 36, 1). Ea este rară și pare a fi abia la începutul dezvoltării sale. 3. *Incrustația* stă în legătură cu excizia simplă. 4. A patra grupă o formează elementele de decor în relief, care consistă din proeminente și aplicațiuni plastice, cu rol decorativ, în felul „cornițelor“ (Fig. 33, 1-2, pe când fig. 33, 3

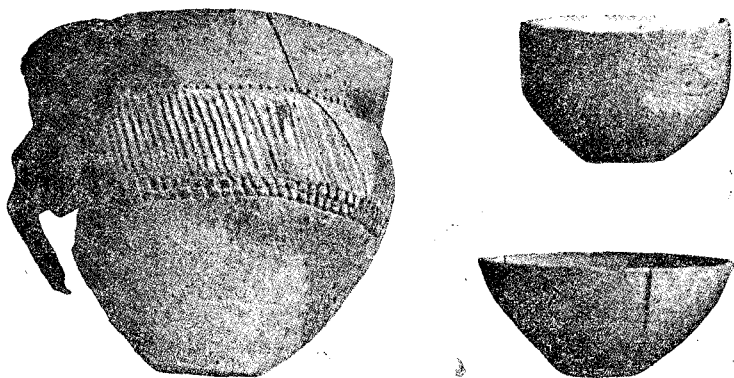


Fig. 36.

e în formă de șea), pe care le-am întâlnit și în ceramica Vincea-Turdaș.

Alte elemente inventarice. Noi suntem inclinați a atribui civilizației Vădastra I și depozitul dela Bratovoesti (Fig. 37)¹⁰³). Securile din acest depozit reprezintă trei tipuri diferite: 1) secura cu ceafa ascuțită, terminată deci într'un punct—spitznackiges Beil; 2) secura cu ceafa îngustă, terminată printr'o linie—dünnnackiges Beil; 3) secura cu ceafa lată — dicknackiges Beil. Un exemplar cu ceafa ascuțită a fost descoperit în nivelul inferior al stratului II dela Măgura Fetelor, într'o oarecare dependență stratigrafică cu stratul I¹⁰⁴). Depozitul de mai sus nu pare a sta

102) Un vas întreg de aceeași formă și ornamentare similară se găsește la muzeul Municipiului București.

103) Romașcanu, o. c., „Tezaurul“ a fost descoperit în 1925. Se compune din 13 securi, dintre care numai 8 au ajuns la Muzeul din Craiova.

104) D. Berciu, o. c., p. 7 și fig. 4, 7.

în legătură cu civilizația Vincea-Turdaș ¹⁰⁵⁾, fiindcă acest tip de civilizație nu s'a întins în județul Romanați, după cum am afirmat și mai sus bazat pe cercetările de până acum.



Fig. 37.

Stratigrafie. Civilizația Vădastra I nu este bine lămurită.

105) I. Nestor, o. c., p. 34 și nota 113 a. Autorul pornește dela asemănările cu cele dela Plocinik (jugoslavia), care are un nivel Vincea II (Cf. Id. nota

Inventarul său este sărăcăcios și incomplet, ceea ce îndeamnă desigur la rezerve. Vor trebui făcute noi săpături arheologice, într'una din așezările mai bogate din Romaniți, ca de pildă la „grădiștea“ dela Orlea. La Măgura Fetelor stratul I nu se separă clar de stratul următor. Ceramica plissată se întâlnește în stratul I, însă ea apare și în nivelul inferior al stratului II; dar pe măsură ce produsele cu caneluri se răresc, pe atât începe să apară mai abundentă ceramica excizată, tipică Vădaștrei II. Intre cele două civilizații există o oarecare dependență stratigrafică, la care se adaugă și una stilistică. Intr'adevăr, motivele spiralo-meandrice întrebuințate în *negativ* de Vădaștra I le va folosi Vădaștra II ca *pozitive*. Ar fi în realitate doar o transpunere a aceluiași motive decorative, făcându-se apel însă la o altă tehnică. De altfel această transpunere nu este în contradicție cu tradiția ci-

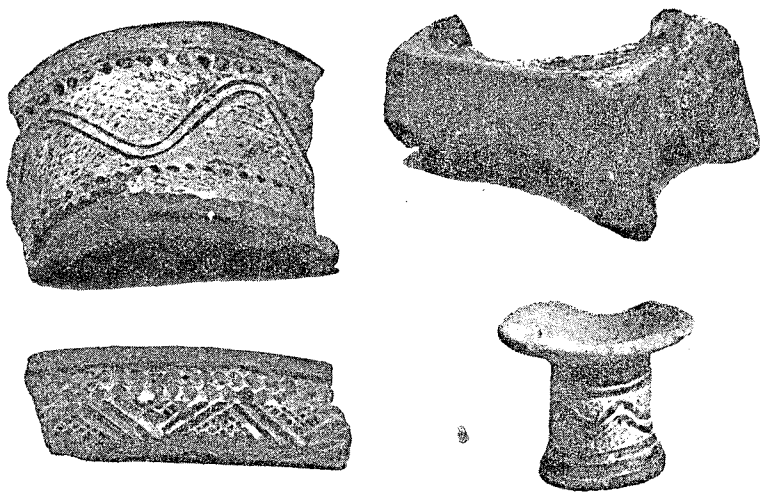


Fig. 38.

vilizațiilor dela Dunăre ¹⁰⁶). În starea actuală a săpăturilor și a cercetărilor din Oltenia sud-estică, civilizația Vădaștra I deschide seria civilizațiilor neolitice din acest colț al provinciei noastre. Caracterul său este band-ceramic sau dunărean.

Vădaștra II. Stratul II dela Măgura Fetelor este stratul reprezentativ de acolo, care a dat un inventar caracteristic și bo-

301 și M. Gribici, *Eine prähistorische Ansiedlung aus der Kupferzeit*, Belgrad, 1928, p. 9, fig. 98-107. Secura cu gaură de înmănușare nu face parte din depozit.

106) În ceramica cercului Gămelnița vom găsi asemenea elemente decorative, moștenite din tehnica plissării a tipului Boian, dar redată de data aceasta în pictură. Compară de pildă așa numitul Seifenblasenmuster din Boian (Dinu Rosetti, *Săpăturile dela Vidra*, 1934, p. 10) cu cel pictat din Gămelnița și mai târziu chiar incizat.

gat, care a determinat numele unei întregi civilizații ¹⁰⁷).

Răspândiri. Aria acestor răspândiri cuprinde deocămdată doar județele Romanai și Dolj (Fig. 32). Cele mai multe localități sunt în primul județ: Vădastra (Măgura Fetelor), Orlea, Hotărani, Reșca, Frăsinetul-de-Pădure, Corabia și Celei. În Dolj cunoaștem numai Șimnic (com. Dadovicești). Două fragmente dela Ostrovul Corbului manifestă într'adevăr un caracter specific Vădastrei II, dar rămân până acum cu totul izolate. Săpăturile din Mehedinți n'au scos încă nicăieri materiale Vădastra II. Această constatare ne împiedică în prezent a extinde civilizația Vădastra II până spre Porțile-de-Fier.

Tipul de așezare este în formă de *tell*, ca și în cercul Gumelnița, dar câteodată avem, de aface și cu așezări pe terasele râurilor și pe boturi de deal.

Tipologie. Civilizația Vădastra II este cea mai frumoasă manifestare, pe care o cunoaște Oltenia de Sud-Est înainte de epoca metalelor. Produsele sale ceramice sunt de o reală valoare muzeistică și artistică. Ele se împart în două mari grupe: A. *Ceramica mai grosolană și în general neornamentată*; B. *Ceramica mai îngrijită ca tehnică și ornamentată*. A: Pasta conține multe impurități și nu este destul de bine frământată. Arderea este parțială, iar conturul vaselor nu este totdeauna precis. Pereții vaselor sunt groși, iar partea inferioară este neglijată. *Subspecii.* A 1: lut negru-deschis, stratele superficiale cărămizii, lustruite uneori în culoare portocalie cu pete gălbui și negre. A 2: lut cărămiziu, cu stratele superficiale în aceeași culoare și slip lustruit portocaliu. A 3: lut cenușiu, stratele de suprafață cărămizii groase, câteodată lustruite.

Forme. Cele mai frecvente sunt străchinile larg deschise, cu buza îngroșată în interior, apropiindu-se mult, ca profil, de cele din civilizația Sălcuța și Vădastra I. Unele profile redau vase mici, bitrunchicoince și borcane cu corpul aproape cilindric. În ornamentare se întâlnesc doar *vârci*, rezultate din petrecerea



Fig. 39.

107) *Literatură*: V. Christescu, o. c. (Măgura Fetelor) I. Nestor, o. c., p. 56-57 și pl. 5, 6, 8-10 și fig. 13. D. Berciu, o. c., p. 10 și urm., fig. I, 5-4, fig. 2-3. M. Wosinski. *Die inkrustierte Keramik*, pl. c. XI, 1-2, 4-6 (ca provenind din Vlașca, dar foarte probabil dela Vădastra; Cf. V. Christescu, o. c., p. 175, nota I). Dl. Nestor (o. c., nota 204) amintește unele schițe din M. A. C., IV, 1874, p. 121 și urm., fig. 49, 51 și 53. Vl. Dumitrescu, *L'art préhistorique en Roumanie*, 1937, pl. II. *Muzee și colecțiuni*: Muzeul Național de Antichități din București, Muzeul municipiului București, Muzeul din Craiova, Colecția Gh. Georgescu, Corabia, Colecția Ilie Constantinescu, Caracal.

măinii pe corpul vasului încă moale, precum și adâncituri, brăuri alveolare, proeminente organice, incizii slabe și aplicațiuni.

B. Tehnica lutului speciei *B* este în general uniformă. Pasta are impurități, uneori chiar pietricele, insuficient frământată și cu o ardere incompletă. Apar însă și vase din pastă îngrijit lucrată și mai bine arsă. Pereții vaselor sunt deasemenea groși, conturul lor este însă de multe ori precis (Fig. 39). Culoarea principală a lutului este cea neagră-deschisă.

Subspecii. B 1. Lut negru-cenușiu, stratele dela suprafață groase, de culoare cărămizie închisă și lustruite cărămiziu-cenușiu. *B 2.* Lut negru-deschis în săpătură, fără strate superficiale. Vasele sunt lustruite în exterior în culoare neagră-cenușie. *B 3.* Lut negru-cenușiu, stratele superficiale castanii, lustruite în aceeași culoare, uneori cu nuanțe cenușii-albicioase. *B 4.* Lut cenușiu-cărămiziu în săpătură, stratele dela suprafață cărămizii-închise. Unele vase au un slip pământiu.

Forme. 1) Vase mari piriforme (Fig. 40, 1); 2) *boluri*, cu gâtul cilindric, corpul bombat și fără mânuși, ca vasul întreg

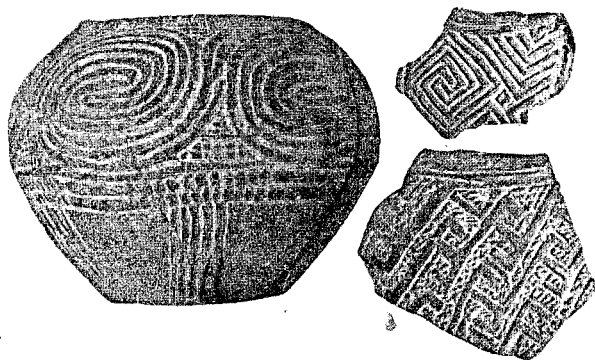


Fig. 40.

dela Orlea (Fig. 39) și fragmentele dela Reșca (Fig. 38, 1); 3) *cupe* cu fund conic și corp cilindric (Fig. 34, 3); 4) *cupe* cu picior, de dimensiuni mici (Fig. 38, 4); 5) *cupe* hemisferice; 6) *vase-covate*, imitând formele de lemn¹⁰⁸); 7) *străchini* larg deschise, în felul castroanelor, și străchini formate din trei părți, care amintesc profilele Boian (Fig. 38, 3 și fig. 42, 3); 8) *borcane*; 9) vase mari, cu pereți groși, similare așa numitelor *dollia*; 10) *suporturi* de vase, de formă triunghiulară (Fig. 35, 6-7); 11) *cutii* dreptunghiulare — *pixidre* — pentru păstrarea colorilor (Fig. 38, 2, Vădastra, colecția Ilie Constantinescu, în interior poartă urme de culoare roșie); 12) *urne cu mască* (Fig. 41, 4 și fig. 42, 10, profilul). În această categorie avem numai un fragment de gât de urnă, descoperit în săpăturile noastre dela Mă-

108) V. Christescu, o. c., fig. 34, 3.

gura-Fetelor. El redă o formă analoagă urnelor cu mască dela Troia. Detaliile feței sunt redade plastic.

Ornamentarea grupei B formează caracteristica și superioritatea ceramicii Vădastra II față de alte produse și civilizații. Ea se realizează prin trei tehnici: *incizia*, *excizia* și *incrustația*.

Inciziile se întâlnesc mai rar și se mărginesc la linii simple, hașuri, figuri geometrice, benzi, spirale și puncte care umplu uneori benzi late. De obicei inciziile sunt înguste; la vase cu pereții groși însă apar și inciziile mai groase. Hașurile se orânduesc în interiorul triunghiurilor¹⁰⁹). Liniile incizate sunt dispuse uneori sub buza vaselor în sisteme paralele.

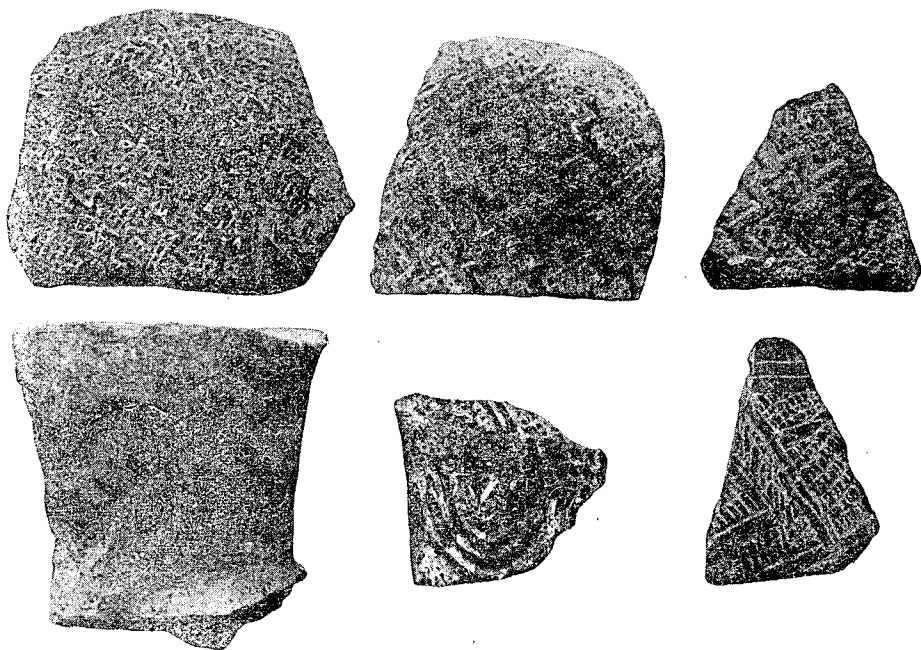


Fig. 41.

Excizia formează însă trăsătura caracteristică a ceramicii Vădastra II. Ea se poate asemăna, ca tehnică și realizare, cu săparea în lemn a artei noastre populare.

După modelarea vasului din pasta moale, se trasau pe pereți ornamentul cu ajutorul unui instrument ascuțit. Partea rămasă liberă se săpă, dând naștere la adevărate „câmpuri“ ornamentale, care trebuiau apoi să fie umplute cu culoare albă. Cu alte cuvinte ornamentul adevărat, cel *pozitiv*, care fusese avut în vedere dela început, se *cruța* sau se delimita, recurgându-se la un procedeu indirect, acela de a săpa suprafețele libere, ocolind

109) V. Christescu, o. c., fig. 10.

motivul decorativ pozitiv. În aceste condițiuni excizia nu redă decât *fondul* decorațiunii, având prin urmare în ornamentare un rol negativ. Excizia singură n'ar realiza o ornamentare superioară și completă, dacă n'ar apela deopotrivă la incrustație și lustruire. Pe suprafața rămasă în urma săpării se aplică o culoare albă făinoasă.

Culoarea roșie apare de obicei pe marginile vaselor și independent de excizie. Uneori acelaș vas e ornamentat în ambele feluri de incrustație. Ornamentele pozitive se lustruiau puternic.

Ceiace vedem azi la vasele Vădastra II sunt ornamentele pozitive, în relief (Fig. 39, de pildă), pe când incrustația a căzut. Din cauza contrastului dintre culoarea albă—uneori și cea roșie, —și aceea a ornamentului lustruit, se dobândește un efect într'adevăr superior. Alături de această excizie în formele sale cele mai pro-

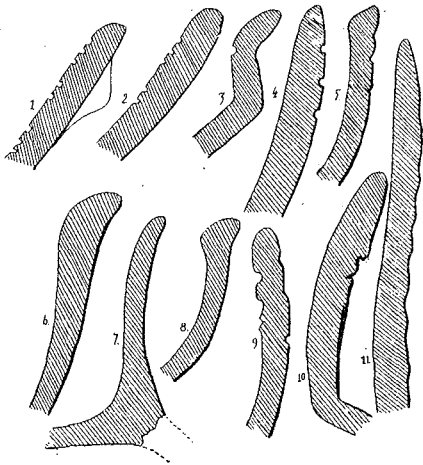


Fig. 42.

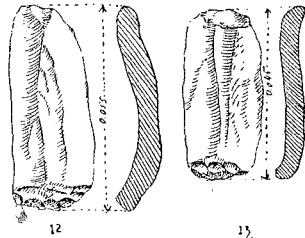


Fig. 43.

prii se întâlnește și o *falsă-excizie*, mai mult un fel de scrijelare, cerută de tehnica incrustației, pentru a prinde culoarea.

Motive decorative. Meandrul și spirala sunt elementele de bază ale ornamenticeii Vlădastra II. O formă interesantă de meandru o oferă vasul dela Orlea (Fig. 39). Suprafața vasului este împărțită în două zone, acoperite de două meandre, care, deși par a avea forma cea mai caracteristică a unui atare element decorativ, totuși ele stau, ca tendință, în legătură cu spirale. Ca aspect forma acestor meandre redă o spirală în colțuri. Pare a fi o altă dovadă că meandrul este anterior spiralei. Ca derivate ale meandrului găsim: linii în zig-zag, meandroizi orânduiți în sisteme verticale și orizontale, precum și cărlige îngemănate. (Fig. 40, 3), ca în civilizația Boian. Spirala apare de asemenea în diferite forme: spirală continuă (Fig. 34, 1 ; 35, 8), spirală în C culcat, spirale combinate și spirală simplă cu două învârtituri, care,

în unele cazuri, poate avea chiar aspect de meandru (Fig. 34, 3), tratând prin aceasta originea sa. Apar în plus și elemente ideal-geometrice: triunghiuri, pătrate, unghiuri, mici pătrate demarcatoare de zone, precum și benzi înguste în formă de valuri (Fig. 38, 3 și fig. 44), linii paralele, în sisteme oblice și de căprior și ornamentul-cruce (Fig. 34, 2, pe fund).

Ornamantica Vădastra II are o vădită predilecție pentru zone decorative, în interiorul cărora sunt dispuse motive ornamentale.

Din spirală și din meandru se dă naștere la o mulțime de derivate. E un fel de fărâmițare a acestor două elemente esențiale. Aceasta înseamnă că ne găsim într'un stadiu destul de înaintat al decorațiunii spiralo-meandrice, careia îi aparține și ceramica Vădastra II.

De aci și impresia unui adevărat baroc, pe care o lasă această ceramică. În plus, vom avea de a face și cu o tendință spre



Fig. 44.

geometrism, la care se adaugă și un caracter textil al decorațiunii, comun și ceramicii Boian.

Plastica. Stațiunea Măgura-Fetelor a dat peste 20 reprezentări antropomorfe și zoomorfe¹¹⁰). Cele dintâi redau o divinitate feminină, cu o ușoară steatopigie și partea abdominală pronunțată (fecunditate și maternitate).

Ele sunt ornate cu motive incizate de caracter spiralo-meandric, uneori incrustate cu culoare roșie¹¹¹). Plastica zoomorfă este mai rară. Se cunosc animale întregi¹¹²) și un cap de animal care pare să fi făcut parte dintr'un vas zoomorf (Fig. 34, 4).

110) V. Christescu, o. c., p. 195.

111) lb. p. 196 și urm.

112) D. Berciu, o. c., fig. 1, 12, fig. 35, 12.

Obiecte de piatră și silex. Săpăturile noastre din 1934 n'au dat la iveală prea multe obiecte de acest fel, iar cele descoperite în 1926 de V. Christescu nu pot fi atribuite cu siguranță acestei civilizații, din lipsa observațiilor stratigrafice. Ca sigure putem da câteva *percutoare*, folosite anterior ca *nuclee*¹¹³), dălțițe de piatră negricioasă și verzue, bine lustruite, cu secțiunea bombată pe o parte și plată pe cealaltă (tip herminette)¹¹⁴). În schimb uneltele de silex sunt mai numeroase (Fig. 43).

V. Christescu a descoperit la Măgura-Fetelor unele obiecte de cupru¹¹⁵), care ar putea aparține stratului II, dar și celui următor (Sălcuța).

Locuințe. Așezarea de pe coama dealului dela Vădastra este departe de a fi o necropolă de incineratie, cum ni-o prezentase V. Christescu¹¹⁶). Din contră, ea este o tipică așezare în formă de tell. În săpăturile noastre am dat peste chirpic ars, pe care erau imprimate urme de pari lucrați și creci de copac. Forma locuințelor nu se mai poate preciza astăzi din cauza deselor săpături și sondajii ce s'au făcut în diferite răstimpuri pe Măgura-Fetelor, dar sistemul de construcție este cert: e acela în paiante, ca în toate așezările preistorice din valea Dunării.

Stratigrafie. Poziția stratigrafică a civilizației Vădastra II din regiunea sud-estică a Olteniei se cuuoaste azi în mod cert, în urma săpăturilor de verificare dela Măgura Fetelor. După stratul I, care corespunde, după cum am afirmat și mai sus, civilizației Vădastra I, urmează al doilea strat de cultură, cu un inventar bogat și variat, caracteristic civilizației tratate aici¹¹⁷). Acesta este suprapus de stratul Sălcuța. În cronologie relativă civilizația Vădastra II este deci anterioară tipului Sălcuța și urmează imediat după Vădastra I, care poate fi chiar faza sa inițială.

Civilizația Sălcuța.

De numele așezării dela Sălcuța (Piscul Cornișorului) se leagă, așa precum am spus și mai sus, începuturile mișcării noastre arheologice sistematice, nu numai din Oltenia, dar chiar din întreaga țară. Dintr'o întâmplare neplăcută,—manuscrisul fiind pierdut tocmai când se trimisesse la tipar—, d-l I. Andrieșescu n'a mai putut publica rezultatul săpăturilor d-sale din 1916, 1919-1920¹¹⁸). De aceia nici n'avem până acum o prezentare metodică a

113) D. Berciu, *o. c.*, fig. 4. 9-10 și p. 7.

114) *ib.* fig. 4, 5, 7-8.

115) V. Christescu, *o. c.*, fig. 44. M. Roska (*Dacia* III-IV, p. 354) amintește un depozit de cupru dela Vădastra (26 piese). Autorul face trimiterea la Much, *Die Kupferzeit*, p. 59 și în *Zeitschr. f. Ethn.*, '896, p. 59, unde n'am găsit nimic menționat.

116) *O. c.*, p. 176 și *passim*.

117) Cf. D. Berciu, *o. c.*, p. 13, tabela I (stratele de cultură dela Vădastra).

118) Totuși d-l I. Andrieșescu a dat două planșe cu materiale, în: *Des survivances paléolithiques dans le milieu néolithique de la Dacie*, în *Bul. dela sect. Hist. (Acad. Română, t. XV, 1929)*; și extras.

materialului dela Sălcuța, care ilustrează cea mai bogată și mai variată civilizație din Oltenia. In zilele triste ale ocupației germane, arheologul C. Schuchhardt sapă la Sălcuța, ca și la Cernavoda, iar descoperirile fură transportate la Muzeul din Berlin. In cursul mai multor ani d-l C. N. Plopșor avea să îmbogățească secția preistorică a muzeului din Craiova cu alte noi descoperiri dela Sălcuța. Cu timpul s'au făcut săpături și in ale părți ale Olteniei, de unde aveau să iese la iveală o multime de materiale tipice. In prezent se poate urmări și studia civilizația Sălcuța pe aproape toată întinderea Olteniei.



Fig. 45.

Civilizația Sălcuța. Jud. Mehedinți : Turnu-Severin, 1; Ostrovul Șimian, 2; Ostrovul Corbului, 3; Hinova, 4; Ostrovul Mare, 5; Balta Verde, 6; Gârla Mare, 7; Salcia, 8; Cloșani, 9; Bălvănești, 10; județul Dolj : Sălcuța, 11; Vela, 12; Cornu, 13; Maglavit, 14; Vărbicioara, 15; Terpezita, 16; Coțofeni, 23; județul Roman : Vădastra, 17; Reșca, 18; Corabia, 19; Frâsinetul-de-Pădure, 20; Orlea, 21; Celei, 22. Total 23 localități.

Răspândiri. (Fig. 45). Harta răspândirilor Sălcuța nunără cele mai multe localități: jud. Mehedinți : T.-Severin ¹¹⁹⁾, Ostrovul Șimian ¹²⁰⁾, Ostrovul Corbului ¹²¹⁾, Hinova, Ostrovul Mare Balta Verde, Gârla Mare, Salcia ¹²²⁾, Cloșani (?) și Bălvănești. Jud. Dolj :

119) Cu două puncte : castrul Drubeta și in partea de Vest a orașului.

120) In partea de Sud a ostrovului stațiunea este in cea mai mare parte distrusă de apele Dunării.

121) Stațiunea dela Botul Piscului. Stațiunea Sălcuța a fost distrusă. Azi se întâlnește doar un strat cu răspândiri Sălcuța.

122) Cercetările noastre din 1934.

Sălcuța, Vela, Coțofeni, Terpezița, Cornu, Maglavit¹²³) și Vârbi-
cioara¹²⁴). *Jud. Romanați*: Vădastra (Măgura „Fetelor“ și „Cetate“),
Reșca, Corabia, Frăsinetul-de-Pădure, Orlea și Celei. În ju-
dețele Gorj și Vâlcea nu este cunoscută încă nicio așezare Săl-
cuța. Acesta se datorește în bună parte lipsei de cercetări. Cele
mai de Nord localități cunoscute sunt cele dela Bălvănești și
Cloșani. Toate celelalte se întâlnesc de-alungul Dunării și în re-
giunea de șes.

Așezarea caracteristică civilizației Sălcuța este în formă de
tell, sau de așezare întinsă pe boturile de deal și pe terasele râu-
rilor. Uneori se ocupă vechile așezări ale civilizațiilor anterioare.

Tipologie. Inventarul civilizației Sălcuța este bogat și aproape
completat, în urma cercetărilor de până acum¹²⁵). Între elemen-
tele inventarice, *ceramica* ocupă locul de frunte. După tehnica



Fig. 46.

lutului, avem două grupe. — A. Lut de culoare neagră, trecând la
diferite nuanțe, după specii și subspecii. A 1. Lut negru, stratele
superficiale de aceeași culoare, cu slip negru, lustruit uneori cu
luciri metalice. A 1 a. Lut negru, stratele superficiale cărămizii

123) Colecția Istrati-Capșa, T.-Severin.

124) Pare a fi una dintre cele mai bogate stațiuni. E la 8 km. mai la
Nord de Plenița.

125) *Literatură*: I. Andrieșescu, *Des survivances*, pl. I-III. Al. Bărcăcilă,
în *Dacia*, I, 1924, pp. 280 și urm. V. Christescu, o. c. I. Nestor, *Der Stand*, pl.
5,4; pl. 7,4; pl. 2,1. A. O. I., 1922, p. 425. C. N. Ploșsor, în *A. O.*, III, 1924, p. 241.
Convorbiri Literare, 1924, p. 224-5, fig. 11-12 (idoli). *Trompeta Carpaților*,
1872, 1874 și 1876 (Măgura „Cetate“, desene). Cf. Al. Odobescu, *Antichită-
țile județului Romanați*, 1878. Cf. Gr. Tocilescu, *Dacia înainte de Romani*,
1881, pl. L. 1,3 și fig. 85-86, 88. Pompiliu Costescu, *Palatul Cultural din
Turnu-Severin*, 1934, p. 11 (vedere generală a secțiunii preistorice oltene).
D. Berciu, *Colecția de Antichități*, „Gh. Georgescu“, fig. 4, 1-4, 6, 11-18.; fig.
5, 1-2; fig. 6, grupa II-a. Vl. Dumitrescu, în *Istros*, III, 1934, fig. II și 3, 1.
Id., *L'art préhistorique en Roumanie*, 1937, pl. X. Pentru muzee și colecțiuni a
se vedea explicațiile dela planșe și notele anterioare.

închise, slip în aceeași culoare și lustruit. *A 1 b.* Lut negru, stratele de suprafață castanii, slip în aceeași culoare și lustruit. *A 1 c.* Lut negru, stratele superficiale cenușii, cu sau fără slip. *A 2.* Lut negru-castaniu, stratele dela suprafață castanii, lustruite intens în aceeași culoare. Această specie este foarte frecventă în ceramica Sălcuța. *A 2 a.* Lut negru-castaniu, stratele superficiale gălbui sau portocalii, lustruite în aceeași culoare. *A 3.* Lut negru-cenușiu, cu stratele dela suprafață în aceeași culoare. În această specie apar și vase cu un singur strat de suprafață. *A 4.* Lut negru-cărămiziu, cu un singur strat superficial. În această specie intră majoritatea ceramicii de uz comun și factură grosolană.—*B.* Culoarea esențială a grupei *B* este cea deschisă, galben-roșiatică sau cărămizie. *B 1.* Lut cărămiziu, cu strate superficiale și slip uneori lustruit în aceeași culoare. *B 1 a.* Lut cărămiziu, stratele superficiale castanii, cu slip lustruit în aceeași culoare; câteodată apar pe corpul vasului fășii sau pete



Fig. 47.

vinete, negre și roșcate. *B 1 b.* Lut cărămiziu, stratele de suprafață gălbui, cu nuanțe roșiaticice, cu slip în aceeași culoare și lustruit. Acestei subspecii îi aparține vasul pictat dela Sălcuța. *B 2.* Lut roșiatic mai mult sau mai puțin gălbui, stratele superficiale portocalii, lustruite în culoare portocalie și roșiatică. *B 3.* Lut de culoare portocalie, cu un singur strat de suprafață. Uneori apare și slipul. Pasta e bine aleasă de impurități, frământată suficient și moale la pipăit. Slipul acopere de obicei o singură față a vasului. În specia *B 3* intră ceramica pictată dela Ostrovul Șimian. Lustruirea e puternică. Peretii vaselor sunt groși.

Forme. Repertoriul formelor Sălcuța posedă un mare număr de forme principale și variante ale acestora. Astfel: 1) *Urcioare*: *a*) cu două mânuși, cu secțiunea în bandă, de o parte și de cealaltă a gâtului (Fig. 46, 2); *b*) urcioare cu gâtul strâmt și apucători așezate pe zona de maximă rotundime a vasului (Fig. 47, 4); *c*) urcioare cu apucători verticale în regiunea gâtului (Fig. 49, 6). În fond forma urcioarelor se reduce la aceea de pară. 2) *Castroane*: *a*) cu pereți oblici, de mari dimensiuni, larg deschise și adânci (Fig. 49, 1); *b*) înalte, adânci și strâmte,

prevăzute ca apucători (Fig. 46, 6). 3) *Străchini*: a) compuse din două părți: *a 1*, cu buza îngroșată în interior, cu profil bombat (Fig. 52, 11; Fig. 55, 6-7; Fig. 56); *a 2*, cu buza turtită în interior, fie prin modelaj organic, fie prin alipire ulterioară (Fig. 52, 5-10; Fig. 65 și 67); această variantă este identică celei dela Troia. Strachini formate din trei părți: *b 1*) cu marginea răstrântă spre interior (Fig. 59; Fig. 69, 1, 4, 8-10), corp bombat și apucători; *b 2*) cu marginea profilată în afară și îngroșată spre interior, cu apucători verticale și orizontale (Fig. 52, 12, 16; Fig. 55, 5; Fig. 58, 3-5; Fig. 64, 5-6, 11-12; Fig. 69, 2-3, 5-7, 11-13, 15-16).). Varianta 2 *b* este în strânsă legătură tipologică cu *a 1*, din care derivă. 4) *Cești*: a) cu două toarte, de o parte și de ceal-

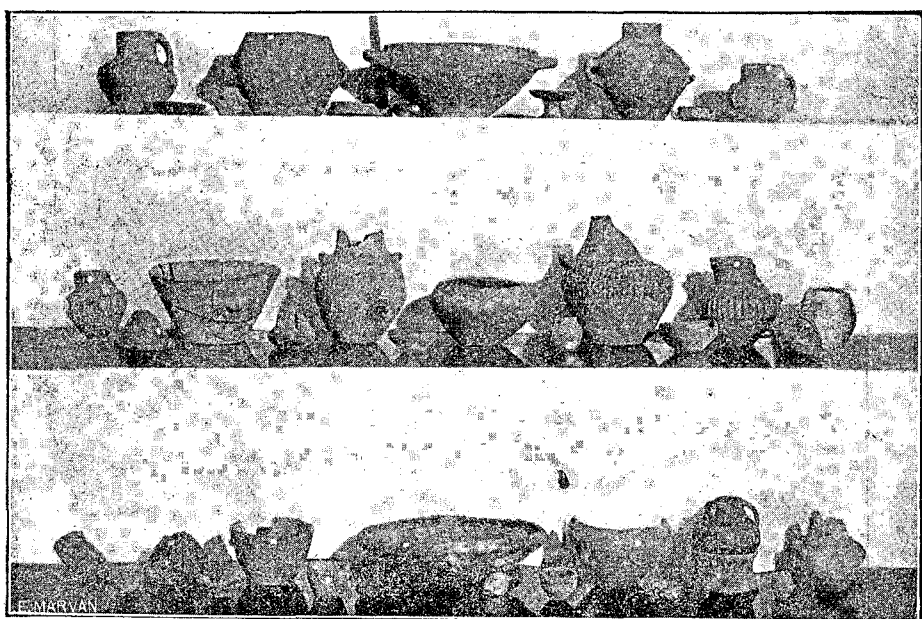


Fig. 48.

laltă a gâtului, pornind dela buză și sprijinindu-se pe pântec; mânușile au o secțiune rotundă (Fig. 86, 4; Fig. 54, 1; Fig. 52, 1-2); b) cu gâtul cilindric și toarte pe zona de maxima rotundime (Fig. 49, 5); c) cu o singură mânușă, similară ca modelaj variantei *a*, și gât larg (Fig. 51); d) ceșcuțe scunde și larg deschise, cu toarte alungite și perforate, de obicei orizontale (Fig. 49, 9-10). 5) *Pahare*: a) fără mânuși și cu gât scurt (Fig. 46, 3); b) cu partea superioară înaltă, elegant resrântă în afară (Fig. 66, 12). 6) *Cupe*: cu pereții în general subțiri, prevăzute uneori cu gurgue și caneluri plissate (Fig. 52, 13, 15). 7. *Cupe cu picior*: a) cu piciorul scurt și corpul propriu-zis larg deschis (Fig.

42 și Fig. 50, 4); b) cu piciorul înalt, corpul deschis mult și cu toarte (Fig. 46). 8) *Oale sferice* (Fig. 39, 3-5)¹²⁶⁾. 9) *Urne* în formă de dublu trunchiu de con (Fig. 75, 12)¹²⁷⁾. 10) *Vase* cu profil în forma literei S. (Fig. 66, 16, 18 21). 11) *Vase-askoi*, din care se cunosc în Oltenia numai trei exemplare: două dela Sălcuța (Fig. 46, 7 și Fig. 50, 1) și unul dela Reșca (Fig. 50, 3). 12) *Vase-kernoi* din care avem un singur exemplar dela Cloșani, jud. Mehedinți (Fig. 60, 1). El se înrudește cu cele dela Troia, cu cele din Tesalia și cu vasul de la Töszeg din epoca timpurie a

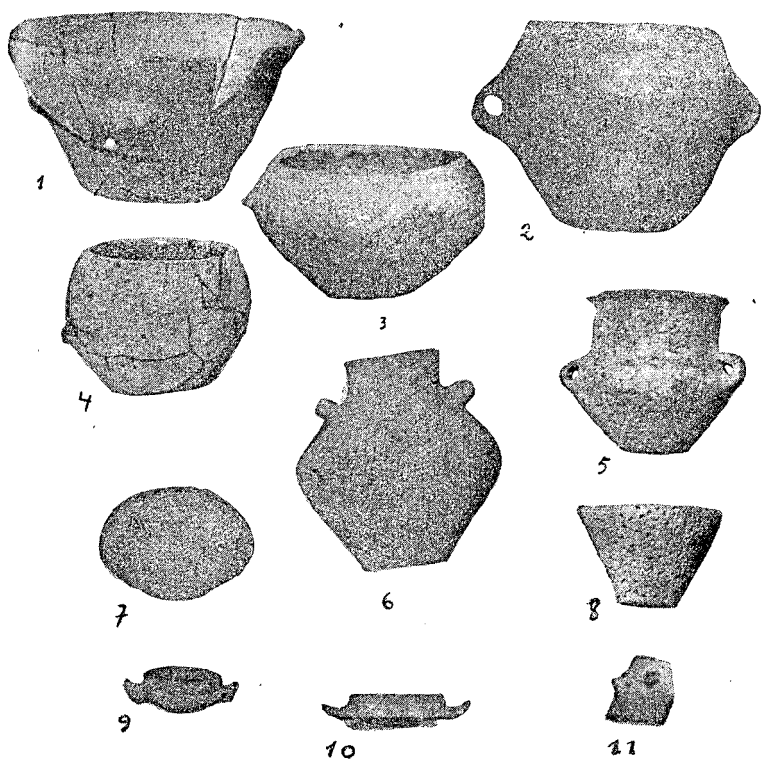


Fig. 49.

bronzului (G. Childe, *The Danube*, p. 221 și fig. 125). 13) *Suporturi*. La Măgura-„cetate“ s'a găsit un suport în formă de clepsidră (Fig. 50, 2). 14) *Vase antro-po-zoomorfe*. La Sălcuța s'a de scoperit un fragment de vas pictat, postamentul format din picioare de om și prevăzut sub buză cu apucătoare în formă de cap de berbec (Fig. 55, 2). 15) *Vase miniaturi* sunt destul de numeroase. Unele din aceste vase amintesc formele din cercul

126) Care amintesc formele Lengyel (G. Childe, *The Danube*, fig. 49 a).

127) Reprodușă în fotografie: D. Berciu, *Colectia de antichități „Gh. Georgescu“*, fig. 4, 12.

ceramice pictate (Fig. 49, 11). 16) *Strecurători*, de formă conică (Fig. 49, 8). 17) *Tigăi* din lut grosolan, având în exterior apucător (Fig. 60, 2-3) și uneori prevăzute și în interior cu un prag pentru susținerea capacului (Fig. 53, 3). De multe ori ele au dimensiuni destul de mari. Asemenea tigăi au fost descoperite în stratul Sălcuța dela Ostrovul Corbului și Ostrovul Simian, deși în Ardeal apar în civilizația Turdaș¹²⁸⁾. 18) *Vase cu jgheab*. 19) *Linguri cu coadă*¹²⁹⁾.

Ornamentarea. Aceiași bogăție și varietate, pe care am întâlnit-o la forme, o vom regăsi și în ornamentare. După felul tratării suprafeții distingem trei grupe: A. *Ornamentarea în adâncime*; B. *Ornamentarea în relief*; C. *Ornamentarea de suprafață*.

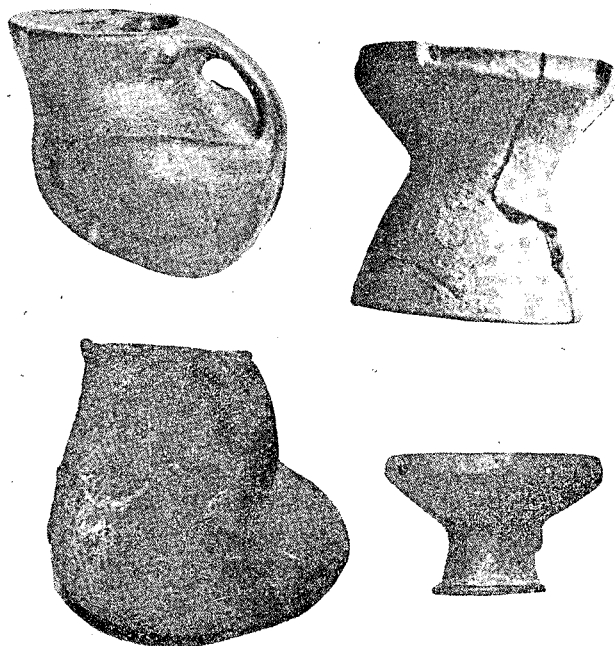


Fig. 50.

A. Principala tehnică a grupei A este *incizia*, realizată cu ajutorul unui instrument de diferite forme, având vârful puternic ascuțit, uneori bont, iar câteodată cu secțiunea dreptunghiulară (Fig. 52, 21, 25). Incizia este întovărășită de *incrustație albă* (Fig. 52, 6, 9-10). Tot în sprijinul ornamentării în adâncime se așează *impunsăturile* (Fig. 46, 1; Fig. 53, 12) *imprimările*,

128) M. Roska, o. c., fig. 27, 6, 9.

129) Ca cea dela Sălcuța (Muzeul din Craiova) și exemplarul dela Măgura-„cetate“ (Al Odobescu, o. c., fig. 8).

câteodată în asociere cu incrustația (Fig. 52, 7), precum și *excavațiunile* de sub buza vaselor (Fig. 53, 13) și falsele caneluri înguste (Fig. 51). Motivele decorative propriu zise sunt rari. Foarte curente sunt liniile paralele, acoperind de obicei umărul ceștilor (Fig. 52, 1) sau baza străchinilor (Fig. 52, 11). Ele formează uneori sisteme de căpriori, unghiuri hașurate și romburi (Fig. 52, 5-6). Vasul dela Reșca are linii frânte (Fig. 49, 6). Spirala apare mai rar și într'un stadiu evolutiv deja evoluat (Fig. 57). Cercurile mici sunt întrebuițate ca elemente de umplătură (Fig. 52, 15). Motivul-scară e deasemenea o raritate (Fig. 67, 5). Parantezele nu au aci forma pe care o cunoaștem în civilizația Gumelnita.

B) Ornamentarea în relief apare la produsele mai grosolane. Ea cuprinde: vârci (Fig. 46, 6), *umflături* făcute cu unghia, *aplicațiuni plastice*, mici gurgue sau proeminente organice, cu rol decorativ. Proeminentele sunt frecvente la cupe (Fig. 52, 13) și cești cu două mânuși (Fig. 46). Multe toarte alungite și terminate într'un vârf ascuțit — caracteristice tipului Sălcuta — au mai mult o semnificație decorativă decât una practică. Aplicațiunile zoomorfe sunt în legătură cu vasele antro-po-zoomorfe (Fig. 55, 2). Apar și brâuri alveolare.

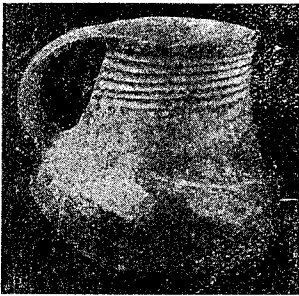


Fig. 51.

C) Datorită unor numeroase posibilități de realizare, grupa C ornamentală este mult mai bogată decât cele două anterioare. C 1 a. In ceramica Sălcuta se întâlnește o serie de produse care poartă un slip portocaliu sau roșiatic, în compoziția căruia a intrat una din aceste culori. Câteodată slip-ul este dat în exterior cu culoare portocalie ori roșiatică, prin intermediul unei pensule. Culoarea portocalie predomină. Slipul este apoi lustruit. C 1 b. Slipul este lustruit în culoare neagră sau castanie, până la dobândirea luciului metalic. C 2. Caneluri. C 2 a. Canelurile se dobândesc prin tehnica plissării, ca și în civilizația Vincea-Turdaș și Vădastra I. Atari caneluri sunt înguste, abia vizibile (Fig. 52, 13, 15). Sub-grupa C 2 a a apărut la Ostrovul Corbului în nivelurile inferioare ale stratului Sălcuta. C 2 b. Canelurile late sau fășii verticale (Fig. 47, 5), oblice (Fig. 52, 17-18), orizontale și paralele (Fig. 75, 12). C 2 c. Caneluri înguste și puternic lustruite (Fig. 46, 4). C 3. Ceramica pictată formează o grupă de sine stătătoare, împărțită în două categorii: C 3 a, ceramică pictată cu culori și C 3 b, pictată cu grafit. Pictura cu culori se divide la rândul său în trei sub-grupe. C 3 a 1. In tehnica crudă sau „crusted-ware” apare în așezările Sălcuta o specie pictată în culoare albă și roșie. Slipul s'a spoit cu o materie făinoasă albă sau roșie, folosindu-se de o pensulă sau o bucată de stofă, ale căror

urme sunt destul de vizibile pe fragmentele descoperite. O asemenea materie colorantă a fost găsită la Ostrovul Corbului în

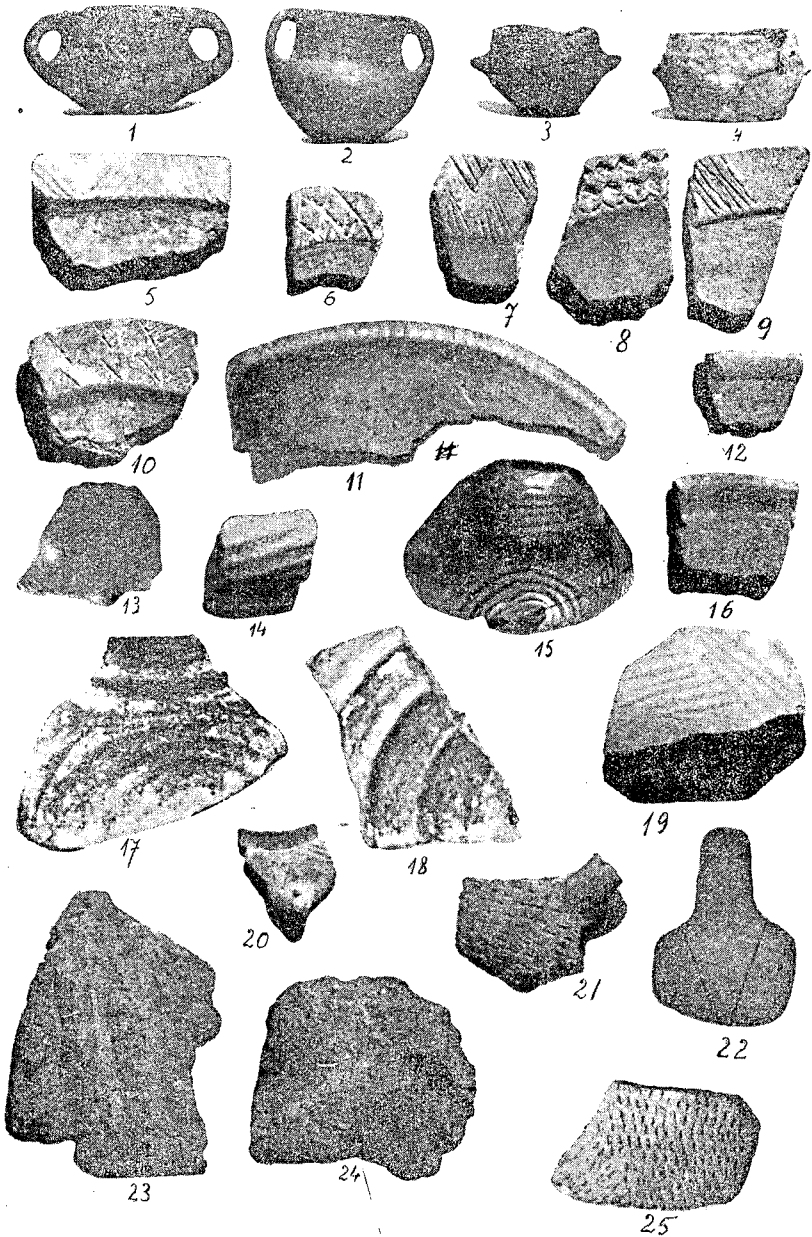


Fig. 52.

vase. O analiză chimică nu s'a făcut încă. Fondul ornamentării îl formează culoarea roșie (Fig. 55, 4=58, 1; Fig. 55, 5=58, 4);

uneori motivele decorative sunt atât de late, încât dau impresia că fondul este constituit din culoare albă (Fig. 58, 5). Ornamentele pozitive redau benzi, triunghiuri, spirale, precum și motivul scară (Fig. 55, 4). Câteodată se spoiește cu materie roșie buza străchinilor, în maniera picturii similare din cercul Boian și Gumejnița. Pictura C 3 a 1 apare în legătură cu formele 3 b 2 și în tehnica lutului A 1. C 3 a 2. În săpăturile dela Ostrovul Șimian s'a descoperit o ceramică pictată, a cărei tehnică este mai evoluată decât cea precedentă și care reproduce forme 3 a 1 în specia B 3. În exterior aceste vase au un slip lustruit puternic, cu nuanțe portocalii și roșcate, pe când în interior lipsește slip-ul și lustruirea. Materia colorantă a fost pregătită anume pentru pictură, fiind disolvată anterior într'o soluție specială. Motivele, de culoare roșie-vișinie, constau din benzi late, linii scurte, dungi late, dis-

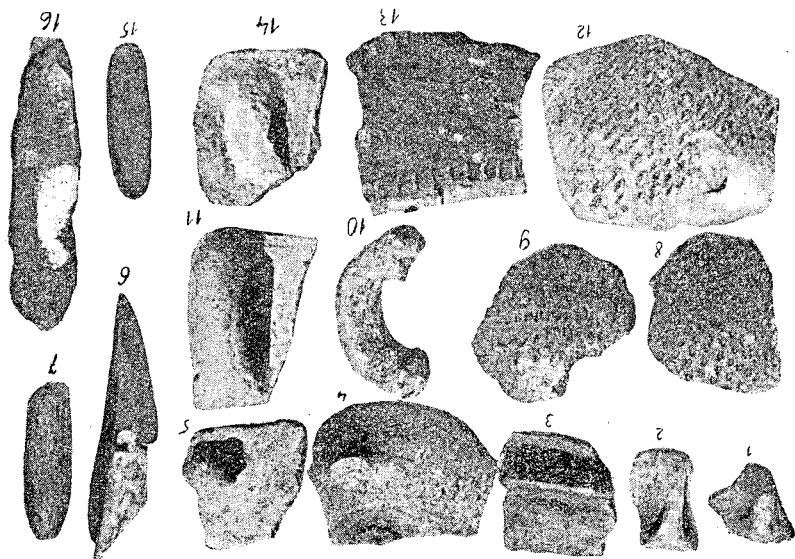


Fig. 58.

puse pe buza îngroșată a străchinilor și în interiorul lor (Fig. 55, 6-7). Pictura C 3 a 2 este monocromă, pe când C 3 a 1 poate fi considerată ca bicromă. Ambele sunt în crusted-ware-Technik. C 3 a 3. Cu totul altfel stă cazul cu câteva fragmente dela Ostrovul Corbului și alte probe dela Sălcuța. Aci este vorba de adevărata pictură, dată anterior arderii, în tehnica bicromiei. Vasul întreg dela Sălcuța (Fig. 55, 1) care a fost tratat de către noi cu acid clorhidric diluat, pentru a scoate în evidență pictura acoperită la început cu o crustă calcaroasă, se împarte în două zone ornamentale: partea superioară este pictată cu grafit (Fig. 62, 1), iar cea inferioară cu culori (Fig. 62, 2). Fondul picturii este roșu-închis, aplicat peste un slip portocaliu-roșcat, în felul glasurei dela Cernavodă și Palade (Dâmbovița). Motivele decorative au fost trasate cu culoare

albă (Fig. 62, 2). Vasul antropomorf dela Sălcuța (Fig. 55, 2) are acelaș fond roșu-închis, pe care se pictează ornamentul cu culoare roșie-vișinie, înrămat apoi cu dungi albe. Pe un fragment de strachină dela Ostrovul Corbului întâlnim deasemenea un fond roșu-închis și ornamente albe (Fig. 55, 3). In această pictură apare spirala, banda și așa numitul „geradeliniges Wirbelmuster“, repetat de patru ori la vasul dela Sălcuța. Această pictură se poate pune



Fig. 54.

alături de cercul Ariușd-Cucuteni. Legătura cu cercul transilvănean se face pe calea Oltului. C 3 b. Pictura cu grafit este relativ mai frecventă decât aceia în culori. Totuși ea este încă departe de a se apropia de bogăția cercului gumelnițean. Partea superioară a vasului

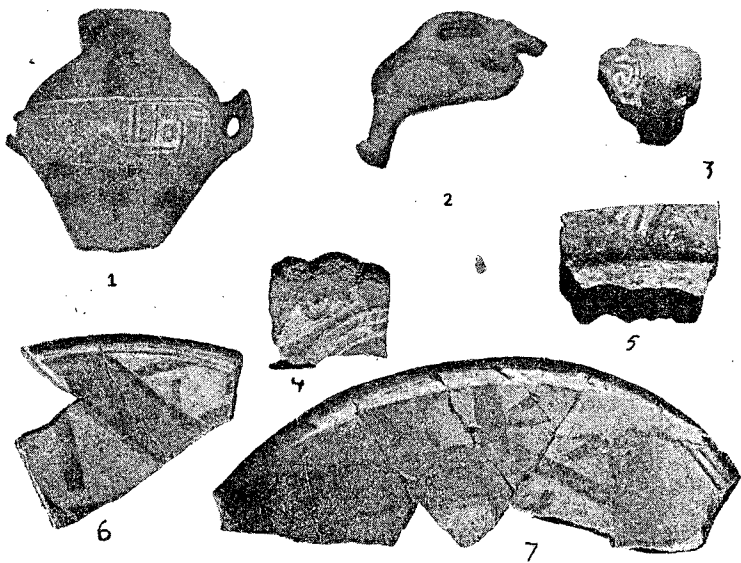


Fig. 55.

amintit dela Sălcuța are motive în spirit geometric, pictate cu grafit (Fig. 62, 1), originar legate de numitul „geradeliniges Wirbelmuster“. Urna bitrunchicornică dela Măgura-„Cetate“ poartă o spirală în forma literii S, compusă din mai multe linii paralele și înguste (Fig. 75, 12). Ornamente cu grafit apar și la Bălvănești (Fig. 63, 1). Benzi înguste și paralele acoperă uneori suprafața exteri-

oață a străchinilor sau buza interioară (Fig. 63, 2, 4). Pictura cu grafit dă ornamente pozitive. Într'un singur caz, cum este fragmentul dela Bălvănești, pictura cu grafit joacă un rol negativ —ca fond—, pe când ornamentele sunt crutate.

Plastica. Reprezentările plastice ale civilizației Sălcuța sunt, în comparație cu acelea ale cercului Gumelnița, surprinzător de puține, date fiind legăturile de geneză ale acestor două civilizații. În săpăturile dela Ostrovul Șimian s'au descoperit numai câteva exemplare, ca și la Măgura-„Cetate“ dela Vădastra. La Sălcuța însăș nu sunt prea multe exemplare. Această sărăcie a plasticeii ar fi încă o dovadă că Oltenia intrase încă din timpul civilizației Sălcuța în sfera influențelor central-europene și nordice. Idolii zoomorfi se împart în: a) idoli masivi, dintr'o singură bucată, grosolani ca tehnică, având brațele întinse lateral, perforate sau nu. Nu se dă atenție amănuntului (Fig. 73, 2, 5) Unele exemplare ale acestui tip se aseamănă cu plastica Vincea-Turdaș, atât prin tratarea feței (à bec d'oiseau), a poziției brațelor, cât și prin forma generală. Tipul a are o steatopigie relativ pronunțată. b) Cunoscutul torso dela Sălcuța, numit pe drept cuvânt Venus

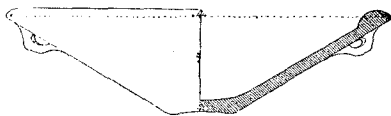


Fig. 56.

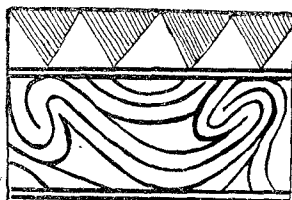


Fig. 57.

de Sălcuța¹³⁰) (Fig. 71), la care se adaugă și un altul similar, dovedește cu prisosință până unde putea ajunge gustul rafinat și putința de a reda în plastică atâta mișcare naturală, atât realism și grație. Un modelaj remarcabil se observă și la figurina dela Vădastra¹³¹). c) Într'o tehnică similară cercului cu ceramică pictată și gumelnițean târziu poate fi categorisit un idol dela Ostrovul Simian, format din două părți alipite și fixate cu ajutorul unui „cep“. E singurul exemplar de acest fel din Oltenia. d. Un tip aparte îl reprezintă idolul gol dela Sălcuța „(en cloche)“, într'o formă analoagă idolilor din civilizația câmpurilor de urne

130) I. Andrieșescu, *Des survivances*, pl. II și p. I. Prin uzurparea dreptului primului descoperitor, d-l Tzigara-Samurcaș a dat acest nume unei alte figuri dela Sălcuța (*Convorbiri literare*, 1924, p. 225, cu fig. 11 și 12), uzurpare pe care și-a însușit-o recent și d-l Vl. Dumitrescu, *L'art préhistorique en Roumanie*, pl. X. D-l Vl. Dumitrescu crede că figurina „à robe cloche“ dela Sălcuța nu face parte din civilizația „balcano-dunăreană“ (*Ipek VIII*, 1932, p. 59, nota 3). Dealtfel ambii autori nu au dreptate, fiindcă torsul Fig. 71 publicat prima dată de d-l Profesor I. Andrieșescu, este superior ca realizare artistică față de idolul întreg. Fig. 72.

131) D. Berciu, o. c., fig. 4, 14.

a epocii (Fig. 72). Un idol similar, dar într'o tehnică mai puțin îngrijită, a apărut la Măgura-„Cetate“ (Fig. 75, 14). În muzeul dela Craiova se află o mască din lut roșu (pământ amestecat cu păioase), cu fața înaltă de 0,10 m., triunghiulară, nasul redat plastic, ca și ochii; în dreptul gurii este o serie de adâncituri în forma dinților, în care de sigur vor fi fost infipti dinți de piatră sau altă materie. Această mască provine dela Sălcuța. Poate va

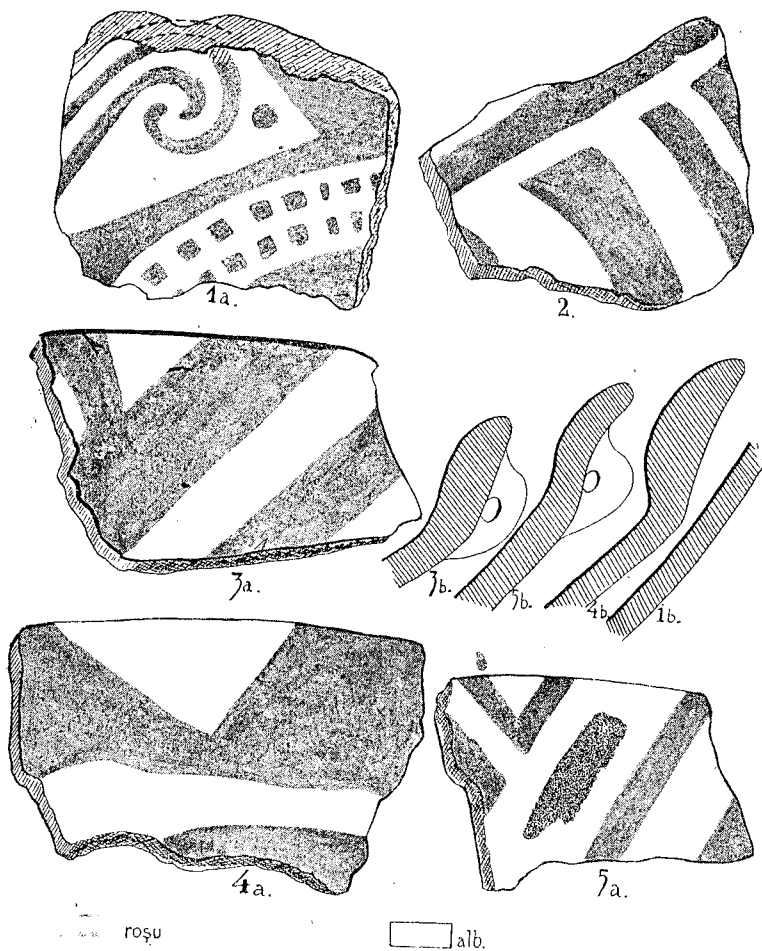


Fig. 58.

fi făcut parte dintr'o coloană sau alt element arhitectonic, având probabil un caracter profilactic.

Reprezentările zoomorfe sunt documentate doar prin prezența unui cap de bou, a unui cerb (?), precum și prin capul de berbec amintit cu ocazia prezentării formelor.

Figurina de diorit negru-verzui dela Sălcuța (Fig. 74), pu-

blicată prima dată de d-l I. Andrieșescu¹³²⁾, reprezintă un cap de animal. Este singura dovadă de până acum a plasticei de piatră în civilizația Sălcuța, fiind în același timp și cea mai apropiată replică la exemplarul dela Fedeleșeni¹³³⁾. O descriere amplă, dusă până la cele mai mici amănunte, a dat d-l I. Andrieșescu în studiul citat, și care fapt ne scutește de a mai reveni aici. D-sa a subliniat atunci rolul pe care îl va fi avut asemenea reprezentări în viața spirituală a vremii, asemănându-le cu sceptrele de comandă (semne de distincție), ele nefiind decât simboluri, ceeace este mai mult decât a insista asupra naturii animalului, fiindcă o atare încercare ar duce la rezultate foarte problematice. D-l Vl. Dumitrescu crede că cele două figurine reproduc un cap de

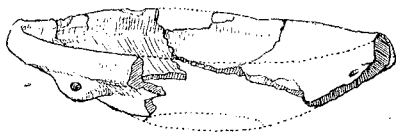


Fig. 59.

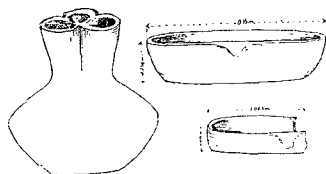


Fig. 60.

hipopotam și că s'ar datora unui import din Egipt, ajungând aici pe calea comerțului. În săpăturile noastre dela Palade, jud. Dâmbovița, am descoperit în dărămăturile unei case cu material gumelnitean târziu un exemplar similar celor amintite, dar modelat în piatră de provincie. Trebuie subliniat faptul că toate cele trei

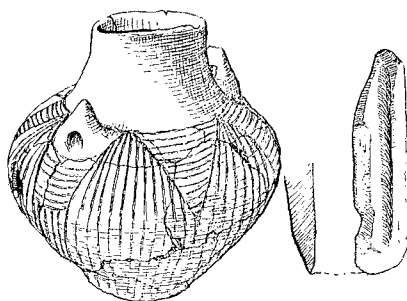


Fig. 61.

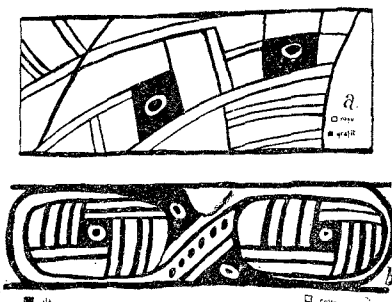


Fig. 62.

exemplare s'au descoperit în interiorul locuințelor. Nouă ni se pare că asemenea sceptre stau în legătură cu vechea tradiție de viață social-religioasă a paleoliticului transmisă apoi și vre-

132) I. Andrieșescu, o. c., pl. III. Reprodusă apoi de d-l I. Nestor (*Der Stand, pl. 2, 1*) și mai târziu de d-l Vl. Dumitrescu, *Les figurines en pierre trouvées Sălcuța et à Fedeleșeni (Roumanie) et le commerce entre l'Égypte et le Bas-Danube pendant la période énéolithique*, în *Istros*, I, 1934, fig. 2 și 3 I.

133) I. Andrieșescu, o. c., pl. III. D-sa tratează prima dată aceste figurine ca reprezentări analoage.

murilor următoare, {organizatia tribală evoluând foarte încet. Sceptrele dela Sălcuta, Fedeleșeni și Palade vor fi fost semne de distincție socială și religioasă a șefului de trib, a capului

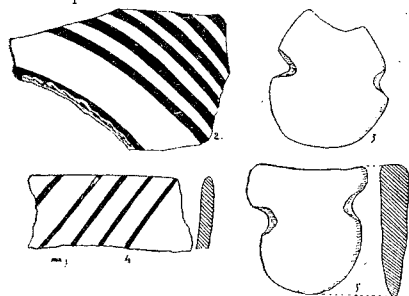
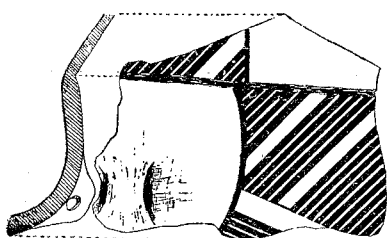


Fig. 63.

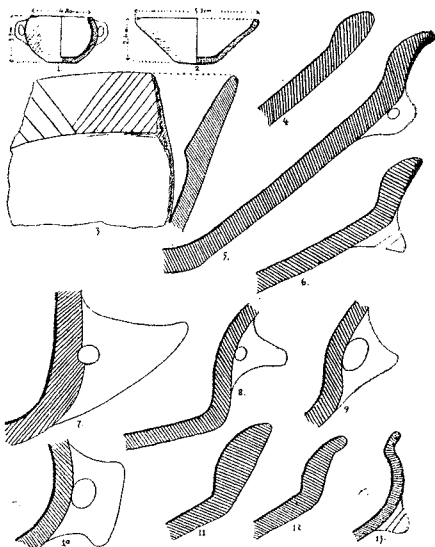


Fig. 64.

de familie și a preotului-vrăjitor, care în acele vremuri era aceeași persoană. În acest sens părerea d-lui I. Andrieșescu, anume că

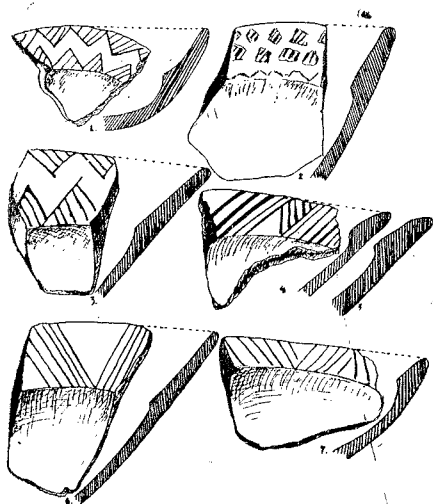


Fig. 65.

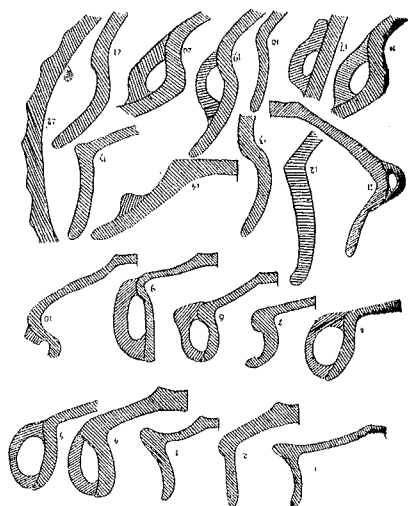


Fig. 66.

ne găsim în fața unor supraviețuiri paleolitice, este îndreptățită. *Podoabe*. Nu rare ori s'au descoperit în așezările Sălcuta

„boabe de colier“, în formă de phallus, ca la Ostrovul Corbului (Fig. 76), Ostrovul Șimian (Fig. 53, 7, 15), Măgura-„Cetate“ etc. Brățările de scoici mediteraniene și șiragurile de scoici de apă dulce sunt mai puțin frecvente decât în civilizația Vincea-Turdaș. Rotulele de os ornamentate cu cercuri concentrice incizate (Fig. 83, 2) puteau să servească tot ca podoabe¹³⁴). Ace de păr nu se cunosc. Un singur exemplar, care se află la Craiova, ar dovedi exis-

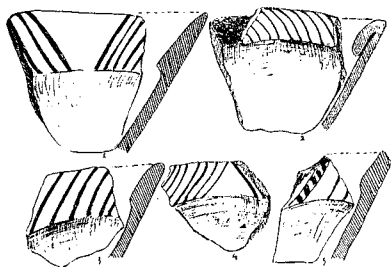


Fig. 67.

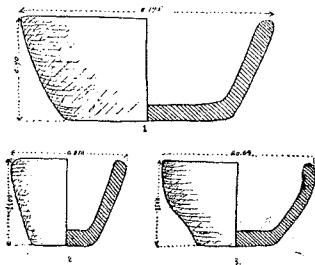


Fig. 68.

tența unor atari podoabe; dar, după forma sa nu este sigur. Tot aceeaș rezervă și pentru cele dela Vădastra¹³⁵). La Ostrovul Șimian am descoperit în stratul Sălcuța o mărgea de sticlă de cu-

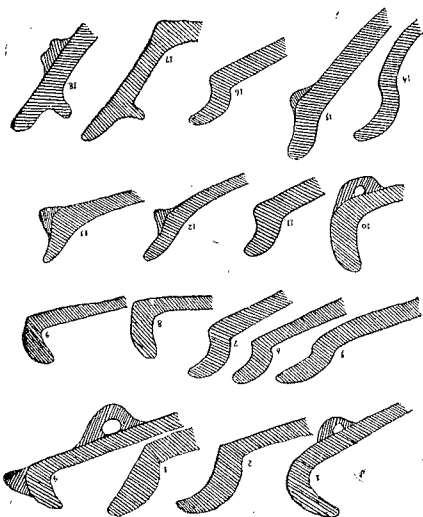


Fig. 69

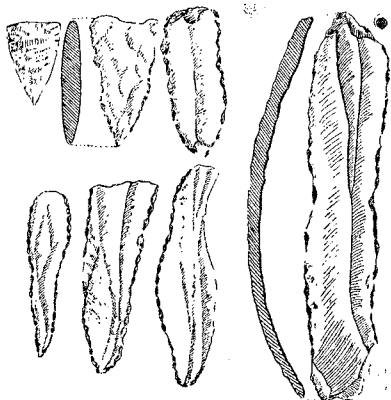


Fig. 70.

loare albă-albăstrue, cu incadrări de ornamente în culoare roșie și galbenă. Este singurul exemplar cunoscut până acum în România.

134) I. Andrieșescu, o. c., p. 6 și 10.

135) V. Christescu, o. c., fig. 64, 1-10, 18.

Os. Silex. Piatră. Industria osului lipsește aproape cu totul, pe când în civilizația Gumelnița ea abundă. O daltă de os (Fig. 61, 2) amintește pe cele gumelnițene. Industria cornului de cerb se bucură însă de o largă atenție. În toate așezările Sălcuța, dar mai ales în ostroavele Dunării, au eșit la iveală mari cantități de coarne de cerb, dintre care unele lucrute, cum sunt săpătoarele, perforate în vederea înmănușării unei cozi de lemn, care serveau la restrânsa agricultură ce se putea practica pe atunci, dălți și împunsătoare, servind la nevoe și ca pumnale. Silexul se găsește în nuclee, unele folosite apoi ca percutoare. În săpăturile dela Ostrovul Corbului s'a dat peste un depozit de silex, compus din 15 piese, din care și o lamă tipică cercului gumelnițean și ana-



Fig. 71.



Fig. 72.

loagă exemplarului dela Ostrovul Șimian (Fig. 53, 16). În afară de lame lungi și arcuite, se întâlnesc și alte unelte de dimensiuni mai mici: răzuitoare (grattoirs), curățitoare (racloirs) și burghii (burins), precum și vârfuri de săgeți triunghiulare cu baza dreaptă concavă și cu „barbelures“ laterale. Tot din silex putem număra și securi cu ceafa ascuțită (Fig. 57, 2) și cu ceafa lată (Fig. 75, 3), lucrute ambele în tehnica retușării. Industria litică este variată și bogată. La Vădastra a apărut o „casse-tête“¹³⁶⁾ care are o izbitoare ase-

136) V. Christescu, *ibid.*, fig. 49, 3.

mănare cu cea din Cucuteni A ¹³⁷). Toporașul în formă de calapod

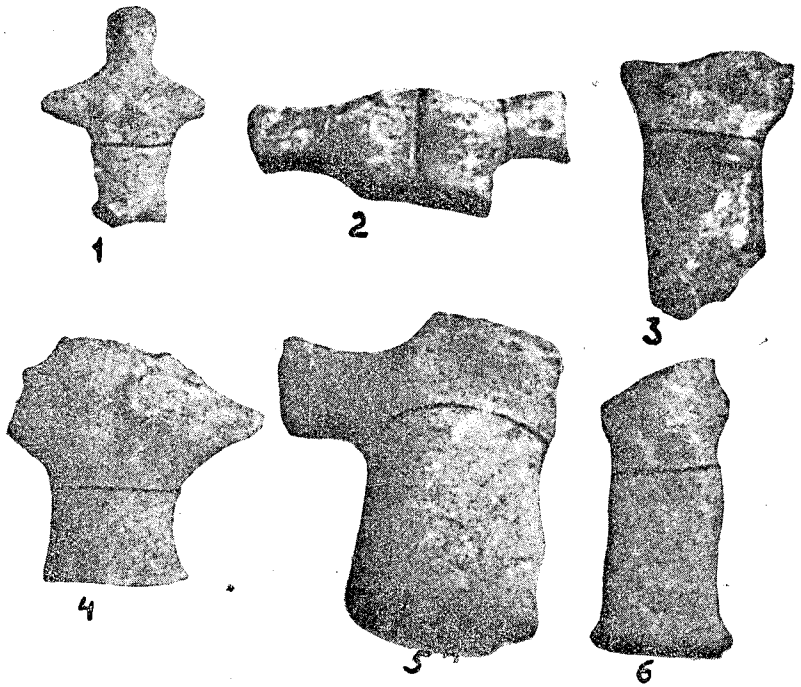


Fig. 73.

(Schuhleistenkeil) dela Vădastra (Fig. 75, 1) este cea mai tipică

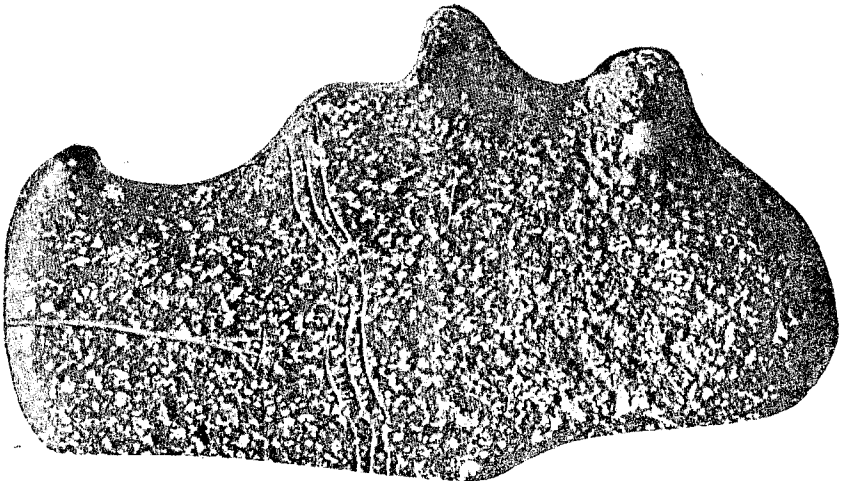


Fig. 74.

137) H. Schmidt, *Cucuteni in der oberen Moldau, Rumänien*, 1932, pl.

unealtă a civilizației Sălcuța, ca de altfel a tuturor civilizațiilor band-
ceramice sau dunărene. O altă unealtă este toporașul în formă de

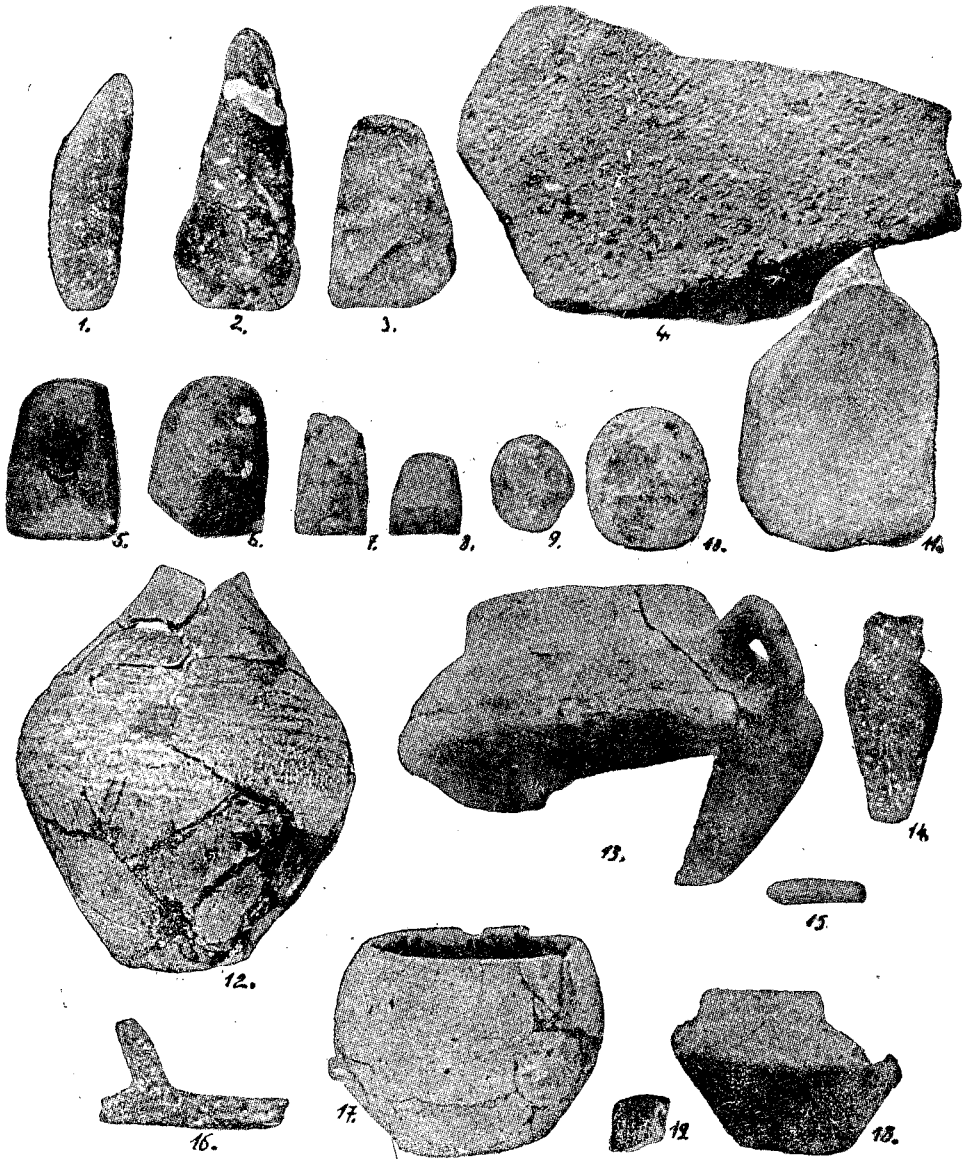


Fig. 75.

„herminette“, din piatră moale și de culoare albă, ca și în cercul Gu-
23, 5. Industria de silex și a pietrei a ambelor civilizații este în multe privințe
similară. V. și dălțile (*ibid.*, pl. 27, 7-9).

melnita și Cucuteni (Fig. 78; unele sunt forme de Schuhleistenkeil). Nu lipsesc nici dălțițele. Din piatră dură, diabas sau gresie, se cunosc forme noi de securi: 1) securi, pe care am putea-o numi de tip sumero-egiptean, întâlnită în cinci exemplare: două

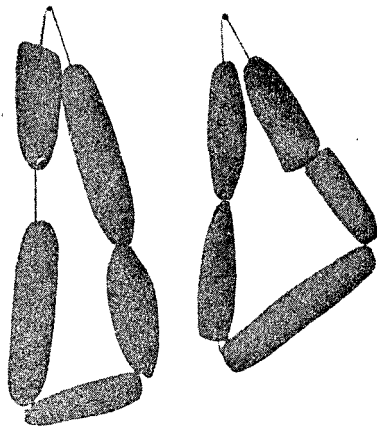


Fig. 76.

la Ostrovul Corbului—dintre care una în săpăturile noastre (Fig. 52, 22)—, una la Urdarii-de-sus, jud. Gorj¹³⁸) (Fig. 77, 1), alta la

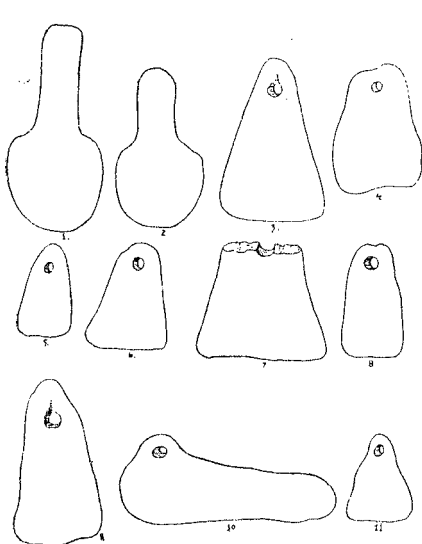


Fig. 77.

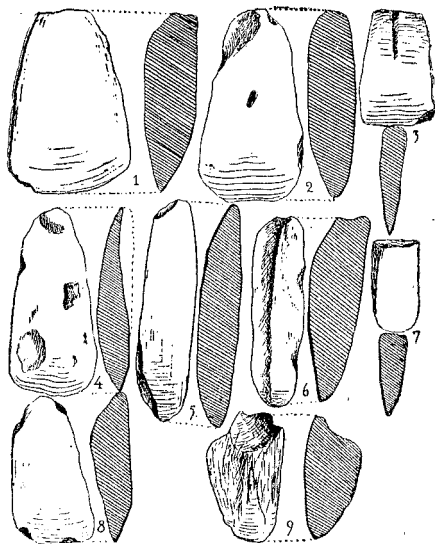


Fig. 78.

Giulești, jud. Vâlcea (Fig. 77, 2)¹³⁹) și ultima din „Oltenia“¹⁴⁰).

138) Colecția Istrati-Capșa, T.-Severin.

139) C. N. Ploșor, *Oltenia*, cartea II, 1923, p. 378, fig. 1.

140) Muzeul din Craiova.

Asemenea forme apar în Egipt, în Orient¹⁴¹), ca și la Troia¹⁴²); 2) secure în formă de scut, ca cele dela Ostrovul Șimian (Fig. 63, 3, 5) și Ostrovul Corbului¹⁴³). Acest tip amintește amuletele dela Vincea¹⁴⁴), podoabele dela Marea de Azov¹⁴⁵) și securile din Egipt¹⁴⁶). Asemenea securi vor fi servit și ca greutatea de plasă. Originea lor ar trebui căutată spre Sud și Orient.

Metale. Civilizația Sălcuța a beneficiat de descoperirea metalelor, cu deosebire de aceia a cuprului, cel dintâi metal cunoscut de umanitatea preistorică. D-l I. Andrieșescu semnalează la Sălcuța prezența unor obiecte de cupru și bronz¹⁴⁷). În săpăturile lui V. Christescu dela Măgura-„Cetate“ s'au descoperit două ace de cupru, o undiță și un inel din sârmă cu secțiunea rotundă și extremitățile suprapuse¹⁴⁸). Ca descoperiri mai recente amintim cele două dălțițe dela Ostrovul Șimian și Ostrovul Cor-

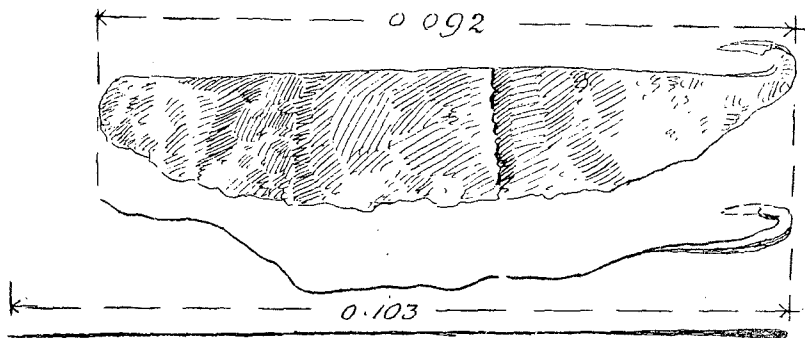


Fig. 79.

bului (Fig. 80, 1-2), cu secțiunea dreptunghiulară. În stratul Sălcuța dela Ostrovul Șimian am găsit o³ lamă de bărbierit de cupru (Fig. 46, 1), în asociere cu pictura crudă C3a1 și C3a2. Ea aparține tipului cu un singur tăiuș, cunoscut în civilizația Gumelnița¹⁴⁹) și Cucuteni¹⁵⁰). Pentru fixarea de plăsea are un cârlig bine pronunțat, care este în același timp singurul amănunt ce

141) Flinders Petrie, *Prehistoric Egypt*, Londra, 1920, pl. XXVII, 22. J. de Morgan, *La préhistoire orientale*, III, L'Asie Mineure, 1927, fig. 103-104, „hache spatulée“, în formă de lopătică.

142) Muzeul din Berlin.

143) Mai multe exemplare în Muzeul din T.-Severin.

144) M. Vassici, în *Starinar*, III, 1908, fig. 11 a-b. și fig. 110. Corbovo, *Starinar*, V, 1910, p. 90, pl. IX, 77. Cf. G. Childe, *The Danube*, fig. 14 și p. 29.

145) N. Makarenko, *Neolithic on the shores of the Sea of Azov*, in E. S. A., IX, 1934, *Minns Volume*, p. 135 și urm., fig. 10 a, p. 143 (morminte cu schelete chirceite).

146) Flinders Petrie, o. c., pl. XXVII, 20-21, 24, 26. Cf. G. Childe, *The Bronze Age*, fig. 5, 1.

147) I. Andrieșescu, o. c., p. 1.

148) V. Christescu, o. c., fig. 64, 14-15, 19-20.

149) *Dacia* II, 1927, p. 195, fig., 49, 13 (Căscioarele).

150) H. Schmidt, o. c., pl. 30, 14 și p. 61.

deosebește exemplarul nostru de cele citate și îl apropie de o lamă identică din stratul Gumelnița III dela Tangăru, jud. Vlașca (inedit). În acelaș strat dela Ostrovul Șimian am mai găsit bucăți de aramă în forme și puternic oxidate.

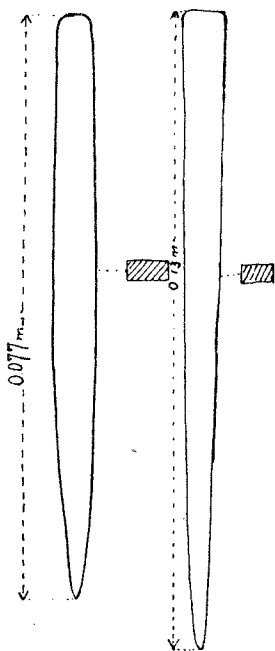


Fig. 80.

Elemente inventarice de caracter casnic. Aproape în toate așezările Sălcuța s'au descoperit greutateți de plasă în număr destul de remarcabil (Fig. 77, 3-11). Sunt două tipuri: a) unul conic, cu secțiunea elipsoidală și b) altul în formă de piramidă, cu secțiunea trapezoidală. Un exemplar unic este cel dela Ostrovul Corbului (Fig. 77, 10). Unele dintre greutatețile de plasă pot fi considerate și ca suporturi de frigare (câteva poartă urme de arsură pe o latură și s'au descoperit în apropierea vetrelor), precum și ca greutateți de războiu, pentru întinderea firelor care serveau ca urzeală la țesut. Fusaiiolele au forme sferice și semisferice. Râșnițele de mână, descoperite în mare cantitate, cât și percutoarele,—care se foloseau pentru măcinarea cerealelor, fie grâu sau meiu—, descoperite în stare carbonizată la Ostrovul Șimian, completează acest inventar.

Locuințe. După urmele parilor, am putut stabili la Ostrovul Șimian o formă rectangulară a locuințelor Sălcuța, care poate fi



Fig. 81.

pusă în paralelă cu cele din Boian și Gumelnița. Sistemul de construcție e acela în paiante (Fig. 52, 23-24, urme lăsate de

pari și scânduri). Pe unele locuri urmele de pari indică forme de colibe rotunde și elipsoidale, cu un inventar modest.

Morminte. D-l I. Andrieșescu amintește morminte de incinerare la Sălcuța¹⁵¹), dar acestea ar putea aparține civilizației ulterioare. Până în prezent nu s'au descoperit morminte pe care să le putem atribui în mod cert civilizației Sălcuța; însă prin analogie cu ceea ce există la Răsărit de Olt și la Sud de Dunăre, în cercul Gumelnița, unde avem de a face cu ritul inhumăției în poziție strânsă, s'ar putea atribui civilizației Sălcuța mormintele dela Ostrovul Corbului (Fig. 81) și poate unele din Dolj (Fig. 82). Cele cinci morminte dela Ostrovul Corbului au fost descoperite de către noi în 1933, în apropierea așezării Sălcuța de acolo. Din păcate, ele nu aveau niciun inventar funerar.

Purtătorii civilizației Sălcuța erau oameni pașnici, agricultori, crescători de vite, vânători și pescari, ca toate triburile creatoare ale civilizațiilor dunărene. În stațiuni apar oase de *bos taurus primigenius*, tip coarne mici, aducând întrucâtva cu tipul *brachyceros*, apoi oase de câine domestic, de suscrofa, de cerb și căprioară.

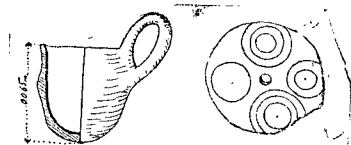


Fig. 83.

Prezența idolilor descoperiți în așezări și locuințe dovedește un cult specific agricol, iar prin exagerarea sexului se relevă și un cult al fecundității, strâns unit ca semnificație cu cel dintâiu.

Stratigrafia. După datele stratigrafice dobândite până în prezent, se poate spune că civilizația Sălcuța suprapune în Vestul Olteniei stratul Vincea-Turdaș, iar în Sud-Estul acestei provincii urmează civilizației Vădastra II, și că stratul Sălcuța este suprapus pretutindeni în Oltenia de către civilizația Coțoteni. În săpăturile noastre dela Ostrovul Șimian și

151) O. c., p. I. Cele dela Plenița-Dolj (Măgura-Mare și „via lui Ion Bărtan“), la C. N. Ploșor, *Oltenia*, I, fasc. V, 1923, p. 83 și 86.

Ostrovolul Corbului s'a putut deosebi două niveluri, corespunzătoare la două faze: Sălcuța I și Sălcuța II. Din cauza sărăciei straturilor de sutură însă, o despărțire clară în întreg inventarul Sălcuța nu s'a putut realiza. Acest postulat rămâne pe seama săpăturilor viitoare. Ceramica de factură superioară apare în nivelurile inferioare ale stratului Sălcuța. Către sfârșitul acestei civilizații se observă o degenerare, cauzată în mare parte de curentul „nordic“.

II. Civilizațiile „Nordice“ sau Central-europene.

Complexul civilizațiilor „nordice“ nu este pe deplin lămurit. Denumirea este utilizată mai mult în contrast cu civilizațiile preistorice dela Dunăre, adică cu aria band-ceramice. Ea a fost utilizată pentru prima dată de către arheologii silezieni și cehi¹⁵²⁾. Termenul este justificat doar prin faptul că aceste civilizații întrețin relații cu Marea Baltică și Scandinavia, prin urmare cu cercul nordic, pe când în realitate ele nu sunt decât o creație de mixtură, care a avut loc în Europa Centrală¹⁵³⁾ și la baza căreia stă deopotrivă un element nordic și altul local, de caracter band-ceramic. Noile civilizații au o mare putere de răspândire¹⁵⁴⁾, dar ele pierd în intensitate și durată față de culturile anterioare. Cultul zeiței-mame, de caracter agricol, dispăre, iar în locul său își fac apariția reprezentările zoomorfe¹⁵⁵⁾, cum de altfel și ele destul de puține. Plastica și ceramica din Dacia vremurilor acestora oglindesc cu prisosință caracterul deosebit al acestor noi civilizații, care marchează a doua perioadă a epocii neolitice din ținuturile noastre. Civilizațiile „nordice“ par a pătrunde în Dacia, spre ținutul aurifer, prin Nordul Ungariei și prin Polonia¹⁵⁶⁾, ocolind deci Ungaria, unde culturile premergătoare curentului „nordic“ rezistă cu mai multă putere¹⁵⁷⁾. La noi grupa civilizațiilor central-europene începe cu tipul Coțofeni, care se găsește la periferia sud-estică a acestui cerc. Vom avea de a face de data aceasta cu elemente est-mediteraniene¹⁵⁸⁾ și band-ceramice, care, printr'un proces de supraviețuire și ca o reacțiune a fondului local, vor reapare în timpul civilizației Coțofeni. G. Childe a tratat civilizațiile „nordice“ în Danubianul III (2250-1750 a. Chr.),

152) Cel dintâi care le-a numit așa a fost Buchtela (A. Stocky, *La Bohême préhistorique*, p. 402). Cf. G. Childe, *The Danube*, p. 112.

153) G. Childe, *o. c.*, p. 131, se gândește la Silezia și Galiția.

154) *Ib.*, p. 133. Ajung chiar până în Nordul Italiei, la Remedelo, și până în Sudul Rusiei (*ib.*, p. 132).

155) *Ib.*, p. 129.

156) H. Reinhart, *Siebenbürgen als nordisches Kulturland der jüngeren Steinzeit*, în *Mannus*, VII, *Ergänzungsband* 1929, p. 199.

157) G. Childe, *o. c.*, p. 203.

158) Ca în tot cercul „nordic“ (Childe, *o. c.*, p. 215).

care corespunde în Nord cu *Montelius 3 b*¹⁵⁹); dar aceasta ar însemna că civilizațiile band-ceramice din Dacia și dela Dunărea de jos ar fi încetat de a mai exista la 2250 a. Chr., ceea ce nu corespunde realității. Am arătat cu altă ocazie că anul 1700 a. Chr., e o dată însemnată în viața Daciei și a Sud-Estului european și că ea poate fi luată ca *terminus post quem* pentru civilizația Coțofeni, al cărei inventar îl prezentăm aici.

Civilizația Coțofeni.

Săpăturile făcute în 1918 de către C. Schuchhardt și Rubensohn la Botul-mic dela Coțofenii-din-Dos, jud. Dolj, au dat la

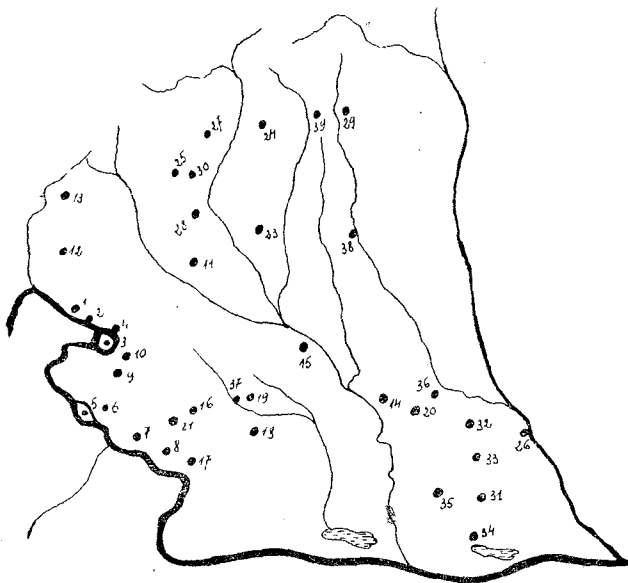


Fig. 84

Civilizația Coțofeni, județul Mehedinți; Turnu-Severin, 1; Ostrovul Șimian, 2; Hinova, 3; Ostrovul Corbului, 4; Ostrovul Mare, 5; Balta Verde, 6; Gârla Mare, 7; Salcia, 8; Vânjuleț, 9; Rogova, 10; Șura, 11; Bălvănești, 12; Seliste, 13; jud. Dolj: Craiova, 14; Coțofeni, 15; Cornu, 16; Cetate, 17; Sălcuța, 18; Vela, 19; Coșoveni, 20; Plenița, 21; Cârcea, 22; Suharu, 37; jud. Gorj: Aninoasa, 23; Petreștii-de-jos, 24; Dobrița, 25; Vârțu, 28; Schela, 27; Stănești, 30; Baia-de-Fier, 39; jud. Vâlcea: Grădiștea, 38; Polovragi, 29; jud. Romanța: Vădastra, 31; Frăsinetul-de-pădure, 32; Devesel, 33; Potel, 34; Gelar, 35; Popânzălești, 36. Total: 39 localități.

iveală o serie de materiale¹⁶⁰), care aveau să fie tratate mai târziu ca o civilizație de sine stătătoare¹⁶¹). În timpul din urmă descoperirile au sporit mult. Ele provin din săpături regulate, ca

159) D. Bercin, *Prime considerațiuni asupra neoliticului din valea Dunării inferioare*, p. 73.

160) Care se află azi în Staatl. Muz. f. Vor-und Frühgeschichte din Berlin.

161) I. Nestor, o. c., p. 61 și urm.

cele dela Ostrovul Șimian și Ostrovul Corbului, din achizițiile diferitelor muzee și colecțiuni, sau din cercetările personale pe care le-am întreprins de-a lungul Dunării și în interiorul provinciei. În prezent inventarul civilizației Coțofeni se cunoaște destul de bine, încât prezentarea și studierea sa a devenit mai ușoară.

Răspândiri (Fig. 84). Civilizația Coțofeni e răspândită pretutindeni în Oltenia, ci nu numai în Vestul acestei provincii, cum susține d-l I. Nestor¹⁶²⁾, deși anterior se cunoscuseră descoperirile dela Vâdastra și Stoenești, jud. Romanați¹⁶³⁾. Se ocupă acum



Fig. 85.

vechile așezări, unde se constatase anterior civilizația Vincea-Turdaș sau Sălcuța, dar de cele mai multe ori noua civilizație ocupă punctele strategice, care vor coincide cu cetățile dacice de mai târziu (v. Sârșca-Dolj, Vârțu-Gorj etc.), precum și peșterile, ca cele din Gorj, Vâlcea, Dâmbovița și Banat. Prin aceasta se desvăluie deodată caracterul intrusiv al civilizației Coțofeni. În toată Oltenia s'au putut stabili până în prezent peste 40 de așezări și puncte: 1) *Județul Mehedinți*: Turnu-Severin, Ostrovul

162) In. *Prähist. Zeitschr.*, XXIII. 1932, p. 368.

163) *Der Stand*, p. 65, nota 241.

Șimian, Ostrovlul Corbului (cu cele trei puncte: botul Piscului, la „Batoți“ și pe latura de Est a Ostrovlului), Hinova [(Stârmina

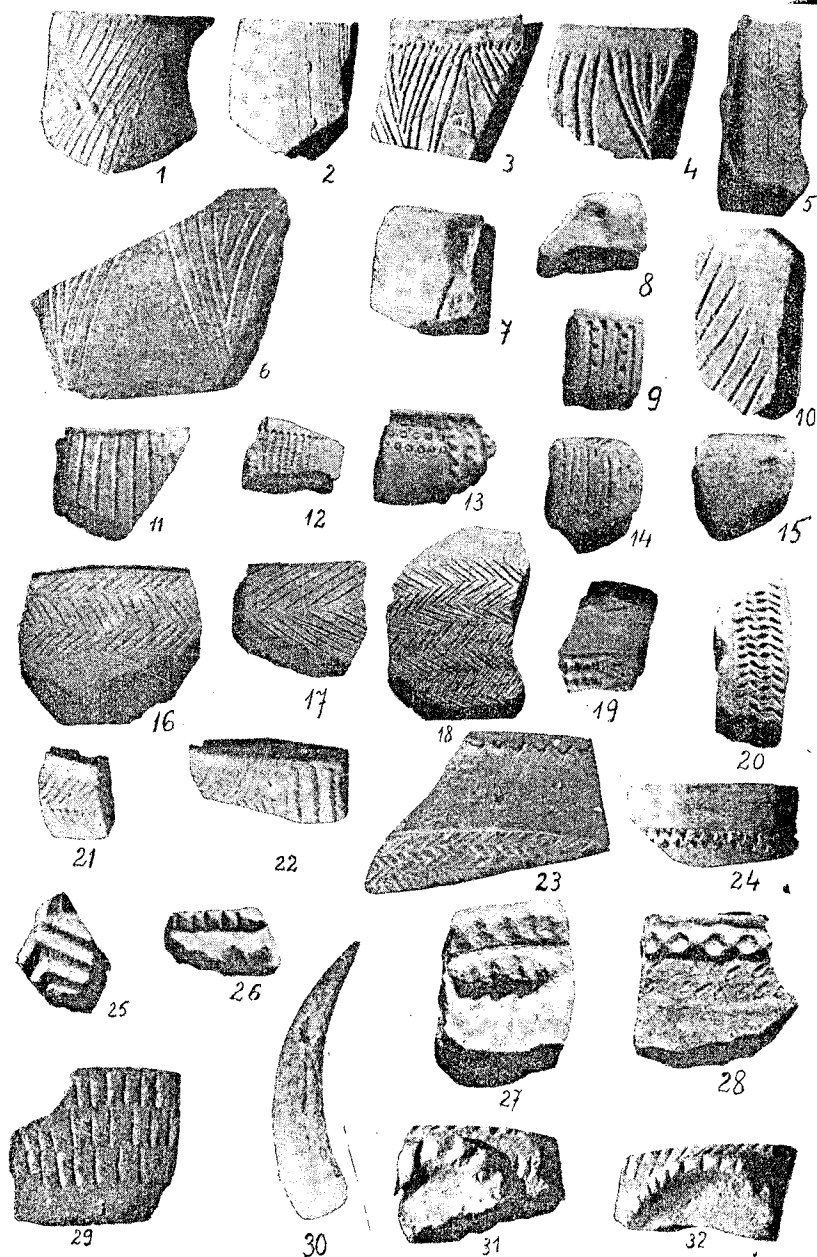


Fig 86.

și Pichetul grănicerilor), Ostrovlul Mare, Balta Verde, Gârla Mare,

Salcia, Vănjuleț, Rogova, Sura, Bălvănești și Seliștea; 2) *Județul Dolj*: Craiova (la biserica Sf. Dumitru), Coțofenii-din-dos (Botul Mic, Botul Mare și Botul Dealului), Cornu, Cetate, Sălcuța, Vela, Coșoveni, Sârșca, Suharu și Plenita; 3) *Jud. Gorj*: Aninoasa, Peșterii-de-Jos, Dobrița, Stănești, Schela, Vârțu, Polovragi și Baia-

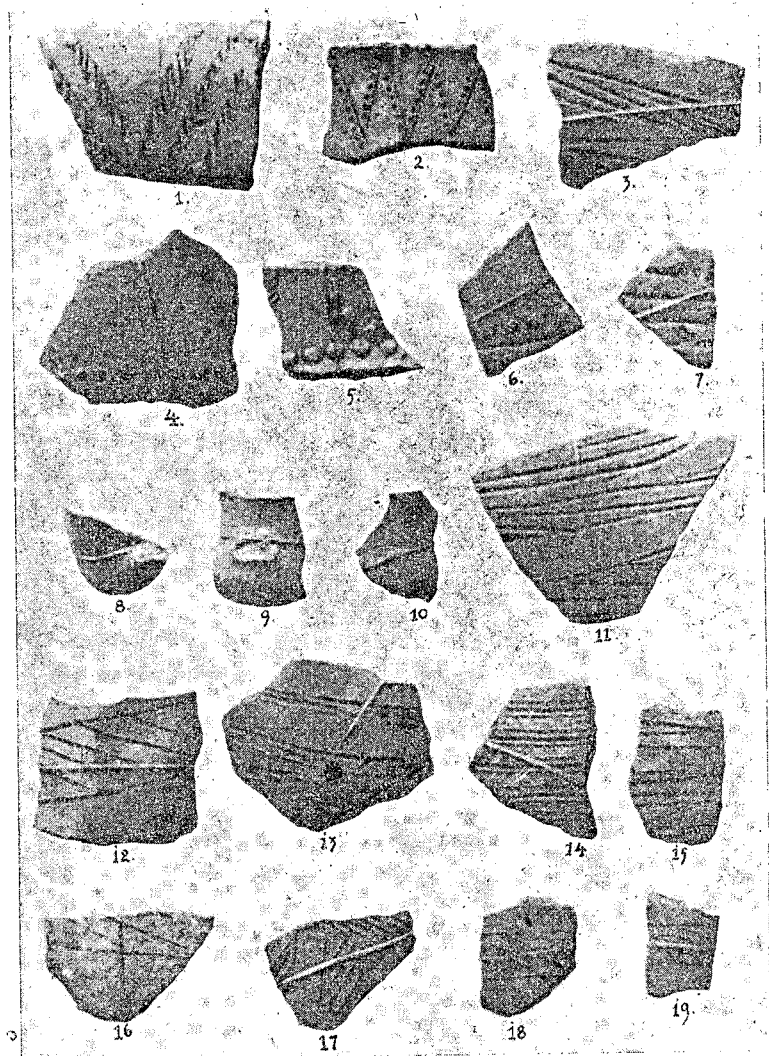


Fig. 87.

de-Fier; 4) *Jud. Romanati*: Vădastra (Măgura „Cetate“, Măgura Fetelor), Orlea, Devesel, Stoienești, Frăsinetul-de-Pădure, Potel, Celar și Popânzălești; 5) *Jud. Vâlcea*: Grădiștea („La Cetate“) și peșterile dela Polovragi („Peșterile jidanului“).

Până acum s'a publicat foarte puțin material Coțofeni, și acesta răspândit mai mult prin reviste de nespecialitate¹⁶⁴).

Tipologie. Ca prim element inventaric avem ceramică, deși mai mult în stare fragmentară. După tehnica și culoarea lucrului se deosebesc trei mari grupe: A. Ceramica mai fină și ornamentată. B. Ceramica mai grosolană ca tehnică și ornamentată. Specii: A 1. Lut negru, moale la pipăit, cu stratele dela suprafață în general grosicioare, de culoare portocalie, uneori cu nuanțe roșiatice, având slip în aceiaș culoare și lustruit. Peste slip se dă cu culoare roșie disolvată în spiritul speciei red-slipped-ware

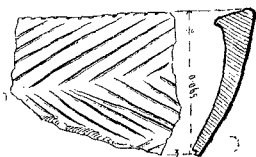
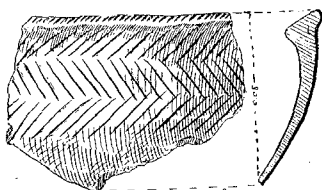
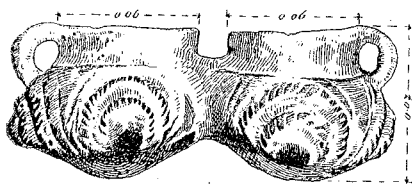


Fig. 88.

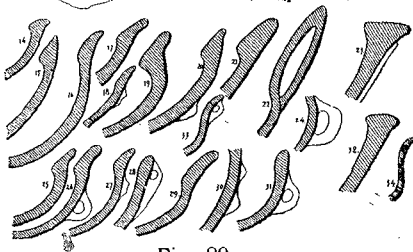
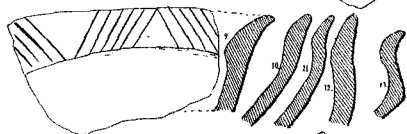
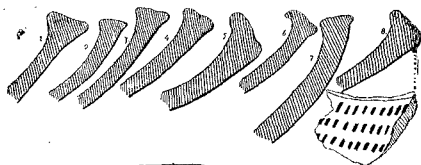


Fig. 89.

din civilizația Vincea-Turdaș¹⁶⁵). Se spoiește interiorul, cât și exte-

164) *Literatură:* *Bul. Com. Mon. Ist.* (C. Moisil), IV, 1914, p. 93, fig. 2 și p. 89 (o planșă cu fragmente ceramice din Gorj; probabil dela Polovragi-Gorj). A. O. (C. N. Ploșor), III, 1924, p. 132 și urm. cu fig. dela pp. 133-136 („Botul-Mare” și „Botul mic”). *Anuarul Com. Mon. Ist.*, 1925, p. 128, fig. 53-54 (Coțofenii-din-Dos., „Botul Dealului”). C. N. Ploșor, *Un mormânt scitic* (sic), Suharu-Dolj, Craiova, 1932. V. Christescu, o. c., fig. 27, 1, 3-4 (invers!), fig. 28, 1-2; fig. 32, 5. D. Bercu, *Colecția de Antichități Gh. Georgescu*, fig. 4, 12 și fig. 6, III. *Muzee și colecțiuni:* Muz. T-Severin; Muz. Craiova; Muz. Naț. de antichități, București; Muz. „Al. Ștefulescu”, Tg.-Jiu; Muz. Aman, din Craiova; Muzeul din Berlin; Col. Istrati-Capșa, T-Severin; Col. Gh. Georgescu, Corabia; Col. Ilie Constantinescu, Caracal; Colecția de studii a Seminarului de Preistorie dela Facultatea de Litere și Filosofie, București. O planșă cu fragmente de tip Coțofeni, descoperite la Ostrovul-Corbului, se află în Muzeul Municipiului București, împreună cu o altă planșă dela Jupolnic (aproape de Orșova).

165) Dl. I. Nestor, (o. c., p. 16 și urm.) amintește o pictură roșie în crusted-ware-Technik în ceramica Coțofeni dela Ostrovul Corbului; dar în realitate nu poate fi vorba de pictură, ci de o spoială, în sensul bun al cuvântului, ca cea din civilizația Turdaș.

riorul vaselor (Fig. 85, 8 ; 86, 3-15). Culoarea roșie se aplică direct pe slip, după ce acesta a fost lustruit, dar în unele cazuri slip-ul se lustruiește și după ce a fost dat cu culoare roșie. Vasele dobândesc o culoare roșie puternică, uneori cu luciri metalice, ținând loc și de ornamentare. Specia A 1 se întâlnește aproape în toate așezările Coțofeni. Am putut-o identifica și la Vârțu-Gorj. A 2. Lut negru, cu nuanțe puțin deschise, aspru la pipăit, țătruns de o ardere egală și completă. Pasta e bine frământată. Pereții vaselor sunt subțiri și rezonanți. Stratele superficiale au o culoare cărămizie, fără slip, dar date cu aceeași culoare roșie peste ornamente (Fig. 86, 1-2; 93, 9). A 3. Lut negru, stratele dela suprafață de culoare castanie, lustruite în aceeași culoare, uneori cu pete cenușii sau negre. În această specie intră și ceașca dela Stârmina (Fig. 85, 4) și Pichetul grănicerilor (Fig. 85, 6). A 4.

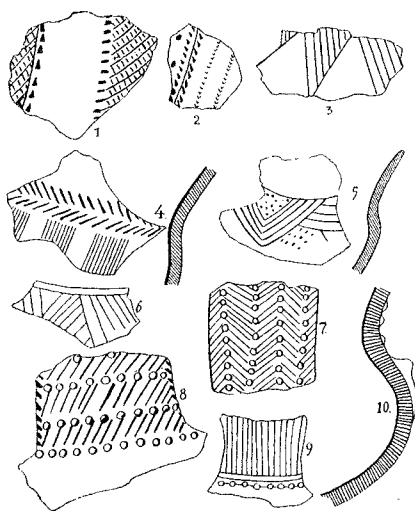


Fig. 90.

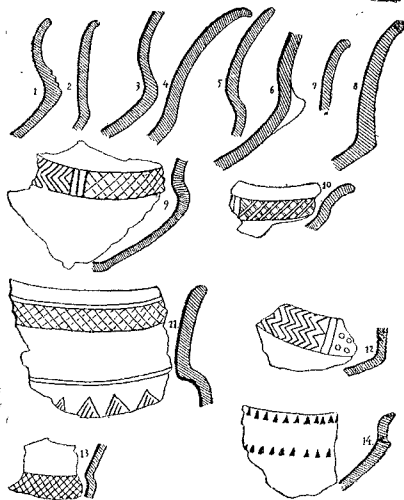


Fig. 91.

Lut negru, stratele de suprafață în culoare neagră, câteodată lustruite; fără slip. A 5. Lut, negru cu nuanțe cenușii, foarte fin, aspru la pipăit, pasta frământată bine și arsă complet; pereții vaselor sunt rezonanți și subțiri; stratele superficiale de culoare neagră și cenușie, de obicei acoperite de un slip lustruit negru, negru-cenușiu și castaniu (Fig. 86, 18-20, 23-24; 91, 9-14, profile). Unele fragmente au incrustația albă (Fig. 86, 23). A 6. Lut negru-cenușiu, stratele superficiale gălbui, portocalii, roșiatice sau cărămizii, câteodată cu slip lustruit (Fig. 85, 7; 87, 1-2; 92). Suprafața vaselor prezintă uneori pete negre lucitoare. Stratele superficiale sunt inegale; în unele cazuri chiar un singur strat. Specia B. Lutul e de culoare cenușie, pasta are multe impurități și pietricele de diferite mărimi. În compoziția pastei intră deasemenea multă mică. Pereții vaselor sunt formați din-

tr'un singur strat și sunt groși. Ornamentarea constă din motive în relief și incizii (Fig. 86, 27-29, 31-32). *Specia C.* Lut gălbui, fin, deobicei fără impurități, stratele superficiale în aceeași culoare; uneori lipsesc (Fig. 86, 25).

Forme. Vasele întregi sunt rare. Restul formelor se poate reconstitui după profile. Repertoriul formelor este sărac, dar caracteristic: — 1) *Ceașca* este forma cea mai tipică; ea apare în variante: 1 a) cu corpul sferic, gât cilindric și mânuși cu secțiunea elipsoidală sau rotundă, de dimensiuni mici (Fig. 83, 1; fig. 85, 4-6). 1 b) cu fund ascuțit și gât în formă de pâlnie, răsfrânt în afară, ca cele două exemplare dela Craiova (Fig. 85, 2-3) și în general fără ornamente. Mănușa este supraînălțată, din bandă cu secțiunea elipsoidală. În această variantă poate fi considerată și ceașca dela Vâdastra amintită mai sus (Fig. 83, 1). 1 c) cești cu profil

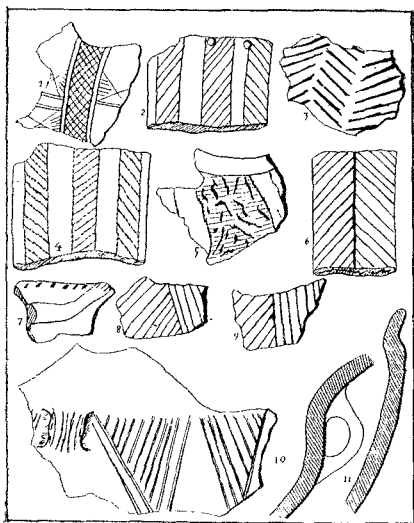


Fig. 92.

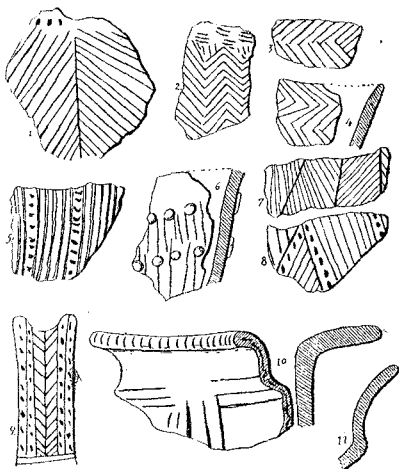


Fig. 93.

în forma literei S, de mici dimensiuni, ornamentate cu „boabe de linte” și incizii, peste care în mod obișnuit se dă cu culoare roșie (Fig. 86, 1-2; 96 b), amintind pe cele din varianta transilvăneană și bănățeană a aceleiași civilizații 1 d) cești de dimensiuni mai mari, mănușa mai lată și gâtul în formă de pâlnie (Fig. 95). 1 e) ceașcă în formă de caliciu, cu lundul mai mult sau mai puțin rotund; răsfrângerea gâtului în felul unei pâlnii este foarte pronunțată (Fig. 81, 1, Craiova); n'are mănușă. Această formă stă fără îndoială în legătură cu varianta 1 b de mai sus. 1 f) ceașcă cu profil în forma literei S și cu torti în bandă lată și frântă în partea superioară, mult deasupra deschizăturii vasului (Fig. 86, 5=89, 22; 93, 9). Mănuși aparținând unor atari forme de vase s'au descoperit în mari cantități. Majoritatea lor intră în

specia red-ware și totdeauna sunt ornamentate (Fig. 90, 7-9; 93, 2, 4, 6).—2) *Vase duble*, comunicante, cu proeminente organice și ornamentate în relief (Fig. 88, 1).—3) *Străchini*, adânci, cu o singură toartă (Fig. 85, 8, red-ware).—4) *Cupe*, cu profil bombat și buza îngroșată în interior și uneori alungită (Fig. 86, 16-17=88, 2-3; 89, 1-8, 23, 32), (specia A 6); 89, 14-21, 25-29 (specia A 1)¹⁶⁶.—5) *Pahare* (Fig. 89, 34; 91, 2-3).—6) Vase cu gât cilindric și gât bombat (Fig. 91, 14).—7) Ca o replică la ceștile 1 f apar vase mari, în felul amforelor cu două mânuși înalte, modelate la fel cu acelea ale ceștilor cu gât înalt și cilindric, terminat cu o buză răsfrântă în afară (Fig. 93, 10, Ostrovul Șimian). Alte forme, mai mult sau mai puțin întregibile, sunt redată de restul profilelor. Pentru specia B a se vedea fig. 94.

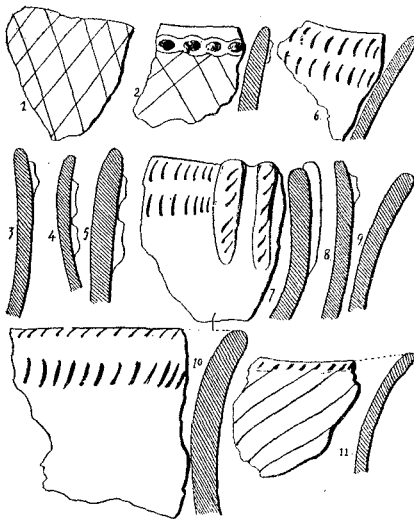


Fig. 94.

Ornamentarea. Spre deosebire de ceramica Sălcuța, unde ornamentarea de suprafață juca un mare rol, în cea de tip Coțofeni acest fel de decorațiune este redus doar la spoirea cu culoare roșie aplicată după ardere, ca și la încrustația cu culoarea albă, aceasta din urmă fiind întâlnită de altfel foarte rar¹⁶⁷). În schimb ornamentarea de adâncime este utilizată pe o scară foarte întinsă. Astfel: 1) incizia simplă, din linii și împunsături regulate; 2) incizia în așa numita „Stichkanaltechnik“, din șanțulețe care oferă în interiorul lor o serie de liniuțe paralele sau împunsături

166) Forme similare în Transilvania, la Peștera Almaș (Muz. din Brașov).

167) În Transilvania apare și încrustația roșie (I. Nestor, o. c., p. 323, iar specia red-ware se întâlnește pretutindeni în Dacia în mediul Coțofeni.

Incruste albe se cunosc la Capud (Muzeul din Aiud). H. Reinerth menționează atare încrustație în a sa „Ältere Stufen“ din Transilvania, o. c., p. 190.

succesive (Fig. 86, 3; 92, 4-5; 9-3, 2, 6). Alături de un instrument cu vârful ascuțit pare a se fi întrebuințat și roțița cu dinți (Fig. 92, 5); 3) ornamente prin ștampilare și imprimarea unui instrument cu secțiune prismatică, dreptunghiulară sau cilindrică (Fig. 86, 13; 89, 3; 93, 5, 8-9). Ornamentarea în relief apare mult mai frecvent și constituie o caracteristică a civilizației Coțofeni. În special grupa ceramică A 6 și C preferă un atare ornament. Se întâlnesc brăulețe aplicate pe corpul vasului înainte de a fi fost introdus în baia de lut, pentru adăugirea slip-ului. Brăulețele se crestează în felul celor de pe vasul dela Rogova (Fig. 88, 1) și unele fragmente dela Ostrovul Corbului (Fig. 85, 7), ori rămân simple (Fig. 86, 25). Aceste dungii în relief (Reliefplasten) sunt dispuse în sisteme verticale, orizontale, sau paralele, ori înconjoară proeminențele vaselor. În specia B întâlnim brăulețe alveolare, aplicate ulterior sau chiar organice, făcând deci corp împreună cu peretele vasului (Fig. 86, 26-28, 31-32).

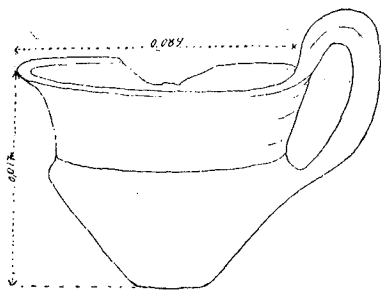


Fig. 95.

Unele reliefuli iau forme de potcoave, ca în civilizația Glina III (Fig. 86, 31-32), ori pseudo-toarte (Fig. 94, 7), sau aplicațiuni verticale. Ornamentul în formă de „boabe de linte“ poate determina numirea unei întregi grupe ornamentale, dar nu a unei civilizații, cum a încercat *H. Schroller*¹⁶⁸). Aceste „boabe de linte“ sunt aruncate uneori pe corpul vaselor fără vreo regulă oarecare, dar în general ele sunt dispuse în sisteme ornamentale strâns unite cu incizia. Se întâlnesc și proeminente, dar ele sunt rare. Dela Coțofenii din-Dos provine un fragment foarte interesant (Fig. 92, 7). E un relief aplicat ulterior, care redă în formă plastică brațul omenească. Asemenea ornament a apărut întâia dată numai în civilizația Vincea-Turdaș, mai ales la Turdaș și la Cioca.

Motive ornamentale. În tehnica inciziei se cunosc: 1) motive-căpriori, element caracteristic al civilizației Coțofeni; ele apar pe majoritatea ceștilor (Fig. 85, 4; 86, 1). 2) Benzi late umplute cu liniuțe paralele (Fig. 85, 7; 92, 2, 4), cu liniuțe hașurate (Fig.

168) H. Schroller, vorbind de ceramica dela Turdaș a arătat că „Furchenstichkeramik“ are un pronunțat caracter tectonic (*Zeitschr. Eth.*, 1903, p. 441).

92, 1), sau cu împunsături în felul imprimărilor (Fig. 86, 5=93, 9). 3) Ornament-penat, din linii incizate, dispuse în sens invers în jurul unei axe centrale (Fig. 90, 4; 92, 6; 93, 9). 4) Motivul-zăbrele (Fig. 91, 9-11, 13). 5) Motivul „solzi-de-pește”, care este foarte căutat (Fig. 86, 16-18; 88, 2-3). 6) Motive geometrice: unghiuri, triunghiuri, romburi, cercuri imprimate etc. Foarte rar apare și linia frântă, dispusă sub buza vasului și încrustată cu alb (Fig. 86, 23). Ornamentarea în tehnica inciziei are în general un caracter tectonic ¹⁶⁹⁾.

Locuințe. În săpăturile dela Ostrovul Șimian și Vârțu-Gorj am dat peste bucăți de chirpic adunat la un loc, în jurul unei vetre. Massa acestui chirpic indica o formă rotundă sau elipsoidală. Pe chirpic se păstrau încă urme de pari subțiri și crăci de copac. În pământ însă nu s'au găsit urme de pari. E vorba aci, foarte probabil, de colibe modeste, cu caracter vremelnic.

Am amintit încă dela începutul acestui capitol că purtătorii civilizației Coțofeni au ocupat și unele peșteri din munții Olteniei, pe care le-au folosit drept locuințe. În stratul Coțofeni dela Ostrovul Șimian s'au descoperit și fragmente de rășniță, silex și

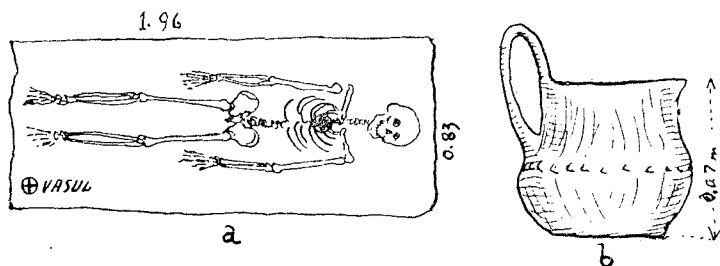


Fig. 96.

coarne de cerb, dintre care unul cu grijă lucrat (Fig. 86, 30). Aceste elemente inventarice, cât și ciocanele de piatră și de cupru din celelalte provincii ale Daciei, arată deopotrivă caracterul însăși al civilizației Coțofeni.

Morminte. Într'un singur caz se poate vorbi în mod cert de ritul de înmormântare din civilizația Coțofeni. E vorba de mormântul dela Suharu-Dolj, descoperit de d-l Ploșșor și publicat de d-sa ca scitic (!) ¹⁷⁰⁾. Ceașca tipică civilizației Coțofeni arată, fără alte posibilități de interpretare, că cel îngropat aparține acestei civilizații. Scheletul e în poziție întinsă (Fig. 96). Mormintele de inhumație cu ocră și în poziție chircită dela Plenița și Perișor, d-l Nestor le-a considerat că făcând parte din civilizația Coțofeni ¹⁷¹⁾.

169) H. Schroller, o. c., (Linsenkeramik).

170) C. N. Ploșșor, l. c.

171) I. Nestor, o. c., p. 65.

Stratigrafie. D-l I. Nestor a lăsat să se înțeleagă în 1933 că ar exista o oarecare dependență stratigrafică între civilizația Coțofeni și Vincea-Turdaș¹⁷²⁾. În realitate nu există în Oltenia niciun raport de acest fel. Din cercetările de până acum rezultă că pretutindeni stratul Coțofeni suprapune stratul Sălcuța, și este la rândul său suprapus de stratul Glina III, acolo unde aceste trei civilizații se întâlnesc laolaltă. Așa se prezintă situația stratigrafică dela Ostrovul Corbului, Ostrovul Șimian, Vădastra și alte localități. Chiar atunci când civilizația Coțofeni apare în vechile așezări Vincea-Turdaș, ea urmează întotdeauna tipului Sălcuța. Asemănările dintre Coțofeni și Turdaș nu se pot explica prin stratigrafie. Ele pun însă din plin problema supraviețuirilor de origine band-ceramică în mediul civilizațiilor „nordice”. De altfel, această opiniune a noastră este acceptată și de d-l Prof. I. Andrieșescu.

În felul acesta terminăm prezentarea materialelor din epoca neolitică. Civilizația Glina III (în Transilvania Schneckenberg), care urmează după Coțofeni și care are deasemenea destule elemente „nordice”, o vom trata în epoca de bronz, și anume în prima perioadă a acestei epoci. Tradițiile neolitice se mențin și sunt de recunoscut până târziu. Cu Glina III încep în Dacia vremuri noi, pe care le vom ilustra, pe epoci și civilizații, în partea II-a a lucrării de față.

III. Descoperiri izolate.

O serie de descoperiri întâmplătoare, care nu pot fi atribuite în mod cert unei civilizații anumite, fiindcă ne lipsesc deocamdată suficiente date de încadrare, și care cronologic se plasează în cea mai mare parte în perioada de tranziție spre epoca bronzului, le prezentăm aici separat. Unele dintre ele pot face parte din inventarul mai multor civilizații, dăinuind astfel dintr'o epocă în alta, începând din neolitic și până târziu în epoca fierului. Faptul că aceste elemente inventarice aparțin diferitelor epoci și civilizații îngreuează, fără îndoială, încadrarea lor cronologică mai precisă.

a) Securi de cupru cu brațele în cruce.

În categoria descoperirilor izolate, securile duble de luptă ocupă un loc însemnat, atât prin numărul lor, cât și prin importanța problemei în directă legătură cu originea, tipologia și cronologia acestor arme. Originea lor s'a căutat, pe rând, în Orient, în Sudul Rusiei, în Sud și în Transilvania, cu Ungaria nord-estică¹⁷³⁾. G. Childe a încercat cel dintâiu—și în repetate rânduri—

172) I. Nestor, o. c., nota 242.

173) Discuțiile mai recente la: I. Nestor, *Der Stand*, p. 77 și urm. H. Schroller, *Stein-und Kupferzeit Siebenbürgens*, 1933, p. 57 și 257. H. Schmidt, *Cucuteni in oberen Moldau, Rumänien*, p. 71 și 88 urm.

o clasificare a securilor de luptă. Arheologul englez a deosebit două serii de forme pentru regiunile noastre, și anume: o serie *A* (securi-ciocane și securi cu două tăiușuri, dar fără manșon) și o serie *C*. (securi cu două brațe și manșon). Seria *B* se referă la forme specifice Mediteranei¹⁷⁴). D-l I. Nistor a adoptat clasificarea lui G. Childe, ilustrând mai ales tipul *A* cu noi materiale, dar această clasificare poate fi criticată din punct de vedere tipologic. Arcuirea brațelor și a corpului securilor nu poate fi luată drept criteriu în determinarea stadiilor evolutive, iar securile-ciocane (v. Luszca, Beșineu și unele dela Turdaș) par a nu avea nicio legătură tipologică cu securile de luptă. Ele se pot grupa în seria *A*, independentă de serie *B*, care cuprinde securile de tip Vidra¹⁷⁵), ilustrată deopotrivă în cercul Cucuteni-Ariușd-Gumelnița, cât și în cercul vest-dacic al ceramicii pictate¹⁷⁶). Secura dela Jordansmühl¹⁷⁷) oferă aceleași caracteristici cu securea dela Vidra, însumându-se astfel în seria noastră *B*. Seria *B* nu va fi putut servi și ca ciocan, fiindcă brațul „ciocan“ subțiat, teșit și uneori terminat printr'o muchie foarte îngustă, adesea mai puțin de 0,05 m. și perpendiculară pe brațul-secure. Pe când seria *A* este greoaie ca aspect, amintind formele de piatră sau pe cele din corn de cerb, seria *B* este sveltă, elegantă, bine adaptată la cerințele metalurgiei antice a cuprului, unele securi fiind turnate după procedeul, relativ greu, à cire perdue. Astfel, atât din punct de vedere tipologic, cât și practic, seria *B* poate fi luată drept prototip a securilor de luptă¹⁷⁸). Printr'o evoluție succesivă, brațul opus tăiușului devine la rândul său un făiuș de aceeași formă și perpendicular pe primul. Cu seria *B* se înrudesesc formele din Boemia¹⁷⁹) și Moravia¹⁸⁰), care aparțin perioadei pre-Aunjetitz. De notat că aceste apariții își fac loc cam în aceiași vreme, deopotrivă în Europa sud-estică și Europa Centrală, unde, pe baza cronologiei de aci, se pot data în primele secole ale mileniului al II-lea a. Chr. Această cronologie este sprijinită de securea dela

174) I. Nistor, l. c., G. Childe, *When did the Beaker folk arrive?* in *Archaeologia*, Londra, LXXIV, 1923-24, p. 159 și urm. Id., *The Dawn of European civilization*, ed. II, p. 34 și p. 187 și urm. Id., *The Danube in Prehistory*, p. 204 și urm. Cf. E. S. A., IX, 1934, p. 157 și urm.

175) Dinu V. Rosetti, *Săpăturile dela Vidra*, 1934, fig. 42.

176) S'a semnalat un exemplar la Sibiu, alte două se află la muzeul din Varna (Rosetti, o. c., p. 29), trei s'au descoperit la Slivnitsa, distr. Sofia (V. Mikov, *Stations et trouvailles*, fig. 25 și p. 91. Cf. *Materiali*, Sofia, 1921, fig. 25 a. c.), iar exemplarul dela Plocnik, cu alte două similare în muzeul dela Belgrad, este absolut identic tipului Vidra (M. Grbic, *Plocnik, eine prähistorische Ansiedlung aus der Kupferzeit*, Belgrad, 1928, fig. 100); exemplarul publicat de G. Childe, *The Dawn*, fig. 87, 3, intră în seria noastră *B*, cu ceafa teșită și relativ scurtă.

177) *Schlesiens Vorzeit*, III, p. 51, p. fig. 2. (Seria *A* a lui G. Childe).

178) Idee exprimată anterior și de d-l Rosetti în legătură cu securea dela Vidra (o. c., p. 30).

179) Schranil, *Vorgeschichte Böhmens und Mährens*, pl. XVII, 15 și 16. (fără tub).

180) E. S. A. VIII, 1933, p. 39, fig. 34; cf. Schranil, o. c., p. 89.

Chamaezi din Creta (M. M. I. b: 2000-1900)¹⁸¹), care este o foarte bună paralelă la seria noastră B, cât și de miniatura de lut descoperită în stratul A dela Cucuteni¹⁸²), aparținând foarte probabil nivelurilor superioare ale acestui strat. Miniatura dela Cucuteni reproduce o secure-târânăcop similară celei dela Ostrovul Corbului (Fig. 103, 5). Aceste două miniaturi, ca și securea-târânăcop dela Veremje (Ucraina, descoperită în acelaș mediu ca și cea dela Cucuteni¹⁸³), merg pare-se paralel, tipologic și cronologic, cu seria B. Ele reprezintă tipul de secure cu un braț-târânăcop, ascuțit și cu secțiunea rotundă, și un braț-tăiuș, ca și cele dela Troia¹⁸⁴). Am putea să-l desemnăm ca B 1. Tipul B 1 e relativ rar și ar putea aparține tot cercului cu ceramică pictată dintr'o perioadă târzie a evoluției sale. Seria C cuprinde cele mai caracteristice forme de securi de luptă cu două brațe, de

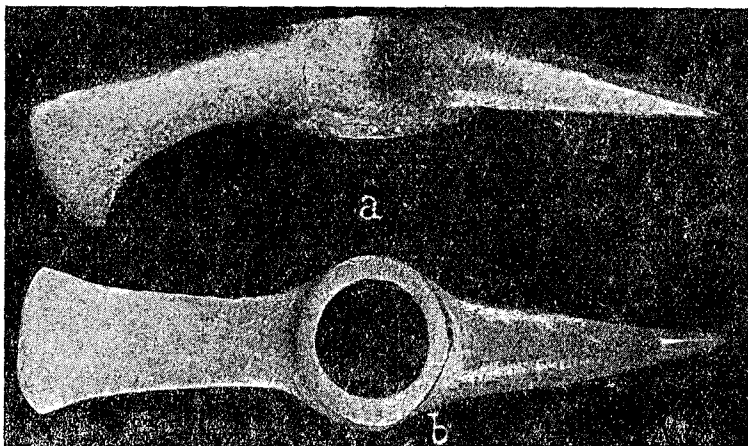


Fig. 97.

multe ori neegale, cu sau fără manșon tubular de o parte sau de ambele părți ale securei. Asemenea forme pot deriva nemijlocit din seria B printr'o lentă evoluție, sesisabilă tipologic și atestată și de stratigrafia relativă a civilizațiilor dela noi. Se deosebesc diferite variante. Tipică pentru varianta C 1 este securea dela Ariușd, care pare a aparține fazei timpurii a civilizației Schneckenberg¹⁸⁵) și se întâlnește într'un mare număr de exemplare pe valea Oltului transilvănean și a Mureșului¹⁸⁶). În Oltenia tipul C 1, fără tub în jurul găurii de înmănușare, este ilustrat

181) A. Evans, *The Palace of Minos*, I, 1921, p. 194, fig. 144, c.

182) H. Schmidt, o. c., pl. 35, 25 = fig. 19-a, pp. 71 și 88.

183) M. Ebert, *Südrußland im Altertum*, 1921, fig. 23, l.

184) H. Schmidt, in *Prähist. Zeitschr.*, IV, 1912, p. 21, fig. 1-a.

185) *Arch. Ert.*, 1928, p. 49, fig. 73. H. Schroller, o. c., fig. 11 c, și p. 257.

186) *Arch. Ert.*, VIII, 1888, pp. 116-124.

prin securea dela Halânga. Din C 1 derivă seria C 2, care este tipologic mai tânără decât prima. S'a ajuns de data aceasta la o formă bine definită și s'a adăugat un manșon tubular, cu deosebire accentuat pe latura interioară a seurei¹⁸⁷). Se pare că o oarecare dependentă tipologică să fi existat între securile de luptă din cupru și cele din epoca mijlocie și târzie a bronzului, cu un tăiș vertical și brațul opus prevăzut cu o îngroșare¹⁸⁸).

Astfel aceste arme de luptă, imitând foarte probabil la început forme de piatră și de corn de cerb¹⁸⁹), își au ca punct de plecare sigur securile cu ceafa teșită a seriei B din cercul civilizației pictate și din cercul vest-dacic (Turdaș III-Vincea III-Starcevo) și reușesc a se menține până în epoca de bronz. Ele au, în ultima lor evoluție, o mare arie de răspândire, depășind cercul strămt numai al unui tip de civilizație, devenind astfel bunuri culturale care circulă dintr'un cerc într'altul. Centrul acestei răspândiri rămân ținuturile metalifere ale Daciei și ale



Fig. 98.

Ungariei de Nord și Est. Aceste arme sunt o creație ale purtătorilor ceramicii pictate din Europa sud-estică. În măsura progresului metalurgiei, ele devin cele mai temute arme în mâna semniților, în bună parte „nordice“, din vremea de tranziție spre epoca bronzului. O analiză chimică ar putea să arate, paralel cu perfecționarea formelor, o creștere graduală de staniu, care avea să ducă la crearea bronzului, și care determină o întreagă epocă.

În Oltenia avem următoarele tipuri și localități: 1) *Halânga*¹⁹⁰), jud. Mehedinți: Muzeul din Turnu-Severin (Fig. 102, 2). Tip. C. 1. Brațele sunt neegale, iar lungimea totală de 0,16 m.

187) Cele trei securi dela Tg.-Ocna au manșon doar pe o parte (Arch. Ert., 1928, fig. 15, p. 51). Această formă ar putea reprezenta un stadiu evolutiv mai vechiu, mai ales că s'a descoperit într'un mediu cu ceramică pictată, stil Cucuteni B.

188) V. de pildă miniatura din mormântul dela Valtina (faza B a bronzului: F. Milleker, *Delm. Reg.*, I, 1897, p. 123, fig., 3 a-b) și toată seria de bronz de mai târziu.

189) O semnificativă formă este în această privință cea din civilizația Turdaș dela Ostrovul Corbului, amintită în capitolul respectiv.

190) Al. Bărcăcilă, în *Dacia*, I, 1924, p. 293, fig. 264 și p. 295.

E făcută din cupru, de o culoare roșie caracteristică minelor dela Baia-de-Aramă¹⁹¹⁾. 2) *Turnu-Severin*. Colectia Istrati-Capșa¹⁹²⁾ (Fig. 100, 2-3). Două exemplare provenind chiar din T.-Severin. Lungimea 0,22 m. și 0,20 m. Au fost turnate și lucrare apoi cu ciocanul. Seria C 2. 3) *Moțăței*, jud. Dolj, Muzeul din Craiova. Două exemplare¹⁹³⁾. Primul (Fig. 98) are brațele neegale ca lungime și arcuire. Brațul-secure se termină cu un tăiuș lătit, subțindu-se spre centrul securii, pe când brațul-teslă păstrează mereu aceeași lățime și se termină drept. Gaura de înmănușare prezintă un puternic manșon, accentuat și din cauza unui prag sau muchie, care desparte cele două brațe. Lungimea totală 0,154 m. Exemplarul nostru reprezintă o subvariantă a seriei C 2, care amintește pe cea dela Troia¹⁹⁴⁾. E turnat și apoi lucrat cu ciocanul. Al doilea exemplar (Fig. 99) este de dimensiuni mai mari: lungimea totală de 0,305 m. Prin modelarea brațelor se deosebește de primul. A fost turnat și apoi lucrat cu ciocanul, ale cărui urme se văd foarte bine la manșon. Seria C 2. 4) *Coțofenii-din-Dos*, jud. Dolj, Muzeul din Craiova. Un exemplar (Fig. 97, a-b). Brațele sunt neegale. Manșonul este prelungit de am-

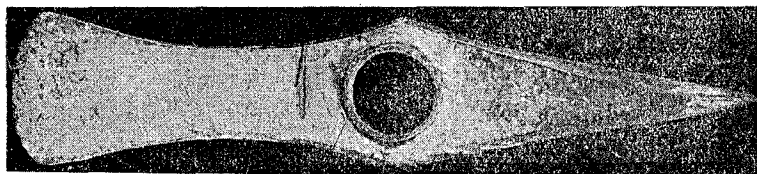


Fig. 99

bele părți și lucrat cu ciocanul după turnare. Lungimea 0,016 m. A fost descoperit întâmplător la cetatea „Mihăiță“, unde a făcut săpături în timpul ocupației germane C. Schuchhardt. Până acum este singura secure de luptă din România, care să aibă o formă atât de sveltă. Seria C 2. 5) *Coșovenii-de Jos*, jud. Dolj, Colectia Istrati-Capșa, T.-Severin¹⁹⁵⁾. Un exemplar întreg (Fig. 100, 4) și un fragment¹⁹⁶⁾. Lungimea celui întreg 0,145 m. Seria C 2. 6) *Cârna* (?) jud. Dolj, Muzeul din Craiova. Secure cu brațele aproape egale. Lungimea totală 0,19 m. Locul de găsimă nu este

191) Cuprul dela Baia de aramă nu conține argint, ca cel din Transilvania, ceiace deosebește în mod sigur cele două centre din România (Niculescu Otin, *Contribuțiuni la metalurgia antică a cuprului în țările locuite azi de Români*, în Publ. Adamachi, V, 1910-1913, p. 373; I. Andrieșescu, *Asupra epocii de bronz în România*, București, 1916, p. 6. Autorul publică aci depozitul dela Sinaia, care este lucrat din cupru dela Baia-de-Aramă).

192) No. inv. 717, 6 = 136 bis; No. inv. 718, 7 = 9.

193) D-l I. Nestor mai amintește de aci și un fragment (Stand, nota 307).

194) H. Schmidt, o. c., p. 21, fig. I b.

195) C. Moșil, în *Bul. Côm. Mon. Ist.*, IV, 1911, p. 85, fig. I.

196) No. inv. 728/10 = 26. Seria C. 2 Mai sunt aci și două jumătăți de securi din Bulgaria; No. inv., 719/8 = 10; No. 720/9 = 11. Seria C. 2.

bine cunoscut. Seria C 2. (Fig. 100, 1). 7) *Craiova*. Două exemplare: unul în colecția „Dr. Severeanu“, București, și altul la Muzeul Municipiului București (fragmentar). 8) *Orodel*, jud. Dolj. Un braț lung 0,09 m. Seria C. 2. Cunoaștem prin urmare deocamdată 13 securi de luptă în toată Oltenia.

La aceste forme se adaugă *miniatura de lut* dela Ostrovul Corbului, descoperită întâmplător pe plajă, la locul numit „Botul piscului“ (Fig. 103, 5). Lungimea miniaturii este de 0,043 m., iar brațele unul de 0,025 m. și celălalt de 0,018 m. Gaura de înmănușare este rotundă, spre deosebire de aceia a miniaturii amintite dela Cucuteni, care este dreptunghiulară. Ea este asimetric așezată față de cele două brațe, dintre care unul este în formă de secure și celălalt de târnăcop. Manșonul este rudimentar indicat. El pare chiar a lipsi cu totul. Miniatura noastră, ca și cea dela Cucuteni și secarea dela Veremje din Ucraina, reprezintă formele de securi-târânăcoape pe care noi le-am însumat seriei B 1.

b) Securi de cupru cu tăiuș vertical.

O serie independentă de formele anterioare o constituie securile cu un singur tăiuș vertical, cu gaură transversală și prevăzute cu manșon mai mult sau mai puțin pronunțat. Spre deosebire de securile cu brațele perpendiculare, care serveau ca arme, această nouă categorie folosea ca unelte. Exemplarele descoperite în Oltenia reproduc același tip, caracterizat mai sus, cu foarte mici deosebiri, care stau în legătură cu forma manșonului, uneori foarte accentuată (Fig. 101), alteori mai scurtă (Fig. 102, 1), sau cu forma mai mult sau mai puțin arcuită a corpului. Ele reproduc tipul securilor dela Sinaia, care ne pot servi, aici, nu numai ca punct de referire tipologică, dar și cronologică¹⁹⁷). Acest tip de secure este foarte răspândit în România, de o parte și de alta a Carpaților, cât și în Ungaria și în ținuturile învecinate. Fără îndoială că prototipul acestor securi va fi fost cel de piatră, după cum și-a exprimat părerea încă mai de mult d-l I. Andrieșescu (*Dacia* I, 1924, p. 71, cu pl. VII, 5, 14; *idem* în *Dacia*, II, p. 365). Ca vreme, securile cu tăiușul vertical ar începe din perioada B a civilizației Cucuteni¹⁹⁸) și s'ar menține toată perioada I-a a epocii bronzului. În parte aceste securi pot fi comparate cu seria C a securilor de luptă.

Cunoaștem până acum următoarele localități din Oltenia: 1) *Podari*, jud. Dolj. Muzeul din Craiova. Un exemplar (Fig. 101). Provine dintr'o descoperire întâmplătoare, de altfel ca toate securile amintite aici. Lungimea totală de 0,076 m., lățimea tăiușului de 0,031 m., iar a muchiei de 0,026 m. Tăiușul e stricat

197) I. Andrieșescu, o. c., fig. 1-2.

198) V. secarea similară descoperită în stratul B dela Cucuteni (H. Schmidt, o. c., pl. 30,10).

din cauza uzului îndelungat. Curbura corpului pronunțată și manșonul destul de accentuat. 2) *Halânga*, jud. Mehedinți. Muzeul din Turnu-Severin. Un exemplar (Fig. 102, 2)¹⁹⁹). Acelaș tip ca și precedenta, dar manșonul este foarte pronunțat (lung de 0,06 m.). Lungimea totală 0,16 m. Securea e conservată în bună stare. 3) *Pătule*, jud. Mehedinți. Muzeul din Turnu-Severin. Un exemplar. Lungimea totală 0,155 m.; lungimea manșonului 0,062 m. Securea a fost turnată. Se observă foarte bine marginea rămasă dela această turnare. În compoziția aramei a intrat de data aceasta o proporție mare de staniu (Fig. 102, 1) 4) *Ciovârnașani*, jud. Mehedinți. Muzeul „Al. Aman“, Craiova. Un exemplar similar celui din jud. Vâlcea (Fig. 102, 3). În acelaș muzeu se mai află încă două securi analoage. Locul lor de proveniență nu se știe. Ele au fost însă descoperite în Oltenia. 5) *Rudari*, jud. Gorj. Muzeul „Al. Aman“, Craiova. Un exemplar. Forma sa se apropie de Fig. 102, 1. Linia tăiușului e bombată. 6) Un exemplar descoperit în jud. Vâlcea. Colecția „Rozariu“, R.-Vâlcea. Lungimea totală 0,19. Securea s'a păstrat în bună stare și are o patină caracteristică obiectelor cu o mare proporție de cupru (Fig. 102, 4). 6) *Andreești-Gorj*, tip Fig. 102, 3; amintită de d-l I. Andrieșescu (*Dacia* II, pl. 366). În afară de cele opt securi de mai sus, s'a semnalat și prezența altora. D-l D. Tudor amintește un toporaș dela Isverna, jud. Mehedinți²⁰⁰). La Vădastra s'ar fi găsit, după spusele lui Boliac „une hache, topor de aramă roșie patinată admirabil, plesnit la mijloc din vechime“²⁰¹). Soarta pre-supusului depozit dela Vădastra nu se știe însă²⁰²).

c) Ciocane și securi de piatră.

Cu tot progresul industriei metalurgice, uneltele de piatră se mențin totuși, ca o tradiție a epocilor anterioare și dăinuiesc până adânc în epoca bronzului, uneori supraviețuind chiar până în epoca fierului. De aceea determinarea lor cronologică este foarte grea atunci când avem de a face, cum e cazul nostru, numai cu descoperiri izolate.

1. *Ciocane à rainures* Se întâlnește în Oltenia, mai ales în regiunea muntoasă, o formă interesantă de ciocane de dimensiuni mari și foarte grele, care pot fi comparate într-o oarecare măsură cu „barosurile“ meșteșugarilor fierari din zilele noastre. Asemenea ciocane au, fie un tăiuș lat (Fig. 103, 3; 104, 1-5), fie unul conic (Fig. 103, 1), căruia i se opune o muchie foarte lată. Piatra din care sunt făcute aceste ciocane este granitul. Pentru

199) Al. Bărcăcilă, în *Dacia*, I, p. 295, fig. 265 (fotografie).

200) *Arh. Olteniei*, XIII, 1934, p. 348.

201) C. Moisil, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, III, 1910, p. 120.

202) Citat de M. Roska (*Dacia*, III-IV, p. 354, nota 5) după M. Much. Controlând lucrarea lui Much, n'am putut găsi niciun citat relativ la acest depozit.

fixarea cozii s'au săpat șanțuri (rainures, groover). Ele au servit pentru sfărâmarea minereurilor care aveau să fie topite, fiind deci unelte de minieri. Vremea în care se pot plasa cronologic ar pleda tot pentru această atribuire. În Europa centrală ele s'au descoperit la un loc cu elemente inventarice care aparțin civilizației Aunjetitz²⁰³), care este o civilizație a bronzului timpuriu. La noi în țară s'a găsit un asemenea topor în inventarul tipului București din epoca bronzului²⁰⁴). Exemplarele din Oltenia se plasează, în ceea ce privește cronologia, în acest cadru de vreme, dela sfârșitul neoliticului și până în epoca bronzului mijlociu. Atari forme supraviețuiesc însă și în epoca fierului.

Localități: a) Jud. Mehedinți: 1) Turnu-Severin (castrul

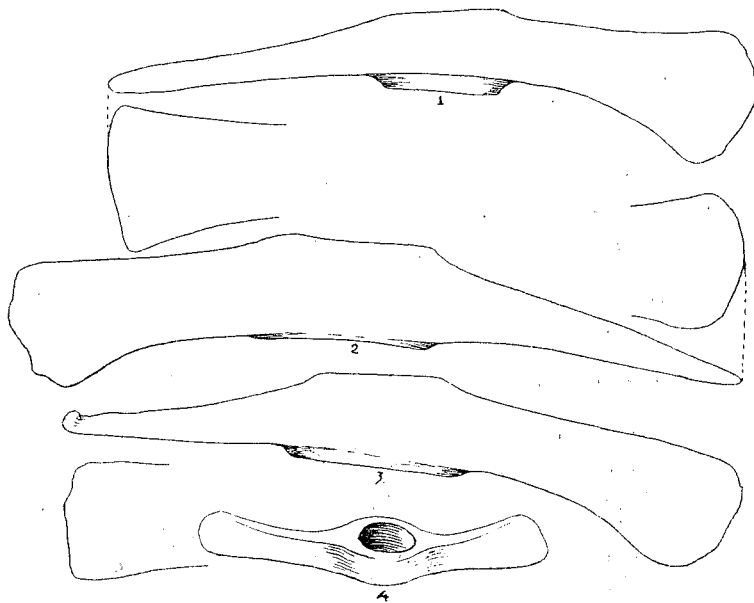


Fig. 100.

Drubeta): Al. Bărcăcilă, *Drubeta, azi Turnu-Severin* (Fig. 2). 2) Rocșoreni (Fig. 104, 4). 3) Sura (Fig. 104, 7). 4) Salcia (Fig. 104, 5). 5) Ostrovul Corbului (Fig. 104, 6)²⁰⁵) și 6) Cernaia (Fig. 103, 3=104, 1; b) Județul Dolj: 7) Velești (diabas, lungimea 0,15

203) G. Childe, *The Danube*, p. 227 și fig. 130. Cf. *Památky Arch.*, XXXVIII, 1932, p. 54, fig. 35 și pl. VIII, 6-7. Cf. *Pravěk*, IV, 1908, p. 120 și urm., fig. 3, și 5-6.

204) Dinu V. Rosetti, *Civilizația tip București*, București, 1936, p. 11 și fig. 86. Aceleași vremi par a se încadra și aparițiile din Bulgaria (*Bull. de l'Inst. arch. bulgare*, 1928-29, V, p. 312, fig. 171).

205) Pentru cele dintâi, v. Al. Bărcăcilă, o. c., p. 293.

m. ²⁰⁶). 8) Lișteava ²⁰⁷) și 9) Goești (lung. 0,15 m. Muz. din Craiova); c) Jud. Gorj: 10) Gorgovii-de-Jiu (Fig. 104, 8) (fragment) ²⁰⁸). 11) Cărbunești (trei exemplare) (Fig. 104, 2, 3) și 12) Ciuperceni ²⁰⁹); d) Jud. Vâlcea: 13) un exemplar dintr'o localitate necunoscută (Fig. 103, 4), lung. 0,145 m. ²¹⁰).

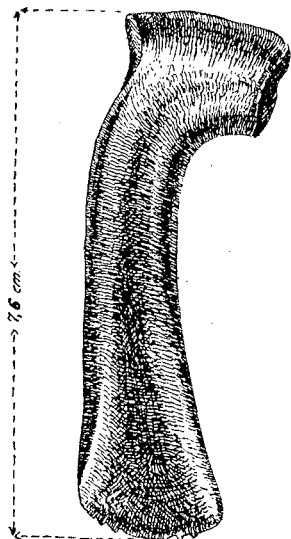


Fig. 101.

d) Securi de piatră cu un tăiuș și gaură transversală.

Spre deosebire de toporașele de piatră—dintre care unele în formă de caplapod—din perioada mai veche a neoliticului, apar către sfârșitul acestei vremi forme noi de securi perforate, având deci o gaură de înmănușare. Ele vor fi servit ca modele securilor de metal. Apar mai multe serii de forme, care ar trebui urmărite monografic pe un teritoriu cât mai întins. Distingem: a) securi-ciocane, cu ceafa modelată în așa fel, încât să poată folosi și ca ciocane; b) securi cu două tăiușuri paralele; c) securi cu un tăiuș în formă de lopătică și cu partea opusă prelungită. Acest tip este reprezentat în Oltenia numai prin exemplare dela Plenita, jud. Dolj (Fig. 103, 2), lung. 0.20 m. ²¹¹), și care par a sta în legătură cu civilizațiile „nordice“; d) ciocane-securi,

care par a sta în legătură cu civilizațiile „nordice“; d) ciocane-securi,

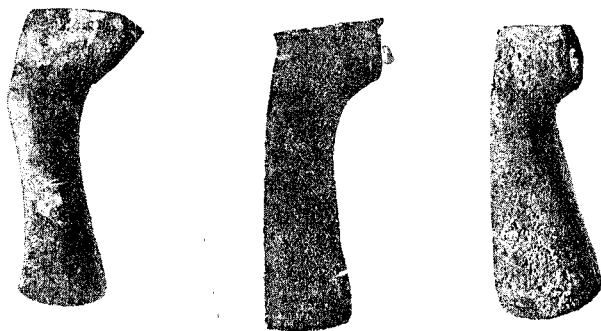


Fig. 102.

206) Colecția Istrati-Capșa, T.-Severin, No. inv. 7.

207) Muzeul din Craiova; Cf. Ștefan Ciuceanu, în *An. Com. Mon. Ist.*, 1915, p. 125, fig. 51.

208) Colecția Istrati-Capșa, T.-Severin, No. inv. 9.

209) Aceiași colecție, No. inv. 6 și 8; Cf. C. Moisil, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, III, 1910, p. 175. I. Moisil, în *Arh. Olt.*, V, 1926, p. 12, fig. 3.

210) Colecția Rozariu, R.-Vâlcea.

211) Pentru care avem o foarte bună paralelă în Polonia (Muzeul Național din Varșovia).

de mari dimensiuni, cu gaură transversală, a căror utilizare poate fi similară cu aceia a ciocanelor „cu șant”. În interiorul clasificării de mai sus, în care am ținut seama mai mult de scopul uneltei decât de forma sa, s’ar putea face alte subîmpărțiri tipologice, dar aceasta nu intră în cadrul lucrării de față. În Oltenia asemenea unelte sunt foarte numeroase. O statistică aproximativă ne dă următoarele localități: a) Jud. Mehedinți: 1) Turnu-Severin, 2) Ostrovul Șimian, 3) Ostrovul Corbului, 4) Ostrovul-Mare, 5) Salcia, 6) Sura, 7) Balta-Verde, 8) Persicea, 9) Mentii-din-Dos, 10) Orevița (Cetatea Latinilor), 11) Hinova, 12) Budănești, 13) Isovoarele, 14) Topolnița (Schitul)²¹²⁾ și 15) Zidina Dacilor (*Trompeta Carpaților*, 1872, nr. 1010); b) Jud. Dolj: 16) Plenita (pl

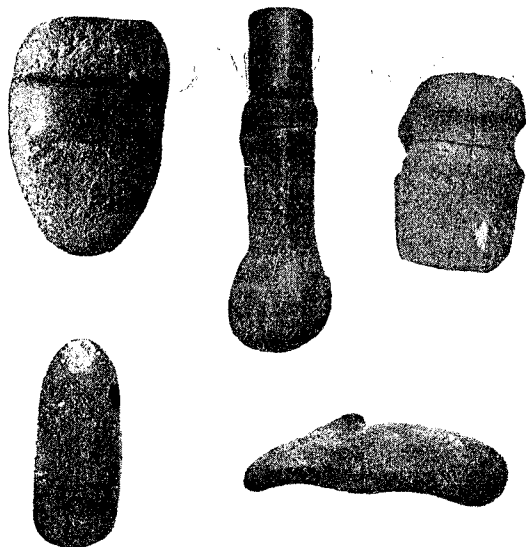


Fig. 103.

72, 6), 17) Vela (trei exemplare și două fragmente), 18) Orodul, 19) Lișteava, 20) Coțofenii-din-Dos, 21) Caraula, 22) Scaieții-de-Jiu, 23) Suharu, 24) Mălăiești, 25) Murgaș, 26) Goești, 27) Căciulata, 28) Valea Boului²¹³⁾, 29) Hunia-Mare (I. Andrieșescu, *Contribuțiuni*, p. 31), 30) Negoești (*ibidem*, p. 33); c) jud. Gorj: 31) Aninoasa, 32) Peșteana, 33) Bumbesți, 34) Borăscu²¹⁴⁾, 35)

212) Se află în Muzeul din Turnu-Severin și Colecția Istrati-Capșa, Turnu-Severin. Bibliografie: C. Moisil, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, IV, 1911, p. 84. *Trompeta Carpaților*, No. 1010, fig. 2 (Topolnița), Al. Bărcăcilă, o. c., fig. 119-121, 125; fig. 258, 259. La fig. 126 perforațiunea nu este terminată.

213) Muzeul din Craiova; Muzeul „Aman”. Colecția Istrati-Capșa. C. Moisil, o. c., p. 84.

214) Muzeul din Tg.-Jiu. Colecția Istrati-Capșa. Muzeul din Craiova și Muzeul Aman.

Andreești, 36) Dănești, 37) Turburea, 38) Văitești, 39) Bălănești, 40) Vierzuri, 41) Roșia-de-Amaradia (*ibidem*, p. 32-33); *d*) jud. Vâlcea: 42) Hurez, 43) Turcești (Valea câinelui)²¹⁵) și 44) un exemplar dintr'o localitate necunoscută (Fig. 103, 4); *e*) jud. Romanai: 45) Dăbuleni și 46) Apele-Vii²¹⁶).

Numărul securilor de piatră depășește cu mult statistica de mai sus, dar din păcate ele sunt împrăștiate prin toate muzeele și colecțiunile Olteniei, de cele mai multe ori fără locul de pro-

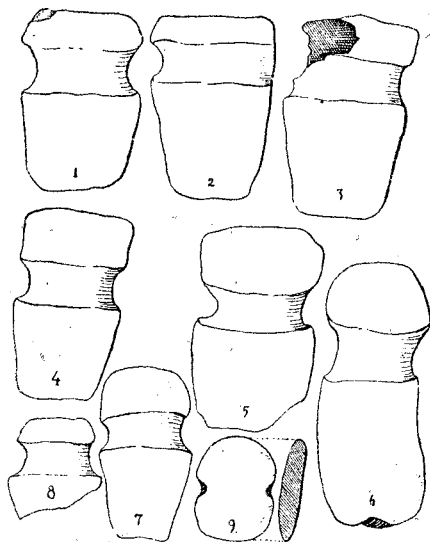


Fig. 104.

veniență. Multe dintre ele, menționate aici după vechea literatură, s'au pierdut. Valoarea lor științifică este micșorată prin faptul că asemenea securi provin din descoperiri izolate și întâmplătoare. În schimb cea muzeistică rămâne întreagă.

(Partea II-a și ultimă în nr. viitor).

215) Seminarul Sf. Nicolae din R.-Vâlcea. Colecția Rozariu din R.-Vâlcea și la Seminarul de Preistorie din București.

216) Colecția Istrati-Capșa; C. Moisil, l. c. *Arh. Olteniei*, XV, 1936, p. 389 (Ilie Chiriță).

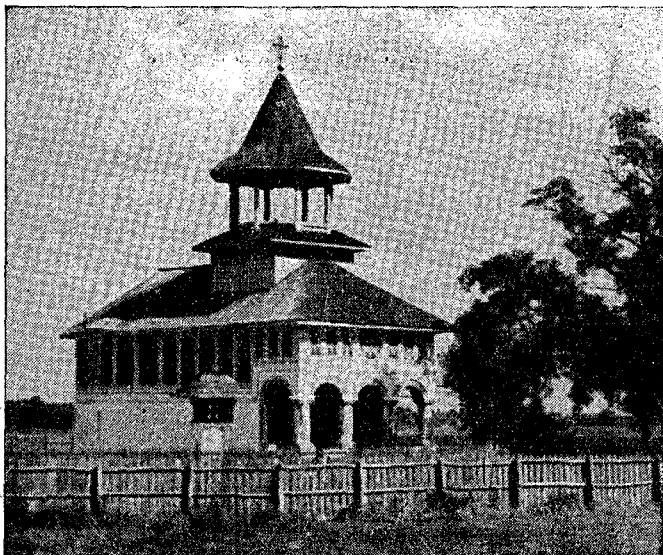
Biserica din Budești

(Băbeni-Olteț, jud. Vâlcea)

de MARIA GOLESCU.

Biserica din cătunul Budești este ctitoria boierilor Diculești, pe cari îi întâlnim în documentele veacului al XVII-lea. Un Matei logofăt ot Diculești semnează în 1699 cartea de hotărnicie pentru moșia Dobrușa, fiind „luat pre răvașele“ Domnului Constantin Vodă Brâncoveanu de către părintele Ioan, egumen dela Hurezi, și de părintele Daniil dela Dobrușa.

Numele de Matei se citește de mai multe ori în pomelnicu



Biserica din Budești.

morților, scris în firida proscomidiei din altarul bisericii dela Budești, și pe care îl transcriem aci, așa cum l-am notat înaintea restaurării făcute în anul 1931, precum urmează :

„Păuna, Matei, Ștefan, Stana, Matei, Barbu, Cătrina, Maria, Nicolae, Manolache, Costandin, Marica, Matei, Eleana monaha, Papa, Ancuța, Ioan, Balașa, Costandin și cu tot neamul lor“.

Pisania săpată în piatră, cu slovele trase cu vopsea roșie, se păstrează deasupra ușii, la adăpostul tindei deschise :

„Această stântă și dumnezăiască beserică/ieste zidită din temelie și înfrumusățată după cum să vede/de dumniului vistiriu Alisandru Diculescu/i cu soția sa Stanca, cu fii dumni-lor, în zilele lumi/natului Domn Io Ion Grigorie Ghika Voevod / cu bla-

goslovenia sfinții sale Kir Kirio Neo/fit episcupu Râmnicului în hramu ce să prăznuiască / [Adormirea] stinței pria curatei pururia feciorei Marii / și sfinții patriarfu (sic) Alicesandru, Ion Botezătoru / și sfinții împărați Costandin și maică/-sa Elena și sfântul arhireu Nicolae / ca să fie spre veșnică pomenire. Dni 25, 1825“.

Sub această pisanie, o inscripție vătămată, care azi nu mai există, în vopsea roșie, spunea următoarele:

„...cine... va... sau cine... muntele sfânt al tău... cel ce umblă și face dreptate, cel ce grăiaște fără frică adevăr în inima sa. Matei zugravu: Raicu zugravu: Bratu Dumitru: și s'au săvârșit tot lucru în luna lui Iunie 30 lt. 1825“.

Este o „scilitadă“, un „sfitoc“, stihuri puse adesea de zugravi în dreptul ușii, dinaintea iscăliturii lor.

Semnătura celor trei zugravi se putea desluși deopotrivă și pe peretele despărțitor dintre naos și pronaos, care s'a surpat în timpul restaurării.

„Cei ce au ostenit la zugrăvit“ își scriseseră numele cu roșu și în firida proscomidiei, sub pomelnicul ctitorilor, întovărășindu-l de paraful obicinuit al meșterilor zugravi. Nu întâlnim prea des atât de multe iscălituri, într'o vreme când arta și meșteșugul își mai păstrau anonimatul.

Planul treflat al bisericii, tâmpla de zid cu încadrament de stuc poleit în jurul episodurilor din viața și patimile Mântuitorului, tinda deschisă, cu simple arcade pe coloane (tot așa cum e despărțirea dintre naos și pronaos), nu prezintă nimic deosebit.

Vom întârzia puțin la pictură, care se menține într'o bună tradiție, cu tonuri luminoase. Sfinții ostași din naos, de mărime naturală, bine proporționați, cu diversitatea chipurilor prescrisă de erminie, cu mâinile destul de bine desenate și cu draperiile căzând fără rigiditate, sunt probabil de acelaș meșter care a modelat figura Pantocratorului din calota naosului.

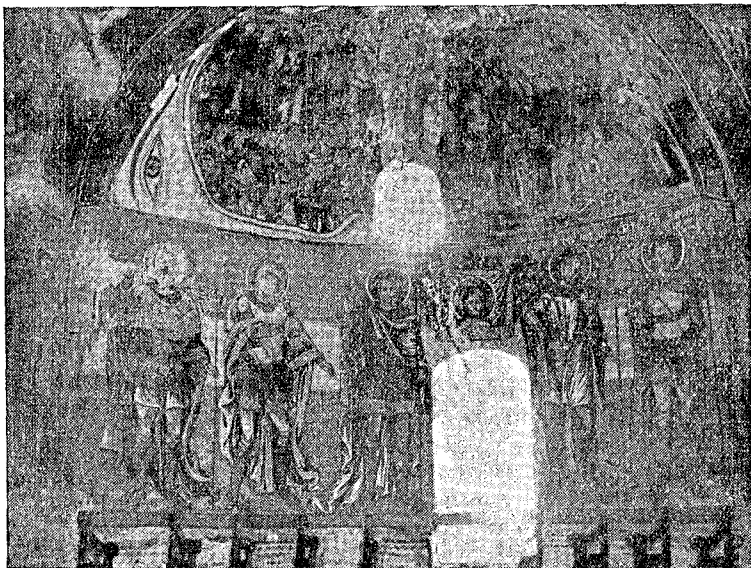
Scena „Pogorării lui Christos la iad“, cu sfărâmarea incuierilor, scoaterea strămoșilor și a dreptilor din genune, baterea lui „Velzevul“ cu suliți de către îngeri, e reprezentată despre mieznoapte, făcând față „Invierei de a doua“. Acestea sunt de altfel singurele compoziții mai dezvoltate.

Pe timpanul prăbușit, dinspre pronaos, era înfățișată Maica Domnului sub aspectul de „Acoperământ al oamenilor“, ocrotind sub mantia larg deschisă mulțimea închinătorilor. Ce deosebește această înfățișare de cea cunoscută în Apus sub numele de „Vierge de Miséricorde“, sunt cele două aripi întinse pornind din umeri deasupra mantiei, aripi ce le poartă probabil ca „Doamna îngerilor“, „Slava îngerilor“; căci, atât Isus, când e numit „Inger al marelui sfat“, cât și Ioan Botezătorul, când e numit „Ingerul Domnului“ (Matei II, 10), sunt înfățișați cu aripi îngerești. Reprezentarea aceasta a Maicii Domnului se întâlnește la Govora și în mai multe bisericiuțe (Milești, Vâlcea, etc.) și pare a fi de înrăurire rusească.

O notă populară o adaugă reprezentarea iadului din prid-

vor. Pe lângă „Luteper, împăratul dracilor“, care este așezat în mijlocul râului de foc, ținând pe Iuda de păr, zugravul ne mai prezintă pe „Andramalică voevodul dracilor“, stând călare pe botul balaurului, cu Arie pe genunchi și cu mâna pe creștetul Anei și Caiafei. După cum se vede, o adevărată ierarhie infernală. O inscripție vestește pe credincioși: „Vedeți cum se teme cine vine la noi; vedeți bine locu și muncile lui și toate suferințele iadului în focul vecinic“.

În rând cu Moise arătând cetele Turcilor și Ovreilor, Nabucodonosor, Alexandru și Darie (nu vedem pe al patrulea împărat, poate din lipsă de loc) pe tronul lor și cu toate insignele



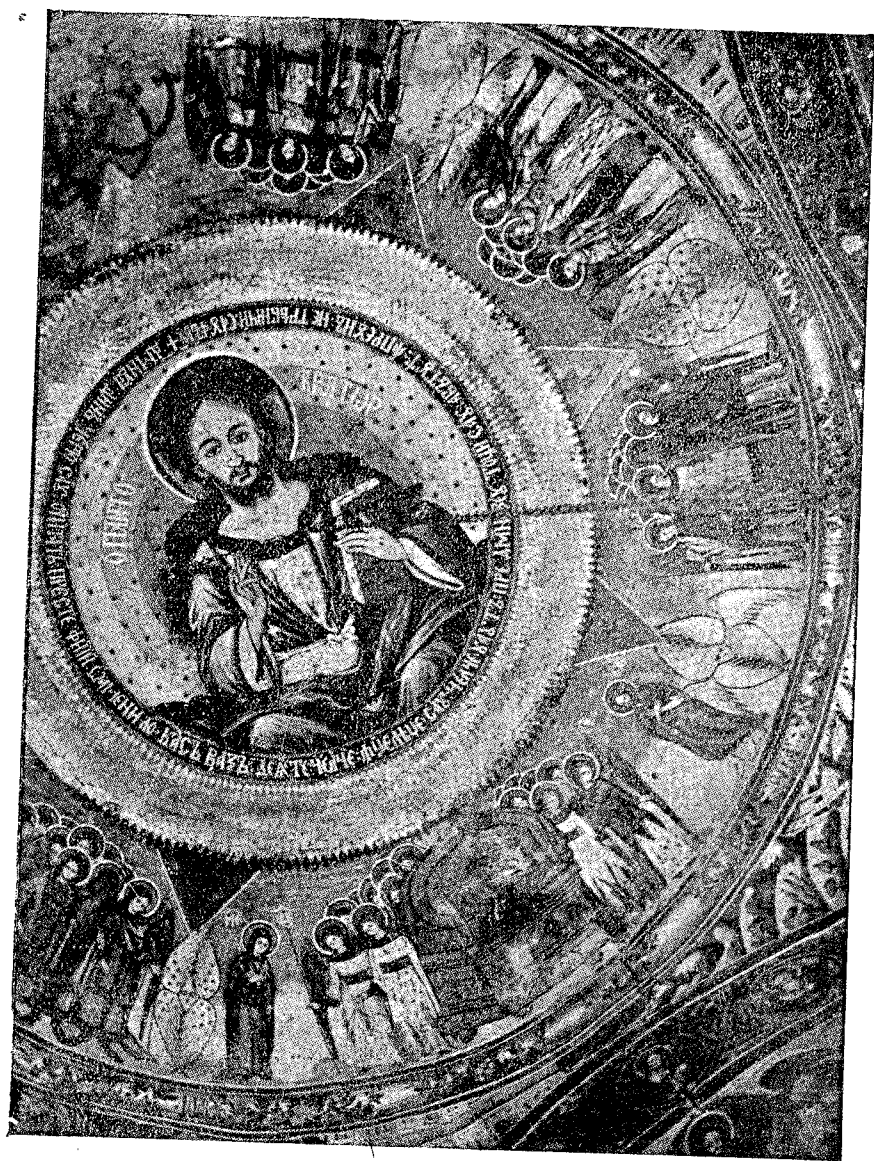
Pictură din interior.

imperiale, simbolizează, conform viziunii lui Daniel (VII, 4-8), interpretată de sf. Ieronim (cf. Fulop-Miller, *Leaders, dreamers and rebels*, London, Harrap, 1936) cele patru fiare sau imperii: cel babilonean, cel macedonean, cel medo-persan și cel roman; de acolo introducerea lui August, ca la Milești, pe lângă ceilalți trei împărați.

În tindă e înfățișat și sf. Cristofor, cel cu capul de câine, tânărul atât de frumos, care, după legenda populară, s'a rugat să i se schimbe chipul, pentru a nu ispiți și a nu fi ispitit.

În tabloul ctitoricesc, care ocupă întreg peretele dinspre apus și o parte din cel dinspre miază-zi în pronaos, ne întâmpină biv vistierul Alexandru Diculescu ținând izvodul bisericii, împreună cu cocoana Stanca. Ni se înfățișează cu ișlicul cenușiu, în giu-

bea neagră căptușită cu alb peste altă haină albastră îmblănită,
cu brăul de șal de Anadol, din care iese mânerul hangerului



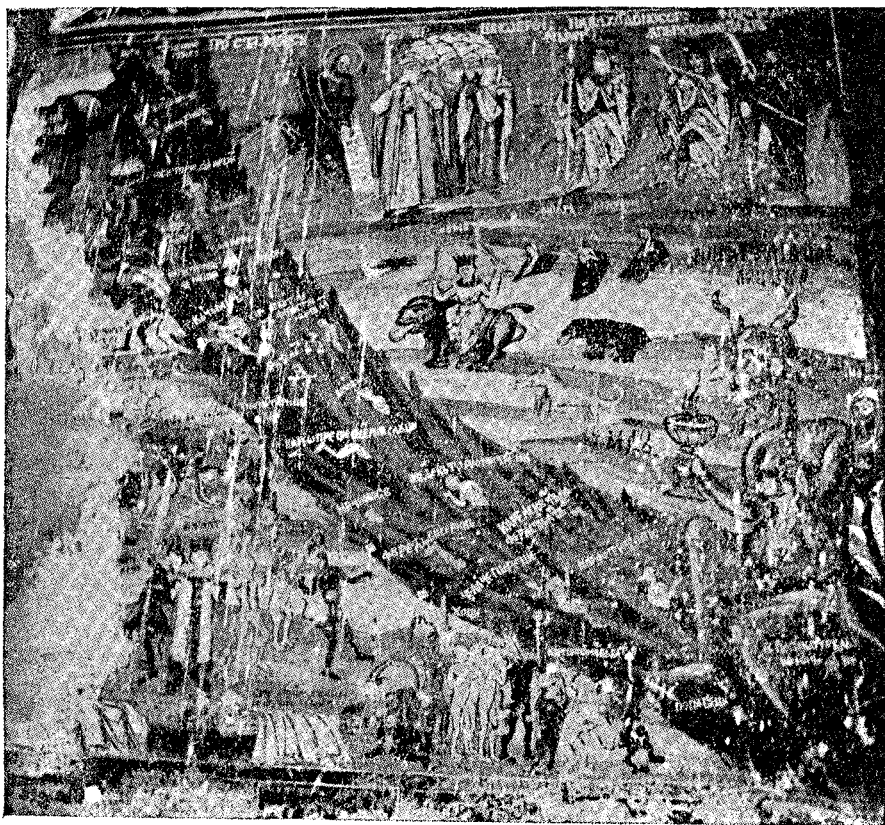
Pantocratorul din calota naosului.

bătut cu nestemate, încins peste antereul vărgat, și cu imineii
roșii coborând până la meșii galbeni.

Soția vistierului poartă pe cap un testemel verde, tivit cu

cafeniu, care se înnoadă într'o funtă pe frunte în jurul tichiuții de catifea roșie. Haina lungă, de atlas sau „ghermesut“ galben, e îmblănită, și gulerul de jder îi prinde umerii. Ea se deschide pe o rochie verde cu flori. În jurul gâtului se deosebește o năframă străvezie, cu capetele înciucurate atârând pe piept. Cercei lungi în urechi și inele multe în degete poartă cocoana Stanca, așa cum se cuvine boieroaicelor de viță.

Alături de tatăl lor stau feciorii: Drăghici, în aceeași giu-



Infățișarea Iadului, din pridvor.

bea, neagră-vișinie, purtând acelaș ișlic; Șerban, care și-a drapat cu iscusință un șal înflorat în chip de turban; tot așa Ioan; Lazăr, cel mai mic, are un fes roșu pe cap, iar Vasilie, în haină albastră-cenușie, silabisește dintr'o carte: „Intărește, Doamne, biserica ta!“

Catrina, fiica mai mare a boierului Alexandru, e îmbrăcată întocmai ca maică-sa; doar că rochia ei e de culoarea vișinei

putrede; soțul său, Barbu, are peste ișlic un patrat de păslă sau de postav; copiii lor se numesc Safta și Costache.

Celelalte fete se strâng lângă mama lor, Marica, în rochie albă, strâmtă, de croială „empire“, cu guler de dantelă și galoane verzi; poartă un șal vărgat pe umeri și ține un trandafir în mână; șiruri de mărghăritar se împletesc în părul ei negru. Dumitrana, îmbrăcată la fel, are un șal vinuriu înflorat. Maria e în roz. Anița și Păuna au scurteicuțe îmblănite.

Soarta vitregă a Maricăi și a Dumitranei ne este cunoscută. Se povestește că, fugind de groaza resmiriței, au căutat cu ai lor apărare, ca multe alte familii de pe valea Oltețului, în biserica dela Benești, peste drum de casa Otetelișanului, care căutase să se întărească și să țină piept pandurilor scăpați de sub frâu până la venirea lui Tudor, vestit mai dinainte. Rezistența întâmpinată îndărjind și mai mult pe zaverzii—căci, din turnul bisericii cădeau lovituri ucigătoare,—aceștia au răzbit în sfântul lăcaș, unde răzburarea lor nu a cruțat pe femeile tinere, printre care știm că se aflau și fetele boierului Diculescu.

Răzvrățiții au tăbărât apoi asupra casei care, în ciuda bolților strașnice și a zidurilor atât de puternice, nu a putut sta împotriva jalnicei lor biruinți. Dar când abia retezaseră capul unui dascăl de franceză, luându-l drept boierul Grigore Otetelișanu, a sosit Tudor, care, după aspră judecată, a împărțit cruntă și dreaptă pedeapsă: capetele pandurilor vinovați—străinii Iova și Ienciu—, infipte în teapă, au rămas câțeva vreme de strajă la porțile conacului din Benești (tradiție orală, cf. și C. Alecsandrescu, *Dict. geogr. Vâlcea*, Buc. 1893, p. 35; Aricescu, p. 137-139).

Atunci când s'a făcut liniște în țară, de nu s'a mai simțit nimeni amenințat la vatra sa, a început boierul Alexandru Diculescu zidirea din temelie a bisericii din Budești, peste drum de curtea sa, care, împreună cu satul înveșinat, Diculeștii, amintește astăzi de numele neamului său.

Graiul și Folklorul din Oltenia nord-vestică și Bănatul răsăritean.

de Mihail C. Gregorian.

U R M A R E

s) *Maria* face la vocativ *Marie* și *Mario*: ieși *Marie* până'n prag (354), scoal *Marie*, scoală (770), *Marie* (777), *Mario* (770, 777).

t) Vocativul lui *Pătru* este *Petr'e*: *Petr'e*, sfântse *Petr'e* (691); dar: *Pătru* (691) la nominativ și acuzativ.

6. Pluralul. Nominativul și acuzativul.

a) La pluralul articulat al masculinelor, -i se conține în *i*: an'i (60), voi (23), cai (168, 540), cân'i (585), cărlan'i (169), crași (196), domn'i (669), duzman'i (19), lupi (169), ochi (59, 61, 291), pagân'i (55), Rumân'i (48), stâlpi (169), strain'i (209), voîn'isei (82).

b) După *ș* (*s*), *j*, *z*, *dz*, *ț*, acest *i* trece la *i* (Cf. § 97 Fon.): copilasi (206), moși (810), obrazi (36), bradzi (262), băieți (532), camin'eți (752), Șern'eți (200), frați (45), munți (14, 218), parinți (46), pișăți (955).

c) Deși feminine, substantivele *gadină* și *pasărea* par în exemplele de mai jos cu art. masculin -i la plural: n'e manâncă gadin'i vitsele (452), să n'o mânse pasări (840).

d) Pe lângă forma obișnuită de plural articulat a cuvântului *obraz*, am găsit și: obrazile=obrajii (Podeni, Femeia Ioana Rusu).

e) La adăugarea art. feminin plural -le, unele substantive schimbă terminația *e* în *i* (Cf. § 193 Fon.): dzeochetariile (567), duzmanșile (244), f'etile (173), jălile (533), mirătoariile (567), moroașile (567), murile (224), rămnițoariile (567), strigoașile (567), zmeoașile (567).

f) În Bănat, art. feminin ambigen și plural, pe lângă -le, apare și ca li (Cf. § 176 Fon.): f'etșili (886), gurili (911), mândrii (823), piștoarili (823).

g) Când se adaugă articolul, terminațiunea *i* dela unele subst. feminine trece la *i*, după *ș*, *ț*, etc.: cășile (325, 759), chițile (947), copitile (135), șuțile: copitșile șuților (948).

h) Cuvântul *maică* are la plural articulat și forma: maichile (938).

i) *li* se conține în *i* la plural în cuvântul: sârvișile (629).

j) La adăugarea art. -le la plural, *e* din cuvântul coaje se reduce la *i*: coaile (182). La fel și gunoaile (545). (Cf. § 124 Fon.).

7. Alte forme de articol.

a) Articolul adjectival *șel*, *șea*, apare destul de rar: *șea* maș mar'e (573), gurița ta *șia* dulce (253).

Forma obișnuită a acestui articol este: *ă*, *a*.

Uneori apar forme cu *h* protetic: haș doi (45).

b) În loc de al'e=cele, găsim forma aș în expresia: oile babi aș bătrân'e (Măreșești).

ADJECTIVUL.

8. Singularul.

- a) *Ferice* apare și sub forma *ferica*: *ferica* dze tșin'e (190).
b) *Galben* apare cu *e* trecut la *i*: *galbin* (114, 817), *galbină* (83). (Cf. § 83 Fon.).
c) Adj. *îut* (=iute) are femininul *îută*: *car'e* *area* *îut* (70), *îută* (222, 427, 619).
e) *Fioros* apare uneori cu prefixul *în*: *groapa* *îe* 'nfio-roasă (574).
f) Sub influența lui *micutel*, *mititel* trece la *mituțel* (286). (Cf. § 320 Fon.).
g) *Pustiu* e pronunțat: *pustiț* (749); și cum dift. *î* este după *st*, trece la *î*, dând: *pustiț*, cu fem. *pustițe*. Ex.: *pustiț* (191, 254, 535), *pustițe* (170). (Cf. § 53 Fon.).
h) Femininul adjectivului rău (sau riău) e *ra*, sau *riă*, cu pluralul *răle*. Exemple: *ra* (234, 589, 740), *riă*=*rea* (153), *răle* (688). (Cf. § 45 Fon.).
i) *Sânt*, *sântă* apare necontaminat de slavicul *свѣтъ*: *sântul* (483), *sântă* (92, 319), *sânta* (482). (Cf. § 354 Fon.).
j) Pe lângă *străin* și *strein* (care apare mai rar), găsim deseori: *strin*, cu fem. *strină* și plur. *strin'î*, *strin'e*: *strin* (172), *strină* (110, 322), *strin'î* (465, 553), *strin'e* (28). (Cf. § 134 Fon.).
k) Dela *ud* s'a format un adjectiv derivat: *udzilos* (262).
l) *Vechiu* apare terminat în *îu*: *v'echiu* (63), cu fem. *vêche* (200).
m) Adj. *vie* e pronunțat uneori și ca *vișe* (148) (Cf. § 143 Fon.).
n) Adjective formate din nume proprii: *n'iamu* *dzinu'esc* (63), *n'iamu* *dârp'eșesc* (63), *hotaru* *mîersesc* (260), *n'iamu* *păp'vesc* (63), *paulesc* (63), *stăn'esc* (63).

9. Pluralul.

- Forme schimbate din cauza unor fenomene de fonetică:
a) *Îa* trece la *îe* sub influența lui *e* final: *incuțetșe* (542). (Cf. § 177 Fon.).
b) *I* trece la *i* după *st* și se păstrează în: *milostivîle* (357).
c) *Îi* se reduce la *i* și acesta trece la *i* în: *roși* (613, 614, 777), *roși* (59). (Cf. § 97 Fon.).
d) *Vânăt* face la plural *vânăț*, cu fem. *vânătșe*: *vânăț* (168), *vânătșe* (410).

NUMERALELE.

10. Numeralul cardinal.

- Particularități*: Femininul dela *doi* este: *două* (7, 15, 222), *doo* (36, 45), și *doo* (21).
În afară de *tr'e*, întâlnim: *tri* (35), și *tri* (661).
Ca și la *două*, întâlnim alături de *nouă* formele: *noo* și *noo* (4).

Pentru zece întâlnim două forme: dzése (159, 237), zése (198), și dzăse (110, 138, 222, 286, 322, 433, Cloșani, 808).

Alte forme: unsprădzése (315), unspr'ése (875), dojspr'edzése (237), dojsprădzăse (933), dojsprăzăce (781), doosprădzése (315), dojspr'ése (286), dojspr'ése 829, 875), dojsprăse (933), dóospr'ése (223), șaispr'edzése (225), șaispr'ése (875), șaispce (763), saptse-spr'ése (138), noosprece (785), dóodzăși (60), doozășasă (875), tr'eīdzăși (60), patrudzăși (60), patrușcinci (726), patruzășinoo (562), șinșīdzăși (60), cinzăci (713), șalzășipatru (760), șalzășiopt (933), șaptșeșaptse (646), șapt'eșapt'e (712), obzăși (416), obzășapte (726), obzășiopt (416), noodzășīșinoo (619), noodzășinoo (620), noodzășinoo (110, 113, 277), tr'eī mie (274).

11. Numerarul ordinal.

Alături de întâi apare în Bănat întân'ī și al dzintân'ī (807).

Sub influența lui a tr'eīa întâlnim și o formă a doīa: a doīa dzi (35).

În loc de al optu'lea apare a optă'lea: a optă'lea an (875).

12. Numeralul adverbial.

Particularități: a doī'lea oară (947), dze-a tr'eī'lea ori (21).

13. Numeralul nehotărit.

Particularități: Alături de câțiva apare și câtse v'o doī: pun'em câtse v'o doī pomī în pamânt (303).

PRONUMELE.

14. Pronumele personal.

a) *La persoana I-âi sg., cazul nominativ, întâlnim mai multe forme: 1eu (4, 625), 1eo (823) și 1o (41, 59, 255, 618, 625, 691).*

La dativul sg. tonic găsim: mie, și mai rar: mīie (59).

Formele atone de dativ sg. sunt: im, mi și m. Exemple: drag im 1e (18), im daī (65), im mīerzea (274), im facu (897), cocoș n'egri mi-ș cântară (514), și-m stă gându (15), să-m do 1é (57), să-m închidă (57), să nu-m prapadzestși (59), să-m daī (65), dă-m tu ha boată (274), dă-m voīe (318), spun'e-m (363), udași-m gura (524).

*În locul lui mī, întâlnim în Bănat: m'. Exemple: mie m' o placut (932), m' o pus fața la pamânt (894), odzina m' o turburără (947). Cred că este o influență a pers. a II-a (f'), unde i dispăre după ț. Acest fenomen apare și în Țara Hațegului (cf. O. Den-susianu, *Graiul din Țara Hațegului*, pg. 47).*

Înainte de unii cuvânt începând cu t, d, c, g, s, l, cons. m trece la n. Exemple: să n tragă (730), să-n daī (131), să-n cântse (575), așa-n graīa (729), să-n spalaț fața (574), și-n lōaī calu (578), (Cf. § 235 Fon.).

Formele tonice de acuzativ sunt: min'e, min'ī și min. Exem-ple: p'e min'ī (251, 310), pe min'ī (671), nīz pe min'ī nu mă uīta (561), dze min'ī (660), haīt cu min pe dzīal (554).

Formele atone de *acuzativ* sunt: *ma*, care apare foarte des, și *mă*. De ex.: *ma culcaî* (309).

b) Pers. a II-a *Dativul* sg. tonic: *țiie* (2, 59, 274).

Formele atone de *dativ* sunt: *îi* (308), *îț* (899) și *ț*. Ex.: *ț'am ratședzat* (15), *ț'o ven'it* (65), *ț'o placut* (932), *mulțumescu-ț* (274).

La *acuzativul* singular tonic întâlnim formele: *tșin'e* și *tșin'î*. Ex.: *p'e tșin'î* (310), *p'e tșin'î tși-o duce* (777), pentru *tșin'î* (658), *pin tșin'î* (678).

c) Pers. a III-a sg. masculin, cazul *nominativ*: *îel* (35, 65). Femininul: *îea* (4, 861), *îa* (28, 60, 859).

d) La plural. Pers. a III-a masc.: *îei* (28, 35). Fem.: *îe'le* (28, 36).

e) Alături de *el* întâlnim și *pe*: *dânsu* (45).

f) Câteva forme de pronume de reverență: *dumn'eta* (71), *dumn'eta* (589, 730, 814), *mata* (2, 28), *mata'le* (6), cu *mata'le* (250), *mulțumesc*, *n'eico mata'le* (269), *nora mata'le* (28), *pintru mata'le* (28), *dumn'évoastă* (129, 195, 952).

15. Pronumele reflexiv.

Formele acestui pronume sunt cele obișnuite. În loc de *și* se pronunță *ș*: *mi-ș fașta* (174).

16. Pronumele și adjectivul posesiv.

a) La pers. I-ai sg., pe lângă forma obișnuită: *mîeu*, apare și: *mîo*, când urmează după substantive exprimând grade de rudenie, fiind aton în frază. Exemple: *mîeu* (4, 7, 35, 74), *mîo*: *fratși-mîo* (45, 400).

La feminin găsim: *mîa* (7, 51, 193, 222, 382), *mîea* (35, 41, 126, 175) și *mîé* (258, 626).

Pluralul masc. este: *mîei* (45), iar femininul: *me'le*, *mé'le*, *mîe'le* și *mîé'le*. Ex.: *me'le* (20), *î-a l'etșei aî mé'le* (Nadanova), *nume'le mé'le* (355), *masă'le'le mé'le* (483), *n'evesti mîe'le* (490), *mîe'le* (38), *mîé'le* (65, 146).

b) Pe lângă forma obișnuită: *tău* a pers. a II-a sg. masc., găsim: *tiău* (7), și *to* (în exemple ca: *barbatu-to*, 584).

La feminin găsim formele: *tă* (628, 823), *tiă* (175), *tia* (313), și *ta* (forma obișnuită).

La plural masc.: *tiăi* (127,) și *tăi*.

La feminin: *tă'le* (188, 259, 312, 320, 483, 492, 651, 721, 777), *tiă'le* (65).

Sub influența lui *me'le* apare: *te'le* (20).

c) La pers. a III-a adj. posesiv *său*, fiind aton în frază, atunci când urmează după substantive exprimând grade de rudenie, este redus la *so* și *su*. Exemple: *barbatu-so* (35), *barbată-so* (61), *tată-so* (813), *tată-su* (129), *fratșe-su* (154), *fiu-su* (828). (Cf. § 115 Fon.).

d) Pe lângă *nostru* și *noastră*, întâlnim *nostu* și *nost*, iar la fem. *noastă*. Exemple: *nostu* (478), *nost* (515, 625, 650, 698), *noastă* (477).

17. Pronumele și adjectivul demonstrativ.

Formele obișnuite de pronume demonstrativ, sau de adjectiv pus în urma substantivului, sunt:

a) Sg. masc.: *ăsta* (36, 87, 274). Genitivul și dativul: *ăstuia* (944). Fem. *asta*. Pl. masc.: *ăstșia* (*ășfia*). Gen.-dat.: *ăstora*. Fem.: *aștea*, *aștșia* (386) și *ăstșia* (*vitșile ăstșia*, 278).

b) Sg. masc.: *ăla* (62), *ala* (175, 810, 919), *ăla* (938). Gen.-dat.: *ăluia* și *aluia*. Fem.: *aia* (35, 403). Gen.-dat.: *ăleia*. Alături de această formă mai apar: *aèia* (a muțeri *aèia*, 36), *aia* (la casa *aia* dze l'e-o fi dat, 358). Pl. masc.: *ăia*. Gen.-dat.: *ălora* și *alora*. Fem.: *a'lea*, *ălia* și *e'lea*.

c) Pe lângă formele care încep cu *ă*, apar altele cu *i* inițial. (Cf. § 7 Fon). Exemple: *ista* 315, 407), *iștșia* (316), *istora* (93), *ila* (35, 41, 45, 705, 785), *iia* (35, 222).

d) Sub influența formelor din limba literară (*acesta* și *acelo*), formele obișnuite din popor primesc uneori un *a* inițial. (Cf. § 200 Fon.). Exemple: *aăsta* (349), *aăla* (620, 875), *aăia* (631, 875), *aia* (935).

e) Alteori primesc un *h* protetic (Cf. § 336 Fon.): *hăsta* (6 6), *hista* (Izverna), *hăla* (722), *hila* (Măreșești, 45), *haia* (219), *hălia* (219), *he'lea* (609, 633), *hailaltă* (45).

f) La formele de genitiv și dativ de câteva ori apare accentuarea veche (ca în dialectul aromân): *ăstūia* (944), *ăstōra* (400, 698), *alūi* (955), *alūia* (482), *cutărūia* (108, 391, 446, 945).

g) Alte forme de pronume demonstrativ: *aialaltă*=*cealaltă* (919), *ărelaltă*=*ceialtă* (864).

h) *Adjectivul demonstrativ*. Formele obișnuite de adjectiv demonstrativ, pus înaintea substantivului, sunt: *ăst* și *astă*, *ăl* (919) și *a*.

Uneori, în loc de *a*, găsim forma de pronume cu *h* protetic: *haia*. Ex.: *trăse-mă 'n haia țară* (467).

La plural: *ăstși* și *aște*, *ăi* și *a'e*. Găsim mai rar și formele din limba literară, dar fără *a* inițial: *șel* (387), *șeia* (175), *șel'ia* (387).

În loc de *acea* apare forma de pronume în exemplul: *prin așeia padur'e* (175).

În loc de *cealaltă*, găsim *șialălaltă*: *șialălaltă partșe* (176). *Aialaltă* apare cu *h* protetic: *măna hailaltă* (45).

18. Pronumele relativ.

Pluralul pronumelui relativ *care* este de multe ori: *cari*. Ex.: *cari* area bejenari (704).

Alături de *sin'e*, întâlnim formele: *sin'i* și *șin*. Exemple: *sin'i* (17), *sin'i tșe taie* (306), *sin'i-o fi* (389), *p'e sin'i-om pun'e* (17), *p'e sin'i să l'e las* (Gornenți), *n'ar'e șin să ma cautșe* (24), *șin tșe vo ma' matura* (269), *șin ț'a pus num'e'e* (884), *cin ț'o porăncit* (770).

19. Pronumele și adjectivul nehotărît.

a) Alături de: nîmîn'ia (643). întîlnim și pe: nîma (7, 35, 59, 65, 160, 310, 596, 719, 800), cum și: nîma (469, 544, 659).

b) Afară de n'îstse apare și: n'estse (422).

c) *Toată*, femininul lui *tot*, apare și ca *tótă* (263).

d) Influența lui *tot* se vede în: *totulor* (2).

e) În loc de *câtiva*, întîlnim uneori forma: *câța*, iar în loc de *câteva*: *câtsea*. Exemple: *câța* oamen'i (67), *v'o câța* (631), *câtsea oi* (38), *vrîo câtsea vior'e'le* (640), *câtși'a trîntă* (217).

f) Forme schimbate în urma unor fenomene de fonetică: *orșe* (260), *un'i* (538, 570).

VERBUL.

20. *Observațiuni generale.* Verbe cu forme schimbate în urma unor fenomene de fonetică: a închepa = a încăpea (Șovarna), să ncheptoră = se inchiotoră (409)*), sa lacușești (323)**), l'i-am prăvit = le-am prîvit (210).

21. *Forme de conjugare* Unele verbe sunt întrebuițate la forma reflexivă: tșe cânt (542), șe t'e cânt = ce te plîngi (91), nu tșe cânta (618), însepuî a ma cânta (618), să făgăduisă r'ezele noșt (650), nu să mîerze doi pi-un drum (846), școală pomin'e-ștși-tșe și cu noi vorbeshi-tșe (803) să rîdzîa dze lel (236), vrură să să rîdă dze Țigan (183).

Altele, în loc să fie la forma reflexivă sunt la forma activă: cân soldatu întoarsă (131), înapoî n'or maî întors (804), napusti cu fațetu (122), pila str'eașîî vo fi spurcat (947).

22. *Conjugări.* Schimbări dela o conjugare la alta: dzeșparțar'e = despărțire (30), s'a nv'esalat = s'a nveselit (678), a scria = a scrie: l-o scriat (119), o cam scriașî (Prisășina); oasă'l'e-î fărâmiră (564), oasă'l'e ța fărâmit (719), sa ncorazi = se încurajă (131).

Verbul a rămănea este păstrat la conj. a lî-a viî ramân'ia (319), veî ramân'ia (320).

23. Moduri și timpuri.

a) *Prezentul indicativului și subjonctivului. Particularități comune.*

I. *Lipsa sufixelor la indicativul și subjonctivul prezent.* Câteva verbe de conj. i-âi formează singularul fără sufixul *ez* (ezi, ează): abură vîntu (Canicea-Izverna), însară = înserează (823), mi-î instrin = mi-i înștrăinez (114), lucră = lucrează (890), rășchișe = rășchiază, lucrează cu rășchitorul (Gornenți), să scurtă dzi p'le-car'e (803), pămîntu să ți-l ușoar'e (623).

Sufixul *esc* lipsește la următoarele verbe de conj. IV: șioacăn (39), cl'îpi = clipești (629), cutroape (Costești), dărușe (683), înfloar'e

*) Contaminație cu cuv. *piept* (chept). Cf. cheptoar'e § 354 Fon.

**) Cf. 354 Fon.

(230, 393, 689), undze florî înflor (827), înfrundze=infrunzește (213, 889, înfrunde (170), invârtse=invârtește (87, 473, 566), nîmîer'e=nemerește (392), cum să nimer'e (779), ord=urzesc: il ord pe gard (214), ord (222), bumbacu il ordz p'e gard (=urzești) (635), il oardze=il urzește (Bogâltin), prând=prânzesc (Gornovița), nu prândz (=nu prânzești) (192), roabăi (214), îe! bumbac; il roabăi cu apă caldă și cu faină (635), sfintse soar'e!e (Podeni), pân nu sfintse soaril'e (541), sa suše=se sucește (64), își suše gura (948), tavă!e=tăvălește (176), o zăgoan'e (875).

II. Câteva verbe, care de obicei n'au sufixe, apar cu sufixele *-ez* și *-esc*: să matur'edz=să mături (119), să-m raspunddez (660), cu floril'e să să miroșască (595).

III. Altele au sufixele schimbate: cu lumin'il'e să să luminașcă (595), adzev'eriază=adeverește (33), să mai abur'eze, să tse răcor'eze (552).

IV. Unele verbe, care au la infinitiv un *a* trecut la *ă*, păstrează acest *ă* la prezentul indicativului și subjonctivului.

Exemple. *Prezentul indicativului*: săr'e dzin pom (799), soaril'e pân nu răsăr'e (540), răsăr'e luna (897).

Prezentul subjonctivului: să-î arătse (65), să-î crăp'e (219), să răsărî (900), să tse scăp (180), să t'e scăpe (631), să-î scăp'e (955).

În exemplul: să schepe (182), *ă* trece la *e* prin asimilație.

V. Influența persoanei a doua se observă deseori la pers. I-ai la unele verbe: mor' (50, 334, 352, 591), să mor' (239, 305, 662, 663, 817), să simț tu, se simț și îeu (688).

VI. Verbul *a veni* are pers. I-ai sg. dela prezentul indicativului și subjonctivului terminată în *n*: nu maî vin (589). În aceeași consoană se termină și alte verbe, cum sunt: *a pune*, *a rămânea*, *a spune*, *a ținea*.

VII. Pers. a II-a sg. a verbelor: *a pune*, *a rămânea*, *a spune*, *a ținea*, *a veni* este terminată în *-nî*: punî, ramânî, spunî, ținî, vinî. Exemple: punî (87, 635), ramânî (74, 366), rămânî (589, 789), ținî (180, 626, 664), vinî (71, 209, 318), să tse punî (35), să nu tse punî (394), să-m spunî (631), să vinî (296, 363, 424, 464, 804).

Găsim însă și forme terminate în *î*: să spuî (14).

b) *Prezentul indicativului.*

I. *Singularul.*

E din sufixul *-esc* trece la *ă* după *b*, în Bănat. (Cf. § 10 Fon). Ex.: n'o maî iubăsc (936), vorbăsc (896), tse zdrobăsc (881).

Verbul *a speria* face la ind. prez. pers. I-ai sg. *spariu*: ma spariu (793).

Verbul *a blestema* are la ind. prez. pers. I-ai sg. forma: blastăm (529).

Verbele terminate în *ț*, *z*, *dz*, pierd la pers. a II-a sg. pe *i* scurt final. (Cf. § 100 Fon.). Ex.: audz (306), șiadz (879).

Pers. a II-a sg. a indicativului prezent dela: *a d'esghiora* este: *d'esghiaurī* (157).

Verbul *a șede* are la prezentul indicativului, pers. a III-a sg. formele: *șédze*, *ședze* (*șed'e*) și *șădze*. Exemple: *șédze* (373), *șed'e* (92), *șed'e* (518), *șădze* (153, 547).

Pers. a III-a sg. a ind. prez. dela *a întreba* este uneori: *in-trabă* (343).

Verbul *a inchepa* (= a încăpea) are la pers. a III-a sg. (ind. prez.) forma *inchiapă* (Nadanova).

Indicativul prezent dela *a miroși* se termină la pers. a III-a sg. în *ă*: *miroasă* (713), (din cauza lui *s* anterior).

II. Pluralul.

Deși de conj. a III-a, unele verbe sunt accentuate pe terminație: *fașem* (350), *fășem* (636), *torșem* (636), *trăžem* (636).

Influența pers. a II-a sg. se observă la *săltăm* = *săltăm* (Gornovița)

Verbul *a omori* apare la pers. I-ai pl. a indic. prez. cu *o* trecut la *u*: *o omurim* (302). Aceeași trecere *o* are și *infulurit* (290). (Cf. § 105 Fon.).

Păstrarea lui *o* în *tornăm* (771) se datorește influenței persoanei I-ai sg.

În exemplul: *dujmanī să uīt* (579), verbul *a se uita* apare la pers. a III-a pl. a indicativului prezent fără terminația *ă*.

c) Prezentul subjonctivului.

Verbul *a azvârli* are la prezentul subjonctivului pers. I sg. forma: *să tșe azvârli* (384).

Subjonctivul prezent, pers. I-ai sg., dela verbele care au înaintea vocalei finale un *d* sau *t*, se termină în această consoană, nu în *z* sau *ț*. Ex.: *să șăd* (567).

Aceste verbe la pers. a III-a sg. se termină în *-dă* și *-tă*: *să ũe ardă* (219), *să sa 'nchidă* (36), *să-l întindă* (629), *să sa 'ntșindă* (663), *să ma prindă* (12), *să nu-ı prindă* (830), *să vadă* (318), *să ũe vadă* (631), *să tșe 'mpartă* (83).

Formele cu *z* sau *ț* sunt mai rari: *să arz* (709), *să d'eschiză* (174).

Verbele*) care au înaintea vocalei finale un *n*, păstrează acest *n* la subjonctivul prezent: *să spun*, *să vin*, *să spună*, *să vină*. Exemple: *să spun* (56), *să vin* (823), *să vină* (30, 811), *să ramână* (91). Găsim însă: *să ũie* (74), în loc de *să ũină*.

Verbul *a lăsa* are pers. a III-a sg. a subj. prez. terminată în *ă*: *să-l lasă* (110), *s'o lașă* (175).

Unele verbe de conj. I (sau cele de conj. IV terminate în *i*), care au înaintea vocalei finale una din cons. *ș*, *z*, *ț*, *r*, se termină la subjonctivul prezent pers. a III-a sg. în *ă*, în loc de *e*. (Cf. § 86 Fon.). Ex.: *să sa cur'eță* (871), *s'o 'nv'eță* (875), *să tșe omoară* (932).

*) De origine latină: *a pune*, *a rămânea*, *a spune*, *a ũinea*, *a veni*.

Aceeași trecere a lui *e* la *ă* o observăm și la verbele care se conjugă cu sufixul *-ez*: să să cocoseză (629), țarina s'o spulber'edză, trupu să mi-l ușur'edză (594), să vân'eză (175).

Ea din suf. *-ească* dela pers. III sg. trece la *a*, în Bănat, după cons. *b* sau *v*: să iubască, să nu să bolnavască (898). Aceeași trecere a lui *ea* la *a* o găsim și după *tr*, în: să tracă (820). (Cf. § 44 și 47 Fon.).

I se păstrează trecut la *i* în: să într'e (183, 476). (Cf. § 24 Fon.).

Pers. III sg. a subj. prez. dela *a simți* este: să simtă (531). (Cf. § 27 Fon.).

d) Imperfectul indicativului.

După *s*, *z*, *dz*, *r*, *st*, *-ea* (1a) dela imperfectul indicativului trece la *a* (Cf. § 43 Fon.). Exemple: gasa (312), iesa (45), sosa (274), sloboza (310), audza (842), iera (957), pov'esta (266).

De cele mai multe ori pers. III pl. a imperfectului se termină în *-a*, ca și pers. III sg.: ma ciricăia (728), mașin'ile să lovia (171), n'e luvă parinți (46), siluia (47), să unzia (47).

Forma perifrastică, constând din perfectul compus al auxiliarului *a fi* și participiul prezent al verbului de conjugat, are înțeles de imperfect: o fost avân (131, 315), o fost cântân (198), l'io fost ingrașân (414), șio fost mâncând iel, i' da si iei (175), o fos mâncân (315), s'au fos r'epezin (198), o fos șadzân (315), o fos tr'eterân (316), so fos finân (201), o fos v'en'in (36), o fos venin (201), s'o fos vorbin (129).

O aton trece la *u* în: durmea (561). (Cf. § 105 Fon.).

Influența prezentului se vede în: păstr'ezam (432).

e) Perfectul simplu.

Ei după *s* trece la *ăi*: adusă (56), pusă (2, 22), trimeasă (85). (Cf. § 49 Fon.).

Verbul *a trimite* are la perf. simplu pers. III sg. formele: trimiesă (383), și trimeasă (714).

f) Perfectul compus.

La pers. II sg. a perf. compus, auxiliarul *a avea* are în exemplul următor forma *oi*, fiind influențat de voc. *o* dela *n'eico*: nu ștsiu, n'eic' oi bolândzit (823). La această trecere a mai influențat și pers. III sg., care are de cele mai multe ori pe *a* trecut la *o*.

Alteori aceeaș persoană apare ca *i*: spovedzi tși-i = te-ai spovedit? (49).

Auxiliarul perfectului compus la pers. III sg. este la unii: au. Exemple: m'au aruncat (91), se dor mi te-au azuns? (274). Iorgovan s'au ascuns (198), au dat (316), au întâlnit (35), au luvato (35).

Perfectul compus este format de cele mai multe ori la pers. III sg. cu auxiliarul *o* (< au): *o* curațit-o (35), *o* dat (316), m'o

durut (6), o fost (35, 838, 877), m'o lasat (91), o luvat (35), o mîers (35, 183), o p'lecat (567), m'o poşit (91), m'o sprizon'it (91), o ven'it (183), o vorbit (35).

La pers. I pl., în loc de *am*, întîlnim uneori *om*, în urma influenţei pers. III sg.: n'î-om urit (838).

La pers. III pl. verbul auxiliar este *o* şi *or* (mai des): boiere s'o bojerit (223), boi o 'mbatrân'it (23), o mîers Turşi (46), f'etşile m'o otrăvit (798), plugu o ruzin'it (23), or cr'escut şi s'or uscat (835), s'or dus (178), or îmblat (935), nu n'î-or lasat (19, 575), or p'lecat (236), or vadzut (655).

Se întîmplă uneori ca auxiliarul dela pers. III pl. să se confunde cu cel dela pers. III sg.: a 'nflurit doi pom! (396).

g) Perfectul subjonctivului.

Perfectul subjonctivului este format din subjonctivul prezent al verbului auxiliar *a fi*, care se conjugă la toate persoanele, şi participiul trecut al verbului de conjugat.

Pers. I. sg.: să-l fiu vadzut (691).

Pers. III sg.: să fie fost (61, 93), trăbuje să-l fie spus (Costeşti).

Pers. I pl.: să-l fim vadzut (Ponoare).

h) Mai mult ca perfectul indicativului.

Din cauza analogiei cu verbele de conj. I, unele verbe de conj. III au terminaţia -asăm, -asăşi, -asă, etc. Ex.: mă dusasăm (41), pusasă (511, 751), spărsasă (757).

E după s trece la *ă*: strânsăsă (649). (Cf. § 14 Fon.).

Alături de forma simplă, apare şi o formă perifrastică: i-o fost dat o sacur'e 'n cap (45), s'o fost sculat (45), o fost v'enit (569).

i) Viitorul.

Formele de auxiliar ale viitorului sunt:

Pers. I oî (formă mai des întrebuintată, alături de voi, care apare rar). Ex.: oî dzăşia (85), oî dzesfaşia (Gornenţi), m'oî marita (4), oî sta (59).

Pers. II: veî (mai rară), eî ai, î, viî şi vi. Exemple: veî gândzi (35), tşi-eî spov'edzi (380), d' eî fi de altă lege (602), nu m'ai duşe? (59), tşi-î baga (796), viî bribezi (28), viî vindze (856), vi fi (870), cân î vi vedzia (130).

Pers. III sg. vo şi o (rezultând din vo, prin pierderea lui v). Ex.: vo adapa-o (879), vo aduşe (567), vo audzi (180), vo da (35), da-vo bunu Dum'edzău (255), vo dzescânta (866), vo faşe (28), vo fi (292), să vo gatsi (28), vo iesi (310), vo mai ieşi (595), vo luva (310, 879), vo mânca (108), vo saca (15), vo scapa (901), vo spun'e (660), vo spun'î-o (691), vo mai tr'ése (114), vo mai trimetşe (264), vo v'edzea (35), vo veni (12).

Sub influenţa lui vo, să (provenit din se) trece la so:

un'e so vo vedzia fum (130) (Cf. § 169 Fon.), o azunze (175), o dzišja=va zice (932).

Pers. I pl.: *om* și *vom* (mai rar): n'e *vom* duše (175).

Pers. II pl.: *veț*, *viț* și *oț* (influența lui *o* dela celelalte forme). Ex.: *veț* razbi (310), *viț* p'leca (948), *oț* capata (274), *l-oț* vâna (274).

Pers. III pl.: *or* (și mai rar *vor*). Ex.: Nu s'*or* mai batse (56).

Forma perifrastică de viitor: *o să mă 'mpăc* (317).

j) Condiționalul și optativul.

În afară de formele obișnuite de condițional, apare și verbiul condițional format cu auxiliarul *vr'eaș*, *vr'ea*₁, *vr'ea*, *vr'eam*, *vr'eaț* *vr'ea*. Acest condițional, fie că apare singur, fie că are înainte conjuncțiile *să* (=dacă), sau *dacă*. De cele mai multe ori are o nuanță de trecut. Exemple: *să vr'eaș* fi *ieu* acas (95); *nu-l vr'eaș* lua (=nu l-aș fi luat. Cernavârf); *mai bin'e vr'ea*₁ aduše faină (Nadanova); *vr'ea*₁ fi tu acas, nu *să șerta* copii (=dacă ai fi fost... Nadanova); *să vr'ei* veni mân'e, *gasa*₁ pe moșu acasă (637); *să vr'ea* bja, și mai bin'e ar ziše (Domn'ica Gruja, Chițimii); *dacă vr'ea* fi ca acum (G. I. Marcu, Bunaica); *dacă vr'ea* fi *doda V'eta* (=dacă ar fi fost... Nadanova); *vr'eam* faše o vânatoar'e (=am fi făcut.. C. Iliuță, Gornenți).

Uneori se întrebunțează în locul subjonctivului perfect: *dzi* se nu pusăși pe baba *să tse vrja* 'ncalța (=să te fi încălțat. Bala de jos).

Forma inversă de optativ are în mod obișnuit verbul la infinitiv lung: *sujer'e*-ar șerpi (731).

Forma inversă de optativ dela verbul *a fi* apare uneori contrasă: *firi*-a *naibului* *să fi* =*fir'e*-a₁ a *naibului*... (296).

Găsim și o formă inversată de optativ trecut: *fir'* ar fost udžit *pustițe* = ar fi fost udžit... (355).

k) Imperativul.

La unele verbe sufixele lipsesc: *hodžină*=*odihnește* (Izverna); *învârți-te* (602); *însiată*, *Șernă*, 'n*șiată* (315).

Verbele care conțin în temă un *a* trecut la *ă* la infintiv, păstrează acest *ă* la imperativ, ca și la prezentul indicativului: *rasări* (127, 155, 210), *rașiări* (28), *răsări* (467).

Uneori în loc de *răsări* întâlnim: *rasa*₁ (644).

Imperativul verbului *a sta* este: *stă*₁ (130, 486, 670).

Imperativul verbului *a rămânea* este: *ramân*₁ (470).

Verbul *a scoala* are două forme la imperativ (pers. II sg.): *scoal* și *scoală*. Ex.: *scoal*, *cutar'e*, *scoal*; *scoal* dze mi tse roagă (471); *scoal*, *Marije*, *scoală* (770).

Imperativul verbului *a aduce* este: *adu* (387, 768).

Verbul *a zăcea* are, în exemplul următor, imperativul la pers. II sg. terminat în *e*: *or* mai *dzaše*, *or tse scoală* (243).

La pers. II pl. a imperativului verbului *a se duce* găsim,

pe lângă forma obișnuită, și o formă în care pronumele reflexiv este intercalat în corpul verbului: dușe-vă-ț (537).

Imperativul negativ terminat în -r'eț (format din infinitivul lung) apare deseori: nu bèreț multă apă (Cloșani), nu va dar'eț (82), nu va mirar'eț (92, 737), nu pripir'eț (a zori) (28, 127, 514), nu ramn'irăț (134), nu-l stragn'irăț (113).

Uneori chiar imperativul afirmativ are la pers. II pl. terminațiunea -r'eț, ca și cel negativ: fir'eț bun'ı (Cireșul).

Verbul *a plânge* are la imperativul negativ și forma: *nu plângea* (463), fiind influențat de verbele de conj. II.

l) Gerunziul și participul trecut.

Gerunziul apare de multe ori fără *d* final. (Cf. § 305 și 350 Fon.). Ex.: bușumân (467), cu'egân (467), latrân (467), mjer-gân (834), pornin (467), proptșin (219), scuturân (467), tocân (467), ținin (102); țe-a lasat cântânu-țe (719), ducânu-să (35), infrângâ-nu-ı napoi (631), zelve'linu-să (482), spunânu-ı (35), taval'linu-să (482), vaicărinu-să (482).

Formele cu *d* păstrat sunt mai rari, mai ales în Oltenia nord-vestică. În Bănat apar mai des: boncânind, cloțaind, racaind (878), radzâmând (942), rânkezând (878), șadzând (942), vaicărând (866), v'enind (878), vațându-să (175).

Verbul *a rage* are participul trecut *ras*: o *ras* cum raže bou (314), o *ras* pân'o murit (314).

Dela verbul *a strânge* s'a format și o formă de participiu trecut analogică: *strânguit* (880).

m) Modul ipotetic (prezumtiv).

Apar și forme ale acestui mod: ar fi audzît că ıestă o șșiutoar'e (36); fostu-t'oi drăguț' or ھا (=ț'oi fi fost (4). E prezumtivul trecut, forma inversă).

23. Câteva forme caracteristice ale verbelor:

a) *a fi*. Ind. prez, pers. II sg.: ıestșı (30, 35); pers. III sg.: ıesțe (435), ıestă (17, 36, 435, 466, 816), ıe (43), e (937), ıı (1, 5, 136, 274), eı: cât eı gran'ıta (689), ı: se-ı în casă (35), fı'ınta mıa-ı far v'erzıa (308), mi-ı dor (335), mi-ı fir'ea (786); pers. I pl.: sântsem (96); Pers. III pl.: sânt (99), sân, (639), s: fı-s obrazı ars (36), is: is șıoban (38), is homıdz (413), is neșțe ıtă (608).

Imperfectul, pers. I. sg.: ıer'eam *) (45), ıerıam (48, 429), ar'eam (64), aream (182) (Nadanova), arıam (428); pers. II și III: erıaı (426), erea (35, 629), ıer'ea (195), ıerıa (47), ar'ea (568), area (66, 77, 625, 646), arıa (47, 130, 171, 260, 304), ıră **) (938).

*) Cf. § 80 Fon. **) Cf. § 80 Fon. ***) Cf. § 80 Fon.

Perfectul simplu: fu₁ (859), nu fură pâlcu₁ dze o₁ (309)

Forme ale verbului „a fi” cu dativul pronumelui personal: mi sânt bolnav (596), mi-s nărod (905), mi-s roabă (895), nu mi-s sanatos (821), mi-estși frumoasă (592), mi-estă o mică Rușculiță (772), acolo mi 1estă (934), ți-estă sacă (592), ță*) = iți este (23, 152, 365, 606), ți (661), așa noi nî s fetsîli = suntem (848), i-s scurtse poalîi (893).

Imperativul. In locul optativului cu forma inversă: fir'e-a₁, apare uneori imperativul: fi₁. Ex.: n'eică, fi₁ afurisât (641), fi₁ a naibulu₁ (651), fi₁ a naibălu₁ (753).

b) a aștepta și a dzeștepta (a aștepta). *Ind. prez.*: așteată (113, 280), dzeștețat (388)). Alături de aceste forme apar și cele obișnuite: v'ăștșiaptă (391).

c) a bea (bea) *Indic. prez.*: béu**) (18), beau (75), bé (194, 373, 663), bja***) (373).

Subj. prez.: s'o béu (889), să bja (253), să bét (113, 865).

Perf. simplu: beură (567), baurăț (949).

Perf. compus: a beut (256), o beut (131), o baut *.,*) (893).

Viitorul I: o bè (819).

Condiționalul prezent: a₁ bja (930).

Imperativul: beț (274, 355).

Gerunziul: bin *.,*) (477, 564).

Part. trecut: beut, n'ebut (beut) (586), nebut (772).

d) a căta p. a căuta: să caț in gradziu cailor (719).

e) cură (cur'e) = a curge, a alerga, a merge. Acest verb prezintă două forme la indicativul și subjonctivul prezent, pers. III sg.: 1) cură, cu subj. să cur'e; 2) cur'e, cu subj. să cură.

Ex. *Indic. prez.*, pers. III sg.: cură = curge (76), cură grâu (723), cură ur'echea (743), cur'e = merge (Padeș), cur'e = curge (633), cur'e sânze n'egru (634), cur'e apă (953).

Subj. prez., pers. III sg.: să-₁ cur'e (324, 402, 447), să-₁ cure (550), să-₁ cură (852), să cură famieja = să alerge (953).

Imperfectul indic.: cura (= alergau) (65), nu cura boabele (511), sânzîle curja (691).

Imperativul: cureț, mă! (Mareșești).

f) a da. *Prezentul subjonctivului*: să dzea (79), să dze (21, 35, 195, 795), să dja (255), să dé (231, 650).

Imperfectul indicativului: dădzea (61).

Perf. simplu: dadzei (45), dzedzes (20), dėtse (211), dėtse (255), dătse (131, 347), dată (131), in mar'e dată (321).

Mai-mult-cu-perfectul: d'edesă (625), dadzėsă (36).

Imperativul: dă₁! (739).

g) a ieși. *Prezentul indicativului*: Din cauza trecerii lui e aton la ă după s, la pers. III sg. a rezultat: iesă (855), iēsă (198).

Subj. prezent: să iēsă (939, 940).

*) Cf. § 89 Fon.—**) Cf § 48 Fon.—*) Cf. § 42 Fon.—*) Cf § 88 Fon.—*) Cf. § 350 Fon.

Indicativul prezent, pers. III sg., se confundă cu subjonctivul prezent, aceeași persoană: ȧasă ursu dȧesupra (45), ȧasă suffitu (98), catrana ȧasă afară (261), nu ștșim dȧe un'e ȧasă (607), undȧe ȧasă apa (637), ȧasă imu (684), naint'e-ț ȧasă (770). Pers. III pl., confundându-se cu pers. III sg., are aceeași formă: albin'eȧe ȧasă (713).

h) a jura (ȧura): să ȧoară (845) (cf. § 38. Fon.).

i) a lua. *Prez. indic., pers. I sg.*: ȧeu (35, 250), ȧeau (584), ȧau (65, 71).

Pers. II sg.: ȧei (939), ȧei (702).

Pers. III sg.: ȧea (576), ȧe (28, 127).

Pers. I pl.: lom (64, 545, 771)

Prezentul subjonctivului: să ȧeu (7, 14), 146, 424), să ȧau (45), să ȧei (28), să ȧai (777), să ȧa (45), să ȧe (5, 21, 35, 422, 551), să lom (476), să luaț (65).

Imperfectul indicativului: lua (47), loa (704), luva*) (46).

Perf. simplu: luaȧ loaȧ (575, 578), luvaȧ (22), lo**) (35, 41, 626), luvă, lvă: lvă tutun (Domn'ica I. Grama, Podeni), luvărăm (220).

Perfectul compus: o loat (45, 131), o lôt (36), am luvat (15), o luvat (45, 61).

Viitorul: oȧ luva (797), veȧ lua (21), veȧ luva (4), să văd pe șin'e-ȧ lua (4).

Condiționalul: ar luva (5).

Imperativul: ȧe (210, 397, 811), ȧa (227).

Forma *luva*, *luvat* este veche. Într'un document dela 1811, proprietatea învățatorului N. Argintaru, din Cloșani, am găsit forma: *le-au luvat*.

j) a mânca: mână (692, 832), s'o mânșȧ (860).

k) a mulțămi: mulțămȧescu-ț (256), mulțamim (355).

l) a panjan'i: ochi 'n cap să-ȧ panjan'ȧască (Domn'ica Petcuțescu. Ohaba) (Cf. § 135 Fon.).

m) a ploȧa: ploaȧe = plouă (7, 658, 780), a ploȧat (433), o ploȧât (203), o ploȧat (314), vo ploȧa (307), dȧe-ar ploȧa (958), vr'ea ploȧa mai dȧe mult o țără (433).

n) a putșea (pușea): pot (rar), poșȧ (36, 45, 52, 293, 440, 680, 786, pocȧ (731), poț tu mândo (270).

o) a ramân'ea. Pe lângă formele obișnuite de perfect simplu (cf. *ramasă*) (484) și perfect compus (cf. *a ramas*) (60), apar: *ramânsă* (484), *am ramâns* (526), *a ramâns* (511, 737). Aceste forme sunt datorite analogiei cu prezentul indicativului.

Tot analogică este: o ramân'ȧat (939), în loc de: o *ramas*.

Viitorul indicativului: v'eȧ ramân'ȧa (320), viȧ ramân'ȧa (319).

p) a țes'e. La prezentul indicativului apar mai multe forme la pers. I pl.: țesăm (302), țăsăm—cu accentul pe prima silabă—(349), țăsem—accent pe prima—(Maria lu Hoatșer. Motrul Sec), țăsăm—accentul pe ultima—(222, 608).

*) Cf. § 158 Fon.—**) Cf. § 158^d Fon.

Subj. prez. : să țăsam—accentul pe prima—(404).

r) a tr'ése, (tr'ése, treše (cu e intermediar, trăše): trăc (783), treše (373), trăše (934), trăcură (533), a trăcut (784).

s) a usca: să uscă (404), să să ușiše (447), să să usche (930), să să usuše (545).

t) a să (= se) valeta: să valeta (147), să vaită'—cu accentul pe ultima—(320).

u) a vindze (vinde): vindem (545), vind'eam (650), vindu* (146), o vindut (236), l-a vindut (415), am vindut-o (Chițimii), boi nu 1-am vindut (579).

v) a vr'ea. La indicativul prezent pers. I sg., forma: vr'eu (10) apare alături de forma: vr'eu.

Adverbe.

24. Forme caracteristice :

a) Adv. *acas* (175, 269) are pe *a* final căzut. (Cf. § 220 Fon.).

b) *A* final apare în : așia (196), aișia (81, 769, 805), aicea (733), ișia (61, 607), amintșea (51, 391, 402), amint'ea (765), incoășia (631).

c) Urmând după *dze* (d'e) și *pe*, adv. aiși (aișia) a pierdut pe *a* inițial, dând : iși (ișia), iar împreună cu prep. *amintite*: dz'iși, p'iși, etc. Trecerea aceasta se datorește foneticei sintactice. Exemple : dz'iși (429), p'iși (568), p'ici (734), p'ișia (804, 829), d'i p'ișia (545).

d) *aļave*: aļave s'o visăz (525). (Cf. § 133 Fon.).

e) *altcum* = altfel : altcum nu sa mai poatsē (19).

f) *baș* = chiar, tocmai. Apare numai în Bănat. Ex. : nu bași bin'e (Bogăltin), baș asta aș vr'ea și 1eu (861).

g) *calări* = călare : sēd'e calări pe punte (92).

h) *cân* = când (28, 37, 194, 674, 690, 710). (Cf. § 350 Fon.). Alteori *d* e păstrat (influența școalei): când (7).

i) *câta* = puțin : să-m dai câta foc (130), o sadzut câta (131), numa câta cam n'egruță (791), il mai lași v'o câta (634).

j) Sub influența adverbelor *dzesupra* (87), *d'supra* (275), apare ; *dzejos*=*dedesubt*. Exemple : *dzezos* (80, 87), *d'izos* (275), *dizos* (182).

k) *do* = aproape, aproape tot, aproape în întregime, de tot, de-a-binelea, chiar. Se întrebuințează de multe ori la o acțiune neterminată, care se sfârșește. (< sârb. *do* = de tot).

Exemple. *do* = *aproape* : să-m do 1ē și cazanu = aproape să-mi ia și cazanul (57); am mai do șinșizăși dze ân1 = am aproape (chiar aproape) 50 ani (216); sân mă1 do bătrân dze cât tșinăr = sunt mai aproape bătrân decât... (Dâlma), m'o mă1 do pridud'it = chiar aproape că m'a invins (626); — *do=in întregime, de-a-binelea, de tot* : am do dr'es gardu (Cireșul); dac'o pu'ea, s'o do facă = să facă ceea ce rămăsese dintr'un lucru început (69), am do facut = am făcut un lucru rămas neispră-

*) cu i intermediar.

vit (Obârșia-Cloșani); a₁, do fașeți-l = faceți-l de-a-binelea (Nadanova); au scapat n'ê do omorit balauru (198) = ne-omorit în întregime; nu m'ô do omorit = nu m'a omorit de tot (Cernavârf); -do = *chiar*: mă do golii dze tot = mă golii chiar de tot (905), nu do ar'e un an, mă₁ ar'e câta (= nu are chiar un an, mai ore puțin). (Prisăcina).

l) *dor* = doar, doară: și dor dži-oi vedži₁a (549).

m) *zaba* (284, 589) = de geaba.

n) *iară* (28, 56, 131, 594) = iar, iarăși.

o) *iut* = iute, repede (274).

p) *ma₁* apare uneori ca: mă₁ (22, 35, 827), ma₁ (cu *a* intermediar (12)).

r) *naintse* apare fără *i* inițial (28, 35, 197, 310, 551). (Cf. § 213 Fon.)

La fel apare și: *napo₁* (464, 880).

s) *numa* = numai (285, 313, 473, 791).

t) *o* (provenit din *au*) = oare. Exemple: *o a₁ gură?* (926).

Din cauza confuziei ce s'a făcut între auxiliarul *o* și *or* (cf. § 22 f. Morf.), precum și între conjuncția *o* (provenită din *au*) și *or* (provenită din *or₁*), s'a făcut aceeași confuzie și la adv. *o*, pronunțându-se uneori *or*. Ex.: *or vadzut-a₁ fiul m₁ieu?* (691).

u) Alături de forma obișnuită *parcă* (163), apare și *parche**) (cf. § 66 Fon.) Exemple: *parche* (22, 56), *parche* *le* matricolat (162), *parche a₁ia* picat d'in *șer'* (171), *parche* sânt *cr'escut* d'zin *piatră* (186).

v) *răpide* (181), *răpide* (935) = repede.

z) Alături de *tocmai* (226), apare: *tomna* (399, 631, 808). (Cf. § 286 Fon.)

dz) *un'e* = unde (45, 222, 318, 607, 650), *une* (728), *un' ma duc* (281), *un rasar'e soar'e₁e* (565), *un n'ê iubiam noi* (640), *un să spală* (824). (Cf. § 304 Fon.)

25. Locuțiuni adverbiale.

Astăsară = astă seară (823); cu l'etșea = incet, pe îndelete (Podeni); *dzeazvâr'itșé* (316); *d'e l'eli* = de loc (175); *dze grab₁*; (828) *dž'azn'iață* (210); *d'iondată* = de îndată (708); *i-am bătut noi* pe ei *d'iondată*; în *contșin* = continuu (60); în *dze grabă* (310); *intu nadins* = dinadins: nu l-am prins *intu nadins* (Brânzăni. Ion S. Tsiho₁); *jur înspre jur* (634); *la latur₁*: cum adușe apa barăca si ô lapădă la *latur₁* (278); *ma₁ dze an* (817); *nișidzecat* (9); *niciune*: nu n'ê-am mă₁ dus *niciune* (708); *niși undze* (= nicăieri): *nișundze* nu tșe-am găsit (823). *niși când* = niciodată (6, 825); *numadecât* (631), *pi dži supra dze pânză* (608); *o țărichiță* (409): *ma₁ sus o țărichiță*; *una ntruna* = mereu: *o nșeput a traže focuri una ntruna* (631).

*) Explicația acestei forme poate fi următoarea: în ocaziuni, când după *parcă* urma verbul auxiliar *ie*, *ă* a fost asimilat, dând: *parche*. De aci, această formă s'a extins.

Prepoziții.

26) Forme caracteristice :

a) *asupra* = deasupra : ma uita! asupra mîa și vadzu! o rîndun'ia (75).

b) Prep. *către* = a trecut la : *cătră*, și prin căderea lui *r* (cf. § 288 Fon.) a dat *cătă* (*cată*) : *cătră* (314), *cată* (315, 482, 533), *cătă* (260, 629). *căta!* : *căta!* Ghiță că dzîșia (310).

c) În Bănat (com. Armeniș), *de* apare ca *dă*. (Cf. § 90 Fon.).
Ex. : *dă* brad, *dă* p'e cap (856).

d) *far* = fără : famleie far barbat (99); cu șisma far *de* calcâi (Podeni); — *far* = afară de : n'ima 'n lumia albă nu-l audza, far Sânta maică Marie (851). (Cf. § 220 Fon.).

e) *intră* = între (414, 629).

f) *pan* la (cu *a* intermediar) = până la (256), *pan la* (823),

g) Alături de „p'est'e” găsim : p'estă (45, 266, 320, 585, 609), *pistă* (195, 875). (Cf. § 86 Fon.; Cf. § 85 Fon.).

h) *pin* = prin (45, 96, 221, 646). (Cf. § 288 Fon.); — *dupin* = de prin (726)

i) *pingă* = pe lângă (796)).

j) *pintră* = printre (493).

k) *pintru* = pentru (953); — *pintu* (65, 159, 722). (Cf. § 288 Fon.).

l) *pr'e* = pe. Apare în Bănat. Ex. : *pr'e* min'e (874), *pr'e* lumie (927)

m) *su* = subț (63, 85, 573, 598, 690, 933) : *pi su* pamânt (865). (Cf. § 352 Fon.).

Conjunții.

27. Forme de relevat :

a) *Că* apare în locul lui *ca* : că să-m do ié și cazanu (57); lu! că să-! mai fie (469).

b) *dacă* = dacă (9, 35, 87, 210). (Cf. § 164 Fon.).

c) *da* = dar (20, 45, 131, 350, 938).

d) *dară* = dar (310, 467, 730).

e) *fiincă* = fiind că (260).

f) *ma* = dar. Apare numai în Bănat. Ex. : aș spun'e și cătră tșin'e, ma n'își tu nu-m voieștiși bin'e (890).

g) *măcră* = măcar : măcră căni să ma mânșe (793). (Cf. § 209 Fon.).

h) *ni* = nici : ni n'am spus, dar ni n'oi spun'e (643).

i) *o* = sau (< au) : o n'audz, mândră, n'audz, o n'ai gură să răspundz (252); o colo dzîndzeal dze sat, au în vârfu dzîalulu! (803); o sânt dulși, o sânt amară (891); nu stșiu plânze frunza au ba (792). (Cf. § 114 Fon.).

j) *or* = ori, sau : or c'o văd în ochi, or mor' (334); or ță foamle (563); or să ntâmplă d'e-l doar'e (632); mic or mar'e, o slab, o grăș (955).

k) *savai* = chiar : savai ier! alaltăier! (772).

Interjecții.

28 Voiu reda câteva forme:

brrr..... (strigăt la oi. Gărdăneasa); *da!e* = *dalei*, *alei*: *da!e* Ghiță că dzîșîa (310); *de!.* (strigăt la cai. Cloșani); *hășio*: = *uș!* (la gonirea păsărilor) (167, 234); *ha!i* (45), *ha!t* (554). (Cf. § 240 Fon.), *ha!da* (45, 315), *ha!do* *) (240), *a!da* (828), *ha!dăt* ** (275); *!aca* (36), *!ofe* (288, 355); *lulu mami*, *lulu!ea* (565); *nidzid!io!* = *ni!* (la gonirea câinilor) (Nadanova); *odăr...* (strigăt pentru a goni câinii) Gornovița; *oi!* = *of!* (50); *stuc*: *stuc*, *izdat!e*, *blastamat!e* (882); *stuc*, *drășe!* (941).

Derivațiunea.

29. *Derivațiunea substantivală.*

I. *Sufixe:*

a) *-aș* (-as): *pumnăș* (Gornenți); *-aș* apare în locul lui *-ar*: *potcovaș* (960).

b) *-ală* pentru *-eală*: *tșinală* (45). (Cf. § 46 Fon.).

c) *-eală* (-!ală): *daru!ală* (625), *mustr!ala* (232, 291), *supar!ală* (Sfodia).

d) *-eală* are plur. *-eluri*: *încălseluri* = *încălcituri* (957).

e) *-eață*: *potșer!ață* (< *potșer'e*) (65).

f) *-ea*, pl. *el'e*: *mursachel'e* (45).

g) *-inț*. Apare în Bănat și indică originea. Ex.: *Bogăltșinț* = *oameni din Bogăltin*.

h) *-iș* p. *iuş*: *taișu* (45).

i) *-ic-!un'e* p. *ir'e*: *îmbatrășun'e* = *îmbătrânire* (312).

j) *-mânt*: *astrucamânt* (Gornenți).

k) *-el-n'ic*: *răzăln'ic* (Gornenți).

l) *-oaică*: *boloa!șile* (110), *ghevoloa!șile* (110).

Uneori suf. *-oaică* cu pl. *oa!șe* apare la feminin în locul sufixului *-tor* dela masculin. Ex.: *dziochitor!*, fem. *dziochitoa!șe*. La fel: *rămn'itor!*, *rămn'itoa!șe* (402), *p!ezn'itor'u* cu *p!ezn'itoa!ca* (751), *poșitor'u* cu *poșitoa!ca* (751).

Alteori sufixul *-tor* se păstrează și la feminin: *apucatu* cu *apucăturoa!ca* (542), *zburator'u* cu *zburatoroa!ca* (751).

m) *-on! fem.* *-oan'e*: *moron!u* - *morooan!a*, *paduron!u* - *paduroan!a* (textul 851). Sufixul *-oan'e* apare mai mult în Bănat, în locul sufixului *-oaică*: *N'emțoan'e*, *N'emțoan'ea* (876), *vântur!* cu *vânturoan'e* (947), *zmău* - *zmăooan!a* (851).

n) *-oasă*: *n'ejit* cu *n'ejoasă* (950). *N'ejoasă* nu derivă, însă, dela forma masculinului.

o) *-tor*: *Zm!eu* - *zm!eutor!* (737). Forma aceasta e formată prin asemănare după: *d'eoche!*, *d'eochetor!*.

p) *-ură* p. *-oar'e*: *unsura arăpulu!* (947).

*) *haido* mândră la dumbravă (240). Cred că această formă a fost influențată de *vino*, imperativul verbului *a veni*.

**). Interjecțiile *haida* și *haidăt* pot fi luate și ca verbe defective.

II. Sufixe diminutivele :

- a) -il- eană în loc de -il-iță : foi'leană (96).
b) -ea (-ia) : drăgosts_{ia} (300). -Ea are pl. -e'le : cu bun'isele'le, cu mindrușele'le (564), lacrimle'le (127, 147), n'emur'e'le (127).
c) -el (la mijloc : -ic-) : sorișel (= diminutiv dela soar'e) (803).
d) -el, pl. -e_l, în loc de -aș : dulgher'e_l (30).
e) -uș-el pl. -uș-e'le : lemnușă'le (937).
f) *ică* : norurica m_{ia} (119).
g) -ul-ișe în loc de -ul-iță sau -ul-ică : l'întul'is_{ia} (309), frunzul'ise (296, 510, 590), maicul'is_{ia} m_{ia} (119), mumul'is_{ia} m_{ia} (119), n'egurișe (13), v'erdzil'ise (după frunzul'ise) (280), dziul'ise (13).
h) -ior (la mijloc *c* (s) : glasș_{ioru} (480). După un substantiv terminat în s, din -sș_{ior}, -sș_{ioară} s'a ajuns la -stș_{ior} (-stș_{ior}) sau -ș_{ior} și -stș_{ioară} (-stș_{ioară}) sau -ș_{ioară} : caștș_{ioară} (99), caștș_{ioară} (159), ostș_{ioară} (31, 279). (Cf. § 292 Fon.).
i) -ioară (la mijloc : -iș-) în loc de -ic-ică : cartș_{iș}ioară (2).
j) -iț p. -ul-eț : murghițu (13) ; -iță p. -ul-iță : crușița : (119), glughița (59), muichița (75, 177).
k) -ic : *lopătic* = *lopețică* (87).
l) -uș-or : dzialusor (23). -Ia- apare păstrat.
m) -oară : mânăstșioară (497), rasiăr_i soar'e sorioară'e (28).
n) -ucă : mamuca (871).
o) -u_i : fagu_i (14), sacu_i (Cireșul).
p) -u_{iel} : sacu_{iel} (Cireșul).
r) -uică : frunzuică (894), n'evastuică = nevestică (26, 463, 585), pasaruică (834).
s) -uță : blanuța (349), șismuța (65), fer'estruță (152), laduța (130, 911), laduța (75), n'eicuța (10), pipotuța (65).

III. Sufixe augmentative :

- a) -oi pentru -an : tufoiu (519).
b) Sufixe -on_i, -oan'e = -oi, oaie : cu pulon'iu scos (942), casoan'ia (351).
c) -oc : berben'loc (406).

30. Derivațiunea adjectivală.

- a) Sub influența subst. frunzul'ise și frunzul'ină s'au format adjectivale : v'erdzil'ise (280. Cf. § 29. II^e Morf.), v'erdzelină (547).
b) -ic- ios (iș_{ios}) : la loc udziș_{ios} (549).
c) -il- os, fem. -il- oasă : udzilos (29), udziloasă (Ponoare).
d) -oan'e : maruntoan'e (Băluța).
e) uț : berbeșel baluț (932).
f) -in- pentru -iv- în exemplul : zân'ilor, milostin'ilor (952 *).
g) Adjectivul verbal curzitoară'e (386) apare în locul lui : curgătoare.

*) Influența cuv. zână.

31. Derivațiunea verbală.

a) Lipsa prefixului *in-*: boboșită (99), nu tse bužora (853), șlarcă (45, 176), să șerc (35, 397), am șercat (19), a șercat (607), o să șerc (631), șercar'e (232), șingatoar'e (251), șingătoaria (47), ma cr'edzintăz (388), nu cuzura = nu înconjura (882), să griješc (836), hamă cai = inhamă (275), o mormânta (311), s'au n'ecat (842), tse ve! n'eca (941), am prejurat orașu (708), 1-o pușcat (67), tși-o pușca (245), să-l puștse (35), mi-l vârt in cârlize (237).

b) *Apariția prefixelor.*

Prefixul *in* : s'a 'mbucurat (175), l'e-aș impotcovi (770), să-l întsimadușcă (947).

Prefixul *ză-* apare în Bănat : o zăgoan'e = o gonește (875), tse zauț (902), am zăuțat (933), ț'ai zăuțat (823), zavârni = a trece dincolo de vârf (Obârșia-Cloșani, Izverna).

Prefixul *re* și *ză* : dușman'i l-o rizaflat (826).

c). *Schimbări de prefixe* : di pentru d'es : d'iaștșernând (243).

d) *Derivări deosebite* : m'am brumait (< brumă) (28), căl-beziază (< calbiază) (136), se firizăstși? (< firiz), Ponoare; nu grizăsc = nu am grijă (59), o zighiriță, zighira (356), v'am ițat (< ițe) (525), infomarăț (< foame), Gornenți; dila Dumn'ezău orândiț (< orândă) (435); a piparca (< piparcă) (110); vă pizmăț (< pizmă) (175); somna (< somn) (310); s'a spaimat (< spaimă) (388), spaimăț = înspăimântați (323); să vacuieștși (< vac = veac) (86), sa vacușcă (211).

e) *Forme onomatopice* : dudăit (472), în haitu plugulu (480)

f) *Sufixe întrebuințate pentru ușurința cântecului* : iț vo mai 1eși-r'e (28), oi 1eși-r'e, vi! p1eri-r'e (872), asadza-ră (28), da-ră (28), fașia-ră (28), lua-ră (28), zudžeca-ră (28); s'o gătși-să (770).

Sintaxa.

1. Substantivul. Observațiuni :

a) *Genitivul cu de* apare de câteva ori : dzesupra dze frațși-m1o (45), în mizloc dze Țăligrad (31)1.

b) *Dativul cu la* : a răspuns la pacurar' (932).

c) *Pe dela acuzativ* lipsește în expresiile : a loat-o dosu golulu (220), și lotru că-l adușia (310), numa fiul 1ei nu-l vede (691), or vadzut-a1 fiul m1eu (691).

2. Articolul. Observațiuni :

a) *Intrebuințarea formei articulate la subst. mare* : și'n mar'ea tse ve! n'ecă (941), dżincolo dze mar1a voin'ic floera (346), dżincolo dze mar1a (446).

b) *Articularea substantivului și adjectivului* : n'egru murgu l-am furat (856).

c) Substantivele care arată grade de rudenie și au după ele adj. posesiv, primesc uneori articolul înainte: spunănu-l lui bărbatu-so (35).

d) Întrebuințarea în plus a articolului posesiv: l-a f'etșei a_l mele (C. Bun'escu, Nadanova).

e) Întrebuințarea adj. posesiv după un nume propriu fără art. *al*: să a_l grije de Roșu m_leu (625).

f) Lipsa acordului articolului posesiv: că-l mâncată și d_zl-a m_lei (=ai mei) (841), p_l-a optălea an (=al optulea) (875), d_ze dor d_ze-a mândri m_lele (904).

3. Adjectivul. Acorduri defectuoase :

Copilu în p_lele gol (387), să ma vād la mândra m_lele (931) (poate să fie din cauza rimei, căci rimează cu stăle).

4. Pronumele.

a) Forma pleonastică a pronumelui personal este suprimată în următorul exemplu: acolo stă mie gându=acolo imi stă mie gândul (119).

b) Dativul etic apare și la pers. II: dă-ț' o dracu p_latra tiă (628).

c) În următorul exemplu găsim repetarea dativului etic: urât vis că mi-m visa_l (309). În alt exemplu pronumele pers. de pers. II, în cazul dativ, fiind întrebuințat în plus, suferă o schimbare fonetică: sama să-z mi-ț iel_l=seama să-ț mi-ț iel_l (551).

d) Uneori găsim adj. posesiv întrebuințat de prisos: sa iau o noru-m_la (625).

e) Alteori se întrebuințează forma de adjectiv demonstrativ terminată în *a*, deși acest adjectiv este înaintea substantivului: că ala loc l potrivit (861).

f) Pronumele relativ *car'e* (cu pluralul *carl*) apare de câteva ori fără prep. *pe* sau *de*: lucru *car'e*-l lucrăm (=pe care...) (682); *carl*-o ma_l ramas n'ev'estă d_ze iel_l (=de care au rămas neveste...) (28); cu potcoav'e de arzint, *carl* nu s'o ma_l pomenit = *de* care nu s'a mai pomenit (770).

g) Pronumele relativ *car'e* (sau: *pe car'e*) este înlocuit de câteva ori cu *car'e* *șe* sau cu *d_ze* (*d'e*): cuțitu *car'e* și a fost la pișloru m_leu infipt (387); am d_zezbrăcat copilu d_ze țoalele *car'e* *șe* l_l-av_la p'e iel_l (387); au o apă de tr'ece pin oraș (757); fel_lia d_ze măr sălșiu, șlocănelu cu rachiū, d_ze l'e păstr'ezam su brău (432).

La fel și: cutar'e *șe* p. cutar'e: sa păzim în cutar'e *șe* loc (45), iestă al boțerulu_l d_lin cutar'e *șe* loc (175).

h) Pronumele interogativ *șe* (*ce*) ține locul lui *d_ze*: *șe* n'o lasat Dumn'edzău ? (5); codru'le *șe* iestș_l galbin ? (114); sus la poarta șer'ului, *șe* n'am cheje să d_zescu_l (332); *șe* m_l-ai înlemnit, d_ze n'ai impupit ? (468); *șe*-m calș_l moșia ? (626); multă lumie m_l-o zis mie: *șe* ț'am dat gurița ț_lie (643); *ce* frunza ț'a_l ofiit (772).

5) Verbul. Observațiuni:

a) *Lipsa acordului.* La *indicativul prezent*: v'ajunge stropiturî (744); tse doar'e masăle'e (879); ȧasă zoavinî multse (130). f'etse ca la noi nu ȧestă (911); nu-ȧ pustă, ȧ dȧialuri (833); sa fașe faguri (337); ȧe'e -m ștșie fir'ea mȧea (786); mai vin'e la stup, acolo, viespi și gargaunî (338).

Aceeași lipsă de acord o găsim și la pronumele de reverență: dumn'evostă se sirvișȧ poț să fașȧ (129)

La *imperfectul indicativului*: ȧele mân'ile pun'ȧa, sus ȧe sufulca (textul 938) etc.

La *perfectul simplu*: să dusă muierȧ n'egr'e (867). Alteori se întrebuițează pluralul în locul singularului: va soroșiră soarile, va soroșiră luna (113).

La *perfectul compus*: Z'ur'eșȧi o p'ecat în Rumânia (877). Pluralul pentru singular: guriȧa dȧila tșine multă vr'eme mȧ-au prins bine (561); cân strainu s'au culcat (819); s'au n'ecat mirȧsa (842), mirile au scapat (842); s'au uȧtat să pună șepu și s'au toșit rachia (875).

b) Unele verbe au întrebuițare reflexivă: atunșȧ Carol ȧs p'eca (56); nu vr'eȧ să tse răspundz (725); m'oȧ țȧpa (851).

c) Altele, de obicei reflexive, se întrebuițează la activ: îndărăt întorșȧa (564); întâlnȧi cu salca 'n cale (567); ivi capu p'estă ușă (585).

d) După unele verbe se întrebuițează *infinitivul* în locul subjonctivului: ștșiu cânta (10); or înșeput a să cânta (876); vă ștșie culca (807); ȧel vr'ea mai durmi (236); l-o 'nșeput a l'inze (36); m'o slabit dȧȧ-a mursăca (45); nu vă ștșie scula (537); să ștșii toarșe (893): dze aș sta ȧeu mai a v'enȧi (935); o înșetat dȧȧ-a zbȧera (45).

Infinitivul se mai întrebuițează de câteva ori și după *până* sau *pentru*: până soldatu a mânca (131); p'entru a sad'e gain'ile pe cloșȧlă (172).

Uneori infinitivul are înainte prep. *de*: mai aȧ dȧȧ-a cosi (Măreșȧti); ma prinsă a dze 'ntrăba (819); m'o slabit dȧȧ-a mursăca (45); o înșetat dȧȧ-a zbȧera (45).

6) Adverbul. Locuțiuni adverbiale.

a) Dze zos are înțelesul de dedesubt: o sprizon'im dzežos (820); dzežos dze țȧn'ic (80) (cf. § 24 j. Morf.).

b) D'e nou = de curând: Tudurȧ ȧer'ea d'e nou la ȧel (631).

c) Tar'e se întrebuițează uneori în locul lui mult: ma doar'e tar'e (6); mȧ-e dor dze-acasă tar'e (23).

d) Adv. *do* se pune înaintea verbului: gata să-ȧ do țȧe și capu alăialt (831) (cf. § 24^k Morf.).

e) Adv. numai ține uneori locul conjuncției *ci*: dar nu cântă pasar'eștșe, numa cântă haȧdușeștșe (813).

7. Prepoziția.

a) Dze (de) are următoarele sensuri:—*dela*: dela min'e-a dzisparut (400), nu-ı boală dze Dumn'edzäu (636);—*la*: aı luat f'etsele dze rând (923);—*din*: nu ma stânze de viată (611);—*din spre*: n'o fost de munte (67).

b) Lipsa prep. *de*: să baže samă=să bage de seamă (823).

c) Dzin e întrebuințat în locul lui *de*: dzin dze partse că strâga (310), nu știu dzin se, n'a mai venit (416), facuț dzin zemlen'e (875), ori d'in chelșug aı sfârșit (65), d'in d'parte n'zenunchea (768), dı-o fi d'ochiat d'in om (852).

d) Alte prepoziții cu sensuri deosebite: să p'ese dzi după ıel (=dela) (875); am auzit dzi pin aı bătrânı (=dela), (569); hotăriț și boala dzi spr'e*) capu lu șel lud (387); tot se ar'e ıel dupa sufletu luı (=pe) (36); fără numa unu bun Dumn'edzäu (=afară de) (947); p'e sara asta (=in) (935); a fost domn p'e țara noastă (=peste) (649); ț'ı-am catat, mândro, cu drag, toată sara p'e zăvoı (=prin) (544); ıeu fac p'e ıel, p'e tată-so (=pentru) (732); să n'e tragem p'e in'ele și p'e befe (=pentru) (749); galțată pintu dze muls vaca (=pentru), Nadanova; cuțatoale pentu de lucrat (Cloșani).

8. Conjunția.

De relevat:

a) căși = că: m'o ntrabat c'un dulse glas căși mata undzi-aı ramas (655).

b) că să = ca să: să ma punı că să-ı porunșesc (629), mı-a trimșes că să-l cunun (718), tale lemnele noaptșea că să nu-ı prindă șumari (830).

c) că p'ecum = ca: tșe blastăm fratsel'e mıeu că p'ecum să caț supt un coricov (529).

Lexic.

Elemente latine.

Graiul din Bănat, ca și cel din Oltenia, prezintă un număr mai mare de elemente lexicale latine. Voi da câteva din acestea (unele din ele apar și în alte regiuni, dar cu înțeles diferit): aı = usturoi; ai = a usturoia; ar'etșe = berbece; armu pișioruluı; astruca = a acoperi; astrucamânt = acoperiș; barbur = colțul dreptunghiular din partea de jos a toporului; brașier'e, brașiri = bete; canură = resturi de păr scoase din piepten; cap'ețal = prescure; cheptoar'e, chetoar'e = cheotoare; crunt = plin de sânge; cucuı = deal țuguiat; cur'e = merge; cutșe = piatră de ascuțit; selar' = odaie unde se păstrează brânzeturile la stână; dărâma = a tăia crengi; dzesgıora = a curăța coaja; dumjstac = domestic; foale = burduf;

*) de pe.

frâmbie = frânghie; fustsel = băț trecut prin natră; gâmba = a umfla; giora = a curăța boabele de porumb; gioratoar'e = curățiitoare de porumb; grunî = deal mic; gurgu = vârful opincii; ziană = fâșie luminoasă; iernatsic = nutreț pentru iarnă; im, imală = murdărie; întopsăca = a otrăvi; legatură = tulpă; miță = lână de pe miel; mânc = adâncătura de sub talpa piciorului; mân'eca = a se scula de dimineață; mocoli = a mucegăi; mura = a topi cânepa; mursăca = a mușca, a sfâșia; nat; tot natul = oricine; pedzestru = olog; rânch'eza = a necheza; rășchia = a strânge tortul pe rășchitor; sacui = săculeț; săst = șes; spurc = bube; turugă = buturugă; vātuje=iadă; vârtutse=putere fizică; zadă=așchie rășinoasă.

Influențe.

Influența sârbească.

În graiul din Bănat, ca și în cel din Oltenia nord-vestică, găsim o puternică influență lexicală sârbească. Influența aceasta se explică prin conviețuirea Românilor cu Sârbii în Bănatul vestic, sau pe marginea Dunării. Din regiunile acestea s-a întins spre Est, trecând și în Oltenia. Voi da câteva elemente mai caracteristice: acov=butoi; baș=tocmai; bâlnăvior, bâlvănior =grindă; blagă=avere; boască=prune terciuite; bormă=inel; br'eană=mreană; briftă=briceag; bui=a năvăli; bunar' =puț (< sârb. < turc.); canap=sfoară de cânepă; cantă=cană mare (< sârb. < ung.); ch'es=buzunar, o băsmăluță de pus pe concii (< sârb. < turc.); cl'et=odaie mică; cocie, coșie=trăsură (< sârb. < ung.); cocleț=ațele care formează ițele; cofârță=bucată de postav sub concii; col'eașă=mămăligă; cotariță =coș; criși=a spune; crivină=pământ mănos lângă ape; crâmpei, crumpei, crumpiri=cartofi (< sârb. < germ.); crozn'ie=sarcină de nuiele; crov=groapă; cujmă=pătură; cupi=a prinde; cur'eln'ic=coteț; șioacă=deal țuguiat; șiobârnac=par de care atârnă hârdăul; șiușevi=locuri abrupte în munte; șivie=slăvină; dadă, dodă=tață; dorângă=prăjină pe care se întind rufele în casă; doscă=ce poți să iei în spinare dintr'un lemn spart; drugă=făcăleț; duhăn'i=a fuma; fal'encă=greșeală, cusur; fasu=fasole; forun=sobă de zid, cuptor; fușie=fedeleş; gl'eanț=stâncă; gospod'i pomilue (întâlnit la Costești); zîgiriță=sgripturoaică, aprindere (la boli); zuzău=un lemn pus la gâtul porcilor; hală=balaur; hududo=ogaș mare; ierugă=canal pe care vine apa la moară; izdat=durere de stomac; loitr'etse=loitră la car; lom=gard de mărăcini; lud=copil mic; ma=dar; magrin=salcâm; mlăcuiște=mlaștină; morâgă=apă sărată mult; motcă=jurubiță; năjit=inflamația urechii; nană=nene; natră=partea urzelei dela ițe până la sulul dinapoi; oboroc=coș pentru bătut porumbul; ogoi=a potoli; opr'eg=foța dinapoi la costumul femeilor; ormău=dulap; ortac=tovarăș; ocoș=fânul rămas din coasă; otșic=un lemn servind la învârtirea pietrei de răjniță;

ploș'tsînă=loc șes, o șa pe munte; pogodzi=a brodi; poleznic=ușor; polomiță=căldare; postavă=copaie; prăsă=a se înmulți; priboi=plantă de munte cu florile roșii; pup=boboc, floare; raboș=răboj; rachie=rachiu; sâminic=plantă păroasă cu florile mici; slăină=slănină; slog=mejdină; sporiș=o plantă cu florile liliachii; stradamăș, stardamăș=boabă la copii; stobor=par de pus în gard; str'eadz, str'eaj=putină în care se pun prunele; stružn'iță=rândeaa mare; șâscav=lipsit de dinți, peltic; șubă=haină albă de dimie; șumar'=pădurar; teme=moalele capului; târpi=a răbda; turiț=ciulini; uică, uină=denumiri date unui bărbat sau unei femei mai în vârstă; vârșâie=coș de prins pește; zaitin=untdelemn; zanat=obicei; zbor=taifas de seara; zgodzi=a nimeri; zârță=ochelari; zmagă=putere, vlagă; zvidui=a vindeca.

Influența ungurească.

Mai redusă decât influența sârbească, apare mai mult în Bănat: atarâg, hatarâg=lemn de care se atâră lanțul la vatră; Băcu= Bănățean de lângă Cerna; badăi, bādăi=putinei; berben'iță=putinică; birău=primar; boactăr=gardist, bolând=nebun; catană=soldat; ch'el'sjug=cheltuială; copârșeu=sicriu; cosoroabă=stâlp de lemn la acoperiș; șîopată=bucată; darab=bucată; dudăi=buruieni; gul'er=pomneată; hului=a dărâma, a surpa; ic, pl. icuri=impunsături; gip=copac tânăr, subțire și lung; giubră=bubă; lampăș, lămpăș=felinar; mîertșic=porție, tain, mihalț=pește de râu; ocnă=gură la pod; ogaș=vale îngustă; orbalt=brâncă; pașuș=bilet de vite; pătrânzâi=pătrunjel; piparcă=ardei; pârlău=trunchi de copac scobit la mijloc, în care se spală rufele; prăbălui=a încerca; pustă=câmpie; șandzilă=șindrilă; sudul'i=a ocări; tău=baltă; tșloc dze coasă; tobl'ie=scândură; tolșer'=pâlnie; tuldui=a se sfătui; valău=jghiab; vig=trambă de pânză.

Influența germană.

Această influență este mai redusă și apare mai ales în Bănat: chervai=ospăț; lajbăr=haină, șubă; pac=pachet (<germ. pack); paradașă=pătlăgea; patraulă=patrulă, potecă de frontieră (<germ. Patrulle <fr.), șalboc=santinela (<germ. Schildwache); șofei=hărdău, ciubăr; șpoh'er'=mașină de gătit; ștochăus (stochaus) (<germ. Stockhaus); tron=coșciug; țanc=stâncă; țop=panglicuță; țug=tren (germ. Zug).

Neologisme.

Neologismele sunt interesante, pentru a se vedea deformarea lor în graiul poporului. Voi da numai cuvintele luate de popor dela oamenii culți, nu cele provenite din contactul direct cu o populație străină: așilărat=tren accelerat (870); act (629); agricultura câmpului (303); amur'ează=iubită (254); Ang'lez=Englez (428), an'zin'er'=inginer (810) (Cf. in'zin'er'); an'imal (315); an'imal'ile (691); artșicol, pl artșicoal'e (486); atșient=atent (661);

bomboană (136); camieră (36); canal (633); carabină (624); cfartşel
 =cartier: Impartşe armata 'n cfartşel (317); coşentrar'e=con-
 centrare (756); coşentrar'e (430); companie (600); cumpan'ia (836);
 contract (56); contract dze paşe, coraž (387); corp (742); organ'e'le
 corpului, d'ecoraţâie, pl. d'ecoraţâi (708); džel'imita: s'o džel'imitat
 (568); dżemil'ita: S'a dat dżemil'itaž (= bucăţi de pământ deli-
 mitate) (540); dżelmeziană=damigeană (Nadanova), dżepandă=
 depinde, atárnă: Bunaşa, car'e dżepandă dze Marga (Bahna,
 Pătru I. Bogobia); dżespozâţile=expoziţie (45); dżestantă=dis-
 tantă (41); dżestantâie=distantă (315); dżestol=distol, medica-
 ment contra gălbezei (136); doctor (574); doftor, doftori (111);
 fabrica: Il fabricăm (545); falş (661); faptor'=factorul postal (Po-
 noare), art. faptor'u, frunt=front (236); iefantşer=infanterist (366);
 iezăstă=există (62); inžin'er' (416); insectă, pl. insecte (695);
 incorpora=incorpora: m'o incorporat (325); jendar=jandarm (721);
 pl. jendari (735), lăcrămaţâie=reclamaţie (709); loagăr=lagăr
 (430); majur=sergent major (708); mandat: mă pomen'ii cu man-
 dat (588), matricol=matriculă (162), matricula=a înmatricula
 (162); microb (136); mied'ic=medic (175); mil'ion'er'=milionar
 (171); mutuală (176). [E o formaţie a acestui om (G. VrabeŃe-
 Hamza). Din cuv. mut a format derivatul mutual, fiind influen-
 ţat ca formă de neolog. mutual]; ocazie=trăsură, căruţă (Lupoiaia),
 organ, organ'e'le corpului (742); astronòm=astronom. „Ostronòm”:
 poreclă dată de oamenii din Cloşani lui Ion Vintilescu, locuitor
 în această comună, pentru că îi place să discute „câte 'n lună
 şi 'n stele” (696); perşeptor'=perceptor (558), p'ersoană, p'er-
 soană sâtăr'iască (62); p'ersoană patruşască (62), p'ersonal: ură
 p'ersonală (175); pr'efectură (45); pr'efira=a prefera: Pr'elir moar-
 t'ea să mă 1a (272); prişiptor' (428), (Cf. perşeptor'); profita: Să
 profita bojeru ăla d'e 1ea (631); promita=a promite: Dacă-m pro-
 mităţ, vă spun (631); mî-aţ promis (631); răbelie=revoluţie: Să
 făcusă răbelie (784); răcu'te=recrut: Am fost răcu'te (724); ră-
 cuta=a recruta: m'a răcutat (756); răzârvă=rezervă: Ariam în
 răzârvă (428); r'echizâţâie (35); reclama: L'o reclamat (631); r'e-
 gula: După şe s'o r'egulat 1el (631); răchizâţâie (785). (Cf. r'echi-
 zâţâie); scorp=corp: Tşi-a1 pol'imit în scorp dze Rumân (528);
 sfirt=sfert (255); Sfranţuz=Francez (428); sâcr'et=secret (317);
 sâcritar=secretar (45); sârviş1=serviciu (129, 629); spaţâr=pote-
 că în serpentină, făcută pe munte de Austriaci, la Băile Her-
 culane, pentru plimbarea vizitatorilor (Gornenţi. N. Piluţ); span-
 ţâr=potecă în serpentină (Podeni, Ilie Popescu); sunda=a sonda,
 a afla (631); şpitar'=spital (806); sprizon'er'=prizonier (341)
 (Cuvântul acesta este o contaminaţie între prizonier şi verbul a sprizo-
 ni) ştrampurta=a transporta: Carbu'n'ii ştrampurta la Vârşiorova
 (416); trin=tren (667); ţâl'endră=cilindru (47); unoar'e=onoare
 (56, 631); vâgon, pl. vâgoan'e: vâgoan'ile (171); vi'eză: Să facă
 vi'eză la boabe=să facă vânt la boabe (774); vizita: L-a vizitat
 (=l-a văzut procurorul) (223); voltă: Calu faşa nişte volte (625).

Un vechiu manuscris din 1789

de Preotul Teodor Bălășel.

Este „*Pomeanicul Sff[i]nței Mănăstiri din Sărăcinești ot sud Vâlcea, care iaste urzită și făcută dintâi din temelia ei de Prea-Sff[i]nțitul Părinte Chir Ștefan Ep[iscopul] Râmnicului Nou-lui Severin și i-au dat de toate câte i-au trebuit odăjdii, sucle de argint și de aramă și dobitoace, fiind ispravnic Zosim Ieromonah, din temelie la tot lucrul, carele și pre urmă au făcut cu cheltuiala sa chilia c[e]a din jos cu tot zidul împrejur și au adaos și dobitoace ce au avut. Văleato 7297 (= 1789)¹⁾*).

Urmează apoi pomelnicele ctitorilor:

Pomeanicul Boiarilor dela Păușești, ctitorii sff[i]nței Mănăstiri, carii au dat moșiea Sărăcineștii și alle moșii și odoară.

Magdalena Shimonahia ²⁾, Anghel ³⁾, Neacșa, Oprea, Voica, Nicola ⁴⁾, Chiajna, Chisar, Tănăsie ⁵⁾, Nicola, Iliana ⁶⁾ Marica, Matei, Mareș, Radul ⁷⁾, Tănase ⁸⁾, Aspra ⁹⁾, Matei, Marica, Iliana, Cozma, Costandin, Anghel, Părvul, Mareș, Mariea, Chiajna, Păuna, Stanca, Neacșa, Drăgușin, Dragomir.

1) Anul 1789 este cel în care s'a scris pomelnicul, iar anul zidirii bisericii este 1688, Sept. 28.

2) Magdalena Shimonahia s'a numit pe mirenii Mihalcea, iar în monahism Marta. A fost fata lui Nicolae Logofătul Sărăcinescul, sora lui Tănăsie vel Comis Sărăcinescul și soția lui Radul Clucerul Păușescul, cu care a avut un singur copil, pe Tănăsie vel clucerul Păușescul, cu care se stinge neamul Păușeștilor, căci acesta cu soția sa Aspra n'a avut copii.

3) Acest Anghel este Anghel comisul Sărăcinescul, unchiul lui Tănăsie vel comis Sărăcinescu și al Martei Monahia, fosta soție a lui Radul clucerul Păușescul. El și-a zis și „Mihăescul”, după moșia lui din Mihăești, și a închinat Episcopiei Râmnicului moșia lui Buneștii din Vâlcea.

4) Nicola acesta este Nicola Logofătul Sărăcinescul, tatăl lui Tănăsie vel comisul Sărăcinescu și al Martei Monahia, fostă soția lui Radul Clucerul Păușescul.

5) Acesta este Tănăsie vel comisul Sărăcinescul, care a avut de soție pe Iliana, cu care se găsește pictat ca ctitori în biserica Schitului Sărăcinești.

6) Iliana aceasta este soția lui Tănăsie vel comisul Sărăcinescul.

7) Acesta este Radul Clucerul Păușescul, soțul Mihalcei, fata lui Nicola Logofătul Sărăcinescul și tatăl lui Tănăsie vel clucerul Păușescul.

8) Acesta este Tănăsie vel clucerul Păușescul, care împreună cu mama lui, Marta Monahia, a închinat Schitului Sărăcinești moșia Sărăcineștii, în care este zidit Chipul lui și al soției lui Aspra, se găsește pictat în biserica acestui schit ca ctitor. Chipul Martei Monahia nu se află pictat în această biserică între ctitori. Se vede că ea murise cu mult înainte de a se jugrăvi biserica de către Eiscopul Damaschin.

9) Aspra, soția lui Tănăsie vel Clucerul Păușescul, cum și Tănăsie vel Comisul Sărăcinescul, au fost îngropați în biserica Episcopiei Râmnicului, unde și-au închinat părțile lor de moșie din Mihăești.

Pomelnicul Boiarilor dela Buicești ¹⁾, carii au dat la Mănăstire la Sărăcinești.

Vintilă, Dumitrana, Ancuța, Ilina, Marica, Dicul, Costandin, Stanca, Marica, Pană, Preda, Ilinca, Marica, Dumitrana, Bălașa Socol, Chiajna, Papa, Dumitrana, Diicul, Dumitra, Preda, Marica, Paraschiva, Frujina, Iftinca, Catrina, Vintilă, Vintilă, Costandin, Șarban, Marica, Sora.

Pomelnicul Părintelui Ștefan Episcopul (carele pre urmă făcându-se schimnic s'au numit Sava), ctitorul și ziditorul Sfintei Mănăstiri:

Bogdan, Nedelea, Gagul, Voica, Drăgana, Stoican, Stănaia Staico, Ioana, Voica, Stoica, Dragomir diacon, Maria, Udriște diacon, Anca, Badea, Stana, Ieremiea, Elena, Mihul, Anca, Mihul, Sima, Rada, Elena, Negre, Marica, Preda, Vlădaia, Crăciuna, Giura, Tănăsie, Pătru, Radul, Aspra, Ecaterina, Barbul, Tănăsie, Udriște ²⁾.

Pomelnicul jupânului Iovei, ce au dat [jo][leri] 5:

Iova, Creața, Pătru, Creața, Milită, Doicu, Mariea, Pavel, Salomiea mo[na]h[ia], Ilie, Ana mo[na]h[ia], Marga, Mariea, Dumitru, Marco.

Pomelnicul jupânului Cherăi, ce au dat [a][leri] 5:

Chera, Marica, Lamba, Rusa, Iana, Chira.

Pomelnicul lui Pahomie Ieromonah, carele au ajutat la acoperișul bisericii și a chiliilor cu [fo][leri] 28 și au fost osentitoriu și după ardere:

Pahomie ieromonah, Mihnea, Irina, Andrea, Anca, Stan, Voica, Coica, Mathei, Stan, Preda, Stan, Stanca, Ivana, Marula,

Pomelnicul lui Nathanail monah, ce au dat 6 vaci cu lapte,

Nathanail monah, Andonie, Mariea, Marula, Flureza (?).
Vartholomei, Apostol, Iane, Ecaterina.

1) Sub numele de Buicești, găsim în Dicționarul Topografic și Statistic al României, de Frunzescu, la pag. 78, următoarele:

a) Buicești, sat în jud. Mehedinți, ce formează comună cu Țințaru.

b) Buicești, sat în jud. Olt, care formează comună cu Turia.

c) Buicești, locuință izolată în jud. Dolj, plasa Jiul de sus.

În care dinaceste trei localități vor fi fost „Boierii dela Buicești” ctitori la Sărăcinești, cari au ajutat la Schitul Sărăcinești—nu se spune cu ce—nu știm.

2) Pomelnicul Episcopului Ștefan îl mai găsim și în pomelnicile Episcopiei Râmnicului și al Schitului Dobrușa, puțin deosebindu-se de cel de față. Vezi Istoricul Episcopiei Râmnicului, pp. 248, 252 și 344.

Chiril monah, Gheorghe,
Ana monahia. { Acesta au făcut casăle pe pimniță de iznoavă cu pridvorul, cu foisorul și au făcut case la vie la Brad și pivniță și au zugrăvit și la proscomidie, ca în veaci să se pomenească.

Pomelnicul Căpitanului] Radu Goran :

Radu, Ecaterina. { Acesta au dat sf[i]nței mân[ă]stiri Sărăcineșt

De aceia să pomenesc cari dăruesc ce le iaste puterea la Sf[ânta Mănăstire:

Oprea Floarea Anghel, Anca { Au dat bisear[iciei] un peșchir mare.

Ioanichie er[o]shimonah,
Ștefan ieromonah, Păuna,
Rafail monah, Ion, Tudora,
Ilina Costandin, Sava, Sima,
Iordache, Ancuța, Maria,
Nicula, Maria, Despa, Aspra,
Vasilie, Pană, Tota, Catrina,
Radul, Nicola, Păuna, Mariea,
Catrina, Ilina, Marirea,
Smaragda, Preda, Păuna,
Mathei, Barbul, Costandin,
Maria. { Aceștia au dat o parte de moșie... de brădet în hotaru Cheii.

Bogoslav ieromonah, Stoica ierei,
Maria, Drăgușin, Anghel, Dara, Stanca, Ilina. { Au dat partea lor de săliște din Sărăcinești.

Ioan, Neagoe, Vasile, Stana. { Au dat o haină.

Pomeanicul Sf[i]nți[ei] sale Părintelui Chir Samuil, Arhimand[ritul] Sf[i]nței Episc[op]ii Râm[nicului] :

Vii :

Filaret arhieru, Samuil arhimand[rit], Salomia monahia,
Costandin erei, Cârștina ereița.

Morți :

Parthenie arhieru, Iosif monah,
Cârștea, Ioan, Theodora,
Ana, Marica, Grigore Tudorache.

Ac[i]astă sf[ânt]ă Mănăstioară, ce să numește Sărăcinești, ajungând la mare scăpătă[ciune] și dărăpănare despre toate părțile, din pricina igumenilor Greci necăutând de ale casii, s'au fost înștiințat Preasfinția sa Părintele Episcop[ul] Râm[nicului] Chir Filaret și au rânduit-o asupra acestui cuvios Arhim[andrit], carele multă silință au pus până au scos-o la bună îndreptare și au pardosit și biserica cu pietri, căci mai înainte era cu cărămidă; au mai făcut și alte împrejmuiiri cât i-au fost prin putință, cu destulă cheltuială, așa precum să veade.

Pomeanicul lui Isaia Ieromonah :¹⁾

Filaret arhiereu, Isaia ieromonah, Mihai, Pătru, Mihai, Ianăș, Anița, Grigore arhiepiscop, Parthenie arhiereu Anita, Iosif ierei, Ancuța iereița, Varlaam ieromonah, Mihai, Baalint, Gheorghe.

Acest Părinte fiind Igumen la leat 1787, s-au îndemnat, după alte faceri de bine, de au făcut ușa Sf[i]nței Mân[ă]stiri, adecă a bisearicii, și au dat și o iapă de prăsilă.

Pomeanicul Duhovnicului Iosif :

Grigore ieromonah, Sanda ereița, Statie erei, Rada ereița, Gheorghie, Maria, Ion, Maria, Sava monah, Ioan erei, Anca, Barbul, Onisifor monah, Preda, Radul erei, Ioan erei, Stoica.

Florica.

Ac[e]asta au dat sf[i]nței Mân[ă]stiri Sărăcinești 2 tal[eri], fălci de moșie, livade în Runcul Sasului, ce să zice: „La Floarea“.

Tudor.

Acesta au dat Sf[i]nței mân[ă]stiri 2 tal[eri], fălci de livade ce să zice: „la Tărăbuș“.

Pomeanicul dumnelor Boiari Boj[o]reani :

Pahomie monah ²⁾, Drăghici, Idita, Barbul, Hristea, Preda, Costandin, Grigorie.

Acești boiari Boj[o]reani au dat Sf[i]nței Mân[ă]stiri loc de vii pe moșiea dum[nea]lor Boj[o]reanii, unde are Mân[ă]stirea locuri de cumpărătoare dela dum[nea]lor, și nu ia dela Mân[ă]stire nici un venit. Să s[ă] pomenească.

1) Pe acest Isaia ieromonah îl aflăm mai întâi ca egumen al Schitului Dobrușa, în zilele căruia —1771-74— începe și se termină zugrăveala bisearicii acestui schit. În anul 1777, tot ca egumen al Dobrușii, pune pe Dionisie Ecclesiarhul de prescrie pomelnicul acestui schit, după cel vechiu făcut în zilele Episcopului Ștefan, plătind el osteneala scriitorului. Din ordinul Episcopului Filaret, preface chiliile schitului, căruia îi face danie; un sfeșnic de aramă, pentru prastol, un liturghier, o psaltire, un catavasier și un clopot, la care a ajutat și jupân Sarul cu 10 taleri. În anul 1784, iscălește ca „Proiugum Dobrușan” un act de danie, prin care el lasă Sfintei Episcopii de Râmnic „danie pentru sufletul meu” o casă din orașul Râmnic, pe care o cumpărase dela un țigan, anume Dumitru Burete „rob al Sfintei Episcopii”. În 1786, Ghenar 19, iscălește „Isaia igum[en] Sărăcinești” ca martor într’un act, prin care „Magdalina Monahia Râmnicenca” vinde Episcopiei de Râmnic două locuri „în câmpul Râmnicului, de jos peste râu”. Din aceasta se vede că el a fost mai întâi egumen la schitul Dobrușa, metoh al Episcopiei, și după ce a fost lăsat câțva timp liber, a fost trimis la celălalt metoh al Episcopiei, „Schitul Sărăcinești”, unde își scrie pomelnicul său în al numitului schit, care „Pomeanic” este aproape identic cu cel din al Dobrușii. Scriitorul „Pomeanicului” dela Sărăcinești îl arată ca miluitor al acestui schit, în 1787, cu o ușe și cu o iapă.

Pentru toate acestea vezi. Ist. Eparhiei Râmnicului, p. p. 345 și 346, și Condica Sf. Episcopii, filele 87 și 88.

2) Acest Pahomie monah, pe mirenție s’a chemat „Preda Dvornic Bojoreanul”, căruia murindu-i de ciuamă opt copii, s’a călugărit, El a ajutat la

Chirca, Theodosie, Sofica, Mihai, Costandin, Pătru, Ion, Florica. { Pomeanicul Chircăi Holobescul, ce au dat Runcurile dela Sărăcinești.

Mardarie monah, Serafim monah, Solomia monahica. { Aceasta au dat la Sf[ă]nta Mân[ă]stire danie o livadie ce să numește Vlaicu, cu pădure, și merge în Mosoroasa.

Anghel, Dumitra, Athanasia shimonahia. { Pomeanicul Athanasiei shimonahiei, ce au dat partea ei de moșie dela Mihăești.

Stroe, Păuna, Ghinea, Neaga. { Pomeanicul popei Ghinei Olănescul, carele au dat Mănăstirii locuri în câmpul Sărăcineștilor.

Vâlcul, Ilina, Vâlcul, Calea, Matei, Bunea. { Pomelnicul Vâlcului Vornicul, ce au dat..... 1).

Pomeanicul Predăi vel Cluc[er] Pârșcoveanul :

Preda, Stanca, Ștefan, Costandin, Iordache, Safta, Radul.

Pomeanicul lui Mardarie Olănescul, carele s-au călugărit și s'au îngropat aici.

Serafim monah, Salomiea, Mardarie monah, Paraschiv, Ioana.

Pomeanicul Ieromonahului Zosim, al doilea ctitor ;

Zosim ieromonah, Grigorie, Zosei, Pavel monah, Ioanichie i[er]o]schimonach, Ioan eromonah, Anca, Rada, Chirca, Stana, Radul, Costandin ierei, Neacșori, Neaga, Costandin, Stroe, Tanasie, Radul, Pavel monah.

Pomeanicul Ieremieii Log[o]l[ă]t :

Ieremia, Ilina, Maria, Sofiea, Păuna, Barbul, Ancuța, Radul, Drăghici, Voica, Ilinca, Marica.

Ioan Ieromonah. { Acest părinte Ioan au dat la zugrăvitul { besearicii tal[er]i 30.

Pomeanicul Barbului Bengescul, ce au dat Mănăstirii moșia ²⁾ :

Danc[i], Despa, Mariea, Barbul, Vlăduțul, Ancuța.

zidirea și inzestrarea schitului Comanca-de-munte [Vâlcea], a dăruit Sf. Episcopiei o vie „La Brad” în dealul Bojorenilor, 40 de măci de stup, un toc de tipsii de aramă și o masă mare de pânză cu peșchiru ei, ca să fie îngropat la Bolnița Episcopiei. A mai făcut și alte multe danii pela multe mănăstiri și schituri, până și Bisericii Antim din București, căreia i-a dat 174 taleri, pentru zugrăvitul și poditul tâmplei (Se vede că biserica n'a fost complect terminată de Antim, care a perit inecat din ordinul fanariotului Nicolae Mavrocordat, apoi 4 suflete de țigani, 4 boi, 4 porci și 4 vaci și 40 măci de stupi.

Pentru toate acestea a se vedea: *Condica Episc. Râmnicului*, filele 27, 268 și 269 și Bilciurescu: *Mănăstirile și Bisericile din România*, p. 255.

1) Nu se arată ce a dat.

2) Nu se arată care anume moșie a dat.

Pomeanicul lui Stroe, ce au dat Mănăstirii moșie :

Vladul, Mariea, Stroe, Mariea, Costandin, Vasilie, Anghe-
lina, Rada.

Rafail monah, Gherasim }
monah, Neața, Barbul, Pa- } Au dat tal[eri] 10.
raschiva, Sima, Ilinca. }

Pomelnicul Jupân Hristei :

Hristea, Ilinca, Ana, Gri- }
gorie arhieriei, Rigu, Simina, } Au dat la Sf[ânta] Mân[ă]stire o cruce
Pavel, Mărgărita, Simeon, } imbrăcată cu argint și t[ă]l[eri] 24 ajutor
Ioan. } la acoperișul Sf[înte]i biserici.

Anastasia monahia, A- }
lexie cu fiii lor. } Dat-au tal[eri] zece ajutor la acopere-
mântul Sf[înte]i biserici. Să să pomenească
veac[i]nic.

*Pomeanicul Jupânului Matei Arvat, dinpreună cu jupân
Pătru, care au dat o păreache de paftale de argint cu colanul
lor, să să pomenească :*

Matei, Costandin, Stana, Costandin, Ion, Mariea, Costan-
din, G[î]lura, Arvat, Ioana.

Pătru, Sa[m]lira, Radu, Maria, Mihai, Stoica, Pătru, An-
drei, Mihalcea, Stoica, Ned[e]a, Pătru, Sima, Radu.

Pomelnice scrise posterior de alt condei :

Pomelnicul Cuviosului Protosinghelu Macarie Er[fo]monah :

Vii :

Neofit arhieriu, Polihro-
nie, Ecaterina, Ștefan, E-
lenca.

Morți :

Macarie er[fo]monah,
Gheorghe, Stanca, Dobrița,
erița, Andrei, Stanca, Radu,
Neața, Mihai, Dobrița, Pro-
copie er[fo]monah, Maria
erița, Mărgărit, Sanda erița.

Această sfântă Mănăstire, ce să numește
Sărăcinești, ajungând la mare scăpătăciune
și dărăpănare, de pre toate părțile, din
pricina Grecitor necăutând de ale casei,
s'au fost înștiințat Preaosfinții a sa Părin-
tele Episcopul Râmnicului Chtr Neofit și
au rânduit asupra acestui cuvios Protosing-
ghel, carele multă silință au pus până au
scos-o la bună îndreptare; au acoperit
Sf[ânta] Biserică, chiliile cele mari și le-au
prefăcut înlăuntru, împodobindu-le cu cele
de trebuință și le-au acoperit cu șindrilă,
au întors viile, au prefăcut moara din nou
cu pietrile toate, au lăsat la schit vite, vaci
boi și doi cai cu căruța, doao cară și alte
lucruri ale casii, ce s'au găsit la moartea
sfinței sale și bucate, ca să să pomenească,
și s'au îngropat după orânduială la leat 1841".

*Pomelnicul Clucerului Ioan Lahovari din orașul Râmnicu
Vâlcei, 1860, Iunie 30.*

Elisabeta, Efrosina, Alexandra, Elisaveta, Olga, Ioan, Iacob,

Costandin, Manole, Elisaveta, Ioan, Grigore, Nicolae, Alexandra, Harieti, Maria, Maria, Gheorghie.

Pomelnicul clucerului Costandin Socoteanu și al clucerului Ioan Lahovari, ginerile dumnealui¹⁾:

Chesarie arhiereu, Grigorie arhiereu, Neofit arhiereu, Nicodim eromonah, Nictarie eromonah, Gherasim monah, Anasztasie ereu, Ecaterina (și alte câteva nume fără importanță).

Pe filele următoare este scrisă știuta introducere a lui Varlaam Mitropolitul, cea adusă din Rusia, care fiind prea cunoscută și chiar publicată de mine în „Arhivele Olteniei”, odată cu pomelnicul Schitului Dobrușa, nu o mai transcriu aci.

În pridvorul bisericii Schitului Sărăcinești se află o piatră tombală, sub care este îngropat Episcopul Ștefan, ctitorul bisericii

Preotul Teodor Băășel.

Carol I și Eugeniu Carada

Cu ocazia centenarului primului nostru Rege, cred că e bine să distrug complect, și bazat pe temeuri de adevăr, legenda că Eugeniu Carada ar fi fost dela început și neconținut un adversar al lui Carol I.

Cine răsfoește „Românul”, dela 1866-1869, dă de articolele lui Carada, în care acesta sprijină cu înfocare pe tânărul Voevod. Ca maior în Garda Națională, în calitate de secretar al Camerei Deputaților, ca și în cea de ajutor de primar al Capitalei, de multe ori a mers la Palat, ba a stat chiar la masă cu Vodă. Între anii 1867-1868 Carol I l-a trimis în misiune politică la Paris. Deci nici vorbă că la început Eugeniu Carada a fost adversar al lui Carol Vodă.

Adevărat este însă că aceste legături s'au răcit în Noembrie 1868, au fost rupte după alegerile generale din 1869, și în 1870 Eugeniu Carada a pus la cale o mișcare care tindea la înlocuirea lui Carol I prin Prințul Napoleon. Această conspirație a eșuat la Ploești, în August 1870, din cauzele pe care mi le-a istorisit el și de care am vorbit în „Efimeridele” mele.

Puțin în urmă, în 1871, Carada părăsește „Românul” și se instalează la Paris, de unde nu s'a întors definitiv în țară decât înainte de izbucnirea războiului Independenței.

Rămâne totuși un fapt sigur că, de atunci încolo, Eugeniu

1) Un Iancu Lahovari Căminariu, ginerile răposatului Dincă Socoteanu, a „hărăzit” biserica cea de lemn „dela Râmnic” satului Mălini, din comuna Bărbătești-Vâlcea, care avea hramul Sfântul Nicolae și al Cuvioasei Paraschivă azi distrusă, zidindu-se în locul ei alta de zid. (A se vedea pomelnicul cel vechiu al acestei biserici, care se află azi în biserica cea nouă din Bărbătești.

Carada nu a mai mers la Palat decât pentru ca, foarte protocolar, să se înscrie în registre la Anul Nou, sau când nu se ducea la seratele la care era invitat.

Tot atât de adevărat este, că nu se sfia să critice politica regală, când i-se părea că nedreptățește pe liberali, sau când „constituția nescrisă” venea în contradicție cu cea pe care Carada o redactase el în ajunul sosirii lui Carol I în România. Foarte exact este și că, de atunci, nu a mai voit să primească funcțiuni care l-ar fi obligat să lucreze cu Regele.

Dar, tot atât de adevărat mai este și aceea că, așa precum mi-a povestit el însuși în 1875, a fost chemat în țară de Brătianu, pe care l-a găsit la Florica împreună cu colonelul Vrabie și cu încă un alt colonel, față de cari i-a destăinuit că opozițiunea e decisă să înlocuiască pe Carol I prin colonelul Dabija și l-a rugat să le dea ajutor în acest scop.—Il cunoști Dumneata de Dabija? l-a întrebat el atunci pe Brătianu.—Nu, i-a răspuns acesta.—Eu îl cunosc însă foarte bine: este un prost care tace, uitându-se lung la oamenii cari, pentru aceasta, îl socotesc un profund gânditor.—Pe asta îl vrea însă armata, zice Brătianu.—O fi, dar să știți că eu nu voi sprijini astfel de lucruri.

S'au întors dar la Paris, fără ca măcar să se oprească prin București. Carada socotea că acest gest al său a pus pe Brătianu pe gânduri și l-a îndemnat ca, prin Iancu Bălăceanu, să înceapă cu Vodă acele tratative care l-au readus la guvern pentru doisprezece ani. „Regele Carol habar nu are ce serviciu i-am adus eu atunci” mi-a zis de mai multe ori unchiul meu, istorisindu-mi acest episod.

Se știe bine că, după abdicarea lui Alexandru Batenberg, Bulgarii au oferit lui Carol I coroana cu un anume dualism. Mai puțin se știe însă că delegația bulgară s'a prezentat în acest scop lui Carada, și că Regele, informat de el, era favorabil acestei idei. „Am chemat în urmă pe Brătianu de la Govora, dar acesta, temându-se de Muscali, nu s'a învoit. Pentru a-l proclama pe Carol de rege al lor, Bulgarii nu cereau decât invoirea mea. Voi muri cu regretul în suflet că nu i-am trimis înapoi ca să facă ceea ce doreau, punând pe Brătianu în fața unui fapt împlinit” sunt cuvintele pe care nu o singură dată mi le-a spus Eugeniu Carada.

Mult mai târziu l-am găsit, într'o zi, indignat pe Sturdza, despre care i-se raportase că-l zugrăvește la Rege ca pe un anticarlist ireductibil. „Sturdza e de rea credință; căci știe foarte bine că, atunci când Gogu Cantacuzino și Delavrancea îl atacau pe Rege prin „Voința Națională” cu asentimentul lor, eu singur i-am oprit”.

Altă dată, în 1895, Comitetul Executiv liberal decisese să trimească o delegație la Predeal, spre a saluta pe Carol I la întoarcerea sa din străinătate. „Voiau în fruntea delegațiunei să meargă Sturdza, Stătescu și cu mine. Le-am spus că eu mă supun hotărârei partidului și voi merge la Predeal, dacă hotărâsc

că trebuie să merg. I-am rugat însă să se gândească bine, dacă nu cumva nu ar fi neplăcut Regelui de a da ochi cu mine, care de douăzeci și cinci de ani nu m'am mai infățișat Suveranului. Au zis că, dacă e așa, apoi e altceva". Când unchiul meu, venind de la acea ședință a Comitetului liberal, mi-a narat ce se petrecuse acolo, am citit în ochii lui limpede că-i părea rău de cum a decurs lucrul și că, în adâncul sufletului, ar fi dorit să-l fi obligat a se duce în întâmpinarea Regelui.

Pe la începutul veacului se vorbea mult de boala Regelui, și cel mai îngrijorat de sănătatea lui era Eugeniu Carada. „Moartea lui Carol ar fi o mare nenorocire pentru România" mi-a zis, în ziua când aflase că boala aceea se agravase.

Pe biroul unchiului meu, pe biroul dela care scriu eu acum aceste rânduri, păstrez moștenite dela el, și încadrate în frumos bronz auriu, fotografiile Regelui și Reginei. Ceva mai mult: pe masa lui de lucru se afla o statueta în bronz a lui Carol II de Hegel. După moartea unchiului meu și în amintirea lui, statueta aceasta am dat-o uneia din fiicele Brătianului, d-nei Mariuța Pilat, la care probabil se găsește și azi. La mine în arhive se află dovada de primirea ei, împreună cu mulțumirile cuvenite.

Cititorul se va întreba, probabil: dacă este cum spun (și tocmai așa este), cum se explică ciudata purtare a lui Carada?

În actul III din Hernani, Don Ruy Gomez de Sylva citându-și pe rând strămoșii cu meritele lor, spune despre unul din ei:

„Don Blas, qui de lui-même et dans sa bonne foi,
S'exila, pour avoir mal conseillé le roi".

Don Blas era desigur un orgolios; nu era însă și un patriot. Orgolios a fost și Eugeniu Carada, dar în primul rând a fost un mare patriot; așa de patriot încât, dacă a înțeles că la 1870 greșise, s'a pedepsit singur, fără ca să înceteze însă un moment de a sluji țara și Regele ei. Pentru ca nimeni însă să nu îndrăznească a-l bănui măcar că face ceva din vanitate, interes sau ambiție, el și-a impus o atitudine unică și cu totul originală, iar Carol I a respectat-o.

Acesta este adevărul care lămurește tot și care cinstește pe amândoi bărbații aceștia, atât pe cel ce-și începea domnia călcând mai întâi pe pământul sfânt al Olteniei, cât și pe cel ce, născut oltean, în Oltenia a vrut să doarmă somnul de veci.

M. Theodorian-Carada.

OLTENIA ISTORICĂ

Un act privitor la satul Rămești (Vâlcea).

tradus de St. Nicolaescu.

1640, Aprilie 25, Târgoviște. — Cartea lui Matei Basarab Voevod, domnul Țării Românești, prin care întărește stăpânirea megiașilor din Rămești, anume Oprea Țaroga și a fratelui sau Dumitru și cu fiii lui, peste părțile lor de moșie din Rămești.

† Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab Voevod și domn a toată țara Ungrovlahiei Dă domnia mea această poruncă a domniei mele acestui megiaș din Rămești, anume Oprea Țaroga, și fratelui său Dumitru și cu fiii lui, căți Dumnezeu îi va da, ca să-i fie moșie la Rămești toată funia lui Țaroga, din câmp și din pădure și din apă și din vatra satului și cu tot hotarul de peste tot, din hotar până în hotar, pe vechile hotare și pe semnele ce s'au ales peste tot hotarul. Și iar a cumpărat Oprea Țaroga din Rămești un munte, Cuca Romanului, cu toate împrejurimile sale și plaiurile toate, și Funicenii, căți în hotarul, și Coșanii cu Brădetu și cu făgetu până în hotaru Groșilor și în sus până în Toceștii mari și Frâncii, cât ține hotarul tot; pentrucă l a cumpărat Oprea Țaroga dela banul Stanciul din Costești pentru aspri gata 7000. Și au fost dela Hurezi popa Radu și din Rămești Todor și Dumitru și din Bărzoteni Lupul și Stanciul și din Costești Filip și Danciul și din Oțeșani Pătru. Și iar a cumpărat Oprea Țaroga și Dumitru Țaroga și cu Voicu din Rămești moșie muntele Mălaia cu brădetul și cu făgetul cu tot hotarul, din hotărul Cocorului în sus până în hotaru Groșii, dela Mateiu Păușescu; încă știm pentrucă a cumpărat Oprea Țaroga și Dumitru Țaroga și Voico dela Mateiu Păușescu pentru aspri gata 6000. Oprea a dat aspri 2000 și Dumitru a dat aspri 2000 și Voico a dat aspri 1050. Și au fost mulți oameni buni anume: din Păușești Dumitru și Vlad și Ion, și din Rămești Anghel, Urzică și Oca și Liga și Stan. Și iar a cumpărat Oprea Țaroga moșie dela Stanciul din Urși muntele Stăna Ursului cu tot hotaru. Dar hotaru să se știe dela piatra Cermoe peste Tocești și Tocești în sus în valea Macilor și până în valea Plaiului depe vale până în piatra Cermoe, pentru aspri gata 500 și cu știrea tuturor megiașilor din sat dela Urșani, anume: din Bărzotești Marin și din Vaideei Tudor Givoc și din Urșani Dumitru și Pătru și din Rămești Voico și Liga. Și iar a cumpărat Oprea Țaroga dela Ghitifan din Rămești moșie un munte Piscul lung, cu semnele sale știute: din

Tociaști până în Tociaști și până în matcă, pentru 7000 aspri gata, și cu zapis dela mâna lui și din Rămești Bălan și Dumeș. Și iar a cumpărat Ghitifan dela banul Stanciulea din Costești moșie un munte piatră Cermoe cu Piscul lung, pentru 7000 aspri gata. Și iar a cumpărat Voico din Rămești muntele Groși din hotar până în hotar, pentru aspri gata 500. Și iar a cumpărat mai înainte vreme Oprea Țarog moșie la Rămești un loc dela Frățilă în piscul Nameș, pentru aspri 80 gata. Și iar a cumpărat Oprea un loc dela Hondrea la Ruget, pentru aspri gata 83. Și iar a cumpărat Oprea ocină dela Hondrea și dela Puzdrea șase locuri: 3 la Făr...¹⁾ capul Costei și două în valea Racului, pentru aspri 300. Și iar a cumpărat Oprea Țarog un loc dela Hondrea dela Cudrin pentru 3 țarine, pentru aspri 150 gata. Și iar a cumpărat Oprea Țarog un loc dela.....¹⁾ din Zapadia.....¹⁾ aspri. Și iar a cumpărat Oprea dela Ghitifan un loc din Zapodia alunului, pentru trei merțe de grâu. Și iar a cumpărat Oprea Țarog, moșia Handrea toată, pentru aspri 1000 gata. Și iar a cumpărat Dumitru Țarog dela Dumeș moșia...¹⁾ peste tot hotarul, pentru aspri 500 gata. Și iar a cumpărat Dumitru un loc dela Frățilă dela lacul Ursoi, pentru aspri 100 gata. Și iar a cumpărat Oprea Țarog dela popa Radul din Hurezi la aluniș, pentru 100 aspri gata. Și au vândut acești mai sus scriși moșiile lor de moștenire și cu știrea tuturor megiașilor din sus și din jos și din prejur. Drept aceia încă am dat și am întărit cu această carte a domniei mele, ca să-i fie lui Oprea Țarog și cu toate mai sus zisele moșii de moștenire și ohabnice toate fiilor și nepoților și strănepoților lui. Și de nimeni să nu se clătească după porunca domniei mele. Iată și mărturii așează domnia mea: jupan Gheorma vel ban al Craiovei și jupan Dragomir vel dvornic, și jupan Radul vel logofăt și pan Stroe vel vistier și pan Diicul vel spătar și pan Preda Brâncoveanul vel clucer și pan Dumitru Filișanul vel stolnic și pan Radul vel comis și pan Drăgușin vel paharnic și jupan Costandin vel postelnic. Ispravnic pan Radul vel logofăt. Și am scris eu Dima, în scaunul de cetate la Târgoviște, luna Aprilie 25 zile, și dela Adam până acum în anul 7156.

† Io Mateiu Voevod (l. p.) din mila lui Dumnezeu domn. (ss) *Io Mateiu Voevod.*

Pergament prost păstrat. Crucea și litera m începătoare cu roșu ornamentate. Monograma mare cu roșu ornamentată. Semnătura Domnului cu mâna proprie în negru. Pecetea mare: rotundă, de ceară roșie, aplicată în față; inscripția ei nu se poate citi, fiind rău păstrată. Unele moșii sunt subliniate, închise cu roșu, ceea ce arată că ele au fost vândute cu timpul.

Pe câmpul liber deasupra textului slav citim:

Io Alexandru Ioan Ipsilant Voevod, cu mila lui Dumnezeu domn Țării-Românești.

Pentru muntele Mălaia i Coșanii i Funicellele i Groșii ce să numesc într'acestu hrisov al domniei sale Mateiu Vodă Basa-

1) Loc rupt în original.

rab, eșind la Divanul domnii mele moșnenii Lotreni și zicând că, avându-le de moștenire, i-au stăpânit tot ei până acum, iar acum să scoală moșnenii Rămești cu acest hrisov și zic că acești munți sânt ai lor. Și fiind de față la Divan și Rămeștii, după cercetarea ce am făcut domnia mea cu prea sfinția sa părintele mitropolitul și cu dumnealor veliții boeri, văzând că Lotrenii stăpânesc acești munți de sânt cincizeci și cinci dă ani, și Rămeștii tot de față fiind nici o pâra n'au mai făcut altă dată, precum nici însuși Rămeștii nu putură tăgădui stăpânirea Lotrenilor, am hotărât domnia mea, ca Lotrenii să-și stăpânească acești munți și de acum înainte cu pace de către Rămești, pentrucă le-am și dat osăbită întărirea domnii mele la mână. Iar acest hrisov era să se ia dela mâna Rămeștilor. Dar zicând Rămeștii că hrisovul acesta coprinde și alți munți, osebit de aceștia care și stăpânesc, iată arătăm hotărârea ce cu Divan am făcut domnia mea, ocolindu-se și cu chinovar într'acest hrisov unde scrie pentru munții Lotrenilor, 1780, Iunie 24 zile.

(ss) *Io Alexandru Ipsilant Voevod.*

(L. P. cu roșu)

Procit vel logofăt.

(In posesiunea d-lui C. Ogrezeanu, farmacist in Craiova).

Documente brâncovene și oltene ¹⁾

Transcise de *Ilie Chiriță.*

11.

1646. Iunie 15.—Hotarnica moșiei Coșcodia a lui Matei Basarab.

Adecă noi acești 24 de boeri, cărui am fost luați hotarnici pre răvașe domnești din divan de Măriia sa Domnul nostru Io Matei Basarab Voevod, ca să hotărîm satul Coșcodia ot sud Mehed[inti] de către alte sate din prin prejur, pre anume: ot Fărcaș, Radu căpit.; ot Bârca, Pătru Vătafu; ot Târnav[ita], Cioană postel. și lovan ot tam; ot Plosca, Stan Chirițăscul; ot Dâlga, Barbul pahar.; ot Piscul, Șerban, i Stan; ot Bârca, Giura Izbaș[a] i Dragomir; ot Cioroiași, Mit[r]ea Vătafu i Moși Baldo-
vin i Nicola i Stanciul Cernescul i Tudor i Stan al Popei; ot Mărăcin[i], Vladu; ot Lăcusteani, Stan Vătafu i Slav[u] i Bunea cel mare i Bunea cel mic; ot Căcjuలేști, Lăpădat; ot Bârza, Udrea. Scris-am cartea, noastră ca să fie de bună mărturie la cinstina mâna Măriei sale Domnului nostru Io Matei Basarab Voevod, cum să să știe că am mers de am călcat toată ocina satului Cocicodiei, din hotar până în hotar, din preună cu moșneani[i] ce au fost din prejurul acestui sat.

Deci am hotărît și am pus seamne cum iaste legea și obiceiul țării. Și seamnele să să știe: Din piatra ce să hotărăște

1) Vezi inceputul la pag. 71.

cu Albuleştii şi cu Bresniţa ; de acolo la Războinic prin seamne până la Fântâneale, de acolo la Furcitura Malomnicului în răs-c[î]r]uce, în capul hotarului din jos, şi de acolo în curmezişul hotarului drept în valea Cocicodiei, în stejariul înfierat de feciorul banului Matei ot Caracal i de Radul postel.

Aşa am ales şi am aflat mai cu dreptate cu sufletele noastre.

Şi cu noi au fost om domnesc ispravnicu jupan Dragomir vel dvornic. Şi pentru adevărată credinţă ne-am pus şi peceţile noastre cu iscălituri.

Iunie 16, Leat 7154.

Şi am scris eu Câdea ot Titoi, S'au protocolit de noi Dionisie ec. cond. log.

Urmează 24 de cercuri ce reprezintă peceţile hotarnicilor, fără iscălituri.

Ac. Rom., Ms. 500, f. 68 v. şi 69.

12.

1647, Martie 4.—Paraschiva şi alţii vând lui Matei Basarab satul Albuleşti din Mehedinţi, în 300 de ughi.

Adecă eu jupâneasa Paraschiva, carea am fost jupâneasa Niculii păhar. din Ugrumi, şi împreună cu fiio-mieu Alexe şi cu Dragotă şi cu fraţii miei anume: Barbul şi Dragomir, feciorii lui Pătru ot Albuleşti, scriem şi mărturisim cu acesta al nostru zăpis, ca să fie de mare credinţă la cinstita mâna Măriei sale Domnului nostru Io Matei Basarab Voevod, cum să să ştie că am vândut Măriei sale tot satul Albuleşti ot sudstvo Mehed[inţi], din câmp şi din pădure, şi din apă şi din şezutul satului, de preste tot hotarul, şi cu tot venitul şi cu viile şi cu rumâni, anume: Pătru şi Turcul, şi Stanciul şi Preda, şi Dumitru şi Drăgaio, şi Radul şi Croitoriul, şi Vâlsan şi Scoartă, şi Cilibiia şi Frăţiman, şi Dragosteu şi Ion, şi Barbul şi Neagoe, şi iar Barbul şi Părvul, şi Radul şi Dragaio, şi Cârstea şi Stanciul, şi Bincea şi cu toţi feciorii lor câţi vor avea şi câţi le va mai dăru Dumnezeu de acum innainte. Care rumâni s'au vândut încă din zilele răposatului Şerban Voevod, de când au fost cursul anilor 7115=1607, şi de atuncea şi până acum tot au fost acestea ce scrie mai sus.

Iar de atunci (şi până) acum noi toţi împreună câţi sântem mai sus scrişi, de bună voia noastră, de nimenea siliţi, venit-am la Măria sa la Domnul nostru de am vândut Măriei sale acest sat Albuleşti tot, cu tot hotarul şi cu viile şi cu rumâni ce scriu mai sus, drept bani gata ughi 300. Şi am luat toţi banii gata în mâinile noastre din naintea a toţi boerii divanului, mari şi mici, ca să fie Măriei sale Domnului nostru moşie stătătoare în vecie.

Şi mărturie boerii cei mari: jupan Ghiorma vel ban, Dragomir vel vornic, şi jupan Radu vel logofăt şi jupan Stroe vel vistier, şi jupan Dişicul vel spatar şi jupan Preda vel clucer, şi

jupan Costandin vel postel., și jupan Drăgușin vel pahar., și jupan Radul vel comis, și Dumitru Filișanul vel sluger, și jupan Nicola vel pitar și alți boeri, carii vor pune pecețile și iscăliturile mai jos.

Și noi pentru mai adevărată credință pusu-ne-am pecețile și numele din josul peceților, să să crează.

Și am scris eu Radul Stanovici ot Crețulescu.

Mart. 4, Leat 7155.

Eu jupâneasa Paraschiva, împreună cu fiul meu Alexe și Dragotă. Eu Barbul. Eu Dragomir. Radul vel logof. mar[tor]. Preda Brâncoveanu mar[tor] Nicola. vel pitar. Costand[in] vel postelnic. Radul căpit[an] mart[or]. Stroe vel vist. mar[tor]. Barbul Brădescul vel stol. Udriște..... vt. logof.

Acad. Rom., Ms. 500, f. 60 și 60 v.

13.

1649, Aprilie 10.—Lupul și frații sai Damaschin și Matei se vând rumâni lui Matei Basarab.

Adecă eu Lupul, dinpreună cu frații miei Damaschin și Matei, ot Stângăceaoa din față, din județul Mehed[inți], scriem și mărturisim cu acest al nostru zapis, ca să fie de mare credință la mâna Măriei sale Io Matei Basarab Voevod, cum ca să știe că noi am fost rumâni lu[i] Burboagă din Stângăceaua.

Deci la moartea lui făcutu-ș-au pomană de ne-au ertat și noi încă i-am dat bani 1800, cu ertăciunea lui și cu răscumpărătoreea noastră și tot am fost în pace. Iar când au fost acuma venit-am noi câte trei frați[i] de bună voia noastră la Măriia sa Domnul nostru, de ne-am vândut rumâni cu feciorii noștri și cu părțile de moșae ale noastre câtă am avea acolo în Stângăcea din față, din câmp, din pădure, din apă, din uscat și de preste tot hotarul câtă este a noastră. Inșă am luat eu Lupul cu trei feciori ughi 24, și Damaschin iar cu trei feciori ughi 24 și eu Matei ughi 10. Și ne-au dat toți bani[i] gata în mâinile noastre.

Și ne-am vândut rumâni de a noastră bună voe, de niminea siliți, ca să fim rumâni Măriei sale, cu feciorii noștri și cu moșiile noastre în veaci. Și la tocmeala noastră fost-au mulți boieri mărturie cari să scriu pre nume și își vor pune pecețile și iscăliturile mai jos. Și pentru mai adevărată credință ne-am pus degetile în loc de peceți, ca să să crează.

Și am scris eu Udriște, feciorul Oprei logofātu ot Șărăneasa, în Târgoviște.

Aprilie 10, Leat 7157.

Eu Lupul. Eu Damaschin. Radul vel logof. martor Di[i]cul vel spatar martor. Eu Matei. Preda vel vor. mar[tor]. Stroe vistier, martor. Dumitrașco biv vel postelnic, martor.

Acad. Rom. ms. 500, f. 21 și 21 v.

1649, Iunie 1.—**Matei Basarab întărește stăpânire postelnicului Condila și jupănesii sale Stanca peste moșia din Stolniceni.**

Milostio Bojieio Io Matei Basarab Veovod i gsdnă davat gsdvmi sie poveleanie gsdvmi bolearin gsdvmi Condila postelnicul i jupaniței ego Stancăi dăștra Prăvului logofăt Rudeanu, ca să hie volnic cu această carte a Domniei mele de să ție ocină în Stolniceani, partea aceia toată de spre tot hotarul, și iar ocină în Stolniceani partea sfintei mânăstiri ot Slătioare, vare cât să va alege de preste tot hotarul, pentrucă aceste părți de ocină den Stolniceani, fostu-li-au cumpărat Prăvul log. pre bani gata, cum am văzut Domniia mea și cartea lu[și] Alexandru Vod[ă] snă Bogdan Vod[ă], de cumpărătoare vl. 7101 (1593); și tot au ținut-o cu bună pace, iar când iaste acum în zilele Dumniei mele, să scoală niște boiari cu pâră pentru această moșie ot Stolniceani.

Intr'aceia Domniia mea am căutat și am judecat pre drept și pre leage cu toți cinstiții dregătorii Domniei Meale și am dat Domniia mea lu[și] Condila post. și jupănesii lui Stanca, fata Prăvului log. ca să-și ție moșia cu bună pace, cum au ținut-[o] și până acum, cu tot venitul și să oprească pre tot omul de pre acea moșie. Iar cui va părea cu strâmbu, să vie de față la divan.

Inaco da neast. I is reci gsdvmi. Pis. Iunie 1 dni vält. 7157.

Io Matei Voevod.

Pecete cu tuș negru.

Acad. Rom. doc. 79/CLXXXV.

1649, Dec. 11.—**Matei Basarab dăruiește mânăstirii Strehaia moșia și rumâni din Stângăceaua din față și din dos.**

Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab Voevod și Domn a toată Țara Rumânească dat-am Domniia (mea) această poruncă a Domniei mele sfintei și dumnezăeștii mânăstiri a Domniei mele ce să chiamă dela Strehaia, hramul Sfintei Troițe, și părintelui igumenului Nicolae și tuturor călugărilor câți lăcuesc într'acest lăcaș, ca să fie sfintei mânăstiri ce s'au scris mai sus, moșie și rumâni în Stângăceaua din față și în Stângăceaoa din dos, din județul Mehedinți, toată partea Prelei vornicul Cepleanul, și de moștenire și de cumpărătoare, însă moșie aleasă și hotărâtă și impietrită cu 12 boeri hotarnici și cu cinstitul dregătoriu Domniei mele jupan Dragomir vel vornic, din câmp și din pădure și din apă, și cu vaduri de moară și cu vii și cu rumâni, și din șăderea satului și de pretutindenea, de preste tot hotarul.

Și să știe în Stângăceaoa din față 1880 stânj. și în Stângăceaoa din dos stâng 1500. Așijderea și rumâni, anume: Preda cu feciorii lui; Părvul și Barbul cu feciorii lor; și Părvul cu fiu-său Stan și cu feciorii lor; și Ivan cu feciorii lui, Creciun și

Drăghici și cu feciorii lor; și Stoian cu fiu-său Barbul și cu feciorii lor; și Damaschin *Umeret* și cu fiu-său Ștefan și cu feciorii lor; și Preda cu fiu-său Pătru și cu feciorii lor; și frații Popei anume: Stoica și Nicola și Radul în Țara Ungurească și cu feciorii lor; și Oprița cu fiu-său Dumitru și cu feciorii lor;, și cu feciorii săi, în locul lui Stan Capotă rumânul Tis-meanei; și Grigorie cu feciorii săi; și Barbul cu fiu-său Nicola și cu feciorii lor; și Lupul; și Dumitru cu fecioru lui Anghel, și Radul și cu feciorii lor; și Radul Vitregi cu feciorii săi; și Barbul în Țara Ungurească; și Radul cu feciorii lui anume: Danciu și Mihăilă și cu feciorii lor în Sărăcinești pe Gilort; și Stoian feciorul lui Lațco cu feciorii lui în Drincea; și Glăvan cu feciorii lui Stoica și cu feciorii lor; și Radul cu feciorii lui Iovan și Barbul și cu feciorii lor; și Cârstea feciorul lui Stăit cu feciorii lor în Țara Ungurească; și cu feciorii Oprei Voiculețului anume: Radu și Ianăș și Barbul și cu feciorii lor și rumâni carii i-am cumpărat Domniia mea dela Borungă, anume: Lupul cu feciorii lui, anume: Nicola și Dumitru și Ivan și cu feciorii lor; și Matei cu feciorii săi; și Domachin cu feciorii lui, Ianăș și Pătru și cu feciorii lor în Țara Ungurească.

Și să să știe hotarale și seamnele moșiei, anume: din hotarul Bresniței pe dealul cu viile părăsite, piscul din streaje (stejar) în piatră și din piatră la vale în cotul Olariului în piatra de lângă cale, și din piatră pe cale până în vadul Motrului, pe unde au trecut jupan Dragomir vel vornic; și din vad în piatră în marginea poenii Fărlăului, și din sus de piatra Fărlăului la deal sadina (padina) Păducelului. Și de acolo din sadina Păducelului preste deal, unde să hotărăște cu Ioneștii, și pre lângă hotarul Ioneștilor până unde s'au hotărit cu Sușița, și până în hotarul Stănceștilor, și din hotarul Ștănceștilor până în piatra Strehăii.

Pentru că această mai sus zisă moșae și cu rumânii din Stângăceaua din față și din Stângăceaua din dos au fost a vornicului Predei Cepleanu, și de moștenire și de cumpărătoare, dela Mihai spătariul Coțofeanu și dela frate-său Dumitrașco clucer Spineanul încă de mai nainte vreme, și tot au fost pre legătura lui cu bună pace. Iar după aceia când au fost acum în zilele Domnii mele, după moartea Predei vornicul Cepleanu, iar feciorii lui: Ghiorghie vornicul din Sărdănești împreună cu toți frații lui, Dumitrașco păharnicu și Mihai spătarul și Paraschiva și Preda și cu sora lor Iudita, ei au făcut această moșie și cu rumânii din amândoa Stângăcelele vânzătoare și de moștenire și de cumpărătoare.

Deci fiind aproape și lângă sfânta mânăstire a Domniei mele din Strehaia, am făcut domnească tocmeală cu dânșii cu toți, de am cumpărat Domniia mea toată partea lor și de moștenire și de cumpărătoare și cu toți rumânii și cu tot venitul și de preste tot hotarul, din hotar până în hotar, precum s'au scris mai sus, în preș drept 60000 de aspri gata. Și au vândut ei

frații de a lor bună voe, fără de nicio silă, de naintea a divanul Domniei mele, și cu zăpis, dela mâna lor, de vânzare și cu știrea tuturor boierilor din prejurul locului, ca să fie Domniei mele moștenire ohabnică în veaci.

Iar după aceea Domniia mea am socotit și am dat la sfânta mânăstire a Domniei mele, ce s'au zis mai sus, Strehaia, ca să fie sfintei mânăstiri de folos și de întărire și călugărilor întru hrană, iar Domniei mele și răposaților părinților și moșilor și strămoșilor Domniei mele veacinică pomenire.

Intr'aceia egumenul Nicolae, împreună cu tot soborui sfintei mânăstiri Străhaia, văzând cum că sânt aceste moșii din Stângăcele mestecate cu Nicola postelnicul din Stângăcea și cu megiași de acolo, au venit înaintea Domniei mele în divanul cel mare, și din naintea tuturor cinstiților dregătorilor Domniei mele, mari și mici, de au luat 12 boieri hotarnici pre răvașe domnești, anume: din Poiana Neagoe postelnicul, și din Târgul Gilortului Vlăduțul păstelnicul, și din Bircii Udrea post.; și din Roșia Barbul postelnicul; și din Bătăcești ¹⁾ Neagul păharnicul; și din Târgul Jiului Rustea postelnicu; și din Braloștiță Drosul post[elnicul]; și din Vlăcănești ²⁾, Stănilă postelnicu; și din Tălpășești Pătru postelnicu; și din Strehaia, Preda căpitan; și din Cernaia Costandin păharnicu; și din Stăncești Balica postelnicu; și hotarnic omul domnesc, cinstitul dregătoriu Domniei mele, jupan Dragomir vel vornic, ca să caute și să aleagă moșia și rumânii sfintei mânăstiri Străhăei din moșia Stângăcelea din dos și din Stângăcelea din față, și să o hotărască de către Nicola postelnicu și de către toți oamen[i], precum va fi mai cu dreptate și precum vor afla ei cu sufletele lor.

Intr'aceia, acești mai sus ziși 12 boeri, împreună cu jupan Dragomir vel vornic, ei au umblat și au tras moșia tot cu funia și au ales sfintei mânăstirii Străhăei moșie în Stângăcea din față stânj. 1880 și în Stângăcea din dos stânj. 1500, precum s'au scris mai sus. Și au pus pietri pe seamne din piază în piază, precum s'au scris mai sus, și precum au aflat ei cu sufletele lor. Și am văzut Domniia mea și cartea boierilor de hotărnicie pe seamne și pre hotare și pre tocmeală, precum s'au scris mai sus.

Drept aceia am dat și Domniia mea sfintei și dumnezeieștii mânăstiri a Domniei mele ce s'au zis mai sus, Strehaia, ca să-i fie această moșie hotărâtă și aleasă și înpietrită, moștenire ohabnică în veaci, iar Domniei mele și răposaților ctitorii carii au câștigat această moștenire, pomană în veaci[i] vecilor.

Și de nimenea să fie neclătită preste zisa Domniei mele.

Iată și mărturii am pus Domniia mea: Jupan Ghiorma vel ban al Craiovei și jupan Dragomir vel vornic, și jupan Rađul vel logofăt, și jupan Stroe vel vistier, și jupan Di[i]cul vel spatar, și Preda clucer și Drăgușin paharnicu și Mihalcea comis, și

1) Bălcești.—2) Vlăcănești.

jupan Costandin Cantacuzino vel postelnic și ispravnic, și jupan Radul vel logofăt.

Și am scris eu Dumitru logofătul în scaunul cetății Târgoviștei.

Luna Dechem[urie] 11 zile. Leat 7158.

Io Matei Basarab Voevod.

(Pecetea).

Acad. Rom., Ms. 500, f. 19, 19v, 20 și 20v.

16.

1650, Martie 6.—Matei Basarab dăruiește mănăstirii Strehaia satul Strehaia.

Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab Voevod și Domn a toată Țara Rumânească, dat-am Domniia mea această poruncă a Domniei mele sfintei și dumnezeieștii mănăstiri a Domniei mele dela Strehaia din Mehed[inți], unde iaste hramu Sfintei Troițe și părintelui igum[en] Ștefan și tuturor călugărilor căți lăcuiesc în lăcașul acesta, ca să fie sfintei mănăstiri ce s'au zis mai sus, satul Strehaia, unde iaste zidită mănăstirea, tot satul cu tot hotarul și cu toți rumânii și cu tot venitul din hotar până în hotar, pe hotarele și sămnele ceale bătrâne. Pentrucă acest sat Strehaia, ce s'au zis mai sus, el au fost de moștenire dela moșii Domniei mele. Și tot au fost pe seama moșilor și părinților Domniei mele, iar din zilele lui Mihai vvod, au căzut pe seama d[o]mnească, de au fost sat domnesc din Domn în Domn, până în zilele Radului Voevod Mihnea; iar când au fost atuncea rumânii din Strehaia, ei s'au fost sculat de s'au răscumpărat dela Radul Voevod cu moștile lor. Iar când au fost acum în zilele Domniei mele, după ce m'au dăruit Dumnezeu și cinstitul împărat pe Domnia mea cu domniia aici în Țara Românească în scaun și la mai nainte moștenire casă a Domniei mele, iar rumânii din Strehaia, ei știindu-să cum că sânt de moștenire ai Domniei mele, iar au venit de s'au vândut Domniei mele rumâni cu toate moștenirile lor din Strehaia, drept ughi 950 bani gata, cum au fost și mai nainte vreame. Intru aceaia Domniia mea, cu voia lui Dumnezeu și cu ajutoriul Sfintei Troițe, am făcut Domniia mea această mănăstire acolo în satul Strehaia și am miluit Domniia mea pre această sfântă mănăstire cu toa ă moșia Strehăei și cu toți rumânii și cu tot venitul din hotar până în hotar, ca să fie sfintei mănăstiri de hrană și de întărire, iar Domniei mele și răposaiilor părinților Domniei mele veacinică pomenire.

Și iar am dat sfintei mănăstiri ce s'au zis mai sus satul Stângăceaoa din dos și satul Stângăceaoa din față, amândoaă Stângăcealele, cu toți rumânii și cu tot venitul din hotar până în hotar, pre hotarale și seamnăle ceale vechi, ce au pus 12 boieri hotarnici și cu jupan Dragomir vel vornic, însă rumânii

anume : Preda, Neagoe, Pârvul, Ivan, Stoian, Damaschin ¹⁾, Preda, Stoica, Nicula, Radul, Oprița, Stan, Capotă, Giurț, Barbul, Pârvul, Gogoasă, Radul, Lațco, Glăvan, Oprea, Stăit, Oprea, Voicoles, Lupul, Radul, Veatruși, Barbul și cu toți feciorii lor. Pentrucă am cumpărat Domniia mea amândoa Stângăcealele, cu rumânii ce s'au zis mai sus, dela feciorii Predei vornicul Cepleanu, anume : Gheorghie vornic Sărdărescul și Dumitrașco paharnic și Mihai spatar, Paraschiva, Preda, Iudita, drept 60 aspri gata, cu zăpis de vânzare.

Și iar oarecare rumâni din Stângăceaoa din față, anume : Lupul cu trei feciori, drept galbini 24 ; și Damaschin cu trei feciori, drept ughi 24, și Matei drept ughi 17. Pentrucă aceștia s'au vândut ei rumâni Domniei mele de bună voia lor cu zăpis.

Și iar am cumpărat Domniia mea dela Mihai paharnicul din Hargitoaia partea lui de moșie din sat din Stăncesti, de lângă Motru, toată, și partea lui din Bresnița de jos toată, de preste tot hotarul, cu un hileșteu și cu o vie. Și iar partea lui din Bresnița de sus toată, fără rumâni, și cu o vie gata și cu tot venitul, drept 200 galbini gata, cu zăpis de vânzare.

Și iar să fie sfintei mânăstiri Strehaia satul Bresnița de sus, tot satul cu tot hotarul și cu rumânii și cu tot venitul și rumânii carii s'au vândut Domniei mele cu capetele lor și cu feciorii lor și cu moșiile lor din Bresnița de sus, anume : Barbul cu cinci feciori, Gaspăr, Radul, Nicola, Preda (și) Drăghici cu feciorii lor ; și Călian cu cinci feciori, Radul, Gaspăr Anghel, Dragomir..., cu feciorii lor ; și Radul cu șapte feciori, Pătru, Bodin, Ion, Stanciul, Hamza, Preda, (și) Drăgoi cu feciorii lor ; și Dumitru cu opt feciori, Florea, Nedelco, Stanciul, Tudosie, Lațco, Preda, Toma (și) Damaschin cu feciorii lor ; și Tudor cu doi feciori, Matei și ... ; și Dragomir fratele lui Tudor cu feciorii lui ; și Pârvul cu trei feciori, Ion, Oprea (și) Ianie cu feciorii lor ; și Stanciul cu trei feciori, Alexie, Neagoe (și) Danciul cu feciorii lor ; și Stepan cu doi feciori, Cârtea (și) Udrea cu feciorii lor ; și Stanciul și Drăghici, și Pană, și Stanciul și Dragomir cu doi feciori, Hamza și ; și Pârvul cu doi feciori, Dragomir (și) Dan cu feciorii lor ; și Nedelco cu feciorii lui.

Pentrucă aceștia s'au vândut rumâni Domniei mele de bună voia lor, pe capetele lor câte 9 galbini unul, cu zăpis de vânzare.

Și iar să fie sfintei mânăstiri Strehaia satul Bresnița de jos, însă rumânii carii s'au vândut Domniei mele cu feciorii lor și cu moștenirile lor, tot capete anume : Lupul cu trei feciori, Stroe, Crăciun (și) Nedelco cu feciorii lor, drept 200 aspri ; și Stanciul cu feciorii lui, Dragomir, Frățilă, Pârvul (și) Gheorghie, drept 8200 aspri ; și Barbul cu frații lui, Cârstea (și) Ion, drept 5700 aspri ; și Pârvul cu feciorii lui Vladu (și)....., cu feciorii lor, Barbul, Bălaci (și) Mihai, drept 6700 aspri ; și Barbul cu feciorii lui și David cu feciorii lui, drept aspri 2800 ; și Drăghici

1) In doc. e scris greșit Dumachiu.

cu frate-său Dragotă drept 2800 aspri; și Mihai cu feciorii lui, Drăghici (și) Preda, drept 4600 aspri; și Hamza cu feciorii lui, Matei (și) Radu și cu toți feciorii lor, drept 4600 aspri gata, cîn cumpărați cu aspri 46,600 gata. Și s'au vândut ei de a lor bună voe, fără de nici o silă, cu zăpis dela mâinile lor de vânzare.

Și iar să fie sfintei mănăstiri Strehaia satul Vlădășăștii, însă partea lui Mihai jumătate de sat, de preste tot hotarul, fără rumâni, pentrucă am cumpărat Domniia mea dela Mihai, drept 24,000 aspri gata, cu zăpis de vânzare, și dela Bălaciu, fiul lui Nandiu din Vlădășăști, partea lui de moșie 2 funii, în funie câte 150 stânj., cîn 300 stânj., fără partea lui Mihai ce scrie mai sus. Pentrucă aceasta o am cumpărat Domniia mea drept ughi 40 gata, cu zăpis, toate moșiile hotărâte de 12 boieri hotarnici și pe hotar semne.

Și iar să fie sfintei mănăstiri Strehaia satul Coșcodiia, tot satul cu tot hotarul, și cu toți rumânii și cu tot venitul din hotar până în hotar, pe hotarale și seamnele ceale bătrâne. Pentrucă acest sat Coșcodiia, el au fost de moștenire del[a] strămoșii și părinții Domniei mele, încă de mai nainte vreme, și au fost miluit pe o slugă anume Cârstea Praja, pentru slujba lui cea dreaptă, și tot au fost pre sama lui.

Iar după aceea, Cârstea Praja, el au fost vândut satul Cocicodiia, cu moșie cu tot, de s'au făcut boieriu; iar când au fost acum în zilele Domniei mele, iar sâteanii din sat, din Cocicodiia, ei au știut că au fost de moștenire ai Domniei mele, iar au venit la Domniia mea și au vândut moșiia cu tot venitul, din hotar până în hotar, drept... galbini gata, cu zăpis dela mâinile lor de vânzare, înaintea a tot divanului Domniei mele.

Și iar să fie sfintei mănăstiri Strehaia satul Drăguleștii, ce să chiamă Busul, și rumânii cari s'au vândut Domniei mele cu feciorii lor și moștenirile lor din hotar până în hotar, anume: Janăș cu fiu-său Radul și cu feciorii lor; și... Măinea cu fiu-său Lațco și cu feciorii lor; și Stan cu fiu său Zahariia și cu feciorii lor; și Gligorie cu feciorii lui, Stanciul și Dragul și cu feciorii lor; și Dan cu feciorii lui, Dragotă, Lăpădat (și) Vasilie cu feciorii lor; și Marin cu feciorii lui, Pârvul (și) Radul cu feciorii lor; și Pârvul cu feciorii lui, Stan (și) Dobrun cu feciorii lui, Radul, Dragomir cu feciorii lor; și Ursu fratele lui Marin cu feciorii lui, Vasilie și Rađu cu feciorii lor, Lupul și Radul cu toți feciorii. Pentrucă s'au vândut rumâni Domniei mele de bună voia lor, fără nicio silă, cu moșiile lor cu tot, drept 38,000 aspri gata, cu zăpis dela mâinile lor de vânzare, cu toți boierii și divanul, mărturii mari și mici.

Iar satele de cumpărătura Domniei mele le-am dat și le-am închinat acestea ce s'au zis mai sus, sate și moșii și rumânii] toți la sfânta mănăstire a Domniei mele la Strehaia, ce s'au zis mai sus, cu tot venitul, ca să fie sfintei mănăstiri de hrană și călugărilor de trebuință, iar Domniei mele și părinților Domniei mele veacinică pomenire.

Încă și supt blestem am pus Domniia mea, după trecerea Domniei meale. Pre carele îl va alege Domnul Dumnezeu a fi Domn și stăpân Țării Rumânești, sau din neamul Domniei meale, sau dintr'alt neam, îl rog ca să cinstească și să innoiască și să întărească această carte a Domniei meale pre aceste moșteniri, după tocmeala ce s'au scris mai sus, ca pre acela Domnul Dumnezeu să-l păzească și să-l cinstească întru Domniia sa și să să numească și Domniia lui ctitor mare la sfânta mânăstire.

Iar carele nu va cinsti și nu va întări, ci va călca și va lăsa de să va învechi, atunci să fie de trei ori blestemat și anathema de vlădica Cristos și de 318 sfinți părinți dela Niceia și să aibă parte cu Iuda și cu Arie la un loc și cu ceilalți Jidovi necredincioși, carii au zis: i al, restignește-l pre el. Sângele lui preste dânșii și preste feciorii lor să fie în veci. Amin!

Iată și mărturii am pus Domniia mea pre toți boierii Domniei meale: jupan Spahiul vel ban al Craiovei, jupan Preda Brâncoveanul vel vornic, jupan Radul vel logof., jupan Ghinea vel vist., jupan Di[i]cul vel spătar, jupan Bunea vel stolnic, jupan Mihalcea vel comis, jupan Hriza paharnic, jupan Costandin Cantacozino vel postelnic și ispravnic, jupan Radul vel logofăt.

Și am scris eu Dumitru logofătul, în scaunul cetă[ți] Târговиștei.

Luna lui Martie, 6 zile, în anul 7158.

Io Matei Basarab Voevod.

(Pecetea).

Acad. Rom., Ms. 500, f. 7, 7v, 8 și 8v.

17.

1650, Noemvrie 5.—Hotarnica boierilor orânduți ca să aleagă hotarale moșiei Stângăcea, a lui Matei Basarab.

Adecă noi boierii hotarnici carii am fost luați pre răvașe domnești, ca să aleagem și să hotărim moșiia domnească din Stângăcea[oa], însă anume boierii: ot Poiana, Neagoe postel.; ot Târgul Giortului, Vlăduțul postel.; ot Bircii, Udrea postel.; ot Roșia, Barbul postel.; ot Bălcești, Neagul păhar.; ot Târgul Jiului, Rustea postelnicu; ot Braloștița, Drosul postel.; ot Vâlcănești, Stănilă postel.; ot Tălpănești, Pătru postelnicu; ot Străhaia, Preda căpitanu; ot Cernaia, Costandin pahar.; ot Stăncești, Balica postel.

Deci am căutat și am funiit și s'au aflat stânj. 1880. Deci le-am ales și le-am înpietrit din hotarul Bresniței pre Dealul cu viile părăsite, prin Piscul de streaj [stejar] în piază. Din piază la vale în cotul Olariului în piază de lângă cale; din piază

pre cale până în vadul Motrului, pre unde au trecut jupan Dragomir vel vornic. Din vad în piază în marginea Poenii Frălăului din sus; din piază Frălăului la deal în Sadina [Padina] Păduceilor; dela Păducei preste deal, unde să hotărăsc cu Ioneștii, pre lângă hotarul Ioneștilor până să hotărăste cu Sușița, până în hotarul Stăncestilor; din hotarul Stăncestilor până în piază Străhăei.

Deci noi acești 12 boieri așa am aflat noi cu sufletele noastre.

Și ispravnic au fost jupan Dragomir vel vornic. Și pentru adevărată credință pusu-ne-am pecețile și iscăliturile mai jos.

Noemv. 5. Leat 7158.

Eu Costantin pah. Eu Udrea postelnic. Eu Balica postelnic. Eu Barbul postelnic. Eu Preda căpitan. Eu Stănilă post. Eu Neagul paharnic. Eu Vlăduțul postelnic. Eu Neagoe postelnic. Eu Rustea postelnic. Eu Drosul postelnic.

Acad. Rom., Ms. 500, f. 21 v. și 22

18.

1651. Octomvrie 25.—Hotarnica moșiei Stângăcea din dos.

Adecă noi 12 boieri, carii sântem luați pre răvașăle Măriei sale Domnului nostru Io Matei Basarab Voevod de părintele egumenul Nicolae ot Străhaia, ca să hotărîm și să aleageam ocina sfintei mănăstiri, din sat din Stângăcea din dos, de către Nicola postelnicul ot Stângăcea și de către alți megiiși, cine va avea ocine și moșie în sat în Stângăcea din dos.

Drept aceasta noi ne-am strâns toți din preună acești boieri și au fost împreună cu noi și cinstitul dregătoriul Domnului nostru, jupan Dragomir velichi dvornic, de am umblat preste toate hotarale satului, de le-am călcat și le-am tras cu funiia, din hotar până în hotar, cum iaste leagea hotarului. Și am împărțit tot satul de preste tot în doao. Deci jumătate de sat ales am partea sfintei mănăstiri Strehă[i]i, iar jumătate de sat au rămas pre sama Nicolei postelnicul și cu alți megiiși cine mai are ocin[ă] și moșie în sat în Stângăcea din dos. Deci jumătate de sat ce s'au căzut a sfintei mănăstiri lipitu-o-am iar de ocina sfintei mănăstiri de sat de Străhaia, și o am împietrit și o am însămnat; și să știe și hotarale și seamnele: din hotarul Străhăi unde să loveaște cu hotarul Stăncestilor despre apa Motrului; apa Motrului în jos până drept piază din Crivină; de [a]ciia din piază la deal preste câmp până iar în piază, care iaste din jos de valea seliștii în coastă. De aci la deal preste câmp până în piază lângă copaci; din piază drept să tragă preste vale în Dealul cel Mare, în hotarul Cocicodiei. De aciia în sus pre hotar până în piază Bresniței; de aciia în sus până în hotarul Străhăi[i] până în piază. De aciia prin luncă la vale pre hotarul cel bătrân până iar în apa Motrului. Pentru că bine am

hotărit și am ales cu suflitele noastre, și pre această carte a noastră să-și facă și cărți de moșie. Și pentru mai mare credință pusu-ne-am și pecețile și iscăliturile noastre.

Octomv. 25. Leat 7159.

Eu Mihai clucer. Eu Drăghici post. Eu Toma postelnic. Eu Danciul logof. Eu Mihai postelnic. Eu Lupul postelnic. Eu Stanciul pah. [Eu] Răduțul clucer. Eu Gruia postelnic. Eu Nicola postelnic. [Eu] Martin postelnic. [Eu] Pârvul postelnic.

Acad. Rom., Ms. 500, f. 23 v. și 24.

19.

1652, Iunie 10.—Preda vel vornic Brâncoveanul poruncește lui Loizu clucerul ca să cerceteze pricina lui Mircea armașul și a lui Petru armașul din Drăgășani, ce au avut cu Mihalcea, fost birariu de Armășie, pentru birul Mircei armașul.

Jupan Preda vel dvornic, scriis-am la al nostru priiatin Loizu clucerul sănătate, că prin aceasta dau știre Dumnetale pentru Mircea armașul i Pătrul armașul ot Drăg[ă]șani, că aici au venit de s'au pârît de față înaintea noastră cu Mihalcea ce au fost birarie de armășai, pentru birul Mircei armașul, să-l dea la birari. Iar apoi Coico n'au avut 300 de bani să-și împle birul ci au împlât birul lui cu bani de[la] Mircea. Iar apoi birariul au luat pentru acei bani o iapă dela Pătru, de au stătut peitoare.

Derept aceia să cauți dumneata de să-i chemi să vie toți dinpreună înaintea dumneatale, să-le iai sama, (și) cui să va cădea să plătească acea iapă, acela să plătească, să nu fie Pătru armașul cu pagubă.

Și au fost dat Mircea armașul și treapăd la birari 500 de bani. Ci pentru toate să socotești Dumneata : cine va fi oprit banii, acela să plătească toată paguba aceasta.

Dau în știrea dumnetale. I bog te veseliti. Amin !¹⁾.

Iunie 10 dni, lt 7160.

(Pecetea).

Acad. Rom., doc. 54/CLXXXV.

20.

1652, Iulie 28—Cartea lui Matei Basarab către părintele Nicolae dela mânăstirea Strehaia și Lepedatul, referitoare la rumâni din Oreavița.

Cu mila lui Dumnezeu Io Matei Basarab Vvd și Domn, scriis au Domniia sa sfinției tale, părinte eg[u]mene Nicolae dela

1) Și Dumnezeu să te binecuvânteze. Amin !

sfânta mănăstire Strihaia și la tine unchiiaș Lepădat de acolo, sănătate. Alta vă face Domniia sa în știre pentru rândul unor rumăni anume: Aldea și cu frații lui, carii i au fost cumpărat Cioana comisul, tatăl lui Mihai logf. Că iată că Domniia sa au trimes la tine, unchiiaș Lepădate, pentru aceasta, și pre tine va să-ți crează, și te jură și te leagă cu numele lui Dumnezeu. Și părintele vl[ă][d]i[ca] încă te leagă cu mare afurisanie.

Știind Măriia sa și părintele pre tine om bătrân și cu o mână de suflet și ai feciori; alt pre nimenea nu va să mai crează, numai pre tine, că tu acestea toate le știi cum va fi cu drept. Ci să cauți să mărturisești tu cu capul tău înaintea părintelui eg[u]m[en] Nicolae în sf[ă]nta mănăstire, să juri tu cu mâna pre sf[ă]nta Ev[an]ghelie, că pre tine (te) lasă Domniia sa. Deci de-i va f' apucat legătura lui Mihai Vod[ă] pre acei rumăni în Orea-viță și de vei putea jura într'acest chip, ei să fie rumăni lui Mihai logf., dup[ă] cum s'au vândut. Iar să nu care cumva să umbli tu cu alte fățării și cu niscare cuvinte ale altora, și să fățarești au părintelui au lui Mihai logf., căci Domniia sa lasă cum vei ști tu cu sufletul tău; că apoi de vei fățări cumva, va să trimiță Domniia sa om domnesc acolo, de-ți va umbla pre urmă și-ți va adevăra tot lucrul tău; și cum va afla Domniia sa că ai umblat cu fățarie, bine să știi că de cătră Domniia sa bine nu-ți va fi, ci rea scărbă vei petrece de cătră Domniia sa. Aceasta scrie Domniia sa. I pisam reci gđvmi.

Iol. 28, L. 7160.

Vel dvor. Matei Cant. biv vel ban. C. Dudescu vel log.

Acad, Rom. Ms, 610, f. 7.

21.

1653, Sept. 20.—Matei Basarab scutește de bir și de toate dăjdiile casa și bucatele lui Mircea, vâtaful de plăeși din Stroești, jud. Gorj.

Milostiiio Bijiio Io Matei Basarab Voevod i Gsdnă davat gsdvmi sie poveleanie gsdvmi slugii gsdvmi Mircii, vâtaf de plăiași din Stroești ot sudstvo Gorjil, ca să fie de acum înainte casa și bucatele lui ce va avea în pace de bir, de taleri, de miare cu ceară, de găleata cu fân și de dijmă de tote dăjdiile și măn-căturile câte sânt preste an în țara Domniei meale, de nimeni val sau bântuială să n'aibă, pentrucă m'am mi[lo]stivit Domniia mea de l-am lăsat și l-am ertat de aceste de toate cum scrie și l-am pus Domnia mea să fie vâtaf de plăiași, să poarte grijă să păzească plaiurile de hoți și de oameni răi, și de oameni birnici, să nu treacă în Țara Ungurească.

Așijderea și voi toți plăiașii căți veți fi pre plaiurile lui, în vreme ce veți vedea această carte a Domniei meale și slugii Domniei meale, Mircea vâtaful, iar voi să căutați să aveți a as-

cultare de toate ce vă va da învățături pentru paza plaiurilor. Să păziți fo[ar]te bine, să nu care cumva să treacă cineva pre[ste] plaiuri, hoși sau oameni de bir. Iar care nu va asculta de vătaf, să fie (silnic) cu această carte a Domniei mele să... pentru că așa iaste învățatura Domniei mele. Iar cine să va ispiți a face rău într'alt chip și nu va asculta de porunca Domniei mele, bine să știe că pre unul ca acela tocma acolo în plai voi trimete Domniia mea de-l voi spânzura. Nimic glumă să nu vă pae.

Așijderea și voi, toate slugile Domniei mele, veri care de ce slujbă veți și avea la într'acest județ, și în vreme ce veți vedea această carte a Domniei mele, iar voi încă să căutați și foarte să vă feriți de casa și de bucatele Mircei vătaf, cum scrie mai sus; că cine să va ispiți invăluși preste această carte a Domniei mele, acela om mare certare va petrece de către Domniia mea.

I is gsdvmi. Pis Septemvrie 20 dni, vält. 7162.

Io Matei Voevod.

(Monogramă roșie).

(Pecete cu tuș roșu).

Acad. Rom., doc. I/CLXXXV.

Cu privire la satul Goești-Dolj

Comunicate de I. M. Neda.

1620, Mai 12, Târgoviște.—Copie după cartea domnească a lui Gavril Movilă, dată lui Pătru logofătul și fiilor acestuia, prin care li se întărește stăpânirea asupra moșiei din Goești și a rumânilor de pe dânsa. Traducerea este făcută la 1 Martie 1736 de postelnicul Vintilă Modoran.

† Cu mila lui Dumnezeu Io Gavril Moghilă Voivod și Domn a toată Țara-Românească, feciorul marelui și prea bunului răposatului Io Simeon Voivod, dat-am Domnia Mea această carte a Domniei Meale lui Pătru logofătul dela Plăviceani și cu feciorii lui căți Dumnezeu îi va da, ca să-i fie lui moșie în Goești, însă partea popei Stoicăi și a frățini-său lui Dumitru, feciorii călugărului, den câmpu și den pădure și den apă și den siliștea satului cât să va aleage, pentru că au cumpărat Pătru logofătul această moșie dela popa Stoica și dela frate-său Dumitru, drept bani gata 2200; și iar au cumpărat Pătru logofătul dela Giura și dela frati-său Mihai și dela noru-sa Cătălina, femeia popei Danciului, toate părțile lor de moșie de pretutinderea și de peste tot hotarul, drept bani gata 2300; și iar au cumpărat Pătru logofătul o vie în siliștea satului dela Catalina, drept bani gata 700; și iar [au cumpărat] dela Catalina două cur[ă]turi ce au fost ale cum-

natu-său Dan, drept bani gata 200 ; și iar au cumpărat Pătru logofătul dela Stan și dela Costea și dela Preda și dela Oprea, fratele Costei, toată partea lor de moșie de pretutindirea și de peste tot hotarul cât să va aleage, drept bani gata 2100 ; și iar au cumpărat Pătru logofătul dela Stan cumnatul Costei și dela frații lor osebi nește cur[ă]turi, de au dat un bou ; și iar au cumpărat Pătru logofătul partea Stăncicăi toată și dela feciorii lui Stoica i Vladul, den câmp și den pădure și den apă și den siliștea satului și de pretutindirea cât să va aleage de peste tot hotarul, pentru că o au cumpărat dela Stăncica și dela feciorii lui Radul i Stoica, drept bani gata 1600 ; și iar au cumpărat Pătru logofătul dela Dumitru și dela frații [lui], în câmpul ce să cheamă al Pomeateștilor, opt holde, drept bani gata 800 ; și iar au cumpărat Pătru logofătul dela Dumitru și dela frații lui, Oprea i Pătru i Duca i Drăghici i Stoica i Stanciul, toate părțile lor de moșie, den câmp, den pădure, den apă și de peste uscat și den siliștea satului și de pretutindirea și de peste tot hotarul cât să va aleage, drept bani gata 3,400 ; și iar dela Dumitru osebi de frații lui, o cur[ă]tură ce să cheamă Adâncata, drept un bou ; și iar au cumpărat Pătru logofătul dela Dumitru, femeia lui Neagoe, toată partea lui Neagoe de moșie și cu viie, den câmp și den pădure și den apă și de peste tot hotarul, drept bani gata 1,300 ; și iar au cumpărat Pătru logofătul o vie dela Oprea Simnicescu, drept bani gata 700 ; și iar au cumpărat Pătru logofătul dela Duca o vie drept bani 400 și iar dela Stoica o vie, drept bani 400 ; și iar dela frate-său Stanciul o vie, drept bani 300 ; și iar [au cumpărat] partea Vulpeștii toată, drept bani 700 și drept un bou ; și iar au cumpărat dela Ștefan, feciorul Zotei, o vie, drept bani 700 ; și iar [au cumpărat] o vie dela Pătru, drept bani 700 ; și iar au cumpărat Pătru logofătul o vie, dela Colța, drept bani 400, iar după aceeaia Pătru logofătul, el au schimbat cu Diiaconul de au dat această vie dela Colța ce s'au zis mai sus, iar Diaconul el au dat altă vie lui Pătru logofătul, ce au fost lângă viaa lui Pătru logofătul ; și iar au avut pără Pătru logofătul cu Devul, denaintea răposatul jupanului Predei biv vel ban, pentru moșiia ce să cheamă a bisericeii, pentru că au fost plătit Neacșa niște biruri pentru această moșie, denpreună și cu rumâni lui Pătru logofătul, de au dat Neacșa la bir două părți, iar rumâni lui Pătru logofătul ei au fost dat o parte, pentrucă această moșie ea au fost toată dată la bisearică ; iar Devul el n'au vrut să lase pe această tocmeală, ce o au fost vândut peste Gheocăii dela Crușeți. Deci iupanul Preda banul, el au socotit pe leage și cu dreptate cum că iaște mai volnic Pătru logofătul să intoarcă banii ce au fost partea rumânilor lui și să fie el moșiia. Și au dat Pătru logofătul atunci toți banii în mâna Devului, feciorul Neacșei, bani 670, dinaintea jupanului Predei banul... 1) ce scrie

1) Loc liber.

mai sus; și iar au cumpărat Pătru logofătul dela Devul, feciorul Neacșei, două locuri, drept bani 200; și după aceeaia Pătru logofătul el au avut tocmeală cu acei rumâni ce s'au zis mai sus, de le-au plătit lor toată moșiia cu bani și au plătit și birul lor și toate dăjdiile câte au fost peste an într'un an, întâi la luna lui Martie birul de bani 9,000 la Dumitru și la Oprea birarii, bani 1,650, și iar la bir de bani 7,000 la Dumitru Obogeanul i Părvul birarii, bani 1,250, și iar la bir de bani 9,000 la Stan dela Bâșcoi i la Cernea birari, 1,650, și iar la un bir de bani 5,000 la Săliman și la Manea birari, 1030, și iar la Stanciul postelnicul și la Dobromir Păcurariul oi 60, și la bir de 10,000 de bani la Urluiianul i Oprea logofătul, bani 1840, și iar la bir bani 7,000, la slugile banului Voda, bani 1,050, și iar la un bir de bani 9,000 și la Stanciul i Stoian birari 1,330, și iar la un bir de bani opt mii la Matei postelnicul i Prodea birari, 1,370; și încă după aceeaia au fost trimis Preda banul, Pătru logofătul la Radu Vodă Șerban, pentru multe trebi, și atuncea într'acea vreme s'au întâmplat de au venit veaste dela Moldova pentru unchiul Domnului, răposatul Eremiia Vodă, cum că au murit. Deci Pătru logofătul el au fost sărit fostu cu grai, de au fost mers la răposatul jupan Preda banul, de au fost spus veaste bună, pentru Eremiia Vodă că au murit. Deci jupan Preda banul, pentru veaste bună, el au fost ertat birul den satul Goeștii lui Pătru logofătul până s'au împlinit anul deplin, pe cum au fost tocmeala lui cu rumânii și s'au vândut acei judeci ce s'au zis mai sus, toți rumâni ei de a lor bună voe, fără nicio silă, cu toată moșiia lor, să fie rumâni lui Pătru logofătul și cu știrea tuturor megiișilor den sus și den jos. Și au văzut domnia mea și cartea Radului Vodă Șerban de cumpăratură pe această moșie cu rumânii ce s'au numit mai sus, când au fost curgerea anilor 7113 [1605], și de atuncea încoace au fost tot rumâni cu bună pace; iar după aceeaia, când au fost acum în zilele Domniei Meale, iar Pătru logofătul au avut pără denaintea Domniei Meale cu rumânii den Goești și au venit de s'au pârât de față în divanul cel mare, și așa pârâia acei mai sus numiții rumâni înaintea Domniei Meale, cum că nu s'au fost vândut lui Pătru logofătul cu toată moșiia lor rumâni, ce au fost vândut numai priloagele în câmpu, și cum că ei n'au mai fost rumâni până acum. Pentru aceeaia Domnia Mea am căutat și am judecat pe leage și pe dreptate cu toți cinstiți dregătorii Domniei Meale. Și au dat Domnia Mea popei Stoicăi și Oprei și Ducăi și Giurei și Stoicăi i Oprei și Radului, feciorul Stăncicăi, și Colței i Dragomir i Preda i Stan i Dumitru i Pătru i Stoica i Drăghici i Stanciul i Mihai i Boșca i Zota i Dumitru al Costei den sat den Goești leage 12 megiiși pre răvașe domnești, pe nume den Vladimiri Lupul i Baicul și den Ciuturești Toma i Costa și den Gârlești Barbul și den Halmaj Mihai și den Hodoleani și den Pomeatești Brancea i Droja și den Miiara Dobromir și den Crușeni Radul și den Pomeatești Cornea, ca să jure acești mai sus numiții oameni, cum că nu s'au fost vânduți la Pătru

logofătul cu moșia toată, ce au vândut numai priloagele în câmpu și cum că nu au mai fost ei rumâni până acum. Și când au fost la zi și la soroc acești oameni rumânii lui Pătru logofătul, ei n'au adus pe acei jurători nicidecum ca să jure, ci au rămas de leage. După aceia Domniia Mea încă le-am mai schimbat zioa la Sfânta Vinere Mari, ca să vie cu leagea să jure al doilea rând. Deci când au fost la zi acești oameni den Goești rumânii lui Pătru logofătul, ei iar n'au putut nicidecum ca să-și aducă jurătorii să jure, și au rămas și al doilea rând după moartea lui Pătru logofătul de leage și de judecată dennaintea Domniei Meale. Pentru aceeaia am dat și Domniia Mea lui Pătru logofătul, ca să stăpânească moșia den Goești cu rumânii cari sânt mai sus scriși, și să-i fie moșie ohabnică feciorilor, nepoților și strănepoților lui și de către niminea neclintit peste porunca Domniei Meale. Iar și mărturii am pus Domnia Mea: jupan Ianachie vel ban al Craiovei i jupanul Ivașco vel vornic i jupan Papa vel logofăt i jupan...¹⁾ vel vistier i Miho spătar i Mihalachie stolnic i Buzinca comis i Vlad păharnic i jupan...²⁾ vel postelnic și Papa vel logofăt. Și am scris eu Lăpădat logofăt în orașul scaunului Târgoviștei, luna lui Mai 13 și dela Adam până acum curgerea anilor valeat 7128 [1620].

Și s'au tălmăcit acum la Martie 1 dni, 1736, de Vintilă postelnic Modoran.

[Vo.] S'au socotit această copie și s'au găsit zloți 1053.

Condica Bisericii Mântuleasa¹⁾

Transcrisă de Radu N. Guran.

Zapise pentru locuri.

Zapisul Ioanei, soția lui Vasile Ducan, cu gineri-său Nicolae, prin care au dat un loc de pământ danie sf[ânt]ei Biserici, care loc să vecinește despre miazăzi cu Radu Grădinaru, și despre miazănoapte cu Ceauș Șerban, și spre apus cu Armășoa[i]a.

Adecă eu Ioana, soția lui Vasilie Ducan, împreună cu gineri-mieu Nicolae. Dat-am încredințat zapisul nostru la mâna dumnealor epitropilor, precum să știe că având eu o fată anume Ioana și făcându să de vârstă, am măritat-o după numitu Nicolae gineri-mieu, și întâmplându-să de au murit fie-mea, i-au rămas o copilă mică de luni șapte, și murind și copila, rămăind un loc de grădină, care loc mă vecinescu despre amiază zi cu Radul Grădinariul, iar la namiază noapte, cu Ceauș Șerban, din

1) Loc liber. 2) Loc liber.

1) In urmare de la pag. 93, an. XVII (1938).

gardul Pârșcoveanului să otăraște la scăpătat cu Armășoica, și locul jum[ă]tate arat și jumătate livadie, care acel loc fiind dat de mine de zestre, și învoindu-mă cu gineri-mieu, l-am dat besericii Maicăi Precestii de danie Mântuleasa, ca să să pomenească morții și să fim titori, fiindcă au fost zestrea numitei, să aibă a stăpâni beserica, ne fiind supărată de către noi și de către tot neamul nostru, că l-am dat de a noastră bună voe. Iar sculându-să cineva cu vreo pricină, noi să răspundem. Și ne-am iscălit; iar neștiind carte, am pus degitele să să crează, fiind și alți neguțători de față, care mai jos să vor iscăli.

1805, Decembrie 10.

Eu Ioana, soția lui Vasilie Ducan am dăruit. Eu Nicolae sin Ion Grădinariul, am dăruit. Eu Samfira a lui Ilie Cioclu, mărturie. Eu Mirea Croitoriul, mărturie. Eu Mihai Croitoriul, mărturie. Eu Popa Stan ot Maica Precesta, martor. Eu Ianache Croitoriul, mărturie. Și am scris eu Ion Croitoriul, cu zisa mai sus numiților, și sănt mărturie.

Adeverința lui Tudoran Tărnăveanu, cu care au dat un loc de grădină danie sf[i]ntei Beserici, pentru pomenirea răpos[at]ului Măinii și a soției lui, fiindu-i cumnat, care loc iaste lungu, stânj. 21 și latu, stânj. 9.

Fiind că la sf[i]nta Beserică a Mântulesii, unde să prăznuște hramul prea sf[i]ntei Născătoarei de D[u]mnezeu, sănt îngropați răposatu jupănul Măinea Boltașu, i soția sa Maria, și copiii, și fiind că la beserica ce era nainte făcută de Mântuleasa, la meremetul acei bisericuțe era și numitul ctitor. Apoi după arderea Craiovei, arzându și beserica aceea, în urmă, din îndemnarea sf[i]ntei prea curatei Fecioarei, s'au apucat Enaful Croitorilor și cu cei ce au avut osărdie, de au făcut alătura beserică înfrumusețată după cum să vede, și la lucru sf[i]ntei mânăstiri aceștia după urmă, nerămăind răposatului Măinii clirom, ca să ajute la beserică cu ceva spre pomenirea lor. Ci dar eu cel mai jos numit, frate fiind cu răposata soția Măinii, ce să numește mai sus, văzând că cu totul s'au conținut pomenirea lor, am dat un loc de grădină la vale între grădinari, care loc au fost al răposaiților, pe care l-am dat să fie spre pomenirea răposaiților și a copiilor lor, care sănt îngropați în această beserică, însă lungul locului iaste stânj. 21, adică două zeci și unul, și latul stânj. 9, adică noao, și la capul de către răsărit, să hotăraște cu chir Dinu Abagiul, și de către apus cu.... și de către miazăzi cu Popa Stan dela această beserică, și la miazănoapte cu... Drept aceea am iscălit și cei ce să văd mai jos oameni de cinste.

1812, August 22.

Tudoran Tărnăveanu, adeverez.

Scrisoarea lui Gheorghe, prin care a scris dumnealor Matei i Ioan Terzibași epitropii besericii, că de nu va avea loc în curtea besericii să zidescă chiliile, să caute a zidi chiliile pe locul ce iaste în dosul besericii, dela portița lui Iancu Cojocariul spre miazănoapte, că acel loc s'au lăsat danie la beserică de Maria logofeteasa Lăcusteanca babă-sa, prin diata ei.

Dumneata chir Mathei i chir Ioane, fiindcă am auzit că sânteți să faceți chilii, acia la Beserica Mântuleasa, de nu veți avea loc să faceți într'altă parte în curtea besericii, fiind loc puțin, vedeți de puneți chiliile în dosul besericii, dela portița finului Iancu Cojocariul despre amiază noapte, fiindcă acel loc au fost al babă-mea Logofeteasa Maria Lăcusteanca, și prin diată l'au lăsat sf[i]nteii besericii, partea răposatei. Iar pentru partea de loc ce o are dumnealui cumnatu Dincă Lăcusteanu tot acolea la altariul besericii, rămâne până mă voi întâlni cu dumnealui, ca să-l întreb de voește să-și dea și dumnealui partea de loc ce o are acolo sau nu, și atunci iți voi trimite răspunsu.

Al dum[fi]ntale de bine voitori, Gheorghie.

1813, August 30.

Zapisul lui Costandin Lăcusteanu, prin care au dat danie partea lui de loc Sf[i]nteii beserici, care loc iaste la oltariul besericii, și zice că jum[ă]tate au fost al lui, și altă jum[ă]tate au fost al Mariei Logofeteasei Lăcustencei.

Zapisul meu, la mâna lui chir Matei, i chir Ion, ce sânt epitropi la sf[ă]nta Beserică Mântuleasa, ce iaste hramul Sfintei Adormiri Prea Curatei Fecioarei, ca să să știe că un loc ce iaste la oltariul sfintei beserici, iaste al meu jum[ă]tate, iar jum[ă]tate au fost al răposatei mătușă-mea Maria Lăcusteaca Logofeteasa. Și fiindcă răposata, partea sa, prin diată l-au dat danie sf[i]nteii beserici și pentru aceea și eu partea mea am dat-o danie iarăși la sf[ă]nta beserică, să mă pomenească, și să mă socotesc drept un titor și eu. Și pentru credință am iscălit.

1813, Octombrie 1.

Costandin Lăcusteanu.

Acest loc ce s'au scris mai sus, adecă jumătate, ce au fost al răposatei Mariei Logofeteasii Lăcustencii și jum[ă]tate ce au fost partea lui Costandin Lăcusteanu, care amândoa părțile s'au dat danie sf[i]nteii beserici pentru pomenirea lor, pe care s'au zidit chiliile. Măsurându să de către epitropii besericii cu stânjîn domnesc, s'au găsit în lungul locului, stânj. trei zeci și în lat stânj. cincisprezece, iar la mijloc s'au găsit stânj. zece

Zapisul Stăncăi Sprincenatei din Craiova, cu care au dat danie sff[i]ntei beserici, ce să numește Mântuleasa, o casă cu cupriusul ei de locu, spre a ei și a părinților ei vecinică pomenire.

Adecă eu cea mai jos iscălită, incredințez cu acest zapis al meu, de a mea bună voe, nesilită de niminea, la mâna dumnealui jupănului Matei terzibaș, episcopul sff[i]ntei beserici Maicăi Precesta Mântuleasa, precum să să știe că am dat danie sff[i]ntei beserici o casă cu grădina i curtea, și cu tot cuprinsul ei, spre a mea pomenire și a părinților miei și a tot neamului meu, fiindcă nu-mi rămâne pomenire despre copii, fără numai nepoți, pe care nepoți i am și inzestrat, după cum arată diata. Inșă am dăruiț și o icoană ce este Maica Precesta într'insa, și e imbrăcată cu argint, și o candelă de argint și o păreche paf-tale de argint, care sănt arătate și în diiată, și aceaste arătate le las după moartea mea să le stăpânească sff[â]nta beserică, care diiată o am făcut de a mea bună voe, fiind în toată mintea, și s'au întărit de prea sff[i]nția sa părintele episcopu Galaction și de alte mărturii vrednice de crezut. Și s'au măsurat acest loc cu stănj. domnesc, unsprezece stănj. în uliță la drum, noao stănj. fundul grădinii, și să vecinește cu dumneaei cocoana Rucsanda Portăreasa despre răsărit șaptesprezece stănj. și un cot croitoresc. Lungul locului din fundul grădinii până la uliță, despre miazănoapte, să vecinește cu dum[nea]lui Sărdaru Panait, și despre miazăzi cu Logofătul Ioniță, sin armașul Vasile. Și aceste lucruri mai sus arătate le-am dat spre vecinic[ă] pomenire. Și pentru mai adevărată credință m'am iscălit mai jos, puindu-mi și degetul în loc de pecete, ca să să crează.

1818, Februarie 17.

Eu Stanca Sprăncenata, sin Voicu, adeverezi.

Eu Popa Anghel duhovnicu, martor. Eu Popa Ioan, martor. Eu Costand Danciu, martor. Eu Popa Stan duhovnicu, martor. Eu Diăconu Costand. martor. Și am scris eu dascălu Petru, cu zisa și cu învățatura numitei mai sus, fiind dascălu al sff[i]ntei beserici, și sănt și mărturie.

Zapisul lui Popa Ion Vutistis ot Șegarcea, ca să dea doao oca de ceară embatic la tot anu la sff[â]nta beserică, pentru un loc al besericii ce i s'au dat întru stăpânire lui.

Adecă eu care mai jos mă voi iscăli, dat-am incredințat zapisul meu la mâna dum[nea]lor episcopii sff[i]ntei beserici Maica Precista Mântuleasa, precum să să știe, că dându-mi un loc al sff[i]ntei beserici Maicăi Precestii Mântuleasii, cu embaticu pe un an câte doao oca de ceară, din an în an, să am purtare de grije a răspunde la hramul sff[i]ntei beserici, care loc

iaste alătura cu al dum[nea]lui cluceriului Dincă Oteteliș[a]nu, merge din pod până în gardul Dimii Purcariului, și afară din ce-am dat lui Simeon opt coturi de loc, să avem a lăsa poartă la câte trele părțile, iară Simion să stăpânească numai partea lui îngrădită, și celalalt rămâne pe sama popei lui Nică, și pe a lui Ștefan, și să am a stăpâni eu, cât și copiii miei și iarăș ce să va trage din [tr]inșii, iar mai mult nu, dară să ferească d[u]mnezeu a nu rămănea niminea dintr'inșii, să rămăe pe seama sf[i]n-tei beserici, că așa am bine voit eu. Și pentru mai adevărată credință am iscălit.

1817, Septembrie 24.

Popa Ioan Vutistis ot Șegarcea, adeverezi. Și am scris eu Dascălu Pătru, și sănt și martor.

Zapisul lui Ștefan Brutaru, ca să dea embaticu doao oca de ceara la sf[â]nta beseric[ă] pe tot anul, pentru locul besericii ce i s'au dat întru stăpânirea lui.

Adecă eu care mai jos mă voi iscăli, dat-am încredințat zapisul meu la mâna dum[nea]lor epitropilor sf[i]n-tei beserici Maica Precista Mântuleasa, precum să să știe că dându-mi un loc al sf[i]n-tei beserici Maicăi Precestii Mântuleasii, cu embaticu pe an câte oca doao de ceară din an în an, să am a răspunde la hramul sf[i]n-tei beserici, care loc iaste alătura cu al dum[nea]lui clucer[u]lui Dincă Otetelișanu și merge din pod până în gardul Dimei Purcarului. Și afară din ce i-am dat opt coturi de loc lui Simion, să avem a lăsa poartă la câte trele părțile, iară Simion să aibă să stăpânească numai partea lui, opt coți, cât și afară, și celalalt rămâne pe sama lui Ștefan Brutaru. Și să aibu a stăpâni eu cât și copiii miei iarăș ce să va trage dintr'inșii. Dar să ferească D[u]mnezeu a nu rămănea nimini dintr'inșii, să rămăe binaoa pe seama sf[i]n-tei măn[ă]stiri, adec[ă] biser[i]cii, că așa bine am voit eu. Și pentru mai adevărată credință am iscălit mai jos, ca să să crează.

1817, Septembrie 24.

Eu Ștefan Brutaru, adeverez. Și am scris eu cel mai jos iscălit și sănt și mărturie, Pătru dascălu bisericii.

Zapisul lui Simion Croitoriul, ca să dea la sf[ă]nta beserică embaticu pe tot anul câte doao oca și jum[ă]tate de ceară, pentru locu besericii ce i s'au dat întru stăpânire.

Adecă eu care mai jos mă voi iscăli, dat-am încredințat zapisul meu la mâna dum[nea]lor epitropilor ai sf[i]n-tei beserici Maicăi Precestii Mântuleasa, precum să să știe că mi-au dat un loc al sf[i]n-tei beserici ce iaste pe ulița podului, alătura cu Georgie Băcanu, însă locu de prăvălie de șapte coturi largu, iară lungul cât ține locul. Și m'am tocmit ca să dau sf[i]n-tei beserici pe an câte doao oca și jumătate de ceară, însă această ceară

să am a răspunde la hramul sf[i]ntei beserici din an în an, la Sf[ă]nata Maria. Iară nepurtând grijă să plătesc la soroc, atuncea are biserica voe a-mi socoti binaoa, și să mă scoată afară, că așa m'am legat eu săngur cu acest zapis de a mea bună voe; iară plătindu-mi embaticul cinstit, să am a-l stăpăni atât eu cât și copiii, miei. Și pentru mai adevărată credință, am iscălit cu mâna mea.

1816, Noembrie 27.

Eu Simion Croitoriu, adeverezi. Și am scris eu Petco Cismarul, cu zisa și învățatura mai sus numitului, și sănt și mărturie.

Zapisul dumneaei cocoanei Zmăragda, fata răposatului Măinea bogasieru, pentru un loc ce l-au dat sfintei bisăricei, împreun[ă] cu pomelnic, ca să-i pomenească în veci la sfânta bisarică.

Incredințazi cu acest al meu adevărat zapis la sfânta mânăstire Maica Precesta dela Mântuleasa, precum să să știe că având eu un loc rămas dila răposatu tată-mieu Măinea Bogasieru în mahalaua Sfântul[u]i Gheorghe Nou, ce s[ă] învecinește despre răsărit cu Popa Nițu, care acum să stăpânește dă dum[nea]||[ui] Popa Gheorghe și merge în lat pân[ă] în drumul vechiu, care au venit stă[n]jini 29 la capu despre miazăzi, și acest locu stă[n]jini doaozăci și cinci și jumătate, și la capu dăspre miazănoapte pân[ă] în drumul dă lângă brazdă, după cum merg toate locuriie, st[ă]n||[ini] doaozăci și cinci, iar lungu din drumul vechi dăspre miazăzi pân[ă] în drumul dila brazdă, dăspre miazănoapte, precum merg toate locurile dă alătura care merg dala numitu loc împreun[ă] cu ipitropii sfintei bisărici dă mai sus zisă chir Tric Croitoriu și chir Ion Rumănu Croitoriu și alții, am adunat toți vecinii, impreun[ă] cu moș Ilie Croitoru sch[i]opu, om bătrân peste o sută dă ani, și pă dum[nea]iei jupăneasa Păuna Mocioica, care știu sămnele locului. Și pă unde au arătat numiții, l-am măsurat și s'au găsit st[ă]n||[inii] dă mai sus arătați, care l-am dat dă danie sfintei mânăstiri să-l stăpânească în veci, de niminea neclătit. Și eu am trecut numele răposaiilor părinților miei și al neamului meu la pomelnicu cel mare al sfintei mânăstiri, ca să pomenească în vecii. Și oricine să va ispiti, ori din vecini ori din rudenii, să- calce sau să nu lase a să stăpăni de sfânta bisarică, acela să-și dea sama cu sufletu său și pă lumea aceast[a] și pă cealaltă, parte cu Hst. să nu aibă și să fie subt blestem, căci eu l-am dat dă danie, să s[ă] pomenească sufletu părinților și al neamului meu. Și pentru mai bună și adevărată credință, m'am iscălit mai jos, ca să s[ă] crează, puind și degetu meu în loc dă pecete, ca să s[ă] crează.

1826, Avg[us]t 29.

Eu Zmăragda, fata răposatul[ui] Măinii Bogasieru, ade-

verezi. Si am scris eu Ioniță Piciu postelnic, zet Zmăragda fica răposatului Măinlea, cu zisa și învățătura dumneaei Maica soacră-mea, și sănt și martor.

Zapisul lui Stan sin Ștefan brutar pentru locul ce l-au luat cu embatic ca să-și facă casa, ce are să dea pã tot anu câte talere treizăci și doi.

Adecã eu care mai jos mã voi iscãli dat-am încredințat zapisul la mãna dumnealor epitropilor sfinți besearici Maicã Preacestii Mântuleasã, precum sã s[ã] știe cã am luat un loc cu embatic al sfinței besearici, ce-l are din dosul brutãriei în vale dinspre fântãna Giacovului, ce sã lovește cu fundu locului lui Tudorea Croitoru. Inșã acest loc l-am luat în stãnjini, lungu stãnjini patrusprezãce și latu opt, mãsurat cãt la un cãpãtai și la altul. Și eu mã leg pri[n]tr'acest înscris al meu ca sã-mi dau e[m]baticul decinstit din an în an, decinstit depã cum zice și zapisul ce mi l-au dat dumnealor mie, pã an câte tal[e]re treizãci și doi pã an. Iar nedãnd pãnã la tre[i] ani, atunci are voe sãntã besearicã a-mi plãti binaoa dupã cum sã va gãsi, și sã fie scos afarã [s]caunul ce nu mi-am purtat canunisita datorie ce mã leg printr'acest înscris; și pentru casa ce sã aillã din dos, sã am voe ca s[ã] urdin tot [prin] poarta ce o are brut[ã]riile din fașã. Și spre a fi de crezut acest înscris, rugai pre scriitorul acestui zapis de mã iscãli, și eu imi pusãi deașetel în loc de pecete, neștiind carte.

1834, Fevr[uar]i[e] 13.

Eu Stan brutaru sin Ștefan brutaru, adeverezi. Și am scris cel mai jos iscãlit, cu zisa și învățătura mai sus numitului, și sănt și martor. Preot Gheorghe duhovnicu (?)

(adãogat de altã mãnã)

Din cuprinderea acestui zapis ì s'au mai dat stãnjini tre în lung supt stãpãnirea dumnealui, fiindcã și dumnealui ne-a ajutorat la pod la bisericã.

Un loc arãtori, preș de o zi de arãturã, al meu, pe moșia domneascã, ce dã cu capul despre rãsãrit în drumul muntenilor și despre apus pãnã în șanțu cel vechi și alãturi cu alte locuri ce mai rãmãne ale mele care cad spre miazãnoapte, iar acesta ma[i] despre miazãzi, și l-am dat danie sfinței biseri[c]ei Maica Precesta Mântuleasa, spre pomenirea sufletelor morșilor, fiindcã aceste locuri le am moștenire de la mãtușã-mea Elinca Olteanca, ce au ținut-o rãposatul dumnealui vãtafu de brutari. De aceia, spre a-și avea puterea biserica și d. epitropii a-i luoa venitul, am iscãlit într'aceastã condiã.

Iancu Chintescu, am dat.

1836, Aprilie 20.

Cu acest înscris al meu încredințãz pã d-lor epitropii sfinței biserici Maica Precesta Mântuleasa pentru locu ce mi l-au

dat d-lor cu embatic lângă cumnatu-mieu Stan sin Ștefan, însă lungu șaptesprezece stânjini și latu opt, pă an câte lei treizăci și doi. Și eu mă leg printr'acest înscris că, de nu voi plăti embaticul până la trei ani, atunci să aibă voe a mă scoate din stăpânire, plătindu-mi numai binaoa.

Drept aceea că voi fi următor intocmai, mi-am pus degetul la numele mieu, de față cu cei mai jos martori.

Și am să stăpânesc neam din neam. Și trecerea mea să fie pre poarta prăvăliilo[r] sfintei biserici, unde prin înscrisul ce mi l-au dat cuprinde că-mi lasă și uliță.

1838, Aprilie 23.

Eu Ghencea sin Dumitru, adeverezi. Stroe Veleanu, scriitor. Popa Nicolae ot Mântuleasa, martor.

Fiindcă d-lor epitropi sfintei biserici Maica Precesta Mântuleasa mi-au dat un loc lângă chir Ghencea Dumitru, ce să vecinește cu D. Slugierul Vicșoreanu, latu opt stânjini și lungu doozeci, cu embatic pă an lei treizăci și doi, și să-i plătescu la începutu fieștecărui an. Iar când până la sorocu de trei ani nu voi plăti, ori eu sau după vremi cine să vor afla, să aibă putere a scoate din stăpânirea acestui loc pă acela, plătind numai binaoa după cum să va afla pă acea vreme la ponturi de întâmplarea arătată. Inșă la sălășluirea mea ce o să o fac acolea, mergerea o am a trece de la pod pă ulița prăvăliilor, cu car, căruță și ori ce; asemenea să fie uliță de car și spre fântână în vale. Și spre temeiu acestora am iscălit, însă cu embatic neam din neam, precum am înscris.

Stroe Veleanu, adeverezi.

1838, Aprilie 23.

Prin înscris mi-au dat și mie epitropii sfintei biserici Maica Precesta Mântuleasa un loc din trupul ce-l are lângă Ghencea brutaru, latu cinci stânjini și lungu șapte spre zece, cu embatic pă an lei doozăci, și să-l stăpânesc atât eu, următorii mei precum și alți viitori în veci, urmând numai cu plata embaticului pă fieștecare an. Dar când până la trei ani nu voi plăti eu sau cei ce după vremi să vor afla, să aibă putere biserica fără judecată a mă depărta, rămăind binaoa pă sama bisericii. Mergerea la acest loc ni s'au dat dela pod de patru stânjini latu, atât spre pod precum și spre fântână în vale. Pentru încredințarea celor legate aici am iscălit, de față cu martorii ce să iscălesc.

1838, Aprilie 30.

Costaiche Neagoe, adeverezi. Stroe Veleanu, martor.

Pentru șaisprezece stânji[ni] lungu, latu cinci, loc lângă Ghe-nea brutaru, din Costaiche Neagoe în deal, care mi s'au dat înscris de epitropii Maică Precestii, pă anu câte lei doozăci embatic, să-l stăpânesc cu copii din copii în veci, după cuprinderea înscrisului ce mi l-au dat. Iar când nu voi plăti [em]baticu până

la trei ani, să aibă putere biserica a mă scoate, rămân[â]nd binaoa p[er] sama bisericii. Și eu sânt slob[od]ăd, urmând cele legate, să fac ori ce voi vrea cu loc[u]. Drept legătură mă iscălesc

1838, Aprilie 30.

Eu Mihai sin Mihai ctitor, adeverezi. Stroe Veleanu, scriitor și martor.

Dau acest incris al meu la mâna epitropilor bisericii Mântuleasa, precum să s[ă] știe că am luat un loc în [em]batic de stânjinii lungu doozăci și unu și latu stânjini cinci, de care din Costache Neaguie la vale și ieu să am a-l stăp[er]ni în bună pace, nesup[er]at de niminea în veci, sânt volnic a face or ce voi voi p[er] acest loc. Și m'am invoit a plăti [em]batic p[er] an lei doozăci și patru p[er] fieștecare an, să am a plăti banii innainte și eu să am a p[er]zi urlo[a]jiele fântânii a nu le strica cu vre o bina puind p[er] orlo[a]jie. Și ne plătind [em]baticu până la trei ani, atunci are voie biserica a mă scoate f[er] de nici un cuvânt de inpotrivre, fi[er]ind sie binaoa p[er] acel loc. Și spre incredințare am iscălit.

Ionoi Iovanovici.

Craiova, 1838, Aprilie 23.

Adică eu cel mai jos iscălit dau acest incris la mâna D. epitropii sfintei biserici Mântuleasa, precum am loat un loc cu embatic ce este al sfintei biserici la fântânița din vale, cu embatic pe an câte lei doozeci și patru, care loc s'au măsurat în lat despre răsărit stânjini zece și jumătate, iar despre D. Costache Vișoranu stânjini unsprezece în lung, iar fundu despre scăp[er]tat stânjini unsprezece și șasă palme, iar despre namieaz iar în lung stânjini opt. Și eu am toată voia a clădi ori ce voi vrea p[er] acest loc și să stăp[er]nesc în v[er]e; iar neplătind embaticu până la trei an[ei], după pravilă or ce clădire voi face p[er] acel loc să rămăi[e] pe sama bisericii. Și pentru adevărată credință am iscălit.

Anastasiu Atanasovici (?)

1838, Aprilie 23 Craiova.

Având un loc în acest oraș în maha[la]oa unguenilor, v[er]seoa roșie, cump[er]at dela frate-meu Ioniță Costandin cu zapisul din leat 1836, Maiu 23, adev[er]it de I. judec[er]toresc Dolju sec. I supt No. 44. De a mea bună v[er]e, nesilit de nimini l-am d[er]ruit sfintei biserici Maica Precesta Mântuleasa. Deci de astăzi înaintea să aibă sf. biserica a stăp[er]ni în pace și statornic pomenitul loc, f[er]ă nici o sup[er]are din partea cuivași. Și spre incredințare am iscălit aici față cu martori, d[er]nd în mâna d-lor epitropi bisericii și zapisul ce am avut de cump[er]ătoarea acestui loc.

Marin Ioancovici.

1847, August 8.

(Urmare în numărul viitor)

Biserica Sf. Gheorghe-Nou din Craiova

Introducere critică la opera picturală

de V. Georgescu-Paleolog.

Inercând să deslușească felul nou de a zugrăvi o biserică, pe care pictorul Eust. Stoenescu a izbutit să-l așeze pe zidurile bisericii Sf. Gheorghe-Nou din Craiova—spre bucuria câtorva de azi și a mai multor de mâine—, autorul acestor rânduri face voit și bucurios abstracție de opera picturală zisă de „chevalet” a maestrului. Și pentru o mai mare libertate în datoria de a-și spune neînfrânat gândul, el va zice chiar că Eust. Stoenescu intră în istoria care nu piere cu opera sa dela Sf. Gheorghe-Nou, una și singură.

* * *

Un zid este un spațiu pictural mai greu de slujit decât o pânză.

Zidul este, pentru pictura murală, un ce care se leagă necesar de arhitectură; și întru câtva pictura murală, ca să se exprime, trebuie să se lepede de câteva legi ale picturii proprii, pentru a se apropia de acelea ale arhitecturii,—ba chiar și de ale sculpturii (de-am vorbi numai de nevoile perspectivei și regulile ce isvorăsc din respectarea ei).

Pe de altă parte, arta murală mai cere și un fel de supunere față de geniul locului și al timpului.

Sufletele prea fericiților, ca și acelea ale celor blestemați să ardă în jarul iadului, sunt la locul lor și în timp și în spațiu pe zidul care înconjoară Cimitirul din Pisa. „Judecata de Apoi” se leagă cu tavanul Capelei Sixtine, iar Sf. Genoveva veghiând asupra Parisului e la locul ei pe colina care-i poartă numele. Nimic nu ar putea înlocui nepieritoarele chipuri ale hieraticelor domnițe care împodobesc pe vecie zidurile basilicale dela Ravena:

Zidul basilical este acel spațiu pictural care poate să creeze marea clipă de eșire din sine —*beyond the horizon*—, care este fiorul de artă... Zidul basilical contribuie la ivirea acelui moment de uitare de sine integrală, care este cheia boltii Frumosului.

În adevăr, zidul basilical este suportul vizual al slujbei liturgice. Pentru închipuire e Altarul și Taina Tainelor ce se petrece îndărătul său.

Ritmica liturgicelor cadențe stă în desfășurarea pontificală a ritualului, care leagă norodul credincios, pe înțelesul tuturor, cu însăși Marea Taină de dincolo de Altar.

Pentru auz: zidul liturgic, în grava lui distincțiune susținută de o subliniere corală!

Pentru văz e zidul.

În acest tot magic, care este slujba religioasă, zidul zugrăvit are un rol de convincțiune. El trebuie să susțină în intelect

actul de supunere religioasă, după cum temelile susțin edificiul.

Pentru aceasta, așa de puține ori de-alungul Istoriei Artelor a reușit zidul să-și aibă independența lui față de pictură propriu zis: cu alte cuvinte, ca arta murală să-și exprime legile, zisul și destinele ei, eliberată din constrângerea pe care totdeauna sora ei, nu mai vârstnică (Altamira e anterioară oricărui „chevalet“!), dar mai înstărită, a exercitat-o asupra-i.

* * *

Arta murală la Egipteni, atât de răspândită în necropole și care ne lasă să întrevădem care a fost aceea a templelor, este pur și simplu o grafie, un text fără vreo preocupare expresivă. Un text în care chipul e o literă, și atâta tot.

Arta murală greco-romană, ale cărei resturi sunt atât de bine conservate la Pompei, arată că în acea epocă ea nu se despărțea de pictura propriu zis (confuzie de întotdeauna!), rămânând în slujba acesteia din urmă.

Despre zidul ca spațiu arhitectonic destinat desemnului și colorii nu posedăm nicio urmă păstrată (Nupțiile Aldobrandine neintrând în socoteală).

Dacă din acest fel de zid nu a rămas nicio urmă la Greci, păstrăm însă dela Romani podeaua, pavimentul.

Aci, această suprafață oferă prilejul pentru marii decoratori romani să-și arate virtuozitatea și concepția unei arte nouă, —și în care ei au rămas până în zilele de azi nedepășiți. Din mozaicul podelei, din orizontalitatea suprafeței destinate sobrietății culorii și disciplinei desemnului, libere și neînfrânate, meșterii romani creează adevărata artă a decorării spațiului. Nițel mai târziu, meșterilor Imperiului Roman de Răsărit nu le va trebui decât să transpue podeaua și să o ridice pe zid! Cu ei începe marea și nemuritoare artă murală bizantină.

Nepieritoare prin însăși materialele întrebuințate e arta murală bizantină; neîntrecută și nemuritoare, pentru că până azi această artă nu a fost depășită decât o singură dată în decursul veacurilor, și anume de acei minunați artiști necunoscuți ai sticlei, ai vitraliului, ai golului pictat cu lumina ea însăși!

Cu Giotto zidul recapătă viață și „se omeneste”—dar nu în splendoarea de altă dată—, mângâind zidul cu pensula înmuiată în săracele și anemicele culori de apă.

Abia cu Michel Angelo, în „Facerea Lumei” și mai târziu în „Vremea de Apoi”, zidul își reînnoiește zisul, înscriindu-și pentru vremuri legile și adâncind hotarul care desparte pictura murală de aceea de „chevalet”.

În zadar, în aceleași timpuri, Camerele rafaeline și cea minunată Villa Farnesina, și toți cei ce vor urma pe maestrul din Urbino, vor voi să unească „tabloul” cu „zidul”. Rafael (care nu e la cea dintâi eroare), credincios inspirației ce-i venea din frescele pompeiane, îndreaptă pictura murală spre tablou, îndepărtând-o dela îndatoririle ei față de spațiul arhitectural—(care

trebuie să piară, să se topească în viață și culoare) —, ființa însăși a picturii murale. Lui i se datorește lungă eroare prelungită în veacuri până la Puvis de Chavannes.

Tot printr'o eroare continuată, pictorii de miazănoapte au luat zidul drept loc pentru a nara o anecdotă sau un fapt istoric.

Singur El Greco, în opera sa: Inmormântarea contelui de Orgaz, avu geniul zidului, dematerializându-l prin culoare și mișcare până la desființare.

În schimb Goya întrebuițează procedee murale în acea înspăimântătoare Execuție a insurgenților. Iar acest artist nu e singurul care a conceput „mural” un tablou de chevalet (Manet, în Moartea Impăratului Maximilian, etc.), dar e nesfârșit de mare numărul pictorilor cari au luat zidul drept o pânză, aplicându-i tehnica pânzei însăși, pur și simplu prin operația „marouflage”-ului.

Prin Puvis de Chavannes pictura murală încearcă și izbuște aproape în chip fericit să-și rostească din nou rostul și destinul ei în cadrul artei picturale, înfruntând soarta de Cenuereasă ce i se rezervase de sora ei mai mică, pictura de chevalet.

. . .

Ne-am îngăduit acest succint prolegomen asupra evoluției artei murale, pentru că artistul Eust. Stoenescu (care socotește în viața-i proprie mai mulți ani petrecuți în preajma operelor apusene decât în propria lui țară) și-a hrănit și și-a dezvoltat văzul și simțurile în aceste arătări și în învățul artei pictoricești apusene. Aceste învățăminte au trecut în personalitatea lui artistică, esențele lor așezându-se, formând acel sediment spiritual propriu oricărui om care a avut harul și soarta să-și hrănească sufletul și mintea din Frumos.

Eust. Stoenescu vine la biserica Sf. Gheorghe ca o albină încărcată de o miere neștiută și de mirezme stranii, strănse dintr'o floră perenală, de sigur, aproape lipsit de busuiocul și isma miriștilor noastre, însă printr'un fir și printr'un iz ascuns, totuși, localnică plaiului!

Aceasta e cea dintâi mirare care se face violent stăpână pe cel ce pășește pentru prima oară pragul dela Sf. Gheorghe.

Este nevoe, principial, de o mare bunăcredință și de o stăpânire de sine cinstită, care să pue piedecă alunecării ușoare pe panta părerilor pripite.

Această mirare inciudată e datorită nouă înșine

E un fapt: căutând, găsim ceea ce purtăm în noi, și nimic alt.

Călcând pragul bisericii, simțurile noastre preștiu: auzul se organizează pentru a primi frumusețea trivializată prin trăgănare și nazalizare; olfactivul pregătește acel miros de ceară arsă, de tămâe, de'nchis; iar văzul prevede atmosfera picturală, afară din timp, rece, fără viață și nesfârșit de tristă în sărăcicioasa ei tehnică și sordida inspirație care caracterizează, cu excepții

numărate pe degete, starea de artă picturală a bisericilor noastre, în special orășenești¹⁾.

Ei bine, la Sf. Gheorghe-Nou senzația dintâi, aceea a actualului pictural, este de o vehemență aproape violentă.

Artistul nostru a rupt firul prea răsucit nu al tradiției picturale bisericești, ci al acelei nărviri în trândăvia săracă de inspirație și concepție, și sordida tehnică în care se complace încă balcanismul pictural, căruia timp de veacuri biete simțiri de culoare și de linie românești i-au fost rob orb și netrebnică slugă.

În locul așteptatei și temutei tristeți de „pictură murală bisericească” oficială, cel ce deschide porțile dela Sf. Gheorghe se găsește înaintea unui fapt nou.

O simțire de bună bucurie — o euforie — îi năpădește'n suflet, ceea ce este un fel de a se ruga al câtorva.

O întreită unitate se desface din întregimea caznei de zece ani a pictorului în biserica Sf. Gheorghe. În primul rând o tonalitate dominantă, desfășurată pe un registru cromatic unic în pictura bisericească ortodoxă. În al doilea: o unitate de ritmică, de mișcare, care înseamnă isprava artistului cu Marea Pecete a Semaelor unei epoci. Tonalitatea dominantă este un frumos negru. Un negru cu adâncuri care fac să creeze valori de volum dintr'o neașteptată simplitate. Compact, dar cu transparențe și translucidități aproape fosforescente, care ajută și împrumută reținei facultăți neștiute și nebănuite, ca să cerceteze adâncuri. Însfârșit, în al treilea rând, acea „lumină neagră” care a făcut să viseze atâți oameni de știință pe pragul veacului.

Înțelegem prin *dominanta negrului* nu profuziunea acestei culori, ci mai degrabă ceea ce în muzică se înțelege prin expresiunea „dominantă”. Aceasta cu atât mai straniu, cu cât în unele unități din ansamblul pictural dela Sf. Gheorghe negrul este absolut, sau aproape, absent. În Aierul din tamburul bolții, în Ecce Homo, în Sf. Ion Botezătorul el e cu zgârcenie împrăștiat. Cu atât mai mult că, în unele unități domnește o monocromie absolută, ca în Sf. Ion Botezătorul, ori relativă, ca în Ecce Homo, sau în aceea a Corpului Domnului, de pe Sfântul Aier.

* * *

Cel ce pășește pentru prima oară la Sf. Gheorghe să nu se oprească în pronaos, ci să-și îndrepte pașii hotărît spre absida altarului, lipsit încă de tâmplă.

Într'o vastă aliterațiune de albastru, așezată într'un tron incrustat, stă *Maica Domnului* — Impărăteasa Cerurilor — cu Sf. Prunc în poală, cuprinzând în văzu-l tutelar întreaga biserică.

Meșteșugul pictorului de a se sluji de hemisfera absidială pentru desfășurarea concentrică a nuanțelor de albastru, de la

1) Bisericilor dela sate le este mult ertat, în numele naivității, care le îmbracă într'o haină de îngăduială.

aceea difuză și boreală până la acel albastru electro-eteric (scu-tindu-ne de temutul albastru sentimental), poartă pecetea unei măestrii care devine cu el clasică.

Pictorul s'a slujit în acest vast vocalism (care ar fi putut deveni periculos plictisitor prin vastitatea lui ușor căzândă în monoton, ca orice „a placere“ fără scară) de procedeul versifi-cației, întrebuițând — prin intercalare — tonuri neutre, atone, de scurtă durată, pentru accentuarea acelor „tari“ de emi-siune, dar prin concentricitate de o cantitate metrică superioară.

La dreapta și la stânga Maicii Domnului, într'o mișcare de reverență grațioasă și de o ușurință eoliană, șase hieru-vimi, în vestminte albe stropite de culorile cicoarei, se rânduiesc de-a laturile Impărătesei Cerurilor. Indărățul lor se aude foș-netul alb al aripilor.

Compoziția acestui întreg absidial este bine chibzuită, în-tr'o mișcare gravă, și totuși senină, scăldată de-a'ntregul în ozon.

O geană de noapte înstelată mijeste sub norii albi la picioarele Maicii Domnului, pre-anunțând pare-se drama hieraticului Prunc din poalele mumii. Asimetric și întrebător, sub fruntea'I pare că se și îngână tăgada dela Cana.

Ca așezare murală, artistul a ocolit cu dibăcie dificultățile ce s'ar fi putut ivi prin prezența ferestruicilor laterale.

Nu tot așa s'a întâmplat însă cu cele patru scene strânse în sânurile bisericeii, unde ferestrele de ajutor, tâmp așezate de însăși zidirea bisericeii, și în fapt fără vreun folos de mai multă lumină pentru sfântul locaș, au fost fatale libertății pic-torului.

Scena *Nașterii Domnului* din sânul drept, precum și acea a *Pogorîrii de pe cruce* 2), din stânga sunt vădit inghemuite în strânsul spațiu de care pictorul mai dispunea, prin respectul acestor ferestruici de ceas rău.

Și ca un făcut: *Înălțarea*, care prezumă verticalitatea ascendentă, ca și *Bunavestire*, verticalitate coborîndă, se bu-cură de suprafețe prisoselnice de largi, — astfel că linia care sue în *Înălțare* și linia care coboară în *Bunavestire* se pierd în vastitatea câmpului de umplut cu culoare, și atâta tot.

Ferestruicile cu pricina, pe de altă parte, mai îngăduiesc și încrucișări de lumină năvălitoare din susul sânurilor, în care se întâlnesc pieziș cu lumina intrândă din ferestrele pline inferioare. O falsă lumină se iscă din această cauză, cu pagubă mai ales pentru scena *Pogorîrii*, care în motivul ei central rămâne to-tuși nesdruncinată prin defectuosul dispozitiv arhitectonic al pomenitelor luminătoare.

* *

Lăsând ochii mai jos, la dreapta și la stânga absidei, pen-

2) *Frumoasa Pietă* și *Christ Mort* din sânul drept sunt de neuitat. Și cât ar fi câștigat, dacă pictorul ar fi dispus de toată întregimea zidului pentru desfășurarea scenei!

tru străjuirea altarului și sfintei tâmplă, și în respectul unei legende sau al unui adevăr care se urcă la vârsta întemeierii însăși a acestei ctitorii, pictorul a așezat un *Sf. Gheorghe* de o superbă și orgolioasă forță conținută, în ușoara torsione atletică a mijlocului, care face să ne gândim insistent la marii sculptori ai Renașterii (*Sf. Gheorghe*, ca linii dinamice, e conceput sculptural), și un *Sf. Dumitru* de aceeași filiațiune artistică.

* * *

Teoria de sfinți și mucenici, cari fac sub șirul superior al medalioanelor un brâu archiericesc, e accentuată în superbul *Sf. Ion Botezătorul* (făcând față unui sânger *Ecce Homo*), de o retorică sculpturală aproape trăindă. E de mirare că glasul lui, obicinuit cu sonoritățile pustiului, nu răsună în biserică, — atât de vorbitor apare în migălosul studiu de detalii și probitate de desemn, peste care apoi pictorul, mare boier al pensulei și al paletii, trece cu o mână care șterge cazna, învăluind-o într'o pierdere monocromă. Din acest turburător de frumos Iokanaan, și totuși amar ca fructul pustiului, artistul a făcut o simfonie pe o coardă, un poem într'un vers.

...es war ein bitterer Geschmack
auf dein Lippen.

(Salome, O. Wilde).

* * *

Doi pași în urmă ne vor așeza în inima bolții.

Pe cerul ei pictorul a așezat pe Domnul Nostru Iisus Christos binecuvântând, sau mai degrabă impunând peste capetele credincioșilor mâinile sale, cu tot podul palmelor deschis. În ochii Lui magnetici stă strajă o privire prăvălită din negura tărâilor înălțimei peste norodul ingenunchiat sub boltă. Această privire hipnotică se înfrățește cu gestul taumaturgic al mâinilor. Chipul Domnului pare fugind sub cerul negru al părului răsfirat în două pe fruntea ce apasă ca o stâncă, pe privirea-I impietrită de preștiință și de înțelesul cifrelor destinului Său uman:

Aus Eins mach zehn
Und Zwey lass gehn
Und Drey mach gleich.
Verlier die Vier,
Aus Fünf und Sechs
Mache Sieben und Acht
So ist vollbracht;
Und Neun ist Eins
Und Zehn ist Keins.
Das ist das Hexen — Einmal — Ein!

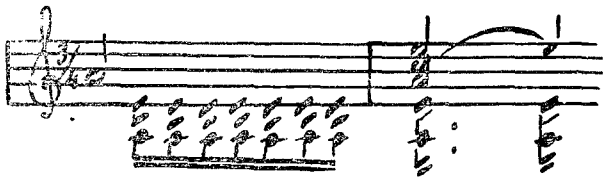
(Goethe, Faust, ein Fragment).

Sub privirea *Pantocratorului* se naște preștiința că ceva va să se întâmple, ceva ce se presimte temut și înfricoșător.

Prinși în vârtejul de spaimă iscat în suflet, ochii întorcându-se spre Apus se opresc pe plinul mural ce desparte naosul de pronaos. Aici pictorul a înfățișat cea mai înfricoșătoare mărturie de credință care zgudue dar mântuește lumea de două mii de ani. Spre cinstirea vecinică a darului său de a zămisli neconținut cutremurul sufletului prin linii și coloare, pictorul, în această încercare crucială, prin cruce și pentru el, a izbutit să dea *Marea Patimă a Răstignirii Domnului*, fără pereche în pictura murală românească și cu loc de mare cinste în Istoria Picturii de pretutindeni. Artistul a avut aci la îndemână o plenitudine murală aproape perfectă ca proporții,—dacă șalele pe care se deschide arcul de boltă nu-s prea joase. Zidul e așezat pe un gol susținut la extremități de plinurile zidurilor laterale, iar la mijloc pe doi stâlpi mai mult vârtoși decât proporționați, gol subliniat de o triplă acoladă (lăbărțarea trilobului mai de-grabă). Această plenitudine murală a îngăduit artistului o libertate, care se resimte și în avântul inspirației, cât și în minunata ordonare a compoziției, inobilată de o gradajie de mișcări în adevăr magistrală. Nicio constrângere arhitectonică nu a stânjenit largă respirație dramatică a intențiilor artistului, aci stăpân și despot pe spațiu și mijloace. Scena e simetrică, desfășurându-se într'un echilibru static de masse și căloare. În mijlocul zidului, pe o cruce sc îndă (condiționată de înălțimea cerului ce-i mai rămânea la îndemână artistului) și oareșicum năvălindă pe primul plan, stă pironit trupul Domnului, în care moartea s'a grăbit par'că să-și așeze lividitatea verzuie a asfixiei. Violenta morței stă înscrisă pe Sfântul Trup: greutatea corpului e alunecată pe o parte, întinzând astfel nemăsurat braul drept. În acelaș plan cu trupul lui Christos stă, impietrită de durere, Maica Domnului, cernită în negrul zăbranic aruncat ca o a doua mantie peste o rochie fulgerată de roșu-sânge, lucind ca și focurile viitoare ale Graalului. La ochii plânși duce o maramă albă, care, cu conturul alb al năframei de pe cap, ogoește durerea de mumă. Aci, oh! nu, ea nu mai e Impărăteasa Cerurilor, ci o biată mumă ce-și plânge fiul, poate în remușcarea neînțeleșului. La stânga Domnului, prăvălită de suferință, cu fața ascunsă în veșminte, plânge pe Acela care a mântuit-o Maria cea care a păcătuit. Alături Sf. Ion Evanghelistul. fratele Domnului, cu degetul pe litera Cărții Sfinte, arată împlinirea ineluctabilului, după voia Tatălui Dumnezeu. La dreapta și la stânga, incovoiați de durerea nebiruită de suflet, se zbat cei doi tâlhari ce nu și-au dat încă obștescul sfârșit. În colțul drept, ocupând un spațiu important, călare pe masiva spinare a unui cal șarg, plin de forță, larg în spete, cu privirea pe care o ghicim cine știe unde, dar nepăsătoare și departe de ceea ce se petrece în juru-i—niciun înțeles fără îndoială neiscându-se pentru mintea sa din drama a cărei desfășurare îi este sub privighere—, stă înfipt un legionar roman, cu platoșa asvârlită în voia ei pe spate și cu sulia, ținută în mâna stângă, înălțându-se spre cer.

Simbolul prezenței acestui ostaș e limpede, el reprezentând puterea imperială romană și acea implacabilă *Lex Romana*, pentru a cărei împlinire procedurală legionarul e martor mut, și rece ca și legea pe care o înfățișază. Implacabilitatea acestui personajiu, și chipul îndrăzneț și fără soț știut prin care l'a introdus și înfățișat în tragedia de pe Golgotha, este magistral.

Miezul mistic al acestei scene chiamă în ajutorul minții închipuirea altor înghețări de ape ale sufletului, și în deosebi acel: „Muss es sein? Es muss sein“ beethovenian, sau tetragramul goethian: „Es sei esse i iesse“. De altfel întreaga scenă a răstignirii se înrudește cu dramaticul beethovenian, fulgerările care despică bezna cerurilor, cu atât mai înfricoșată căci instelată, se înscriu insistent în începutul simfoniei a IX-a:



Mâna Tatălui Ceresc, ce se ivește în sinusul bolței ca o mângâiere, sau pentru prizoniera sufletului Fiului său iubit, pare a lăsa să-i pice printre degete frazele „Ariettei“:



(Sonata op. 111 a lui Beethoven).

Ultimul cuvânt plutește legând în vraja-i și pe Om și Divinitatea:

And death once dead, there's
no more dying then.

(Sonet CXLVI), Shakespeare.

Pe ambele ziduri incidente „Răstignirii“ pictorul a înfățișat două din patimile Domnului: în stânga „Biciuirea“, scenă ce se petrece într'o sală cu adâncuri de perspectivă, care ar aminti cazna câtorva Olandezi din veacul al XVII-lea, iar la dreapta „Tăierea capului Sf. Ion Botezătorul“. Aci, o oală cu flori, așezată (cu mult tâlc) lângă trunchiul pe care va fi retezat de paloșul gădelui frumosul cap al lui Iohanaan, neutra-

lizează fiorul crunt. Nimic nu amintește nici pe Herod, nici pe Salomeea.

Amândouă scenele, de un efect ușor melodramatic, subliniat de un „verism” literar, pun și mai bine în evidență, prin economia lor realistă, măreția tragică a „Răstignirii”.

* * *

Scenele esențiale ale decorațiunii bisericeii au un prim suport circular de medalioane, în care pictorul a închipuit mulțimea capetelor sfinților părinți ai Ortodoxiei.

Sub acest șir de medalioane—o salbă de mărtișoare în jurul bisericeii—o a doua înlanțuire de sfinte fețe strejuesc de jur împrejur tot zidul bisericeii, așezate la înălțimea unei jumătăți de stat de om—atât cât credincioșii să înalțe privirile spre ele—, pe o ușoară draperie sumbră, dar ca înveselită de prospețimea unei înfloriri stilizate până la isprava încondeiatului.

Dacă nevoile obicinuite de mobilier de odihnă, care cer ca strane de lemn să fie rânduite jur împrejurul bisericeii, ar fi fost nesocotite de pictor, și acesta, în loc să rândue acele sfinte fețe deasupra draperiei le-ar fi zugrăvit la înălțimea statului credinciosului, ar fi putut să realizeze aci ceea ce Rodin năzuise pentru ai săi „Părgari din Calais”: lipsa de pedestal. Astfel ca urmașii lor să fie, spre pildă și indemn prin suflul lor eroic, zi de zi cot la cot și alături cu marii lor înaintași. Dacă acelaș dispozitiv (nerealizat nici la Părgarii din Calais) ar fi fost întrebuințat la Sf. Gheorghe, pictorul ar fi reușit să creeze acea simbioză, năzuită de orice religie, între laici și clericii beatizați, între laici, cele sfinte și cei sfinți.

* * *

Lui Eust. Stoenescu nu i-a lipsit îndrăzneala (martoră stă întreaga pictură a bisericeii!); reînnoirile sale însă, vom vedea, sunt tainice și chibzuite astfel cași sluga credincioasă din parabolă, care își va îmbogăți stăpânul împotriva și în nevrerea acestuia din urmă...

Cu doi pași să naintăm, și suntem în pronaos, de proporții chibzuite: patru ziduri, patru scene.

Din cele laterale ne vom opri la un al doilea Sf. Gheorghe — de hram —, dar de data aceasta equestru.

Dar mai nainte să ne reîntoarcem spre Răsărit, unde vom avea pe zidul cu fața opusă „Răstignirii” un spațiu mural mai scund. Pictorul, socotind foarte bine câmpul ce avea la îndemână și care nu-i îngăduia decât o compoziție circulară și de desfășurare strict orizontală, a așezat aci „Cina cea de Taină”.

Nu intră în cadrul acestei succinte încercări de inițiere la înțelegerea operei dela Sf. Gheorghe să stăruim îndelung asupra „Cinei”. Reprezentarea picturală a acestui moment sublim al religiei creștine e diferită. Se știe ce-a rămas din îndrăzneala

unor artiști ca Leonardo da Vinci (la Santa Maria delle Grazie), Michel Angelo și Theotocopulo: acești mari credincioși au ocolit-o, ca și Raphael păgânul. Rembrandt s'a gândit la „Cină" pe aramă. Celelalte încercări sunt de mâna a doua în veacul picturii.

Ne vom opri deci la „Cina" lui Eust. Stoenescu în treacăt, și numai pentru a da ocol cu privirea chipului Iudei, cu toate că acest al 13-lea apostol și tâlcul său înscris în Voința Dumnezească nu este decât o mărunță întâmplare în faptul mare al „Cinei cea de Taină",—prilejul și dinadinsul acestei taine creștinești nefiind știuta învinuire de trădare aruncată de Mântuitor împotriva unuia „dintre noi". Prilejul și dinadinsul acestei taine era teribilul act teofagic, marea taină a eucharistiei, afirmarea ființei Corpului Divin (reală ori simbolică) în acea azimă, în acel vin. Faptul denunțării trădării (preștiută de Mântuitor și, dacă acceptăm teoria predestinațiunii, utilă și necesară împlinirii Voiei Tatălui) e un fapt mărunț în „Cina cea de Taină", de care s'au agățat, din nefericire, toți pictorii mari și mărunți, cu Leonardo da Vinci cu tot, și cari nu s'au învrednicit să transpue pictural decât acest neînsemnat episod, cel mai puțin adânc, cel mai puțin tainic, și care nu cuprinde în el nimic din esența creștinismului. Pentru destinele mari ale picturii ar fi fost de alt interes dacă slujitorii ei s'ar fi încumetat să transpue acea împărtășire prin actul (real ori simbolic) de teribilă teofagie al încorporării directe a Divinului..

Nu e de făcut deci vreo vină nici lui Eust. Stoenescu dacă și el, Maestrul dela Sf. Gheorghe, nu a reținut din misterul „Cinei cea de taină" decât faptul Iudei.

Iuda lui Eust. Stoenescu are cel puțin meritul că nu se înrudește cu niciunul altul din iconografiile creștine din Apus ori din Răsărit. Iuda dela Sf. Gheorghe nu coboară nici din marea literatură iscată în jurul acestui enigmatic personaj (din acel Iscariot al lui Leonida Andreieff de pildă!) și nici din acea literatură pe jumătate a noastră și, dacă nu consăngeană nouă, coreligionară lui Iuda (căci Iuda a murit reintors la mozaism); vroom să spunem că întâmplător Iuda al Maestrului dela Sf. Gheorghe este dintre ai noștri, el fiind pur și simplu Zelig Șor. Și numai atât.

* * *

La dreapta intrării, în pronaos, pictorul a așezat pe ctitorul de hram al bisericii. De această dată nu în acea postură de strajă trează și mândră, din latura dreaptă a altarului, ci învingător și equestru, în știuta performanță hipică a balaurului. E Pinte! În întreaga pictură dela Sf. Gheorghe Maestrul a rămas credincios tipicelor și canoanelor iconografice ale bisericii noastre ortodoxe. Nici un fir, nici o umbră de erezie pictoricească nu a turburat apa limpede a creștinului ortodox care este și înțelege să rămână Maestrul dela Sf. Gheorghe.

Totuși hagiografia creștină e așa de bogată în peripeții de credință a ierarhilor ei, că era lesne de închipuit, însfârșit o dată! altfel decât străpungând pe cuscrul lui Fafner. Tânărul și mândrul ostaș ce fu Gheorghe înainte de a deveni Sfânt nu a scăpat el oare din gura acestui Martie din Post o fecioară de împărat, imblânzind și aducând balaurul ca pe un mielușel, legat cu cingătoara împărăteștii fete, la treptele tronului? Iată subiectul dintâi al unui Sf. Gheorghe fără cal și nestrivind balaurul din potrivă..

Un altul ar fi fost pătimirea lui, ordonată de crudul Dacian, supărat pe tânărul erou și ostaș pentru culpeșa subjugare a inimii împărăteștii, fapt care scoase din răbdări pe nevrednicul soț și împărat.

Pictorul Stoenescu ar fi putut inova, dar el nu și-a îngăduit nicio abatere de la închipuirea obștească și ortodoxă a faptelor creștine și ierarhilor acestei credințe,—cu toate că artistului nu îi sunt necunoscute îndrăznelile de aiurea, prin care se încearcă în Apus să se pună în înțeles credința noastră, născută acum două mii de ani, cu mintea, cu ideile, simțirea și reprezentarea frumosului de azi. D-sa va fi știind, poate, și de încercările (șchioape) dela Vesinet, de acelea ale lui Epstein și von Friesz, cum și de altele mai ortopedice (ceva nou s'a încercat și în „Stella Maris“ dela Balcic), dar mai ales îndrăsneța concepțiune a lui Besnard în paraclisul dela Berk.

Spre o singură pilduire, vom spune că Besnard aci a înlocuit toată regisarea picturală a „Nașterii Domnului“ (iezele, pae, boi, măgari, steaua care a răsărit, cei trei crai, etc.) printr'o scenă de lehuzie, și atâta tot: o odaie simplă, vădit locuința unui muncitor cu mâinile. Pe cearceafurile albe ale unui pat de fier o biată lehuză, abia venită în fire, cată duios spre plodul de o oră, ținut pe palmele bătătorite ale tatălui, care îl înfățișează Domnului Iisus Christos ivit în alba odaie, cu crucea în spinare, cași cum I-l ar fi încredințat spre milostiva și dumnezeiasca Lui pază...

Simbolica nouă a acestui nou Bethleem e străvezie.

Nimic însă în paraclisul dela Berk (de-a'ntregul pictat în această nouă concepție de decorațiune basilicală) nefiind potrivit credinței creștinești catolice, ierarhii Curiei Romane nu s'au împotrivit deloc la sfințirea acestui paraclis.

* * *

Să ne întoarcem privirea spre intrarea bisericii, cu ușa străjuită în medalioane de ctitorii sfântului locaș.

De-asupra-le, și într'un fel peste capetele ctitorilor, pictorul a așezat „*Adormirea Maicii Domnului*“.

În ciuda ocalei de plumb ce ne-am impus limbei și cerțării fără preget a condeiului nostru în teama ispitei florilor merilor,—în vorbe mult drămuite, vom zice că *Adormirea Maicii Domnului*“ dela Sf. Gheorghe este un creștet.

Este un creștet ecumenic pentru pictura bisericească.

Intinsă pe catafalcul îmbrăcat cu negru și stropit cu semne de argint, țeapănă de-a-tot-lungul trupului ușor înfășurat într'o albă pânzuială, livid dar încă tainic viu fără indoială de viața vecinică, chipul Maicii Domnului pare cutreerat de valurile visurilor grele, în somnul care totuși e de moarte... Inclinarea ușoară a capului este zicerea aceluși știut că obștește totul este isprăvit..

Indărățul Ei, mii de făclii într'o culcare de V, purtând în vârful lor floarea roșiatică a flăcării tremurânde, străjuesc Marea Adormită, pe când pe de-asupra-I, din scoborirea vertiginoasă a roșiilor linii ușor oblice, se intrupează într'un aer compact și aproape tactil Fiul Omului.

La dreapta și la stânga, Pontifii Ierarhi ai sfintei biserici, purtând în mâini dreptele făclii revărsătoare de înflăcărări vii de nestemate pe scumpele odăjdii, intonează Marea Rugă a Morților.

Maica Domnului e moartă.

Irevocabilitatea obștescului sfârșit este de netăgăduit: stricta geometrie a unei linii rupte în declinațiunea ușoară a capului, pe care trupul nu-l mai susține, o înfățișează.

Această redare a obștescului sfârșit printr'o calculată economie de linie e magistrală.

Minunea stă însă să se ivească.

Ea e în chipul Maicii Domnului, și se ivește. Iată-o:

Sub privirea răscolitoare de adâncuri, pe chipul Maicii Domnului se ivește ca o cutremurare lăuntrică ușoară, abia săltătoare de semne de viață, dar care aleargă ca o flăcără prelinsă de-alungul trupului țeapăn și totuși tresăltând de înceata bătae de inimă pe care o ghicim încă vie sub giulgiul morții

Fiori de indoială alarmează tactilitatea faptului morții, căci totuși, sub ochiul închis și rece, lumina vecinicieii strălucește; dincolo de firul buzelor subțiri și amărâte flutură zâmbetul încrederei în vecinicie, și, sub stînsa frăgezime a obrazilor, nu zace în maldăre de flori care nu pier indoiala morții?

Dar atunci prezența neîndoelnică a morții?

Prin ce minune acest scăpătat care se îngână în răsărit, și acest răsărit care piere în faptul înserării?

Pentru ce și cum această nemaipomenită alternare a vieții și a morții, această indoială născătoare de nădejdi mințite?

Maestrul dela Sf. Gheorghe a izbutit aci un staniu dialog între sens și coloare, între linie și cuget, o pătrundere în păr și răspăr, o îmbinare care nu are răspuns și pereche în natură decât în orele luceferilor sau zorilor de zi.

Intârzierea vieții care se desface cu greu de pe chipul Maicii Domnului, încetineala cu care se retrag de pe sfântul chip indoiala clipelor și îndelungirea lor, e însăși jugrăveala noțiunei de Timp!

Pe de altă parte graba liniilor drepte, iuțea de propagare

a tonurilor livide și irevocabilitatea care este înscrisă în orice unghiu e nedesmințirea sfârșitului.

... Și totuși.

O mare întrebare — ca zorile nădejdi din marșul funebru al Sonatei op. 24 (Beethoven):



Și totuși. Și totuși. E Moartea. E Moartea.

* *

Pictura cunoaște câte-va realizări de „obsesiuni de realitate“. Se pot număra pe degete: Surâsul Giocondei și enigma androgină a Sf Ioan, „Madona Sixtină“, „Straja de noapte“, „Inocențiu al III-lea“ și, mai aproape de vârsta noastră, acei „Cartofori“ ai lui Cézanne de-o pildă, căror vădit le tremură cărțile în vârful degetelor.

La Dresda iluziunea devine aproape o realitate, prin jocul perdelelor care îngăduie accesul luminei. Aceeași admisiune de lumină progresivă prin strângerea perdelelor face să se scoboare de pe pânză în sălile Rijks Museum-ului din Amsterdam rând pe rând: Banning Cocq, Van Ruytenberg, Visschen și fetița rembrandtiană cu cocoșul mort.

Iluzia întârzierii vieții în trupul totuși mort al Maicii Precestei, Maestrul dela Sf. Gheorghe a redat-o cu o economie de retorică mergând până la lipsa ei!

Elementele care compun concepția „Adormirei“ nu se pot disocia. Fiecăreia dintre ele i se poate atribui o valoare de tonalitate. Tonurile sunt strânse într'o astfel de solidaritate între ele, încât nicio desmembrare nu ar putea interveni, fără riscul prăbușirii totale, totul fiind un întreg care nu este altceva decât o palpitate — respirația unei strofe divine —, o unduire a sufletului în mersu-i vertiginos, prin moarte, spre vecinicie.

* *

Opera dela Sf. Gheorghe este un ce pictural, unul și total, creiând prin întregimea lui un sistem vizual unitar, care se înalță într'o progresiune logică până la valoarea unui sistem optic propriu pictorului, sieși și nouă unic.

Elementele acestei optici nu trebuiesc căutate într'o hieroglică a ideilor artistului, ci pur și simplu în meșteșugul său ascensional, și înfățișat în „Adormirea Maicii Domnului“ magistral, precum și în dibăcia sa de a acorda tonurilor de culoare valori transpozabile celorlalte arte, creiând astfel printr'o sinteză momentul integral al Frumosului.

Astfel, Maestrul dela Sf. Gheorghe se servește de colori ca un poet, întrebuițând după nevoie culoarea tare, tonul viu, nu pentru a-l impune ochiului prin violența lui, ci pentru a se servi de el ca de un accent care înseamnă un timp în respirație.

Ritmica ea însăși e servită de largi suprafețe acoperite uniform de o culoare pură, ceea ce formează elementele de volum necesare nevoiei de perspectivă, în căutarea arhitecturală a ideii de compoziție.

Artistul se servește foarte îndemânic de efectele fortei și de orice îi pune la îndemână pianissimo-ul, știind foarte bine că, din opoziția fericită dintre colori dominante și colori neutre reiese jocul grațios al forței și al frumosului.

În pronaos în deosebi, Maestrul dela Sf. Gheorghe se apropie de modulațiunea muzicală a colorilor.

Dimpotrivă, s'ar zice că în naosul propriu zis al bisericii, artistul a fost dominat de preocupări de modelare prin culoare (Sf. Gheorghe, Sf. Dumitru, Sf. Ion Botezătorul, Christos pogorit).

În scena „Răstignirii” preocupările simfonice ale pictorului sunt evidente.

Tot în sistemul de optică realizat la Sf. Gheorghe se integrează și Ritmia, care caracterizează opera picturală până a-i impune o cadență de respirație. Eust. Stoenescu o realizează printr'o îndemânică întrebuițare a scării valorilor de viteză fiind în arcanele ascunse ale senzațiilor ultra-retiniene și care, sumar, s'ar recapitula astfel: roșul fuge în linie dreaptă; albastru se propagă prin valori fizice de emisiune, comparabile „quantae”-lor; ocrele ușor explozente iradiază; verzurile se întind; liliachiul se nalță vaporos; negrul coboară adâncind, etc.

Bine înțeles că această scară de valoare a vitezei și de direcțiune a colorilor nu are decât o valoare relativă, ca și faimoasele vocale ale lui Rimbaud, însă cu o aceeași și comparabilă putere generatoare în pictură.

Tot în cadrul opticii lui Eust. Stoenescu trebuie să insistăm asupra unui fapt, care are o însemnătate covârșitoare în opera dela Sf. Gheorghe.

În marea mirare care se face stăpână pe viața și simțirea celui ce pășește pentru întâia dată pragul acestei biserici, un element de seamă este, de sigur, asimetria evidentă a unor personaje, și în deosebi persistența unui microcefalism insistent. Niciunui ochiu atent nu-i va scăpa, la Sf. Gheorghe, asimetria evidentă a Christului-copil din bolta altarului, porțiunile Pantocratorului, ale Christului coborât de pe cruce, al Sfintei Elena, etc. etc.

Este un fapt: frumusețea nu poate fi fără o oarecare ciudățenie. Ciudățenia, straniul, ne-mai-văzutul, formează acel dintâi semn care alarmează perceperea estetică.

În faptul abaterilor artistului dela Sf. Gheorghe de la le-

gea, temeinică până mai deunăzi a simetriei,—noi vedem un act de integrare prin anticipație și prin tainicul drum al inspirației în noua concepție și cercetare a asimetricului, pe care matematicienii, geometrii, fizicienii, chimiștii, etc., într'un cuvânt lumea științifică, l-a adoptat, și care e pe cale să dea omenirii cheia vieții celor ce nu se mișcă, însuflețirea și un nou sens Cosmosului.

Tetraedria carbonului lui Van t'Hoff se înrudește cu de-tonarea euclidianului.

Întreaga renovare spirituală care dă un nume secolului nostru e predominată de principiile generatoare, și uluitoare de fecunde, ale asimetriei.

Dacă această actuală nevoie lăuntrică a geniului s'a elaborat într'o măsură moderată la Eust. Stoenescu, aceasta este în concordanță cu mersul sfielnic și prudent al artistului în lumea din care s'a întors uimit și către care se uită îndărăt întrebător

* * *

Eust. Stoenescu nu inovează decât pentru fenomenul românesc de cultură spirituală prin pictură; pasul lui are îndrăzneală în lăuntrul frontierelor geografice ale spiritului și neamului nostru românesc.

De o parte trebuie pusă însă „*Adormirea Maicii Domnului*“, care ca operă picturală se integrează în fenomenul universal al civilizației, formând un semn în marele hieroglif al Frumosului pictural de pretutindeni.

Această operă atinge fenomenul retinian și para-retinian, care de fapt învăluie și cuprinde misterul pictural.

E un adevăr ieftin să mai spunem că opera de artă (acea în directă contingență cu misterul și minunea) nu se adresează senzației retiniene propriu-zis (aceasta nu este decât un *vestibul* în sensul etimologic al cuvântului), ci acelor prelungiri ale senzațiilor retiniene care își întind antenele în adâncul sensorial al omului, în care se unește tâlcul, vecinicul și nesfârșitul.

Pictura, acest zis al vieții prin culoare, este o realitate fiindă și pre-fiindă în sineși. Ea nu este decât o parte din universul descoperit nouă, în care frumosul pictural, arhetipul formelor izvorite din îmbierea colorilor, ni se revelează, prinde un sens, numai prin antenele nemuririi care ne leagă de Cosmos.

Nemurirea zace în noi; nu în ceea ce are ființă constituită ci, poate și deocamdată, în acea tetraedrie a carbonului din ultima celulă monocelulară, de care nu putem lua știință pe calea niciunui sens definit, ci pur și simplu prin *prelungirile lor*.

* * *

Astfel este faptul senzațiilor para și ultra-retiniene. Ele se adâncesc, în contact cu opera picturală (bogată de destinul geniului de a fi luat atingere cu sensul cosmic al formei și culorii), până la aceste adâncuri de întâlnire cu fenomenele timpa-

nice or olfactice, provocând astfel acea fuziune a simțurilor care este perceperea estetică totală, sintetică, a Frumosului.

Pentru acest fapt ochiul devine tactil în „Adormirea Maicii Domnului”. Nicăieri ca în această mare silabă artistul nu va vorbi la Sf. Gheorghe mai mult și mai adânc sufletului prin graiul ochilor.

Maestrul dela Sf. Gheorghe s'a apropiat aci de cei doi stâlpi ai vecinicii Cosmosului, între cari pendulează Viața și Moartea, transcriindu-le îngânarea pe chipul Fecioarei Adormite, dar neatingând dumnezeescul tâlc.

*
* * *

E timp să luăm popas, și pentru o mai bună adunare a gândurilor și simțirilor, ieși-vom din lăuntru bisericeii și șezu-vom pe scaunul de piatră al inchipuitei fântâni cu murmur viu, ce va fi și ea o rugă lângă acest locaș.

Aici, în afară de puterea tainică ce se desface din faptul de artă, din întregul pictural părăsit, mintea și simțirea își vor așeza numerele lor fatidice în cumpenile întrebărei.

Tâlcul operei dela Sf. Gheorghe și isprava pictorului Eust. Stoenescu sunt de o întindere spirituală mai largă decât se bănuie. Ea se încaputează în fenomenul de cultură românească ce s'a iscat, ca tânăr vlăstar din trunchiul civilizației, care este una, dar trebuie să spunem: apusană azi.

Dar atunci, oare cât cuprinde în lăuntru ei din specificul românesc opera dela Sf. Gheorghe?

Fără umbră de îndoială, Maestrul dela Sf. Gheorghe nu și-a însușit nimic dela înaltașii localnici, dar din *trecutul picturii românești* el a prins — zi fericită în viața operei sale — ceea ce în pictura națională este, dacă imaterial, nepieritor: elementul evocator.

Atâta tot, — dar cât!

Pictura dela Sf. Gheorghe se leagă de acea apusană printr'o înrudire de tehnică și prin conceptul de artă, prin onorabilitatea meșteșugului și în general prin confecțiunea personajilor, care nu au nimic „din lumea lui Anton Pann”; însăfârșit prin plina acceptare a acelei metode din Occident — la fel cu maestrul G. Enescu în opera sa de compozitor —, care caracterizează arta făgașului scolastic apusan.

Nu e potrivit să întocmim aici harta locurilor cu izvoare, la care sufletul însetat al artistului a poposit și a întâlnit poate alți drumeți ai frumosului. Mulți din ei — întâlniri de o clipă — sunt neașteptați, și la cari maestrul dela Sf. Gheorghe nu s'a mai gândit vreodată.

În ceea ce privește situația operei dela Sf. Gheorghe în cadrul general al artei bizantine, în care se integrează prin elementele pur formale și exterioare, se poate spune că ea se apropie, prin îndrăznelile și ocolirea tipicelor, de acea fără de

pereche „Psaltire Slavă“ din München (necunoscută pictorului), care e considerată „tot așa de modernistă ca o operă de Besnard“ (Ch. Diehl, Manuel d'Art Byzantin).

În încheiere, pictura dela Sf. Gheorghe este o operă care se ridică, nu fără pipăiri și ezitări, până la nivelul egal de valoare al puterii de creațiune a operelor de seamă apusene, reușind să se așeze, prin „Adormirea Maicii Domnului“, printre operele creste ale disciplinei din Apus, fără însă ca în ea să existe acel sâmbure de viitor decât pentru româtime, și faptul ei de învățătură. Căci de cu jugrăvirea bisericii Sf. Gheorghe-Nou din Craiova de către Eustațiu Stoenescu se deschide, hotărît, un drum nou și o epocă nouă istoriei picturii religioase românești.

Iezer blestemat

*Trece spre larg șuie și neagră lotca fantomă, în care
se plimbă strigoii sub cernerii lunare,
în noaptea imensă și sumbră...
Trece spre larg șuie și nu lasă umbră.*

*Stelele 'și coboară licuricii la fund, lângă somni și țipari;
șerpi vineți trag bice subțiri printre nușeri;
fug spaime de plumb, repezi și mute, pe ape,
cu turburări și cu frig, cum e când vine moartea sub pleoape.*

*Iezer de sidef, de ce-ai innecat fata pescarului?
De ce n'ai dat măcar trupul alb și tânăr groparului?
Părinții te-au blestemat cu blesteme mari,
iar feciorul care-o iubea s'a coborît și el la tine 'n adâncuri.
De-atunci — sunt veacuri — în fiecare noapte, juruit, o cată
pe cea în veci de veci neuitată,
pe fata de genuile tale furată
Si tu, iezer de sidef, pân 'la cântatul cocoșilor,
cu luminișuri încrâncenate sub farnec,
cu coclauri înforate de groază, precum în Brumar de ismele
[vântului,
în toate nopțile auzi cum latră cățelul pământului
și 'ncremenești ca moartea, când strigoii lunecă-agale pe unde,
fără clipociri sub lopată și fără bulboane rotunde.*

*Așa... Noptile tale pustii sunt și fi-ucr, și fără de cântec,
că oamenii te ocolesc de departe cu cruci și descântec.*

George Aria.

Către alter-ego

Domnului C. Ș. Făgețel.

N'am murit, măi frate, n'am murit, ci încă
'Mi mai zâmbește luna, alb, cu sânii sterpi;
Infloresc măceșii dorului pe stâncă
Și amirui stele gurilor de șerpi.

Uite: port pe gene mirul de răchită,
Iar în gură aburi cu miros de cuc.
Zău, adun din crivini mierlele în chită
Și le-adorm în smirna frunzelor de nuc.

Auzi! Apa Orlei.. Vino, vino frate
Să murim în iarbă, ascultând cum trec
Ingeri și mioare .. O, suflete sec,
Nu mai știi să cânti lacrimări curate!..

Pe trifoiul serii, suie-mi-te, suie
Frunte fără aripă, coaje de amurg,
C'o să-mi duc toți mieii sus pe dealul murg
Și-o să-i sugă lunii mustul de gutuie.

Să nu plângeți, gene; am iubit o fată
Cum iubesc copiii iernile'n zăpezi;
Crește'n unde limpezi, — zână minunată, —
Și se pierde'n liniști, și nu poți s'o vezi.

Auzi! Apa Orlei.. Vino, vino frate,
Să murim în iarbă, ascultând cum trec
Blândețe mioare, umbrele azurate,
Albele ursite din bunarul sec.

Nu-s străin de fluier, ci vecin cu cerul.
Undeva, în suflet, cresc cireși și duzi,
Cad copii din mine, zdun în cucuruzi,
Că-i doboară, — ghiavoli, — mama cu furcerul.

Stupii de lumină mi-au tot strâns sub frunte
Faguri mari de ceară, miere pentru vis.
Doamne svârle-mi cheia cerului închis,
Să mai sui un frate, sus, pe stânci cărunte!

Constantin Goga.

Crăciun trist.

A venit o iarnă aspră, grea,
cu carul de griji după ea...
A început să geruiască pe 'noptat
și azi dimineață, când m'am sculat,
n'am găsit la ferești
iarna albă și bună
din cărțile cu povești
ca'n vremea copilăriei —
iarna domoală ca o străbună,
cu fulgi proaspeți și moi,
cu obrajii bujori și genunchii goi
și cu zurgalăii bucuriei.

Copacii se sbat desnădăduiți,
fulgii aleargă bicuiți,
iar cerul privește nepăsător
și cenușiu
sbuciumul lor,
alb și viu...
Nu mai sunt lumini și belșug.
Oamenii, grăbiți, parcă fug
de ei... de viață... de amintiri...
ca niște năluciri..

Ce vremuri erau, de mult!
Parcă și-acum le văd și le-ascult:
cu colinde și colaci,
cu clopoței aurii la sănii...
Pe la case, abur cald de cozonaci.
Pe străzi
Irozi
și capre, buhai și câte dihăanii
și plozi
mici — cât un ghem —
ce plecau spre Betleem
cu stele
prea grele
pentru ei...

Unde a apus
steaua Betleemului bucuriei?
Unde s'au dus
iernile albe ale copilăriei?..

Copilul demult... a murit.
Viața l'a răstignit
pe ale Golgotei culmi...
Iuda s'a spânzurat
între ulmi...
Omul, prin sine s'a purificat
și a înviat...

Luminile se vor aprinde iară
ca odinioară...
Copiii vor porni să vestească
minunea la norod,
fără să bănuiască
cum — din umbră — îi pândește,
pe fiecare, Irod...

Doina Bucur.

Cântec de pandur

Mă 'nfirip cu zorile și mă adun,
cu fluierul mierlei mă 'mpletesc,
drept mi-e gândul și aspru ca aspru gorun,
și de-atâta codru chiotesc.

Ca potecile mă răspândesc,
ca lumina mă topesc,
ca poșanele mă dăruiesc
drumului,
dorului,
câmpului.

Sânt vânjos ca trunchiul ulmului,
și mi se rup strejile năvodului
inimii de dărzenia sufletului.

Sânt eu,
și par' c'aș vrea să fiu
ceardac în vii,
talpă 'n pământ
și prispă în vânt,
pom în grădini
cu bucurii 'n Sântă-Mării,
ori fag în culme,
trunchiul să-mi curme
iederi de gând,
iele jucând
noaptea cântând.

*Cu șipotul serii zăbovesc,
cu Miază-noapte mă 'nsotesc,
și de-atâta besnă hăulesc.*

*Mă pierd în lan,
în uși de han,
pe drum de plopi,
umbra-ți îngropi.*

*Dreava sufletului mi o 'nconvoaie vrerile,
și mi-o ascut, ca spre toamnă serile,
ochi mi sânt sclipăt de iatagan,
cum ți-astâmperi setea doar la han !*

Ion Mara.

Intoarcere

Memoriei lui N. Milcu.

*Ce grea e tăcerea și-adâncă
Pe drumul brăzdat de înfrângerii,
Pe drumul ce, inimă, încă
Și-acum te mai face să sângerii.*

*Lăsat-ai un strop doar, acasă,
In lutul din care te-ai rupt
Și'n urmă-ți o iedere deasă
Crescu, zi de zi, ne'nterupt...*

*Căzu pe un mugur din glastră
O lacrimă când am plecat,
Și'n loc, azi, de-o floare 'n fereastră,
Mă 'ntâmpină-un lujer uscat.*

Aurel Chirescu.

Nesfârșire.

*Am inserat cu gându'n cale
Și m'am desprins de mine iar,
Să trec prin spații siderale
Cu reci reflexe de cleștar.*

*Plutind pe razele de lună
Privesc în noapte spre pământ;
O umbră doar se încunună
In rugă, lângă un mormânt.*

*Sunt eu. pierdut de mult în zare,
Cu suflet lin călăuzit
Spre-albastrul nesfârșit de mare
Cu calm adânc de infinit.*

Mihail Șt. Cioroiu.

SUFLETE

19.....

In 19... in grădina publică din Câmpulung. Pe o bancă stă Maiorul Lupea. Poartă mustăți groase roșcovane, este îmbrăcat în haine de dril, cu părie tare de paie și cu monoclu la ochi.

Iordache Costăchioiu (în haine negre de lustrină. Pe jitetca-i albă se vede lanțul de aur la ceasornic. Poartă favoriți mari, cărunte): Îmi dați voie, Domnule Maior?

Maiorul Lupea: Poftim, mă rog. Dar de când pe aici, nene Iordache?

I. C. Numai de aseară.

M. L. Ce mai e prin București?

I. C. Zăduf mare. Nu mai era de trăit. Tocmai de asta îmi zise Marghioița să plecăm de acolo, că zăpușala aceea ne va duce pe amândoi la Bellu. Ai destule parale, zice Dumneaei, și de lucru mai nimic. Hai la Câmpulung, zice, și hai am zis și eu. E drept că promisem o convocare la Consiliul Comunal, dar nu se face gaură în cer dacă voi lipsi și eu odată dela consiliu. Așa e?

M. L. Desigur. Dar pe Coana Marghioița nu o văzui.

I. C. E la hotel. Scoate calabalăcul din cufere, deretecă, fiindcă îi place să vadă toate lucrurile la locul lor. Femea harnică, Domnule Maior!

M. L. Așa o fi; dar tot nu pricep cum ai putut Dumneata, nene Iordache, să-ți iei de nevastă o muiere așa de urâtă și cu cincisprezece ani mai mare ca Dumneata.

I. C. Păi nu știi?

M. L. De unde vrei să știi?

I. C. Apoi să-ți spun și Dumitale. Tocmai mă luase tovarăș în prăvălie răposatul Panaiot Toptangiul, la care am fost calfă, și m'am dus și eu la balul Concordiei. Acolo am văzut o fată tânără și frumoasă, care tare mi-a plăcut, și am jucat toată seara numai cu ea. Dacă am aflat că-i fata lui Matache Bogasieru din Podul Beilic, cum îi zicea pe atunci la Calea Șerban Vodă, m'am și infățșat a doua zi negustorului,—că-l cunoșteam dela cafeneaua lui Simon, unde jucam table pe două parale linia—, și am cerut-o de nevastă. Bine, zice Kir Panaiot, dar eu am două fete. Pe care o vrei: pe a mare ori pe a mică? Iar eu, fără să mă gândesc mult, am socotit că Smărăndița e fata lui cea mai mare, și am zis așa. Bine, zice Kir Panaiot; atunci s'o chem. Și când ce să vezi? Intră pe ușe Marghioița, așa lungă și urâtă cum o știi. Uite Marghioița, Dumnealui te cere; tu ce zici? o întrebă Kir Panaioti.

Eu inlemniseam, și când o văzui că i se umple o de lacrimi de bucurie și îmi întinde mâna, n'am r zis nimic. Am tăcut, că mi-a fost milă de ea n'am vrut să-i tai inima. De atunci sunt treizeci și cind de ani; m'am învățat cu ea, că e harnică și ține la mine nevoe mare.

M. L.

Asta cred, dar tot nu pricep.

I. C.

Ai pricepe, dacă ai fi văzut ce bucurie a fost pe ea când i-a spus ta-său că i-a venit pețitor pentru dânsa.

M. L.

Și nu i-ai spus niciodată cum a fost treaba?

I. C.

Dar de unde! Ași fi măhnit-o. Destul de amărâtă a fost când a aflat, nu știu de unde. De atunci nici n'a mai vrut să vadă pe soru-sa.

M. L.

Dar Dumneata?

I. C.

Nici eu, ca să n'o supăr pe Marghiolița. Pe biata Smărăndița a luat-o un bătut de Dumnezeu de comisar, care i-a jucat în cărți tot ce moștenise dela Kir Parnaiot. Acum o mai ajut eu.

M. L.

Vasăzică, acum o vezi nene lordache?

I. C.

De văzut n'o văd; mi-e frică să nu afle Marghiolița; dar îi trimit în fiecare lună câte ceva, printr'o nepoată a lor.

M. L.

Bravo nene lordache, nu te-aș fi crezut așa cavaler!

I. C.

Dar ce crezi Dumneata! Imi pare rău!

Pe altă bancă din acelaș parc, o damă brună îmbrăcată într'un costum tailleur de pichet alb și alta blondă în rochie havaie, lorgnetează o bătrână, ce trecuse prin fața lor, rezemându-se de un baston de abanos cu mâner de argint.

Blonda Și cine zici că este asta?

Bruna Cati Figiopol.

Blonda Și de unde e?

Bruna Din Oltenia.

Blonda Trebuie să fi fost frumoasă, în vremea ei.

Bruna Se vede și acum că a fost.

Blonda Pe cine a ținut?

Bruna Pe nimeni. Este Domnișoara Figiopol.

Blonda Ce spui soro? De câți ani o fi, maică?

Bruna De peste șaptezeci. A fost prietina cea mai bună a bunicei mele.

Blonda Frumoasă se vede că a fost! După cum se poartă, nici săracă nu e; de ce nu s'o fi măritat oare? Ori o fi moștenit la bătrânețe vreo rudă mai depărtată?

Bruna Și-a moștenit părinții. Are vreo mie de pogoane, luncă de Olt în Romanași.

Blonda Atunci?

Bruna Când era fată tânără, părinții ei stau la Craiova și în

zilele lui Cuza a venit acolo ca președinte la Curtea de Apel Petrișor Vorovescu. La toate balurile dintr'un carnaval, Vorovescu a jucat mai numai cu ea, și stau de vorbă amândoi ceasuri întregi. Toți vedeau. Ea era convinsă că are să o și ceară la ta-său. Când colo, în Păresimi Vorovescu a fost înaintat consilier la Casație și s'a mutat la București. L-a tot așteptat, că se vede că-i spusese vorbe dulci, încât ea nu se mai gândea decât la el, și era sigură că are să se întoarcă să se logodească împreună; dar într'o bună dimineață din gazete a aflat că Vorovescu s'a prăpădit dintr'o răceală. L-a jelit nebunește. Doi ani de zile i-a purtat doliu ca de văduvă, și de atunci numai în haine închise se îmbracă. După ce i-au murit părinții, a vândut casele dela Craiova și s'a retras la o moșie, de unde nu a mai ieșit decât acum în urmă, de vreo câțiva ani. Vara, de vine aici să facă inhalații la Băile Kretzulescu, din pricina astmului care o silește să ierneze la Corfu. În odăile conacului dela moșia sa, a pus câte un portret de ale lui Vorovescu, și tot portretul lui îl poartă în broșa cu diamante dela gât. Săraca! Dece n'o fi luând-o Dumnezeu? Asta se întreabă și ea.

*Blonda
Bruna*

M. Theodorian-Carada.

Vedenie albă

*Nu știu
dar, parcă, iarna asta e mai rece ca oricând
și e târziu...
și e târziu...
Trag storuri grele peste gând
și-mi port privirile spre golful alb de gheață
în care spintecând tristețea ca o ceață
a poposit un bric liliachiu.*

*Și nu știu
dar prin ceața asta deasă
găsesc plutind simțirea ta ca o mireasă
împodobită alb...
și ncremenit mă regăsesc târziu
privind la golful alb
în care-a poposit un bric liliachiu...*

Liviu Mar.

Note pe marginea cărților

Ion Aluion

Roman de Mircea Streinul. Ed. „Mitrop. Silvestru“, Cernăuți, 1939.

În omul normal și evoluat—în care leștul instinctelor primare s'a depus la fund, spre a lăsa dumnezeieștile simțimănte de omenie și dreptate să se ridice la suprafața sufletului,—mila activă pentru suferința altuia și combativitatea în sprijinul dreptății indică precis valoarea de factor uman și social a unui ins.

E drept că primul din aceste simțimănte, esențial creștin, a fost socotit ca o slăbiciune, aproape ca o infirmitate, în cutare epocă de anarhie sufletească, atunci când par'că într'adevăr era „homo homini lupus“, tot așa cum cel de al doilea—cu nobila-i expresie: protestarea—a fost botezat pe astfel de vremuri „spirit de revoltă“ și gătit în formele cele mai elegant legale.

Criticul literar obiectiv și luminat—ca și istoricul și filosoful deopotrivă grijulivi pentru etic ca și pentru estetic—are datoria de a căuta să pună ordine în dezordinea intelectuală și morală a scrisului unei epoci, atrăgând atenția binevoitoare a publicului asupra unei opere de valoare dar și punându-l în pază împotriva unei literaturi pernicioase, cu atât mai mult cu cât aceasta ar fi prezentată într'o atracțioasă aparență și semnata de nume având curs stabilizat pe piața cărții noastre. Numeroși sunt din fericire acei ce îndeplinesc conștiințios, nobila funcțiune de critic, începând cu d-l prof. N. Iorga.

Dar dacă se dă alarma la apariția unor lucrări ce păcătuiesc, total sau în parte, contra Frumosului—și acesta nu poate fi considerat separat de elementul decenței—, se ignorează în chip firesc (criticul nu-și poate procura toate cărțile ce apar în specialitatea sa) și câte una care ar merita cu totul altă soartă.

Este cazul cu romanul *Ion Aluion*, asupra căruia nu știu dacă se va fi orit cineva din foiletoniștii noștri critici. Plăcuta surprindere de a fi găsit în paginile acestui volum povestirea unei dramatice întâmplări, scrisă fără retoricism, însă adânc cutremurătoare de suflet, ne răsplătește de osteneala cititului atâtor tipărituri pe care curiozitatea spiritului, o veche deprindere și sentimentul îndatoririi profesionale îi le aduce subț ochi, de multe ori cu pagubă.

Romanul d-lui Mircea Streinul se învârtește în jurul lașului asasinat al unui copilandru, asasinat pe care o brută sadică îl camuflează în judecată cu forme legale, urmată de execuția capitală a victimei absolut inocente. Acțiunea, de un tragism sğduitor, se desfășoară în cursul a câtorva ore, având drept scenă un sat din Bucovina pe vremea călăului Colonel Fischer (1914-1918), și în chip de cor antic, dar mut și inert, țărâniea română terorizată de autoritățile austro-evreești.

Omblazat, ale cărui resorturi cu posibilități de a se in-

digna s'au redus la zero din pricina lumeștilor nedreptăți de fiecare zi, pe care el se vede neputincios de a le îndrepta, or măcar de a le opri în loc crunta desfășurare, — să citească pe Ion Aluion.

Personagiul principal și activ, bestia de ucigaș Dreher, wachtmeisterul de jandarmi al pajurei austriace și învățacei al trist faimosului colonel găde mai sus pomenit, e jugrăvit în chip maestrul de autor, ca o forță primitivă a răului deslănțuit și care se mișcă după ascunsele legi ale bestialității, într'o atmosferă de halucinanță. Acest monstru uman este, poate, în fond un nebun care luptă să păstreze aparența unui om în toate mințile, și care, având în mână autoritatea fără marginare, uzează de ea după normele și logica dementului.

Honig jandarmul e de asemenea o figură interesantă în evoluția sa, de la bruta în serie, unealtă fără minte și suflet a tăvălugului care e războiul, până 'n ceasul în care mijește în el lumina câinoșeniei, a științei mile chemată, în inima lui de excesul căinoșeniei superiorului său.

Eroul pasiv al romanului, copilul de cincisprezece ani al țărancei ce-și așteaptă în zadar bărbatul, catană a împăratului, — Ion Aluion e înfățișat, de la arestarea sa încolo, ca și cum ar fi scos dintr'o mapă cu desenurile lui Goya, în care naturalismul puternic brutal uneori prin realitatea scenei trăite, e temperat de o delicată creionare, cu alunecări îndemnatice peste lucruri firești dar urâte ce se pomenesc ca în treacăt și fără a se stăruia asupra-le.

Voi adăoga că, deși preocuparea deosebită a formei de exprimare pare a fi absentă în aceste pagini, găsirile de expresie fericită, poetică uneori (vezi în primele rânduri ale volumului bunioară : aerul tremură în depărtări ca o apă stârnită cu nuiua", sau : „porumbiștile uscate foșneau ca hârtia", or : „gângăniile roșcate sau verzui, cu pulbere brumoasă de azur pe ele, pipăiau prudent sgrunțurile de lut și-și osteneau piciorușele, de ață, ca să ocolească" etc. etc.) sunt frecvente în cuprinsul povestirii.

Consemnăm că, într'o notă finală, autorul spune că subiectul romanului său nu e imaginat, că faptele s'au petrecut, riguros exact, la Cuciurul-Mare din Bucovina, că monstrul asăsin se chiamă pe numele său adevărat Iohann Drescher, trăind și azi, pare-se, în Brăila, unde va fi fiind, ca și maestrul său Colonelul călău Fischer, pensionar al statului român.

Epigrame

de M. Ar. Dan. Tip. „Cartea Românească“. Timișoara, 1939.

Chochetel volumaș cu coperta aurie aduce cu o cutie cu bomboane. Bomboane nu dela cofetar însă, ci de cele cu surprize : în loc de cremă sunt umplute cu ardeiu. De altfel, de n'ar fi așa, nu ar mai fi epigrame, ci simple cofeturi.

Prima pagină după copertă prezintă portretul autorului într-o atitudine de sfidare, cu un picior pe un gros volum—firește, de epigrame—, cu o mână 'n șold și cu cealaltă apăsând victorios vârful floretei pe aceiași carte. Privirea e potrivită atitudinii, iar trabucul fumegând pare a grăi adversarului închipuit: Uite-așa, scrum și fum fac din tine!

Din cele 74 de catrene—nu toate de aceeași valoare, se înțelege—sunt destule care vor îngroșa antologia epigramei românești. Reproducem și noi bunioară aceste două epitafuluri:

Pe mormântul unei soții, con-
sortele nemângâiat:

Biata mea Sofie!
Ea mi-a fost soție...
Dumnezeu s'o ție,
Să nu mai revie!

La groapa unui poet care
nu a publicat niciun volum:

Versurile sale
El le-a luat cu sine...
Rău să nu vă pară:
A făcut un bine!

și două dintre epigrame:

Unui confrate ce mi-a tri-
mis volumul său pe când
eram în sanatoriu:

Volumul tău—ce'l crezi sublim—
Nu l-am citit. Sânt la regim.
Respect regimul, ce să-ți fac?...
N'am voe să mănânc spanac.

Unui poet care a încasat
mai anii trecuți Premiul
Național:

Experiență i-au dat anii;
A știut ce-i de făcut:
Ca să nu mănânce banii,
Mircea, practic, i-a băut.

Alături de d-nii I. Popescu-Polyclet și Al. Calotescu-Neicu (vai! numai de nu s'ar supăra amândoi pe mine, fiindcă îi pun aci unul lângă altul, așa cum sunt așezați în prețuirea mea), d-l M. Ar. Dan reprezintă strălucit genul pe care l-a ilustrat regretatul Cincinat Pavelescu.

Finister

Poeme de Aurel Chirescu. Ed. Fundației p. literatură și artă
„Regele Carol II”. București, 1939.

Cu indiuoșată simțire înscriem aceste rânduri pentru distinsul poet, recent încoronat cu premiul Scriitorilor tineri, ale cărui prime înmuguriri de talent au fost încurajate și ocrotite, încă pe vremea școlăriei sale, de „Arhivele Olteniei”.

Dacă prin imagismul lor—procedeu simbolist, consistând în a substitui reprezentării precise o imagine estompată, corespondentă și transpozabilă, iar nu arbitrară—cele 22 de poeme ale cărțiței cu copertile verzui se înscriu în poezia nouă românească, ele se disting victorios din gloată prin faptul că fiecare exprimă idei și sentimente, precum și o linie arhitecturală netă. Această mică minune cu atât mai greu de înfăptuit, cu

cât năierul nostru—disprețuind anecdota facilă și tabloul de natură moartă—navighează aproape exclusiv pe oceanul ideațiunilor, al abstractului. O asemenea poezie, pur intelectuală, ar risca să incremenească statuar, dar rece, dacă n'ar fi încălzită de o puternică emoție interioară, totdeauna prezentă și comunicativă. Am vrea să reproducem una, două, douăzeci din aceste subtile meșteșugiri, deopotrivă de grele în conținut și aeriene în formă. Voi da una din cele mai scurte:

STIH TÂNĂR

*Peste anii teșeri și plini
Ateargă, vie, inima de jar.
Ceasul de cremene 'și preface în lumini
Văltoarele fulgerate 'n amnar.*

*Undeva, tulnice înalte adună
Codrii de voinici prin văi;
Sufletul meu, aci, răsună,
Tinerețe, de clopoșei tăi.*

*Trecerea fiecărui vis
Mi te răsuțește 'n sânge ca pe-o cheie,
De-mi aflu tot cerul deschis
Înspre grădinile de curcubeie.*

*Vre-un fulger aprins la 'ntâmplare
De-aveți, atunci treceți-l, viu,
Voi, ani de bronz și de soare,
Prin stihurile pe care le scriu.*

Dacă adesea premiera acordată de Fundația pentru Literatură și Artă cutăruia dintre tinerii scriitori a pricinuit nedumerire din partea marelui public și protestări ale criticii mai de dreapta, se poate spune că de astă dată (lucrul s'a mai întâmplat de câteva ori!) comitetul de premiera a avut mână fericită în alegere, distingând volumul de debut: *Finister*, al tânărului scriitor Aurel Chiresscu.

C. D. Fortunescu.

OLTENIA CULTURALĂ

Mișcarea culturală în Craiova.

Societatea „Prietenii Științei“ înscrie, de cu anul 1939, încă următoarele conferințe:

- 15 Ian. 1939 d-l Prof. Al. Papagheorghe: *Granițele Neamului Românesc.*
22 „ „ d-l Dr. I. Popescu-Sibiu: *Aspectele patologice ale Artei Moderne.*
29 „ „ d-l Prof. I. D. Ștefănescu: *Vești din lumea cea mai frumoasă.*
5 Febr. „ d-l Prof. I. Schintee: *Secretul lui Montherlant.*
12 „ „ d-l G. Giurgiu: *Dante și Renașterea italiană.*
19 „ „ d-l Prof. Pr. Ioan Georgescu: *Bicentenarul Blajului.*
26 „ „ d-l Iorgu Popescu, avocat: *Pământ și suflet loren.*
5 Mart. „ d-l Prof. Ilie Popescu-Teiușan: *Ridicarea satelor prin școlile țărănești.*
12 „ „ d-l G. Giurgiu: *El Greco.*
19 „ „ d-l Prof. Petre Sergescu: *Științele în Evul Mediu.*
26 „ „ d-l Prof. N. Georgescu-Tistiu: *Prietenii literare.*
30 Apr. „ d-l Prof. Dr. D. Em. Paulian: *Asistența nervoșilor și alienaților în decursul vremurilor.*
7 Mai „ d-l Ion Pillat: *Poetul Al. Macedonski.*

.. 2.

Comitetul societății „Prietenii Științei“ s'a constituit, prin votul Adunării Generale a membrilor săi, la 5 Martie 1939, după cum urmează:

Președinte: Prof. C. D. Fortunescu; vice-președinți: d-nii C. M. Ciocazan și Pr. Gr. Popescu-Breasta; secretar general d-l G. Mil. Demetrescu, avocat; bibliotecar A. Vasulescu, profesor; casier Dr. Fr. Mayer; membri d-nii Colonel I. Vieșanu, Pr. Gh. I. Ghia, profesor, G. Giurgiu, magistrat, Mihail Paulian, profesor, I. Popescu-Teiușan, profesor, M. D. Ioanid, profesor, I. Stănculescu, institutor, I. Schintee, profesor, M. Puțoreanu, avocat; censori activi: Gr. Nemțeanu, expert-contabil, C. Goga, industriaș și D. Opreșcu, contabil; censori supleanți: M. Antonescu, contabil, Eugen Ciolac, profesor și Pr. G. P. Drăghici.

Societatea culturală „Prietenii Științei” din Craiova, întemeiată la 29 Ianuarie 1915, este recunoscută ca persoană morală și juridică prin Legea din 8 Mai 1923.

* * *

Istituto di cultura italiana in Romania, Secția Craiova, a cărui înfloritoare activitate și spornică propagandă pentru țară și cultura sa a prins așa de bine în anii din urmă, a inaugurat noul său local în str. Unirii, peste drum de Prefectură, sediu perfect înzestrat cu mobilier, săli de cursuri, sală de festivități și bibliotecă. Inaugurarea s'a desfășurat, în seara zilei de 5 Martie, sub drapelele tutelare ale Italiei și României, cu bogat program de muzică italiană variată și cuvântarea delegatului Institutului, d-l profesor Paolo Soldati, care și-a însușit în vreme de un an limba noastră într'un chip minunat și a știut să cucerească simpatia Craiovenilor.

* * *

Liceul de fete al Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române din Craiova, construindu-și în interiorul internatului său un paracelis pentru folosința elevelor, a organizat o solemnitate publică pentru sfințirea acestui sfânt locaș, în dimineața de 19 Februarie, cu ceremonialul obișnuit împrejurării, în prezența d-nei Alexandrina Gr. Cantacuzino, președinta generală a Societății, a Comitetului școlar respectiv și a autorităților.

* * *

Uniunea scriitorilor Olteni și-a deschis seria șezătorilor sale literare din ciclul 1938-1939, cu aceea organizată, împreună cu celelalte societăți culturale din localitate, întru cinstirea d-lui prof. univ. C. Rădulescu-Motru, cu prilejul alegerii d-sale ca Președinte al Academiei Române.

Programul, cam încărcat, cuprindea: Cuvântul Președintelui Fundației Culturale Regale „Principele Carol”, regionala Oltenia, Cuvântul Președintelui Uniunii Scriitorilor Olteni, Cuvântul Președintelui societății „Prietenii Științei”, Cuvântul Directorului Colegiului Național „Carol I” și acel al unui profesor mehedintean, — sărbătoritul fiind născut la Butoești-Mehedinti (2 Febr. 1868), unde își are și azi locuința de vară. În partea II-a urmau trei conferințe: *C. Rădulescu-Motru*, de d-l Ministru D. V. Toni; *C. R. M. ca filosof*, de d-l C. I. Năvârlie; *C. R. M. ca literat*, de T. Păunescu-Ulmu. Sărbătoritul a vorbit cel din urmă, cu accente uneori duioase și note de autobiografie pline de tâlc și învățăminte. Partea finală a programului a constat din lecturi literare făcute de scriitorii Șt. Bălcești, G. Roiban, Calotescu-Neicu și I. Minulescu.

* * *

Concertul Martei Barzetti, tânăra și celebră pianistă italiană, a avut loc la 14 Martie în localul Institutului de Cultură italian. Concertista a executat, cu uimitoare înțelegere, simțire și artă, un program cu alese bucăți din Bach, Schumann, Beethoven, Malipiero, Enescu (Toccată) și Casella.

* * *

Un gest care iese din comun în vremurile noastre este acel a d-lui *General Romulus Scărișoreanu*, primul Rezident Regal al Ținutului Olt. Demisionând din înaltul post de cinste pe care nu l-a cerut, dar unde a fost chemat de încrederea M. S. Regelui, a dispus la plecarea sa ca suma de 300.000 lei cuvenită d-sale drept salariu pe cele șase luni servite, să se verse Serviciului Social, cu care să se întrețină un dispensar în comuna Scărișoara-Romanați, satul natal al venerabilului ostaș.

Fapta să vorbească dela sine,—întrucât noi ne punem opreliște condeii pentru orice cuvânt de laudă, ca să nu pricinuim neplăcere modestiei donatorului.

* * *

Palatul Dini Mihail, despre care Craiovenii își făceau iluzie că are să devină sediul unei instituții de cultură, continuă a sta pustiu, — așa cum de fapt a stat de acum 40 de ani, de când a fost construit. Au trecut patru ani de la moartea ultimului său proprietar — arhimilionarul Jean C. Mihail — și n'am apucat încă a vedea o înlăptuire frumoasă și de interes public de pe urma testamentului celui care, poate, întrezărise altceva când a conceput întemeierea „Fundațiunii culturale J. C. Mihail“. S'a vorbit că, potrivit dispozițiilor testamentare, acest giuvaier arhitectonic, operă a lui Gottereau, — ce nu putea fi vândut în pripă și ca 'n familie, ca niște simple giuvaieruri mărunte—are să fie pus în vânzare. S'au făcut demersuri ca el să fie cedat Rezidenței Regale a Ținutului, sau parțial Serviciului Social, unui muzeu or bibliotecii publice, iar dependințele din curte Arhivelor Statului din localitate. Orce propunere s'a lovit însă de un veto categoric al d-lui executor testamentar al răposatului, d-l Dr. C. Angelescu, craiovean de origină. Acest statu-quo, prielnic îndeplinirii a tot-voințelor celui împuternicit prin semnătura de pe pomenita diată, dar atât de păgubitor intereselor culturale din regiunea noastră, va trebui să înceteze. Căci nu pentru a plăti salarii unor prieteni personali și oameni de casă—citiăm pe „bătrânul decan al Presei (de șantaj. N. R.) din Craiova“ bunioară—răposatul Jean C. Mihail a testat agonisita provenită din sânguinta parcimonioasă a tatălui și bunicului său, cum și din truda și sudoarea țăranilor de pe latifundiile ce au stăpânit în Oltenia acești mari arendași și proprietari.

Un ziar din Capitală anunța nu de mult că însfârșit „Consiliul a luat măsurile necesare pentru aducerea la îndeplinire a

principalei dispozițiuni testamentare: de a înființa în Capitală o mare *Maternitate*, care să poarte numele donatorului“, lucru ce ne-a bucurat.

Dar... vezi că, mai spunea ceva notița aceea—lucru ce nu ne-a prea bucurat: „S'a hotărît sporirea personalului Fundației, pentru o cât mai bună administrare a bunurilor“...

Și cu toate acestea, optimiști ireductibili, sperăm că,—deoarece, în afară de d-l Dr. C. Angelescu, Consiliul instituit pe lângă Ministerul de Agricultură și Domenii este compus din I. P. S. Sa Patriarhul Țării, d-l Președinte al Academiei Române (care este acum un Oltean) și d-nii miniștri ai Agriculturii, Sănătății și Instrucțiunii, deopotrivă de bine intenționați—, starea de lucruri de până acum va lua un sfârșit, iar Palatul Dini Mihail din orașul nostru va fi afectat unei folosințe admisibile și rezonabile, cum o cere și bunul simț și dreptatea.

* * *

Fundația Culturală Regală „Principele Carol“, Regionala Oltenia, sporind și întărindu-și activitatea, intră în acest an 1939 cu aproape 400 de cămine culturale răspândite în cuprinsul Ținutului Olt, deci și în județul cu acelaș nume. Numărul căminelor oltene s'a îndoit în câteva luni; —el tinde, crescând, a egala pe acel al totalității comunelor din cele șase districte ale regionalei noastre. Este o plăcere a constata cum a prins fericita realizare regală și cum a fost în stare să aprindă entuziasme și să încălzească inimi ce tânjeau mai ieri, blazate și desgustate de priveriștea anarhiei politice dela noi.

Prin inaugurarea „Serviciului Social“ de Duminecă 26 Martie, așezământul regal și-a precizat încă mai bine scopurile—reforma materială, morală și culturală a Țării—, ce urmează a fi atinse prin mijloace pe care nu e locul a le expune aci.

Conducerea Ținutului Olt a fost incredințată următoarelor persoane, conform ordinelor de numire respective: Președinte al Ținutului: d-l Rezident Regal Dinu Simian; Director regional: d-l C. Șaban-Făgetel; Inspector general: D. Tomescu. Pe județe au fost numiți d-nii: Ștefan Bălcești director și prof. G. Tomescu inspector la jud. Dolj; Miron Constantinescu director și C. Iscrulescu inspector la Gorj; D. Papadopol director și G. Roiban inspector la Mehedinți; Remus Scarlat director și St. Mardaloiescu inspector la Romanați; Iosif Andreescu director și P. Apolzan inspector la Vâlcea; Toma Vasilescu director și Diacon Gh. Marinescu inspector la jud. Olt.

La 14 Aprilie s'a ținut prima ședință a Sfatului Regional al Serviciului Social din Oltenia, în prezența d-lui Rezident Regal Simian, care a fost investit atunci cu calitatea de Președinte al Regionalei, în locul d-lui C. I. Năvârlie, trecut Vice-președinte al Institutului de Cercetări Sociale al acestui ținut.

D-l Ion Donat, colaboratorul acestei publicații, a fost numit Secretar General al Serviciului Social din Ținutul Olt.

Una din manifestările de seamă și pentru oricine vizibile dela Craiova ale regescului așezământ cultural este revista *Vatra*, foaie buletin al său, scoasă sub patronajul d-lui Rezydent Regal, sub conducerea d-lor C. Șaban-Făgetel și D. Tomescu, cu îngrijirea secretarului său de redacție Ion Donat.

* * *

Instalarea noului Rezydent Regal, d-l Dinu Simian, a avut loc, cu solemnitatea de rigoare, în ziua de Vineri 10 Februarie, în Palatul Prefecturii. Cuvântarea ce d-sa a rostit cu acest prilej, cuvântare lipsită de retorică, dar facilă în debit, limpede, concisă, solidă prin osatura ce i-o da logica cugetării și argumentarea convingătoare, precum și însuflețirea reținută ca un vârtos pumn strâns, — toate aceste mijloace ce par a-i fi naturale, unite cu o privire care sfredelitoare alunecă, dar nu se oprește, asupra celor din față, și cu o rostire par'că obișnuită a poruncă, — au făcut impresie. Și cum d-l Dinu Simian este și d-sa Oltean, ne credem îndreptățiți a pune frumoase nădejdi întru conducerea ținutului nostru, cași în grija d-sale pentru cele culturale.

* * *

Un local de teatru în Craiova va să devină de astă dată o realitate, grație inițiativei d-lui Rezydent Regal al Ținutului, care, prin decizia d-sale nr. 200, din 18 Aprilie, a hotărît să ia măsuri pentru construirea unui Palat al Teatrului Național în orașul său de reședință.

Intru acest scop a instituit o comisiune compusă din Primarul Municipiului ca Președinte și din d-nii C. Șaban-Făgetel, I. B. Georgescu, C. D. Fortunescu, D. Tomescu și Remus Comăneanu ca membri, cari „vor face toate lucrările pregătitoare până la scoaterea în licitație publică, pentru angajarea construirii unui local propriu al Teatrului Național în Craiova“. Locul pe care acesta urmează a fi ridicat este acel al halelor din Piața Nouă, din actuala str. Cuza Vodă, alături de Palatul Justiției.

* * *

Monumentul lui Cuza, a cărui poveste ne face să ne amintim epopeea eroico-comică a lui Boileau, după ce în sfârșit a fost scos din întunerecul pivniței în care sfoegise două decenii și mai bine, pentru a i se găsi un locșor înghesuit ca vai de lume, stă de doi ani și mai bine, ca un copil lipsit de slânta taină a botezului, în așteptarea unei publice inaugurări. Pânza ce-l acoperea, în vederea unei eventuale desveliri festive, a putrezit de mult, iar vântul a făcut aci oficiu de înaltă autoritate, smulgând-o din șubredele-i sfori. Craiovenii au și uitat de povestea aceasta. Dar autoritățile orașului nostru?... Ne facem datoria de a le-o reaminti a doua oară în acest răboj al culturii.

Dela Oltenii din afara Olteniei.

George Fotino, distins jurist și cunoscător al istoriei noastre, autorul valoroasei lucrări „*Contribution à l'étude de l'ancien droit coutumier roumain*“, capitol din Istoria proprietății în Evul Mediu (Paris. Libr. Duchemin, 1926), a fost numit profesor la Facultatea de Drept din București. Lecțiunea sa inaugurală, cu subiectul „Ce este vechiul Drept Românesc“, a avut loc la 14 Decembrie trecut.

* * *

Raul Călinescu, doctor în științe, vechiu preparator șef de lucrări al Laboratorului de zoologie de pe lângă Facultatea de Științe din Capitală, și-a deschis cursul său de Biogeografie, în calitate de profesor docent al Universității, pe ziua de 17 Martie din acest an.

* * *

Pictorul Mircea Olarian, tot un craiovean, a dat publicului bucureștean o nouă dovadă a talentului său prin Expoziția sa din urmă dela Ateneul Român, semnalată de critică pentru calitățile sale de culoare, unite cu solida osatură a desenului corect și ferm.

* * *

Pictorul Eustațiu Gr. Stoenescu a fost distins, alături de maestrul D. Pătrașcu și de Iser, cu marele premiu (Grand Prix) pentru pictură, de către juriul respectiv al Expoziției Internaționale din Paris, care a avut loc în 1937. Recompensele—consistând în câte trei mari premii pentru pictură, tot atâtea pentru sculptură și două pentru specialitățile marmurărie, ceramică, și mozaic, apoi în diplome de onoare, medaliile de aur și medaliile de argint pentru pictură și sculptură — au fost distribuite de d-l prof. Gusti în ziua de 25 Ianuarie 1939, în localul Fundației Regele Carol I.

* * *

Sculptorul Constantin Brâncuși, a cărui operă plăsmuită la Paris este foarte puțin cunoscută în țara sa de naștere, dar mult prețuită peste hotare, și mai cu seamă în America, a înzestrat capitala județului său cu două monumente: „*Coloana Recunoștinții*“ și „*Portalul Păcii*“. Cel d'întâi, făurit în metal, cu aspectul unui gros stâlp înfipt în pământ, având profilul unui șirag de nodosități, se taie pe cer la capătul din afara orașului a Căminului Eroilor; cel de al doilea, de piatră, cu înfățișare de masivitate ciclopeică, este fixat la celălalt cap al acestui drum triumfal, la una din intrările frumosului parc al Târgu-Jiului. Sfințirea acestor monumente s'a făcut la 27 Octombrie trecut, sub patronagiul „*Ligei Femeilor din Gorj*“, societate prezidată de d-na Aretia Gh. Tătărescu, și în prezența artistului Brâncuși și a tuzilor autorităților ținutului.

Fortunato.

† Caton Theodorian

Încă unul din scriitorii mai de seamă ai generației mele — Oltean care a onorat cinul scriitoricesc prin opera-i literară ca și prin osteneala ce și-a dat ca să organizeze pe muncitorii condeiiului,—a trecut la cele veșnice, în ziua de 8 Ianuarie trecut.

Caton Theodorian a fost al doilea fiu al lui Ion Theodorian, funcționar administrativ superior, ziarist și om politic, și al Emmei Theodorian, sora lui Eugeniu Carada. S'a născut în Craiova, la 14 Maiu 1871, fiind înscris la Primărie cu numele de Caton; la biserica Sfântului Spiridon, unde a fost botezat de Preotul



Vanghelie, nașă-sa, cocoana Anica Georoceanca, a ținut să-i adauge și „numele creștinesc“ de Ștefan. Clasele primare și le-a făcut la școala Obedeianu, primele trei clase secundare la vechiul Colegiu craiovean, după care a intrat în Școala Militară din localitate, pe care a părăsit-o apoi în 1888, când se cuibărise în el demonul gazetăriei. Ziarul săptămânal „Nepărtinirea“, din care au apărut câteva numere în primăvara anului 1889, e rodul acestui prim contact nemijlocit al tânărului nostru cu presa. Spre a-l putea abate către alte zări, d-na Theodorian îl trimite la Paris, unde Caton rămâne aproape un an, vreme în care gustul său pentru literatură și artă se statornicește. Inapoiat în țară, publică primu-i volum: niște nuvele de debutant, intitulate *Petale* (Tip.

David Benvenisti, Craiova, 1891), după care își încearcă serios norocul în viața gazetărească a Capitalei, făurindu-și în același timp armele-i literare. A fost ispitit și de muză în anii adolescenței, cum se vede din poezia: *Poet* ce i-am aflat publicată în „Convorbiri Literare“, (an. 1892, XXVI, 607) și altele câteva tipărite în „Literatorul“ lui Macedonschi, precum și în „Revista Literară“ a lui Th. M. Stoenescu, la care publică și câteva schițe și nuvele, ca și în „Duminică“ a lui Iuliu C. Săvescu. Prin 1895 se înapoiază la Craiova, unde redactează ziarele: „Presa“, „Oltenia“ și câțeva vreme „Voința Craiovei“, organul partidului liberal din localitate. Intră apoi în funcții administrative, ca șef al Poliției în Calatuz și la Râmnicul-Vâlci. În acest din urmă oraș scoate, ca director politic, foaia săptămânală a partidului liberal: „Râmnicul“, în 1906. A fost și subprefect prin județele Dobrogii, la Babadag, Sulina și Măcin. În vremea răscoalelor țărănești din 1907 aflăm pe Caton Theodorian Director al Prefecturii de Vâlcea și girant al acestei Prefecturi, în urma dimisiei lui Crăsnaru până la numirea lui Slăvescu, după care valorile vieții îl poartă... Inspector Agricol. În vremea aceasta activitatea sa literară nu încetează, numele său găsindu-se în ziare și reviste ca „Arhiva“ dela Iași și „Românul literar“ al lui Caion (C. Al. Ionescu) din București. Mai târziu este numit (în 1926) într-o slujbă compatibilă cu înclinările și ocupațiile sale de predilecție, anume ca Inspector general în Ministerul Artelor, post ce ocupă până la pensionarea sa.

Caton Theodorian intră în literatură cu al doilea al său volum de nuvele: *Prima durere* (1906), căruia îi urmează: *Sângele Solovenilor*, roman (1908), povestirile din: *Calea Sufletului* (1909), *La masa Calicului* (1911), *Povestea unei odăi* (1914) și piesa care îi desăvârșește renumele literar: comedia *Bujoreștii* (1915). Din același an datează și ultimul-i volum de schițe: *Cum plânge Zinica*.

Pentru teatru, în afară de câteva traduceri, scriitorul nostru a mai dat piesa într'un act: *Ziua cea din urmă* (1913), piesa în 3 acte: *Comedia inimii* (1919), comedia în 3 acte: *Nevestele domnului Pleșu* (1921), *Stăpâna*, dramă în 3 acte (1923), *Mâna care vindecă*, dramoletă într'un act (1925), *Greșala lui Dumnezeu*, piesă în 3 acte (1927) și *Jucării sfărâmate*, comedie în 3 acte (1931). Dintre aceste lucrări dramatice „Bujoreștii“ a fost înscrisă în repertoriul Teatrului Național din București, jucată în minunată distribuție în toată țara, apoi și tradusă în italianește (ed. Carabba, Lanciano).

În timpul marelui războiu Caton Theodorian, din 1917 până în 1919, ca și Cincinat Pavelescu, a căutat să fie de folos patriei sale în străinătate, conducând la legatia noastră din Paris biurotul de presă și făcând propagandă națională prin mijlocirea organelor la care a colaborat în Franța, precum și în Elveția. În acest timp a participat și la o însărcinare oficială ce conducea Gen. Rudeanu, Caton Theodorian fiind conșcolarul generalului

din vremea anilor petrecuți împreună la Școala Militară din Craiova. La înapoierea în Țară, după Unire, a îndeplinit vreme de câțiva ani rolul de misionar cultural în Basarabia, în calitate de Comisar al Guvernului pentru teatrele din provincia realipită.

Caton Theodorian și-a iubit și a cinstit meseria lui de scriitor. Fără a fi prea comunicativ, însă de fire deschisă și bun camarad, el a fost între întemeietorii „Societății Scriitorilor Români“ și unul dintre stâlpii ei de temelie. Tot el, în 1933, după multă trudă și stăruințe pe lângă colegii săi autori de teatru, izbutește a înființa „Societatea Autorilor Dramatici români“, al cărui cel dintâi președinte el a fost. Și tot de pe urma ostenețelor și calităților lui gospodărești această asociație a ajuns să-și aibă locul său propriu, pe care cu atât de mândră satisfacție mi-l arăta în toamna trecută.

Dovada deosebitei prețuiri pe care scriitorii noștri—oameni nu tocmai comози și generoși cu ai lor confrați de breaslă—au dat-o lui Caton Theodorian este repetata lui alegere de președinte al autorilor dramatici, designarea sa ca membru al Comitetului Teatrului Național din București din partea acestei asociații și reînnoitele delegații de a o reprezenta în străinătate la congresele internaționale de teatru, cum a făcut-o la Berlin, Venezia, Paris și Madrid, unde însușirile-i alese de intelectual, precum și prestanța sa de „gentleman“, l-au situat în primele rânduri ale congresiștilor și l-au impus alegerii lor ca vice-președinte ale acestor adunări.

C. N. Mateescu

Joi 16 Martie 1939 s'a săvârșit din viață, în etate de 75 de ani profesorul pensionar Constantin N. Mateescu din R.-Vâlcei, om de carte cum nu sunt negreșit toți câți intră în cinul dascălesc, și îndrăgostit după trecutul neamului său, pe care îl buchisea din prăfuitele și sloegitele dosare ale Episcopiei de Râmnic, în arhivele căreia scotocise în ultimele decenii cu nobilă pasiune. Prețios colaborator al revistei noastre, bătrânul cercetător ne-a procurat mult material istoric,—articole, notițe și mai ales transcrieri de acte și documente după originalele cu slovă veche, pe care le citea cu ușurință, împărțind această aleasă și rară în-deletnicire cu un alt râmnician, prietenul său, institutorul pensionar C. Daniilescu.

C. N. Mateescu, de obârșie țărănească, fecior de moșnean din județul Argeșului, s'a născut la Curtea-de-Argeș. A pornit să se facă preot, pentru care trecuse prin seminar și facultatea de teologie din București. A cărmît-o însă înspre profesorat, ceeace nu era decât o ușoară derivațiune de la cariera la care țintise inițial, întrucât profesoratul ca și preoția apostolat însemnează deopotrivă, dacă intri și rămâi în ele cu inimă curată și călăuzit de

un ideal moral. A servit Școalei și Bisericii ca profesor de științele religioase la Seminarul din Buzău, la cel din Curtea-de-Argheș și la urmă din R.-Vâlcei, precum și la școlile secundare din Câmpulung, Roșiorii-de-Vede și la Liceul „Al. Lahovari” din capitala județului Vâlcea, școală pe care a condus-o câțiva ani ca director. Și a găsit totuși totdeauna timp și pentru cercetările sale favorite în domeniul istoriei și folklorului.

C. N. Mateescu a colaborat—deosebit de prețioasă-i contribuție istorică de atâția ani la ale noastre „Arhivele Olteniei”—la revistele „Miron Costin” și „Ion Creangă” din Bârlad, la „Națio-



nalul Vâlcei” și la foaia „Cuvântul Românesc din R.-Vâlcei, cum și în alte părți; el a cules și publicat material folkloristic divers, din care pomenim volumul de Balade publicat la Vălenii-de-Munte în 1909.

D-l Daniilescu, dela care împrumutăm o seamă de amănunte din viața regretatului Mateescu, ne spune că răposatul a strâns materialul unei monografii a orașului Râmnic, precum și pentru monografia județului Vâlcea, căruia nu i-ar mai lipsi decât ceva toaletă definitivă, ordonare, un indice de nume și locuri, dar mai

ales multe clișeuri, pentru ca lucrarea de căpetenie a fostului profesor să poată fi dată la tipar. Poate că astăzi—să sperăm—sub alt regim decât acel al parvenitismului politiciensesc și al destrăbălării administrative de ieri, conducătorii Olteniei, și în special ai județului Vâlcea, vor lua asupra-le înfăptuirea visului cu care a coborât în mormânt vrednicul profesor C. N. Mateescu.

† Teodor Costescu

A pornit pe calea neîntoarsă și acela care a dus odinioară faima în țară micului punct geografic Turnu-Severin, profesorul Teodor Costescu. Cine n'a auzit, acum 40 de ani, de organizarea



militărească a elevilor liceului „Traian”, cu fanfara lui, dar și cu serioasa-i pregătire științifică în același timp? Și cine nu știe de Palatul Cultural, falnica ctitorie a lui Costescu, creațiune fără seamăn în țara veche, ridicat prin grija și stăruința sa încăpățânată de fiecă zi, și care a înghițit și o bună parte din averea personală a lui? Aci se adăpostește Biblioteca Bibicescu și colecțiile lui Dr. Istrate, aduse aci și făcute zestre orașului pe care l-a cinstit ca nimeni altul, și de pe urma căruia — invidioșii n'au lipsit de nicăieri — a avut de suferit și el multe, ca și profesorul Bărcăcilă, căci adevăr este că nimeni nu e profet în satul său. Și tot el a întemeiat Universitatea Populară din locali-

tate, de pe amvonul căreia a răsunat cuvântul celor mai vestiți profesori universitari din România.

Pornit dela țară — iiu de învățator născut în com. Rovinari-Gorj acum 75 de ani — Teodor Costescu și-a pus o bună parte din activitatea sa în serviciul județului Mehedinți, al cărui Prefect și de mai multe ori reprezentant în Parlament a fost în cursul vremii. În această calitate a construit 86 localuri de școli rurale și vreo 8 spitale, a ridicat biserici mândre, a refăcut drumuri și șosele în județ, a mutat satul Vânjuleț, din mlaștinile în care îi tânjeau copiii, pe un loc sănătos, făcând din el o comună model, înzestrată cu toate binefacerile civilizației, dar raportate la nevoile de viață și situație ale țăranului mehedințean, cu biserică, spital, baș, o școală de meserii și una de menaj, primărie arătoasă, local de școală primară. La Rovinari a împroprietărit cu 5 ha. de pământ școala în care a învățat ca copil, a construit o alta nouă, pe care a înzestrat-o cu bibliotecă și venit de 12.000 de lei anual pentru cumpărare de cărți, a achiziționat un teren destinat clădirii unui dispensar comunal și a înălțat un locaș mândrețe Primăriei.

Teodor Costescu a încetat din viață la un sanatoriu din București, în ziua de 25 Martie, și a fost înmormântat la Turnu-Severin.

Admiratorii operei lui Teodor Costescu și foștii săi elevi au luat inițiativa ridicării unui monument care să-i nemurească numele în orașul înfăptuirilor sale.

† George Țițeica

Cel mai mare om de știință pe care Oltenia l-a dat țării noastre și-a plătit și el vama morței în noaptea de 4 spre 5 Februarie, spre dezolarea tuturilor celor ce l-au cunoscut, l-au stimat și l-au iubit.

Fiu al lui Radu Țițeica, meșter mecanic în atelierele navigației fluviale din T.-Severin, și al Stancăi Țițeica, viitorul matematician și-a făcut învățământul primar în orașu-i natal, iar pe cel secundar la liceul „Carol I” din Craiova, în care a fost bursier intern și în fiecare clasă premiantul I. Indrumat de profesorii noștri (cel ce scrie aceste rânduri i-a fost coleg de clasă și prieten) Sc. Mateescu în clasele inferioare și G. P. Constanfinescu în cursul superior, George Țițeica eră faimos între noi pentru cunoștințele sale în matematici și pasiunea ce dovedea pentru această disciplină, fără ca „specializarea” să-i limiteze largul orizont și să-i micșoreze curiozitatea spiritului, dar și aplicațiunea pentru celelalte obiecte de învățământ. În ultimul an de liceu, sub patronagiul răposatului profesor G. V. Buzoianu, o seamă de elevi scosese o publicație—*Revista Școliei*—care a ținut un an (din Oct. 1891 până în Sept. 1892). Colaboram la ea, pe lângă mentorul nostru, colegii N. Burlănescu-Alin, Petre

Vulcan, Ion Florescu, I. Panaitescu, Eman. Samitca, P. P. Andreescu, Th. Avramescu-Aguletti, George Țițeica, C. D. Fortu- nescu și alți câțiva ocazional. Neuitatul nostru amic semna regu- lat la rubrica „Matematice” cu pseudonimul Gerați, cum și la acea intitulată „Critice”, unde tratează cu metodă, întemeiat pe o bibliografie surprinzătoare la un școlar de liceu, despre Cice- rone, Lucrețiu, E. Caro și J. M. Guyau. În aceeași vreme publica teme și rezolvări de probleme la diferite reviste de matematici dela noi și din Franța.

În 1892 intră în universitate, ca elev al Școlii Normale Superioare din București, pe atunci condusă de Al. Odobescu,



având ca profesori pe Spiru Haret, G. Gogu și D. Emanuel. În 1895 își trece licența în științele matematici și se prezintă imediat la concurs pentru o catedră, obținând pe acea dela liceul din Galați. Ocrotit de steaua sa bună—cum bun i-a fost sufletul—Țițeica e trimis, pentru însușirile-i excepționale și după recomandarea profesorilor săi, la Paris, unde e primit în Școala Normală superioară, al cărei acces e foarte greu, pentru străini mai ales. Acolo stă trei ani, până în 1898, în care timp își trece din nou licența în matematici, apoi doctoratul, cu lucrarea *Sur les congruences cycliques et les systèmes triplement conjugués*, având pe Darboux ca președinte al juriului respectiv.

Înapoiat în București, G. Țițeica este numit aci profesor suplinitor al catedrei de Analiză în toamna lui 1899, iar în Mai al anului următor titular la Geometrie, specialitate pentru care se simțea în deosebi atras. În domeniul acesta savantul nostru a lăsat lucrări care i-au făcut numele nemuritor.

În 1913, Academia Română s'a onorat chemând pe G. Țițeica între membrii săi, în locul ce ocupase Spiru Haret. Aci s'au învederat și calitățile sale de bun gospodar, credincios instituției ce a servit ca secretar general, pe urma lui I. Bianu, bunul său prieten.

Pe lângă activitatea de profesor conștiințios la catedră și de administrator al bunurilor Academiei, consemnăm pe acea de scriitor și de conferențiar. Țițeica e unul din întemeietorii buletinului societății „Amicii Științelor Matematice” din 1895, și ai publicației „Gazeta Matematică” din aceeași epocă, precum și al revistei „Natura”, înființată în 1905. Membru corespondent al mai multor academii străine, profesorul român ține cursuri în 1906 și 1910 la Sorbona, la Bruxelles, la Roma și participă strălucit la congresele internaționale ale matematicienilor la Toronto, la Zürich, Atena, Cambridge și Oslo. În țară sunt puține orașe în care să nu se fi auzit cuvântul lui Țițeica, conferențiarul cu glasul potolit, disprețuitor al retoricei, dar plin de sevă, român sfătos, a cărui fiecare cuvântare tindea să ne învețe ceva de folos și să ne atragă atenția asupra slăbiciunilor și lipsurilor noastre ca Români și ca oameni.

Pentru Craiova George Țițeica a păstrat totdeauna cele mai bune sentimente. Lui îi datorim, ca și lui Victor Anestin, întemeierea societății culturale „Prietenii Științei”.

† Generalul Dr. Alex. Papiu.

Cavine-se a prea-cinsti în aceste pagini un alt oltean, din aceeași generație cu Țițeica, deopotrivă suflet de elită, om de știință și organizator minunat: Medicul general Dr. Alexandru Papiu. Născut în Râmnicu-Vâlcei, la 1873, fiu de protopop, rămas de timpuriu orfan, Al. Papiu a fost și el bursier al Liceului Carol I din Craiova. Studiile medicale și le-a făcut la București, în Institutul Medico-Militar, în care a funcționat ca intern al profesorilor generalii Dr. Demosthene și Dr. Zaharia Petrescu, apoi ca șef al serviciului medical din acest spital. În timpul războiului s'a distins conducând Centrul Spitalicesc dela Fetești, al cărui personal a fost decimăt de bombardamente în timpul acțiunii dela Flămânda și a retrăgerii trupelor noastre din Dobrogea, când moartea n'a făcut deosebire între medici, sanitari și combatanți. De asemenea Dr. Al. Papiu a dirigeat serviciul sanitar al trupelor comandate de Gen. Mărdărescu în campania noastră de la Tisa. Și tot el a organizat apoi serviciul respectiv al Corp. II de Armată, după care a fost trecut director al Centrului de In-

strucție Sanitară, în care calitate a înființat o școală pentru subofițerii sanitari.

Ca scriitor om de știință, Dr. Papiu a publicat multe articole, broșuri și lucrări mai întinse în domeniul igienei militare și sociale, cum și în materie de profilaxie a boalelor contagioase în armată, mai cu seamă în paginile Revistei Sanitare Militare din Capitală. Această rodnică activitate a vrednicului oltean n'a conținut nici după trecerea sa la pensie, când pe de o parte a continuat colaborarea sa la revista „Sănătatea“, la „Universul“, iar pe de alta nu a întrerupt o zi măcar consultațiile gratuite ce dădea săracilor la Dispensarul Sf. Maria. Și dacă cei mari vor fi făcut să sufere în acești din urmă ani pe bunul general Doctorul Alexandru Papiu, săracii lui și sanitarii lui nu-l vor uita niciodată.

† Prof. Dr. D. Gerotă

Insoțit de o imensă mulțime mută și îndurerată, cu totul alta decât cea a figurației de indiferenți și plictisiți aduși protocolar la înmormântările oficialilor, a fost dus la locul de vecinică odihnă și Dumitru Gerotă, feciorul lui popa Gerotă dela biserica Sf. Ilie din Craiova. Arar au văzut Bucureștii asemenea manifestare de admirație și de recunoștință pentru un om de bine, a cărei inimă a palpitat de grija Țării ca și de suferințele celor mulți și oropsiți, și a cărui minte frumoasă l-a ridicat printre cei mai de seamă meșteri în știința medicinei. Și aceasta cu toate că, în afară de ziarul „Universul“, celelalte gazete dela noi abia au înregistrat vestea morții profesorului Dr. Gerotă.

D. Gerotă, născut la 17 Iulie 1867 în Craiova, orașul în care și-a făcut instrucțiunea primară și secundară, a intrat în Facultatea de Medicină din Capitală în 1886. A fost intern prin concurs al Eforiei Spitalelor civile din București, apoi preparator la lucrările practice de anatomie de pe lângă Facultatea de Medicină, fiind cel dintâi care a ocupat acest post în Universitate. Inzestrat cu un talent remarcabil la desen și modelagiu — preparatele sale anatomice au rămas modele neîntrecute —, tânărul Gerotă este chemat ca preparator al Muzeului de anatomie, apoi ale primei clinice chirurgicale a Facultății de Medicină. În 1890 iese întâiul la concursul de anatomie patologică pentru premiul „Dr. Babeș“, iar la 16 Iunie 1892 obține cu strălucit succes diploma de doctor în medicină și chirurgie. Primind o bursă pentru perfecționarea studiilor în străinătate, Dr. Gerotă urmează cursurile medicilor Poirier, Farabœuf și Guyon la Paris, apoi la Berlin pe ale autorităților în chirurgie, fiziologie și anatomie de atunci. Inapoiat în țară la 1897, este numit profesor la catedra de anatomie dela Școala de Belle-Arte din București, în anul următor asistent la Institutul de Gynecologie, iar în 1899 medic secundar prin concurs, profesor de radiografie și radioscopie al

Institutului medico-militar și asistent al Institutului de Anatomie topografică și chirurgicală. În 1900 Dr. Gerotă, cucerindu-și gradele în știință prin merit și pe calea concursului, este numit docent și apoi agregat al Facultății de Medicină din Capitală, la care este definitivat în 1913, ca titular al catedrei de Anatomie topografică și chirurgicală, catedră ilustrată de acest savant până la trecerea sa la pensie în 1937. În acest timp a publicat între alte lucrări de specialitate și magistrala sa operă: *Apendicita* (Buc. 1929), ilustrată aproape în întregime de mâna sa măiastră.



D-rul D. Gerotă a înființat în București un sanatoriu de chirurgie, pe care îl conducea în persoană și unde operă, cu ochiul ager și mână sigură până în ultimul timp, bolnavii ce apelau la ajutorul lui. Aci au primit asistența medicală gratuită în fiecare an numeroși studenți, intelectuali cu mijloace bănești reduse și oameni săraci. Dar, în afară de aceasta, el a ajutat pe mulți tineri nevoiași, întreținându-i la studii; a susținut personal o cantină care da hrana zilnică la vreo 25 de copii din clasele primare, și tot el îmbrăca anual cam 150-200 de școlari săraci,—și aceasta fără trâmbitare deșartă, de 25 de ani încoace.

De aceea nu e de mirare dacă acum doi ani, când o năpastă de natură politică-administrativă căzuse pe capul, frumos albit de ani și de muncă, al profesorului Dr. Gerotă, — o țară întreagă urmărea cu strângere de inimă cursul și sfârșitul necazurilor sale; și tot de aceea înțelegem și suntem simțitori la satisfacția postumă pe care nobilu-i suflet o va fi încercat văzând cine și ce lume l-a dus la groapă, zicându-i un creștinesc: Să-i fie țărâna ușoară și nepieritoare amintirea printre noi!

C. D. F.

Centenarul eliberării Olteniei de sub ocupațiunea austriacă.

În vederea aniversării unui eveniment istoric de o atât de mare însemnătate pentru Oltenia, revista noastră, pe linia datoriei sale naționale, a adresat celei mai înalte autorități locale încă din Decembrie trecut, repetând cererea sa, scrisă și timbrată după regulă, la 27 Ianuarie, la 18 Februarie și la 24 Aprilie din anul curent, următoarea petiție:

Domnule Rezydent Regal,

În toamna acestui an se împlinesc 200 de ani de când ocupația Olteniei de către Austriaci a luat sfârșit. Socotind că este o datorie patriotică de a sărbători eliberarea ținutului nostru prin ceva mai mult decât o festivitate publică, și anume printr'o operă științifică de natură trainică, Direcția „Arhivelor Olteniei“ își propune să pregătească materia unui număr special, dedicat istoriei ocupației celor cinci județe de dincoace de Olt, dintre anii 1716 și 1739. Volumul acesta ar cuprinde un istoric al evenimentelor care au pregătit războiul din 1716 și ocuparea Olteniei de către Austriaci, cu capitole speciale privind administrația, școala, biserica, armata, clasele sociale, starea economică, impozitele, finanțele, justiția, așezările omenești, precum și o bibliografie istorică a izvoarelor. Textul urmează a fi ilustrat cu gravuri, hărți, planuri și copii după ștampae ale vremii.

Strângerea unui atât de mare și variat material, copierea de acte și documente, confecționarea clișeelelor necesare ilustrației, apoi drumurile de făcut în localitățile de unde se poate culege asemenea material istoric prin arhive, muzee și la persoanele ce ar deține documente din epoca ce trebuie cercetată (1716-1739), toate acestea presupun nu numai osteneală, pricepere, devotament și pierdere de timp, — ceea ce noi, din cât avem, dăm cu toată inima —, dar și însemnate cheltuieli, ceea ce nu avem de unde face, cu modicele mijloace personale de profesor pensionar ale directorului „Arhivelor Olteniei“.

Având în vedere cele de mai sus, pe care le supunem aprecierii Excelenței Voastre, Domnule Rezident Regal, am onoare a vă solicita patronajul și sprijinul material întru redactarea și tipărirea Istoriei Ocupării Olteniei de către Austriaci, lucrare ce ar trebui dată gata înainte de sfârșitul anului în curs.

Primiți, vă rog, Domnule Rezident Regal, expresiunea respectuoaselor mele sentimente.

Director, **Prof. C. D. Fortunescu.**

Domniei Sale

Domnului Rezident Regal al Ținutului Olt.

Cum nu s'a luat în considerație propunerea noastră, nedându-ni-se niciun răspuns de la finele lui Decembrie trecut până acum la începutul lunii August, — cu părere de rău a trebuit să renunțăm la gândul ce ne însuflețise.

Tot din aceeași cauză, numărul de față al revistei, ce fusese plănuțit a fi dublu (101-102) când s'a pus sub tipar, întârziind în așteptarea răspunsului oficial sperat, suntem nevoiți a-l face triplu (101-103), așa cum va apărea și cel viitor (104-106) în toamnă, renunțând la numărul special, ce urmă să cuprindă proiectata Istorie a Ocupațiunii Olteniei de către Austriaci. Nr. 104-106 va fi însoțit, în paginație deosebită, de un indice alfabetic de oameni, locuri și lucruri pe anii 1937, 1938 și 1939.

Interesează, poate, a ști că „Arhivele Olteniei“ au avut în anul trecut (1938) în total 262 abonați, căror s'a trimes regulat revista. Din aceștia sunt 9 în T.-Severin, 78 în Craiova, 5 în restul jud. Dolj, 3 în jud. Gorj, 3 în Vâlcea, 10 în Romanai, 97 în București, 21 în Muntenia, 19 în Banat și Transilvania, 11 în restul țării și 6 în străinătate. Au achitat abonamentul 202 inși; mai sunt de încasat — dacă vor binevoi s'o facă — 59 abonați. Nicio prefectură de județ sau primărie a vreunei comune din Oltenia — cu excepția satului Corlate din Dolj, unde s'a întâmplat să fie primar un mic proprietar om de carte — nu a făcut măcar un abonament la „Arhivele Olteniei“, precum nicio altă autoritate de stat dela centru. Am fost ajutați însă de Banca Națională, Ing. I. Gigurtu, G. Cesianu și Fundația „Regele Ferdinand din Capitală“, cum și de Rezidența Ținutului Olt, care a subvenționat revista cu suma de lei 5 000.

În anul 1939 intrăm deci cu 202 abonați siguri, plus acei cari — din 59 — ar mai achita abonamentul în restanță din anul trecut. Și mai intrăm în acest nou an încă cu o datorie de peste 50,000 lei la Tipografia „Ramuri“, pentru imprimatul revistei. Au achitat pe anul în curs, până la 1 August, 19 abonați, între cari intră și Fundația „Regele Ferdinand“, cu subvenția de 5.000 lei trimiși în sprijinul tipării revistei noastre.

A. O.

NOTE ȘI COMUNICĂRI

Caporalul aviator Ioan N. Romanescu (căzut pe frontul francez la 1 Noembrie 1918)

Vizita simbolică a colonelului Brocard, faimosul comandant al legendarei „Escadrila Berzelor“, a făcut să re trăiască — într-o pioasă și ferbinte însuțelire — frăția de arme între cele două 2 aeronautici: franceză și română, din timpul marelui războiu.

S'au perindat iarăși — învăluți într'o aureolă de azur și purpură — echipajele glorioase și așii luptelor aeriene: Lucie-Peneș, Brissot-Zorileanu, Du Plan-Gafencu, de Mailly-Nesle-Creteanu, Irimescu-de Flers, Gond, Craio, Chamb, Texier, Muntenescu, Schneider, Nasta, Lamproux, Revol, Tissot, Manchoulas, Popescu Marin..

Dar dacă atăția fii ai nobilei Franțe au apărat — adesea cu sacrificiul vieței — cerul nostru, aviația română poate fi mândră de a fi jertfit și ea pe altarul frăției de arme pe unul din cei mai îndrăzneți sburători și temerari eroi: caporalul aviator Ioan N. Romanescu.

La declararea războiului, tânărul Ioan N. Romanescu, student al Universității din București, suflet arzător și entuziast, preocupat în acelaș timp de progresul uimitor al sborului, se angajează voluntar în Corpul de aviație.

Care din sburătorii din timpul războiului nu-și amintește și azi de un tânăr înalt, cu trăsături fine și cu o căutătură vișătoare, în care însă pâlpăia flacăra unei voințe de neînfrânt?

Pasionat al acestei năzuințe, ce a ridicat pe om la înălțimea zeilor antici, încadrat cu calități de tehnician, născocise el însuși — pășind pe urmele lui Vlaicu — o mașină de sburat, pe care nu a avut nici timpul, nici norocul să o realizeze.

Din cauza lipsei de avioane pe frontul nostru, neputând lua parte ca sburător la luptele glorioase dela Mărăști și Mărășești, și fiind trimis cu școala de pilotaj la Odesa — unde îl surprinde revoluția rusă —, se angajează voluntar în aviația franceză și, reușind să scape de bolșevici, pleacă în Franța odată cu misiunea aeronautică franceză.

Firea lui entuziastă și veșnic în mișcare nu putea concepe a rămâne în inactivitate, atunci când armistițiul pusese capăt speranțelor noastre de revanșă.

*) Articolul de față, reprodus cu învoirea autorului, a fost publicat întâi a 16 Martie 1936, în nr. 60 din ziarul „Neamul Românesc“.

Arzând de dorința de a lupta cât mai repede pe front, după semnarea angajamentului pleacă, la începutul lunii Iunie 1918, la școala de pilotaj dela Avord, unde în 18 zile își trece brevetul militar de pilot de vânătoare, cu mențiunea :

„Conștiințios, precis, bun pilot, mult elan, foarte disciplinat“.

Trece apoi la școala de antrenament dela Pau și în urmă la Voves.

Dotat cu calități excepționale de pilotaj, fiind destinat dela început pentru aviația de vânătoare, urmează cursurile școlii de tir aerian dela Cazaux, unde obține brevetul cu mențiunea : „Pilot conștiințios și precis, bun trăgător, plin de elan, temperament de luptător“.

Terminase în trei luni, fără o zi de repaus sau permisie, toate școlile cerute unui pilot de vânătoare înainte de a fi trimis pe front, școli care de obicei se făceau în 5-6 sau 7 luni. Activitatea sa atât de intensă, susținută de ardoarea nestăpănită de a fi trimis cât mai repede pe front, l'a făcut să merite gradul de caporal.

În timpul liber urmărește perfecționarea invențiilor sale, căutând să pună la punct un avion rapid, pentru timpurile de după războiu, botezat „La mouche“ (musca), mult apreciat de inventatorul inginer L. Béchereau și inginerul E. Descamps.

În sfârșit, dorința sa nestrămutată de a lua parte cât mai repede la lupte i se împlinește și, după un stagiu numai de câteva zile într'o formațiune intermediară, în apropierea frontului unde înapoia liniilor făceau dese exerciții de luptă aeriană, la 1 Octombrie 1918 este afectat Escadrilei de vânătoare Spad 12, făcând parte din grupul 11 de luptă.

Acest grup independent avea rolul de a se deplasa dealungul frontului, în scopul de a întări aviația de vânătoare în sectoarele unde loviturile terestre, deslănțuite de Mareșalul Foch, se succedau într'un ritm din ce în ce mai accentuat.

În culmea fericirii, scrie mamei sale: „Sunt nebun de bucurie. Fiul tău se găsește în sfârșit la locul pe care l-a dorit“.

Abia ajuns în escadrilă, ia parte sub comanda căpitanului de Turenne la mai multe atacuri aeriene.

În ziua de 11 Octombrie, făcând parte dintr'o patrulă de 5 Spaduri, angajată cu o formație inamică de 8 Fockere, i se defectează mitraliera în timpul luptei, după ce apucase să tragă numai câteva gloanțe. Totuși, nu se consideră deslegat de misiunea sa și, rămas singur cu șeful formației, execută o serie de evoluții îndrăsnețe, reușind să intimideze și să pună pe fugă Fockerele inimice: „Partidă amânată“, după cum se exprimă într'o scrisoare. Promisese șefului patrulei — înainte de plecare în sbor — că nu-l va părăsi decât dacă va fi rănit, orice s'ar întâmpla, — și s'a ținut de cuvânt, continuând și după sfârșitul luptei a patrula încă o jumătate de oră, deși nu mai putea să conteze pe mitraliera sa.

Cine din aviatorii cari au făcut războiul nu-și dă seama

de curajul și puterea de stăpânire ce trebuie să ai, ca să rămâi în aer la discreția inamicului, atunci când nu mai dispui de mijlocul de a te apăra și a răspunde gloanțelor lui?

La aterizare, aparatul său, ce fusese atins în trei locuri, era scos din serviciu, iar caporalul Romanescu, care trecuse în atari condițiuni botezului luptei aeriene, primi felicitări din partea comandantului său și fu obiectul entuziasmului camarazilor săi. El trecuse dintr-o dată, prin ținuta sa temerară, din categoria novicilor—les bleus—, în a celor cu temperament de războiu.

În acest timp, armatele aliate glorioase înaintază, împingând pe Germani spre frontieră către Rin, precedați în sbor de numeroase escadrile de recunoaștere și bombardament, sub protecția vigilentă a grupelor de vânătoare.

La 1 Noembrie 1918 — în timpul bătăliei angajate de armata 4-a franceză și armata americană în regiunea Ardennes — avionul caporalului aviator Ioan Romanescu sburând în patrulă numai la 200 m. înălțime, pentru a proteja avioanele de recunoaștere, care mitraliau infanteria inamică, susținând înaintarea tancurilor amice, fu lovit în plin de un obuz.

Aparatul său dispăru, prăbușindu-se în flăcări.

Temperament având multe afinități cu nemuritorul Gynemeeer, îi fu dat să aibă aceeași soartă!

Abia în ziua de 11 Noembrie — ziua armistițiului — a fost găsit, în apropiere de Attigny, un avion carbonizat și lângă el mormântul unui caporal pilot, a cărui cruce nu purta niciun nume. După toate probabilitățile nu putea fi decât al caporalului Ioan N. Romanescu.

Căpitanul de Turenne, fostul său șef, făcând elogiul celui dispărut, a spus: „Caporalul Romanescu era unul din cele mai bune elemente ale escadrilei, unde tot timpul a dat dovadă de o mare bravură și de un spirit de sacrificiu desăvârșit“. „Am regretat foarte mult pierderea acestui tânăr, care era un excelent pilot, brav în fața pericolului și — mai mult decât toate — un perfect camarad de luptă“.

(În ziua morței sale, luase parte la cinci atacuri consecutive) Astfel și-a găsit moartea, numai cu 11 zile înainte de armistițiu**), în plin avânt tineresc și în plin marș al victoriei în care credea și pentru care și-a dat viața în mod eroic, întru nimic mai prejos decât a unui Bara sau a Ecaterinei Tudoroiu din galeria „Cavalerilor fără frică și fără prihană“.

Dragostea sa de țară și iubirea pentru Franța—luptând pentru același ideal de libertate a popoarelor—ne arată cât de trainice și de indestructibile sunt unele sentimente și din ce adâncimi necunoscute ale ființei noastre pornesc, pentru a se exterioriza în momente de supremă încercare ale vieții neamurilor.

Moartea sa, în împrejurări pe cât de eroice pe atât de tra-

**) În aceeași regiune a Ardenilor—unde a pierit și un alt ofițer român angajat în armata franceză: căpitanul de cavalerie Paul Moruzi.

gice, a inspirat pe subtila noastră poetă Elena Văcărescu să scrie versuri de o inspirație profundă și înaripată în memoria eroului aviator Ioan Romanescu, care ca un al doilea Ronsard — sol al Olteniei — a venit să lupte pentru Franța pe aripele văzduhului și a murit în plin elan al tinereții.

Suflet ales, de o rară sensibilitate (frate cu poetul Marcel N. Romanescu) — în scrisorile sale, adunate cu o cucernică pietate de părinții săi, găsim accente sublime de avânt tineresc, de dragoste nețărmurită de sbor, și de spirit de adevărat luptător și erou, pentru care d. profesor N. Iorga a scris un articol înduioșător: „Un băiețel viteaz“, în Neamul Românesc din 1919.

Decorat cu „Crucea de războiu franceză“, la noi a fost aproape uitat. Cine se mai gândește azi la eroii din timpul războiului, cu atât mai mult la cei morți pe alte meleaguri?

Deși mort în Franța (mormântul său se găsește în prezent în cimitirul național din Rethel), locul lui nu poate fi decât alături de camarazii săi sburători: Craiu, Muntenescu, Zorileanu, Sănătescu, iar numele său trebuie amintit generațiilor viitoare — cel puțin sub forma unei străzi din Parcul Aviatorilor.

Iar virtutea aeronautică de războiu, post mortem, nicidecum nu va putea încorona un suflet mai entuziast de această uriașă patimă a sborului și o pildă mai înălțătoare a vitejiei românești purtată departe peste hotare.

Av. A. Șoimu.

Un băiețel viteaz*)

Dela părinții cari nu-l vor uita niciodată primese o cânticică de amintire, publicată de cineva care l-a cunoscut și iubit, pentru a se ști ce a fost în sufletul tânăr, așa de curând dispărut, al caporalului aviator Ioan Nicolae Romanescu, mort, în mijlocul chiar al aerului pe care-l stăpânea, de nimicitoare explozie a unui obuz, — fulgerat și ars în plin sbor și încredere biruitoare.

Tânărul de douăzeci și patru de ani era un student al Universității noastre, și războiul l-a chemat la sine prin puterea ineluctabilei datorii. S'a bucurat, s'a îmbătat de dânsul. Când n'am mai avut puterea de a lupta, el a văzut, ca puțini alții, dincolo de steagul lui aceeași cauză sub unul din steagurile înfrățite, sub acela către care cu mai puternice speranțe se îndreptau căutăturile noastre. Părăsind Basarabia într'o zi de iarnă, s'a dus pe frontul francez, neavând altă dorință decât să arăte aici ce poate. Ce poate el și, prin el ce poate rasa lui, rasa noastră.

Drăguțele scrisori de entuziasm, pe care le-a strâns pietatea,

*) Articolul de față se reproduce după textul din *Oameni cari au fost*, vol. III, pag. 16, ed. Fundeția p. lit. și artă „Regele Carol al II-lea“, 1936.

arată, nu numai un suflet drept și un adevărat talent al scrisului, dar și ceea ce lipsește mai mult tineretului dela noi, din cauza unui sistem greșit de educație, aspru și sec: tinereța însăși. E la dânsul, ca și la tinerii popoarelor în plină expansiune, o nesfârșită dorință de fapte și o nesfârșită bucurie de viață în tot ce poate ea să deie, până și în loviturile fatale pe care le pregătește împotriva acelor cari o înfruntă prea dârz, în primejdiile ei, ca să nu-și răzbune.

Intre cercetașii noștri, între elevii școlilor dela noi, pagine ca acestea ar trebui răspândite. Ele pot să arăte cum e la vârsta aceea un suflet frumos.

Și atâția ar putea lua exemplul luptei și sacrificiului dela acest băiețel viteaz.

N. Iorga.

Palatul Regal în trecut.

Clădirea noului Palat Regal, ce s'a ridicat în centrul Capitalei acolo unde a fost vechiul Palat Domnesc, este aproape terminată. În Mai 1937 *Arhivele Bucureștilor*, nr. 3, au publicat, după o serie de documente culese de d-l I. Virtosu, multe date și știri interesante asupra ce a fost în trecut Palatul Regal.

Biserica zisă „a Kretzulescului“ a fost zidită la 1721 de boierul Iordache Kretzulescu. În acele vremuri bariera Capitalei, lângă „puțul cu zale“, era aproape de biserică, orașul fiind clădit și întins înspre Sud. Locul bisericii boierilor Kretzulești, înruțiți cu Vodă Brâncoveanu, se întindea pe Podul Mogoșoaiei până unde a fost strada Imperială, acum desființată. Nicolae Grămăticu, în 1757, achiziționează în urma unui schimb cu Biserica Kretzulescu, reprezentată prin ctitorii săi boieri Kretzulești, locul din Podul Mogoșoaiei, ce începea de la zidul Palatului actual înainte de reclădire, fără grădina dinspre Sfântul Ionică, și mergea până'n strada Imperială. Acest loc, fost al Eforiei boierilor Kretzulescu, trece apoi, în 1791, de la familia lui Grămăticu la boierul Iordache Colfescu, și de la rudele acestuia la Dinicu Golescu, care îl cumpără în 1812, construindu-și pe el un palat destul de mare, una din cele mai importante clădiri ale Bucureștilor de atunci. Imobilul a servit mai târziu ca local de minister și apoi de reședință domnească, după ce în 1832 copiii lui Dinicu Golescu au vândut Statului locul cu clădirile sale.

În 1837 penfru prima oară, sub domnia lui Alexandru Dimitrie Ghica Vodă (1832-1842), palatul fost Golescu devine Curtea Domnească.

Gheorghe D. Bibescu Vodă (1842-1848), deși locuia în Palatul Brâncovenesc, a folosit și el, tot palatul din Podul Mogoșoaiei ca „palat de țeremonie“, după cum a făcut-o și Vodă Știrbei.

Domnitorul care a realizat Unirea Principatelor, Alexandru

Ion Cuza, a locuit în timpul domniei sale și el Palatul din Podul Mogoșoaiei.

În 1866, Carol I, primul Rege al României devenită mai târziu independentă, condus de Generalul Nicolae Golescu vizitează fostul palat al Goleștilor, în care, după ce-i face reparațiuni mari, se și instalează, clădirea aceasta intrând de acum definitiv în istorie ca reședință principală a dinastiei noastre domitoare.

În 1868 Eforia Bisericii Kretzulescu, prin hotărîrea celor 5 boieri Kretzulești efori ai acestui așezământ, cedează Ministerului de Domenii o însemnată porțiune de teren, pentru ca de la păriletele din dos al Palatului Domnesc, sub ferestrele căruia trecea o ulicioară spre biserica Sfântului Ionică, să se facă o grădină de agrement (azi grădina Palatului). Cedează de asemenea și Primăriei terenul pe care se află strada Sfântului Ionică, de sub ferestrele Eforiei Kretzulescu, dintre casele Kretzulescu și grădina Palatului din Calea Victoriei. Cesiunea terenurilor de mai sus, acceptată de Stat, este condiționată de plantarea unei grădini ornamentale. Durata cesiunii este mărginită numai pe cât timp Palatul Domnesc va urma a fi reședință domnească; iar dacă această clădire ar primi altă destinație, Eforia va putea să-și reia locul cedat.

În urma exproprierilor în curs, grădina Palatului Regal se mărește și cu locul pe care este azi strada Sfântului Ionică, porțiune ce s'a și închis, proprietate a Eforiei Kretzulescu, concesionată cum s'a arătat mai sus, mutându-se strada viitoare pe locul unde erau clădirile Eforiei (azi dărâmate) ce dau pe strada Sfântu Ionică. În acest chip Biserica Kretzuleștilor, restaurată în stilul epocii brâncovenești, în care fusese la origine clădită în anul 1721, va veni cu o latură la noua stradă Sf. Ionică. Pe locul îngustat ce i-a rămas, Eforia Bisericii Kretzulescu intenționează să-și ridice un nou palat, în locul actualelor clădiri învechite și ciuntite prin noua expropriere.

Îată pe scurt istoricul și transformările unei părți din centrul Capitalei, în decurs de 180 de ani, și cum s'a ajuns la falnicul Palat Regal de azi.

Ion Vlad.

A apărut în acelaș timp, ca extras din revista noastră,

BISERICA SF. GHEORGHE-NOU DIN CRAIOVA

de **V. G. PALEOLOG**

cu rezumate în limbile franceză, italiană, germană și engleză, și cu o bogată ilustrație alăturată textului.

R E C E N Z I I

In rubrica de față se fac dări de seamă, în măsura posibilității, despre cărțile și periodicele ce se trimet Redacției.

CARTI.

La grande pensée de Napoléon III, de Christian Schefer. Paris, Edition Riviera & C-ie, 1939. — Cunoscutul profesor dela Școala de Științe Politice din Paris se încumete a desnoda firul isvoarelor expediției din Mexico. Autorul acestei lucrări este obiectiv și bine documentat. El dovedește că creanța Iăker nu a avut alt rol în acțiunea Franței, decât de a cere sprijinul ce orice guvern era dator să acorde creditorilor francezi nedreptățiți de guvernele mexicane. Despre Impărăteasa Eugenia, zice, e drept, că nu avea simpatie de Juarez pentru sentimentele sale anticreștine, totuși nu apărarea intereselor clerului mexican a îndemnat-o să se ocupe de Mexico, ci pentru că era încredințată de câțiva Mexicani că în țara lor un puternic partid monarhist dorea a se pune capăt anarchiei, restabilindu-se imperiul întemeiat acolo mai de mult de Iturbide. La început i s'a vorbit de Ducele d'Aumale, ca cel mai indicat de a ajunge împărat în Mexico. Pentru fiul lui Ludovic-Filip nu s'a putut însă dobândi bunăvoința Franței, ca și nici pentru un Bourbon din Spania. Numai când la Biaritz i se pomenește lui Napoleon III de Arhiducele Maximilian, lucrul se schimbă. Chiar Contele Walevsky, cel care în vremea când era ministru de externe și când i se vorbea de Orléans sau de Bourbon nu da nicio importanță afacerilor mexicane, imediat însă ce aude că e vorba de Maximilian, își schimbă părerea. Fiul natural al lui Napoleon I ia condeiul și scrie lui Metternich, recomandând această soluțiune. Schefer știe că, încă pe când era închis la Ham, Napoleon III fusese înbiat de guvernul Republicii Nicaragua să prezideze tăierea unui canal interoceanic, căruia i s'ar fi zis, „Canalul Napoleon”. În sprijinul acestei întreprinderi, el scrie la Londra o broșură pe care, în 1849, fiind Președinte al Republicii Franceze, dă voie să fie tradusă în franțuzește și din nou răspândită. La aceasta a fost împins Napoleon III în ideea că astfel America Centrală poate fi apărată împotriva eghemoniei Statelor-Unite. Aceași idic și convingerea că astfel se apără și Coloniile franceze, râvnite de America de Nord, l-au îndemnat să asculte pe Mexicani. Ca să-i ajute, el înjghebează o alianță cu Anglia și cu Spania. Tripla alianță aceasta o sfarmă Anglia, de teamă că legăturile dintre Spania și Franța ar putea deveni primejdioase pentru ea. Aci s'a ajuns foarte ușor, când Spania a înțeles că Napoleon vrea să impună în Mexico pe fratele Impăratului Franz-Iosef. Autorul crede că, în afară de această greșeală, Napoleon nici nu fusese bine documentat asupra Mexicului, că a șovăit necontenit și că astfel a ajuns acolo, încât nu se poate tăgădui că intervenția lui în Mexico a păgubit Franța și a contribuit la năruirea Imperiului al doilea.

Este mult adevăr în tot ce spune Schefer. Ni se pare însă că se înșală când își închipuie că Impăratul Francezilor s'a oprit la candidatura lui Maximilian în scopul de a se alia cu Austria. La Viena totdeauna s'a șoptit că fiii Arhiducesei Sofia aveau de tată pe Ducele de Reichstadt, pe

cel ce câteva clipe, în 1815, fusese Napoleon II. Svonul acesta este astăzi public. Anumite fotografii descoperite în podurile Hofburgului din Viena deschid ochii cei mai miopi. Dacă totuși mai sunt cei ce vor a se îndoi că în vinele lui Franz-Iosef curgea sângele Bonapartilor, nu mai este aproape nimeni care să conteste că Maximilian era fiul Regelui Romei. Este știut de mult cum Arhiducesa Sofia, având în pântece pe Maximilian, a ținut să se împărtășească alături de fiul lui Napoleon I, atunci când acesta, aproape muribund, a trebuit, după tradiția Casei de Austria, să ia împărtășania la o leturghie solemnă, în prezența tuturor membrilor Casei Imperiale. Acestea toate le știa Napoleon III mai bine ca oricine. Sentimental cum era, în momentul când a crezut că poate pune o coroană imperială pe fruntea lui Maximilian, fiul Reginei Ortansa nu a mai stat mult la gândire. S'a asvârlit în aventura pe care nepotul de fiu al lui Napoleon I avea să o plătească la Quercetaro cu viața, iar pe nepotul de frate al Marelui Corsican avea să-l mâne la Sedan.

Ca să ajungă aci, probabil și-a reamintit că prin 1819 Mexicani se gândiscă să facă pe Iosef Bonaparte, fostul Rege al Spaniei, împărat al lor. Acest episod îl povestise Napoleon III însuși într'o monografie a celui ce domnise mai demult la Napoli și în Spania. Fatalist și mistic cum era Napoleon III, a putut crede că era chiar dator ră restabilească monarhia mexicană pentru unul ce, în chipul arătat mai sus, era și el scoboritor din Bonaparte.

Mai mult decât probabil că tot pentru aceleași cuvinte, Conte Walewsky, necontestatul fiu natural al lui Napoleon, îndată ce aude că pentru tronul Mexicului este vorba de Maximilian, se ostenește și el ca să facă realizabil proiectul. Cine pierde din vedere acestea nu pricepe bine ce a îndemnat pe Napoleon III să impue pe Maximilian Mexicaniilor.

Că mult mai politic ar fi lucrat Napoleon III învoindu-se la candidatura Ducelui d'Aumale sau a Ducelui de Monpensier, cum dorea Regina Isabela a II a Spaniei, e de netăgăduit. Cu chipul acesta, Franța ar fi rămas în strânse legături cu Spania. Întru cât pe atunci Napoleon III era atotputernic și foarte popular, este îngăduit a pretinde că astfel ar fi isbutit ca Orleansii să se mulțumească a domni în Mexico, renunțând la orice velleități la tronul Franței. Dacă mai știm că legitimiștii aproape dispărușeră velleități la tronul Franței. Dacă mai știm că legitimiștii aproape dispărușeră, așa cum arată Gyp în memoriile ei spunând că însuși Contele de Chambord, în convorbiri particulare, nu se sfia să se întrebe dacă nu ar fi mai cuminte pentru el să-și sfătuiască amicii a se ralia la Imperiu. Așa că toți monarhiștii ar fi devenit bonapartiști.

Se vede însă că nu asta era voia Pronici! Nu trebuie, cu toate acestea, să disprețuim nici vocea sângelui, imboldul ce a hotărît pe Napoleon III să intervie în Mexico. El nu este singurul om ce a greșit politicește din sentimentalism și ca să ție seama de rudele nelegitime. Omenește vorbind, acest lucru e firesc, mai firesc decât ura față de astfel de rude. Napoleon III, a cărui bunătate este recunoscută de toată lumea, a mers foarte departe în această direcție. Pe Contele Walewsky l-a făcut ministru de Externe și Președinte al Corpului Legislativ. Din fiul adulterin al propriei sale mame a făcut pe Ministrul său de Interne în cele mai însemnate momente, Ambasador extraordinar în Rusia și, înainte de moarte, Președinte al Corpului Legislativ. Este vorba aci de Ducele de Morny.

Reamintim toate acestea pentru a se vedea că nu este nimic de mirare ca din fiul Arhiducesei Sofia și al celui ce fusese Rege al Romei, Napoleon III a ținut să facă un împărat. Și nu este vina lui că Maximilian nu s'a putut menține pe tron. El nu a corespons speranțelor ce se pneau în-

tr'nsul. Trecea în Austria ca mult superior lui Franz-Iosef. Erau oameni ce se gândeau că, pentru a salva monarhia austriacă, Franz-Iosef ar fi trebuit să fie înlocuit prin Maximilian. Nu e zis prin urmare că Împăratul Francezilor și-a închipuit că, ducându-l în Mexico, întărește și coroana pe care o purta celălalt fiu al Arhiducesei Sofia. Constituind în America Centrală un stat monarhic puternic, folositor Franței și lumii întregi, putea să dăruiască unui Bonaparte — nelegitim, dar Bonaparte — o coroană împărătească.

M. T. C.

Anchetă monografică în comuna Belinț, de Institutul Social Banat-Crișana. Timișoara, 1938. — Volum de 400 pagini, cu tablouri statistice și ilustrații, este cea mai largă și conștiințioasă monografie de natură sociologică ce s'a realizat până azi în regiunea noastră olteano-bănățeană. Cercetarea acestei comune din jud. Timiș-Torontal s'a făcut de o echipă monografică a Institutului Social din Timișoara, în vara anului 1934, după metoda monografică a Institutului Social Român de sub conducerea d-lui Prof. D. Gusti. Datele culse au fost apoi puse în ordine, formând rapoarte pe specialități, care rapoarte au fost citite și discutate în ședințele institutului timișorean, unde s'au admis cu sau fără modificări de plenul comitetului său. Cartea se deschide cu un *Cuvânt înainte* de președintele Institutului, d-l Prof. C. C. Teodorescu, și cu o lămurire despre înființarea instituției, de d-l Dr. C. Groșoran, urmat de *Raportul general* asupra constatărilor și soluțiilor de îndreptare propuse de Inst. Soc. Ban.-Criș., redactat de Prof. Tr. Topliceanu, secretarul gen. al Institutului, după planul căruia s'au grupat rapoartele monografiștilor. Vin după aceasta un *Raport geografic*, de Prof. A. Contra; un *Raport istoric* de I. Miloia, arătând că prima mențiune despre comuna Belinț este dintr'o diplomă a regelui Ludovic cel Mare al Ungariei, din 1369; un *Raport statistic*, asupra problemei populației în general, de Prof. Emil Mihaiu, din care reiese că în ultimii 65 de ani populația a scăzut cu 43 la sută, că 95,6 sunt creștini ortodocși și că „nici o țară din Europa nu are mortalitate așa de urcată ca Banatul și România”; un al doilea *Raport statistic*, de Prof. Ghenadie Ilic, constată între altele că, dacă pe cap de familie se consumă anual zahăr de 110,05 lei, în schimb acesta dă 1693,90 lei pe beuturi spirtoase și tutun. — Rapoartele speciale sunt împărțite pe secții, după cum urmează: Secția medico-socială, *Raport asupra populației infantile*, de Dr. I. Nemoianu, rezultând că aci, ca în tot Banatul, natalitatea a scăzut sub media restului țării; că mortalitatea la copii e foarte mare, având în vedere denatalitatea, iar calitatea fizică a acestor copii e slabă. *Raport asupra examinării populației privitor la boalele venerice și viața sexuală*, de Dr. Aug. Maior, dovedind precocitatea concubinajului în sat; un *Raport despre morbiditatea și mortalitatea de tuberculoză*, de Dr. I. Popa, constatând întinderea fiziei; *Raport asupra anchetei medico-sociale la femei*, de Dr. Maria Popovici; *Raport asupra examinării populației sub raportul oculistic*, de Dr. Verg. Popovici; apoi *din punct de vedere stomatologic*, de D-r N. Drăgan; *din punct de vedere al vârstei, emigrărilor, imigrărilor și igienei casnice*, de Gh. Atanasiu. La Secția culturală: un *Raport asupra vieții religioase*, de M. Bucătură, arătând indiferențismul pentru biserică; *Asupra folklorului cules la Belinț* de Prof. T. Popliceanu, și luat anume ca document al vicțiilor sociale (sunt aci câteva interesante note locale de superstiții și diferite credințe); un *Raport asupra școlii*, de Prof. Lazăr Anțila. La Secția economică: un *Raport asupra cercetărilor din punct de vedere economic*, de Ing. A. Lupan; *din punct de vedere agricol*, de M. Demetrovici; *asupra hidrologiei și lucrărilor hidrotehnice*, de Ing. V. Zbegan. La Secția juridică: *Raport asupra reformei agrare în com. Belinț*, de Dr. Ilie Radu; *asupra manifestărilor ju-*

ridice din sânul familiei, de același. La Secția de sociologie și politică socială, un *Raport asupra anchetei etico-juridice*, de Dr. C. Groșoreanu; un altul *asupra cercetărilor etico-juridice*, de Adr. Brudariu, consemnând răspunsurile la trei chestionare, cu concluzii sgduitoare uneori, relatând credința oamenilor din Belinț, care nu se deosebesc în unele nicidecum de cea a restului locuitorilor acestei țări, de ex.: Despre justiție: „Cine are bani învinge și cine are dreptate nu ajunge”; „Cei mari fură și scapă”; „Ne trudem degeaba, că totul se fură la conducere de domni”; „De la Dumnezeu mai așteptăm dreptate”. Cer confiscarea averilor pentru defraudatorii publici și pedepsa cu moarte pentru acești hoși și spre a stărpi venalitatea conducătorilor. Iar mai departe: „Exemplul conducătorilor prinde tare rău la popor. Cărmuirea tolerează abuzurile. Dacă mai merge așa, ne pierdem țara. Doar dela un Mussolini mai așteptăm dreptatea țării”. Și vai! nu prea îl vedem între noi pe acest Mussolini dorit de țărânul din comuna Belinț.

Sarmizegethusa, de *Colonel Constantin Zagoriț*. Ploești, 1937. — Două broșuri, cu 6 hărți anexe. — Indemnul spre cercetările arheologice, sau numai pentru colecționarea obiectelor respective, s'a întins în epoca mai recentă și la marile publice netrecut prin disciplinele universitare ale științei, din mijlocul căreia ies uneori pasionați scormonitori ai trecutului îngropat sub vreme, ca d-l Col. Zagoriț, ori strângători de venerabile vestigii istorice desmormântate de sub brazda și rânduite într'un muzeu, ca alde d-l Georgescu din Corabia. Scopul cărțiței d-lui Col. Zagoriț este, cum o spune în prefață, „de a provoca o discuțiune cât mai largă asupra chestiunii locului în care s'a găsit așezată Sarmizegetusa”. Acest loc ar fi „pe masivul triunghiular deluros dela răsărit și din imediata apropiere a orașelului Hațeg”, punct care este cam la vreo 20 de kilometri la răsărit de capitala romană Ulpia Traiană, cea dela Grădiște. La poalele acelu masiv deluros, pe care se văd ruinele unui turn ce nu are aface cu Dacii, se află așezat satul cu numele grăitor de „Sub-Cetate”. Săpături nu a făcut nimeni acolo. Autorul a respins ipoteza că la Grădiște ar fi putut fi capitala lui Decebal, în primul rând pentru că asemenea așezare de șes nu se potrivea cu nicio altă cetate dacică, întrucât acestea erau pe înălțimi, cum și pentru alte motive. D-sa crede de asemenea că cetatea dacică nu poate fi localizată la Costești, Pietriile Roșii ori Luncani, toate din Munții Sebeșului, cum nici pe Dealul Orolului de pe dreapta Mureșului, la vărsarea Streiului, — niciuna din aceste locuri neprezentând condițiuni potrivite spre a fi fost o mare cetate ca Sarmizegetusa. Acestea au putut fi doar cetățui de refugiu. Rămâne de crezut deci că fortăreața de ultimă rezistență a lui Decebal ar fi masivul deluros de lângă Sub-Cetate. Se înșiră argumentele: punct de întretăiere de drumuri și poteci, cu funcțiune strategică a regiunii munților Sebeșului, Apuseni, Ruscăi și Hațeg-Vulcan; suprafață destul de întinsă; înălțime de circa 100 m. față de șesul din jur, cu un punct maxim de 219 m. dominând întregul masiv; pantele inaccesibile sau repezi, și deci ușor de apărat; posedă două izvoare, asigurând nevoile unei îngrămădiri chiar de 100.000 de oameni, câți se vor fi retras acolo; poziția locului nu obliga numai la o apărare pasivă, ci îngăduia ieșiri spre a se putea ataca și lupta jos în câmpie. În cetatea fortificată, de 20 hectare, au putut adăposti cel puțin 10.000 de oameni. Perimetrul cam de 2000 m. necesita vreo 3000 de apărători, socotind 4 pe metru. Se pare a fi avut 6 porți.

Broșura doua e un răspuns la criticele ce s'au adus de unii istorici părerii autorului în privința localizării Sarmizegetusei, critici care, dacă n'au fost adesea judicioase, este fiindcă istoricul a ignorat, or n'a vrut să ceară și părerea ofițerului specialist în chestiunile militare, pentru a putea astfel

să tragă concluzii valabile din expunerea sa. Arătându-se obiecțiunile aduse în contra părerii autorului, în special de tèmeiu aceea a d-lui prof. Daicovici, care respinge localizarea d-lui Col. Zagoriț și emite opiniunea că Sarmizegetusa ar putea fi pe vărfurile de deal din sudul Oraștici, pe valca Apei Orașului — autorul o contestă, sprijinit mai ales pe indicațiile Tabulei Pentingeriane.

În afară de lucrarea de mai sus, semnalăm încă următoarele cercetări ale d-lui Col. C. Zagoriț, apărute în cursul anului 1938: *Mai multe hărți ale Transilvaniei și graniței dinspre Ungaria*, din care se poate vedea că, granița dintre România și Ungaria nu este trasă dela învingător la învins, și că diferitele frontiere pretinse de Unguri și de către susținătorii lor nu sunt întemeiate pe vreun adevăr.

O hartă cu 800 de numiri de localități din Peninsula Balcanică, numiri care amintesc existența Românilor în Istria, Croația, Slavonia, Bosnia, Herțegovina, Dalmația, Muntenegru, Sangeacul Novi-Bazar, Serbia-Nouă, Serbia-Veche și Bulgaria de apus. La această hartă, lucrare de multă muncă răbdătoare și migăloasă, cum și de largă informație, se adaugă și a doua, a Daciei, însemnând pe ea numele de localități care atestă existența Românilor în Dacia la venirea Slavilor.

Sub titlul de „Biblioteca publicațiilor de tot felul”, acelaș autor prezintă încă două broșuri, cuprinzând studiile: *Câteva schimbări (captări) în cursul apelor*, fenomen geologic care intervine uneori modificând harta terenului și influențând viața localnicilor respectivi. Autorul înfățișează, însoțite de planuri și hărți, captările constatate în cursul apelor Prahova, Buzău, Teleajen, Târnava Mare și altele, indicând și câteva în perspectivă de a fi realizate de puterile naturii; *Valurile din Panonia, Dacia și Pen. Balcanică*, care prin dispoziția lor și după explicațiile autorului ar fi „o nouă dovadă că Românii au continuat să trăiască în Dacia între anii 500 și 800 d. C.”. D-sa atribuie Avarilor valurile din Panonia, ca și pe acele dela Dunărea de jos, „care sunt construite absolut după aceleași principii și cu aceeași tehnică”.

România în Războiul Mondial 1916-1919, operă datorită Serviciului Istoric al Marelui Stat Major din Ministerul Apărării Naționale, este o lucrare gigantică, în curs de executare, și din care au apărut până acum două volume cu anexele lor, precum urmează:

Vol. I, (Buc. 1934, Tip. Mon. Of., 672 pag. și cu 42 anexe), se deschide cu un „Cuvânt înainte”, arătând munca uriașă efectuată de Serviciul Istoric din M. S. M. în timp de 10 ani, în strângerea, rânduirea, clasarea și inventarierea materialului documentar dela noi și adunarea informațiilor date de arhivele de război din Berlin și Viena, după care s'a putut proceda la redactarea istorică, așa încât să dea o lucrare de caracter pur obiectiv și strict documentar. Ea se prezintă nu numai ofițerului studios ca material de studii, dar și or cărui Român preocupat de problema viitorului țării și care „va găsi în aprofundarea studiului războiului nostru de întregire un îndreptar sigur pentru înțelegerea felului cum se îmbină evenimentele acestei drame omenеști care se chiamă războiul și de care omenirea pare că nu va fi scutită încă multă vreme”. Notăm că șeful Serviciului Istoric e d-l Gen. Gr. Costandache, bine cunoscut și ca director al Muzeului nostru militar. Primul volum cuprinde următoarele opt capitole: Intrarea României în războiu; Pregătirea militară a războiului; Planul de campanie al României; Planul de campanie al Puterilor Centrale contra României; Situația generală pe fronturile europene la intrarea României în războiu; Acoperirea, mobilizarea, concentrarea; Ofensiva română în Transilvania (15 Aug.-12 Sept.

1916); Ofensiva bulgaro-germană în Dobrogea și operațiunile pe frontul de sud între 19 Aug. și 10 Sept. 1916. Volumul e completat printr-un altul (737 pagini), cuprinzând 510 documente felurite, care sprijinesc textul redacțional al istoricului campaniei.

Vol. II. (Buc. 1936, Tip. Mon. Of., 885 pag. cu 13 anexe), cuprinde în continuare capitolele IX-XIX, despre operațiunile dintre 15 și 30 Sept. 1916 st. v., precum urmează: Măsurile luate de Comandamentul de Căpetenie român în vederea manevrei dela Flămânda; Operațiunile Armatelor III și de Dobrogea pe frontul de sud; Concentrarea de forțe germane și austro-ungare pe teatrul de operațiuni din Transilvania, apoi proiectele ofensivei germano-austro-ungare pe acest teatru de operațiuni; Operațiunile din sectorul Jiu, între 1/14 și 15/23 Sept. 1916; Bătălia dela Sibiu (9/22—16/29 Sept.); Ofensiva Armatei II pentru degajarea Corpului de Olt; Ofensiva Armatei de Nord pentru degajarea corpului de Olt; Ofensiva Armatei IX germane contra Armatei II române; Oprirea ofensivei și retragerea Armatei de Nord pe frontieră între 19 și 30 Sept. (2—13 Oct.); Operațiunile pe frontul Armatei I până la sfârșitul lunii Sept. în sectoarele Olt, Jiu, Cernaș și Dunăre, după atacul inamic la Jiu și bătălia dela Sibiu; Legătura dintre M.C.G. rus și M.C.G. român și operațiunile Armatei IX ruse între 3/16 Sept. și 1/14 Oct. 1916. Un volum (328 pagini), de documente, vine în completare, ca anexe, celui precedent. La acestea se adaugă două mape cu hărți, planșe și schițe pe hârtie oleată, în legătură cu textul acestor două volume, cu anexele respective.

Colecția de antichități „Gh. Georgescu” din Corabia, cu privire la o seamă de cercetări și săpături arheologice, de prof. *D. Berciu*. Caracal, 1937, Tip. „Unirea”. — În jud. Romanați, care nu are un muzeu județean public, colecția particulară a unui îndrăgostit după vestigiile trecutului local, sprijinitor al cercetărilor prehistorice ori de arheologie romană, d-l Gh. Georgescu, este prezentată într-un volum cu ilustrații de Directorul Institutului Român din Saranda (Albania), d-l D. Berciu. Colecția aceasta e metodic rânduită, fiecare obiect având notate observațiile stratigrafice din timpul săpăturilor, fixat fiind locul precis și împrejurările în care un obiect a fost găsit. După speciile lor, aceste obiecte sunt dispuse în 5 secții: Antichități preistorice; antichități romane, antichități medievale; numismatică; geme și camee, cea dintâi fiind cea mai bogată din ele. Obiectele din prima secție provin: a) din epoca neo și eneolitică, de tipurile Vădastra I, Vădastra II, Sălcuța, Coțofeni, apoi Glina III; b) din epoca bronzului; c) din epoca fierului.

Palatul Regal, cum a fost în trecut, de la Nicolae Grămăticul la boierul Dinicu Golescu, însoțit de documente prezentate de *Emil Vîrtosu*, formează Nr. 3 din „Arhivele Bucureștilor”. Buc. 9 Mai 1937. — Pe locul unde e azi Palatul domnesc, alături de biserica Crețulescului, era înainte de 1757 o modestă casă a negustorului Voicu Fiștu, pe care acesta a făcut-o danie bisericii. La data de mai sus biserica o schimbă pentru două moșii cu Nicolae Grămăticul. Acesta murind, meștenește casele văduva sa Ancuța Grămătică, ce intră în judecăți cu cei doi gineri ai săi, ce voiau să-și ia casele din Podul Mogoșoaiei. După multă pricină, Catinca, fata mai mică, cea măritată cu fostul logofăt de vistierie Ianache, vinde partea ei surorii mai mari Safta, măritată cu un boierinaș Negoită. Acesta din urmă, ajungând la nevoie, vinde casele polcovnicului Stoica Urlățeanu. Pe temeiul dreptului de protimis, Catinca cere și obține dela Divan răscumpărarea lor pe prețul de cumpărare al lui Urlățeanu, în 1791, după care imediat le vinde lui

Iordache Colfescu clucerul. De la acesta trece la fiul său cu același nume, care va vinde imobilul ruinat, cu locul său, în 1795. Casele trec apoi în proprietatea unui clucerul Ștefan, care le vinde stolnicului Dinicu Golescu în 1812 pentru 45.000 de taleri. Pe locul vechilor case, Dinicu Golescu, ajuns agă, ridică o casă nouă, mare și acoperită cu tablă de fier, lucru rar pe atunci. La 5 Oct. 1830 murind Golescu, fiii săi vând Statului proprietatea aceasta în 1833, iar în ea se instalează serviciile Administrației centrale a Țării-Românești, sub numele de „Curtea Administrativă”. De cu anul 1838, sub domnitorul Al. Dim. Ghica, aflăm casele acestea numite Palatul Domnesc. Gh. Dim. Bibescu le folosește drept „palat de ceremonie”, că-i locuința o avea aiurea, anume în fostul Palat Brâncovenesc din poalele dealului Mitropoliei. Cuza Vodă se instalează și el în palatul din Podul Mogoșoaică, în care va locui și măritul Vodă Carol I. — Partea II-a publică 19 documente, dintre 31 Aug. 1757 și 24 Mai 1833, cu privire la istoricul proprietății. Cartea cuprinde și numeroase ilustrații.

Memoriu asupra așezământului Bisericii Kretzulescu, de Em. Kretzulescu. Ed. II, Buc. 1938, Tip. Cöbl. — Cartea se compune dintr'un istoric, urmat de 35 acte (dintre 1747 și 1937), din paginile cărora culegem. Fondată în 1722 de marele vornic Iordache Crețulescu și de soția sa Safta, fata domnitorului Brâncoveanu, era destinată a fi paraclis al familiei, întrucât a fost zidită în chiar curtea caselor întemeietorilor ei, care se întindea din Palat până în Pașagiu Român. Proprietarul murind fără testament, soția sa a declarat că vornicul Iordache a lăsat cu limbă de moarte Mitropoliei din București trei moși: Voinești din Dâmbovița, Gogosii din Mehedinți și Grojdibodul din Romanati, deosebit de alte donațiuni. În stăpânirea bisericii mai intrau, din părțile noastre, și moșile Plăviceni-Grădinile din Romanati, Plăviceni-Tobolita din Olt și Peșteana din Gorj. Averile bisericii Crețulesților au stârnit poște multe de înfruptare, așa că Eforia a avut în trecut și până astăzi o mulțime de procese, de oarece unui urmași în linie femeiască ai ctitorilor pretindeau a fi numiți ca efiori, sau a li se da subvenții și fel de fel de ajutoare din banii bisericii. Actele ce se anexează la sfârșitul cărții pun într'o lumină neață pe asemenea vânători de venituri fără muncă.

„L'infinito“ di Leopardi in romeno, de prof. Pimen Constantinescu. Extras din revista „Olimpo”, 1937, Thessaloniki. — Opera lui Leopardi a pătruns târziu chiar în Italia în cercuri mai largi: eu atât mai puțin în România. Primul care la noi s'a interesat de poezia d'la Recanati este Aron Densușianu, care în 1874 traduce oda „All' Italia” și câte o strofă din poeziile „Ad Angelo Mai” și din „Sopra il monumento di Dante”. De aci înainte menționarea lui Leopardi și traducerea din versurile lui sunt frecvente. Iar dintre toate, „L'infinito” — poate și pentru că nu are decât 15 versuri — a fost dată în românește de vreo 12 autori. „Alla luna” s'a tălmăcit, ca și „A se stesso”, apoi „La sera del dì di festa”, și „A Silvia”, fiecare de câte șase ori. Autorul se ocupă aci deocamdată numai de L'infinito. Eminescu spune că citește pe Leopardi, cu a lui „carte amară”. Anton Naum l-a cunoscut și el. Dar în scris prima traducere a infinitului fu a lui Duilia Zamfirescu, din Conv. Lit. 1891, publicată odată cu alte trei ale aceluiaș autor italian. Ea n'a mai fost reprodușă decât acum doi ani, în ed. D-rei Ravinescu, în col. Clasicii Români comentați din Craiova. A doua versiune a lui Nic. I. Basilescu din 1895. A treia, în forma originală, a lui Al. Pop-Dafin, în „Floarea Daurilor”, din 1907. A patra a craioveanului Barbu Constantinescu — azi ministru al României la Stockholm, însoțind un studiu asupra poeziei lui Leopardi, din 1906, în Conv. Lit. Prof. liceului din Craiova Mih. Strajan a dat și el în 1909 o traducere a ace-

leiași poezii. În 1918 un alt traducător, tot din Craiova, Al. Iacobescu, în 1918, dă versiunea care „dintre diversele traduceri leopardiene este printre cele mai puțin isbutite”, dovadă „insuficienta cunoaștere a limbii italiene”, observație perfect justificată. N. Iorga a publicat în a sa „Istoria literaturilor romane” (1920) o tălmăcire în „proză ritmică poetică”, fidelă textului. O alta a fost tipărită în „Ramuri”, de Antonian Nour (1922), căreia îi află comparația, de slabă ce e, „doar cu aceea a concetățeanului său Iacobescu”. Cu G. Murnu, L'Infinito (în 1928) a găsit în fine un traducător la înălțime. Ultima versiune e cea a d-lui Pimen Constantinescu, publicată în „Tinerimea Română” la 1937, cu prilejul centenarului morții poetului. Autorul mai citează una, netipărită încă, datorită d-lui Giuseppe Ciffarelli.

Jocurile naționale românești, de G. T. Niculescu-Varone, în ed. „Universul”, 1938, un volum de 338 pagini, cu 50 de ilustrații după fotografii în text, datorat cunoscutului și valoros cercetător al folklorului nostru coreografic, muzical și poetic. Multă muncă răbdurie oglindește această lucrare, extrem de bogată în informație. Prima parte înregistrează ce au scris despre jocurile noastre naționale scriitorii străini (31 la număr) în ultimile trei secole, apreciind elogios aceste manifestări artistice românești. După aceea se cercetează și ce au spus poezii și prozatorii români despre ele, terminând capitolul cu indicele alfabetic al celor 120 de autori consultați, cu indicația paginilor unde sunt arătați. Alt capitol înregistrează ce zice poporul român despre jocurile sale, așa cum reiese din poezia sa poporană, cu indicația a 41 de folkloriști din care s'a cules materialul. Câteva pagini despre autorii români și străini cari în lucrările lor au consemnat și melodii de jocuri. La urmă un capitol de contribuție personală a autorului la jocurile naționale românești.

Escadronul Locotenent Gironde, de René Chambe, în traducerea Căpitanului Gh. Giuriade, cu ilustrațiuni de Ion Ancstin, se tipărește de Min. Ap. Naț. București, 1937. — Cartea, care se recomandă prin o prefață a d-lui Col. Alex. Filitti, — unul din supraviețuitorii faimoasei sarje eroice a cavaleriștilor români dela Robănești — este una din cele mai mișcătoare și mai nobile lecturi. E povestea simplă a 100 de călăreți ai unui escadron din Reg. 16 de Dragoni francez, comandat de Loc. Gironde, cari în Sept. 1914, execută misiunea ce li s'a încredințat, trecând și manevrând în spatele armatei germane a generalului Von Kluck, în cursul bătăliei dela Marna. Luptele de hărțuială ce dau, atacurile lor neașteptate, apărând unde nici nu puteau bănui dușmanii, dramatica urmărire a Germanilor ce amenințau a-i încercui, miraculoase salvări din cursele întinse în jurul lor, supraomenească îndurare a unor privațiuni și suferințe fizice ca din basme, în sfârșit prăbușirea în sânge și în moarte a vitejilor acestora până la cel din urmă soldat și cel din urmă cal, tin sufletul autorului animat de paginile cărții, din primul și până în cel din urmă rând al ei. Și ce e mai rar — și cu atât mai meritos — este că traducerea căpitanului Giuriade este excelentă.

Familia Rosetti Vol. I: Coșoritorii moldoveni ai lui Lascaris Rousaitos, de generalul R. Rosetti. Acad. Rom. în Studii și cercetări, XXXIII, Buc. 1938. Cartea cuprinde — cum o spune autorul în prefață — o schiță sumară și biografiile tuturor Rosetteștilor, cu un arbore genealogic la sfârșit. Autorul nu a pus în ea decât date și fapte, ferindu-se de orice comentare ce ar putea fi socotită drept interpretare personală și interesată. D-sa adaugă, simplu, și frumos: „Lucrarea de față nădăjduese să nu fie temeiul de îngâmfare și de fâlfire ne la locul ei pentru Rosetteștii de azi și de viitor, ci un semn de recunoștință față de premergători și un îndemna la muncă fo-

lositoare obștei". Cum partea ce se publică din lucrarea d-lui gen. Rosetti privește numai ramura Rosetteștilor din Moldova, rămâne ca în volumul următor să se dea biografiile celorlalți Rosettești, înrudiți cu cei dintâi. Cartea se deschide cu o schiță istorică, propunându-și ca în cadrul evenimentelor vremii și a condițiilor politice și sociale respective, să arate „numai, în trăsături generale, rostul acestei familii în istoria țării”. Primul Rosetti constatat documentar este Lascaris, grec, pe care îl aflăm ocupând slujbe înalte la Patriarhia din Constantinopol și având de soție o Cantacuzinească bizantină, din care reiese că el trebuie să fi fost de neam nobil. După tradiție, originea le-ar fi din Genova, veniți în sec. XIII în Bizanț și trecuți aci la ortodoxie. Lascaris a avut doi copii născuți la Constantinopol și veniți în țările noastre: Constantin, care a fost încă înainte de 1627 vel paharnic în Țara Românească, și Antonie, întâlnit în rang boerese moldovean, înainte de 1661 și care va fi domnitorul țării (1675-1678). De cu a treia generație urmașii se românează și joacă roluri importante în țară, sprijiniți de rudele lor rămase în Constantinopol la Poartă și pe lângă Patriarhie. Autorul le schițează rostul și activitatea în cursul vremurilor, mergând până la a 10-a generație, ultimele două, cele existente, ale tinereței, nefiind încă intrate în istorie. Urmează apoi o înșirare, pe generații, a tuturor Rosetteștilor, începând cu Lascaris, dându-se datele și bibliografia respectivă a fiecăruia din membrii acestei familii, însoțite și de reproducerea chipurilor lor, după frescuri, portrete în ulei, deseneuri, gravuri, miniaturi și mai recent fotografii. Din aceste note culegem că autorul s'a născut la 20 Martie 1877 la Căiuți, jud. Bacău, fiu al scriitorului Radu Rosetti, autorul atâtor valoroase lucrări asupra claselor sociale și asupra proprietății. Militar de carieră și scriitor ca și tatăl său, generalul R. R., a intrat în marcele războiului în serviciul Marelui Stat Major și apoi al Marelui Cartier General, a luptat în front, fiind rănit în lupta dela Răzoare (6 Aug. 1917), a servit și în armata franceză în 1918; în 1920 a fost atașat militar la Londra, general de brigadă în 1924, demisionat din armată la 1 Nov. 1924 și membru activ al Academiei Române, secțiunea istorică, din 1934. La Bibliografie autorul însumează un număr de 35 studii istorice românești, 9 franțuzești, 5 englezești, 26 articole și conferințe istorice, 63 articole și broșuri în oficialitatea militară, apoi 70 diferite recenzii și articole felurite. Un indice alfabetic de nume ale Rosettiștilor, urmat de un al doilea cuprinzând alte nume proprii de oameni și unul de localități întâlnite în text viu să faciliteze orientarea în cuprinsul volumului. La urmă de tot se dă și un indice cronologic de date privitoare la familia Rosetteștilor din Moldova, precum și un indice al semnăturilor reproduse în volum. Ca anexă adăogată sub manta cărții găsim și tabloul genealogic al familiei.

Steaguri, prajure (polemici), de Gen. Radu R. Rosetti. comunicare la Acad. Română (Mem. Ac. Rom., s. ist., din Oct. 1938). — Intemeiat pe vechile texte, pe mărimea, pe forma steagurilor ostășești și pe a prapurelor bisericesti, cum și pe reprezentările (imagini și inscripții) brodate pe ele; ținând de asemenea seamă de sulița (bățul de lemn) și de chipul cum păuza era suspendată de suliță, d-l Gen. Rosetti lămurește că pica din Muzeul Militar Național, dăruită de Ștefan cel Mare mănăstirii Zografu dela Muntele Athos e prajure bisericesc, cum a demonstrat d. St. Nicolaescu, iar cea aflată la Dresda și recent adusă în țară este un steag militar, și anume al domnitorului Moldovei Istrate Dabița, care l-a pierdut în lupta dela Leventz (Iulie 1664), așa cum a arătat-o d-l C. J. Karadja, căruia trebuie să-i mulțumim dacă s'a putut recupera prin plată în bani această relictă istorică națională.

Românismul în trecutul Bucovinei, de N. Iorga. Din publicațiile Mitropoliei Bucovinei, de sub îngrijirea I.P.S.S. Mitropolitului Visarion. Buc. 1938. Inasăilarea acestei cărți a d-lui Iorga și lansarea ei corespunde unei nevoi de lămurire a publicului nostru — căci dânsul a făcut-o la vreme și pentru străinătate — în ce privește îndreptățirea stăpânirii noastre vechi asupra pământului ce se învecinește cu hotarele Poloniei și ale Cehoslovaciei, hotare din care s'a rupt câte ceva în folosul vecinilor, dar din care aceștia nu pot pe dreptate revendica nimic. Și de asemenea, ca să arate prin ce neamul nostru e legat de moșia țării Moldovei, în care a ridicat mânăstiri și a îngropat pe Ștefan-cel-Mare, „croul creștinătății”. Aceasta pentrucă în mândra grădină a Bucovinei, larg primitoare pentru străini — prelungită cu nordul Basarabiei, în care s'au așezat, dupe 1670, câțiva coloniști ruteni în preajma Hotinului și apoi la Cernăuți —, „chiar în momentul în care regele Poloniei Ioan Sobieski era, prin drept de cucerire, stăpân al acestor ținuturi moldovenești, nu erau alți locnitori, de la Ceremuș la Molna și la Dorna, din Câmpulung până la Noua-Suliță, decât numai Moldoveni, de limbă și neam românească”. — Cartea cuprinde trei părți: 1) *Răpirea Bucovinei de Austrieci*, ce se dă în traducerea d-rei Liliانا Iorga, după textul publicat la 1915-1916 în „Bull. de l'Inst. p. l'étude de l'Europe sud-orientale”. Povestea cea tristă se desfășoară de la 1774, de când Austriecii escamotează Bucovina „ca o compensație pentru sacrificii pe care nu le îndeplinesc”, și până la marea războiu, când țara martiră e dată pradă asasinului colonel Fischer (azi pensionar pare-se al României). cel care a spânzurat zece de țărani de-ai noștri și care declară că nu recunoaște în Bucovina decât trei nații: Germanii, Evreii și trădătorii, cei din urmă fiind, se înțelege, Românii. Capitulul se încheie cu actul de eliberare de sub călcăiul străinilor, cu ocuparea Bucovinei de trupele românești din ordinul gloriosului rege Ferdinand, întregitorul de țară. — Partea doua retipărește volumul de multă vreme istovit în librării, al editurii „Minerva”, Buc. 1905: „*României în Bucovina*”, cu ilustrații mai numeroase, dar lăsând de dorit în privința clarității mulțora. — Partea treia aduce un mare număr de *Inscripții bucovinene*, culese de autor din 23 de localități, și anume pisanii, inscripții de pe cruci, pietre de mormânt, fântâni, stâlpi, clopote, case, ziduri, pridvoare de case, uși de biserici sau turnuri. Se adaugă și convenita Tablă de nume și lucruri.

Caragiale, de B. Iordan și Lucian Predescu. Ed. „Cugetarea”, P. C. Georgescu-Delafras, Buc. 1939. — Volumul (peste 400 pagini), poartă subtitlul: „Tragicul destin al unui mare scriitor”. În prima-i parte se caută înaintașii lui Caragiale, cu lungă oprire asupra fraților Costache, Luca și Iorgu, copii lui Natis (Ștefan) Caragiale, câte-și trei actori, a căror viață se împletește cu începutul istoriei teatrului românesc. Cel mai puțin talentat ca artist dramatic, Luca, e tatăl scriitorului Ion L. Caragiale. Dela cap. V se începe povestea copilăriei „anii de școală și tinerețea autorului „*Scrisorii pierdute*” și a „*Momentelor*”, în greaua-i luptă cu viața și întru cucerirea unei glorii amăgitoare, coroană câptușită cu spini dezamăgirilor fără de număr, a căror ascuțit duceros rănit i-a fost dat să le încerce. Povestirea e îngreunată și încetinită de noianul amănuntelor de valoare inegală înregistrate în paginile cărții, dar interesul lecturii este totuși susținut, mai ales că se reproduce toate anecdotele ce se cunosc din diferite izvoare asupra vieții teatrului românesc, a celui din culise ca și a celui oficiale. Ultimul sfert al secolului trecut — ca mișcare culturală, și întrucât aceasta se resfrângea și în viața politică a vremii — defilează, cam dezordonat, înainte-ne, cu activitatea de gazetar, de autor dramatic și de novelist a lui Caragiale, amestecată cu aceea a tuturilor scriitorilor contemporani acestuia, fie ei prieteni, simpli confrăți în meseria scriitoricească, or chiar dușmani. Eminescu,

Slavici, Delavranca, Creangă, Maiorescu, Alecsandri, Vlahuță, Macedonski, I. Negruzzi, Gherca, Ureche, Veronica Micle, Hajdeu, Coșbuc, Iosif, Goga și alții — ca să nu vorbim decât de scriitorii noștri mai mari — își împletesc crâmpoie din viața lor, cu aceea a lui Caragiale pe ecranul istoriei literaturii românești dintre 1877 și 1912. Luminoase apar aici episoade și marile figuri ale Carmen Sylvei și Regelui Carol cel Mare. Anii din urmă, petrecuți în Bucureștii tutulor rețelilor de artistul nostru, îndreptățesc epitetul de „tragic destin” din titlul cărții, când Caragiale amărit, desgustat de ce vede în juru-i, se hotărăște să-și părăsească „țara în care lingușirea și hoția sunt virtuți, iar munca și talentul viții demne de compătimit”, spre a se așeza la Berlin, unde moare la 2 Iunie 1912. — O bibliografie a izvoarelor respective încheie volumul.

Duiliu Zamfirescu, Viața și opera, de *Lucian Predescu*. Ed. „Cugetarea”, Buc., 1938. — Autorul a cules tot felul de informațiuni cu privire la familia, copilăria, învățătura prin școli și deslășurarea carierei diplomatice a scriitorului nostru, întretesută cu opera-i de artist. Trecând la cercetarea producțiunii sale literare, d. Predescu înfățișează în ordinea apariției lor cărțile lui Duiliu Zamfirescu, începând cu poeziile din „*Fără titlu*”, și până la „*Pe Marea Neagră*”. Trece după aceasta la proză, aruncând o privire asupra navelistului, romancierului, — cu o privire generală specială asupra ciclului Comăneștenilor, — cum și asupra scriitorului dramatic. Un capitol e rezervat teoreticianului, așa cum Duiliu Zamfirescu se arată în câteva studii literare și politice, de natură critică. Fiecare capitol se încheie prin o seamă de caracterizări, vederi personale ale autorului, care nu prea iubește pe artistul a cărei operă o analizează. „Notele la opera lui Zamfirescu” și Bibliografia dela sfârșitul cărții sunt prețioase pentru informațiile de amănunt, foarte numeroase, ce aduc.

Acte moldovenești dinainte de Ștefan cel Mare, publicate de *Damian P. Bogdan* în ed. „Fund. Reg. Carol I”, Buc. 1938. — În introducere se pomenesc actele anterioare domniei marelui voevod al Moldovei ce s’au publicat până azi, arătând apoi ce importanță au acele ce se dau la lumina tiparului în ediția de față. Din cele 10 documente aci aflătoare, cel mai vechiu emană dela Alexandru cel Bun, din Suceava, cu datarea prin deducție între 26 Aug. 1424 și 4 Sept. 1425. Patru din acestea erau total necunoscute (nr. 1, 3, 4 și 6), iar celelalte erau publicate parțial or în traducere incompletă. Primele două documente sunt dela Alexandru cel Bun. Nr. 3 și 4 se dau de Iliș și fratele său Ștefan, asociați la domnia țării și urmași lui Alexandru cel Bun. E important a vedea că, dupe lupte între ei, frații se împacă și domnesc împreună (între 1436 și 1442), însă titlul de domn și stăpânitor peste toată țara Moldovei îl avea în fapt și de drept numai Iliș; pe fratele său îl luase de co-regent, concedându-i o parte din țară, anume partea de jos a Moldovei; când însă Iliș venea dela Suceava la Vaslui, atunci „domni” erau amândoi frații; dar când acesta era singur la curtea-i din Suceava, Ștefan era trecut în acte, la intitulatio, ca „voevod”. De altfel asocieră la domnie o găsim chiar înainte, la Alex. cel Bun, care își alăturase câțeva vreme la domnia sa pe fratele său Bogdan. Tot așa în Țara-Românească Mircea cel Bătrân își luase, de cu 1391, pe fiul său Mihail co-regent, tatăl ca domnitor, iar tânărul ca voevod; la fel cu Vlad Călugărul, care își asociază pe feciorul său Radu (cel Mare), precum și Radu Paisie cu fiul său Marcu. Documentul nr. 5 e din Oct. 1440, dela Ștefan cel Mare. Doc. nr. 6, din 25 Iunie 1441, emană dela Iliș și Ștefan „voevozi, domni ai țării Moldovei” și este important fiind că menționează primul *seim* convocat în Moldova, în satul Bulgari, în prezența a 25 de

boieri. E o imitație a dietei polone, indicând că pe atunci boierii moldoveni erau mult mai puternici ca cei din Muntenia și că autoritatea lor avea greutate în hotărârile mari privind țara. Doc. nr. 7, tot dela Ilie și Ștefan, e din 7 Iulie 1441. Doc. nr. 8, din 29 Sept. 1441, emană dela Iliș ca domn al țării Moldovei și Ștefan voevod. Nr. 9, din Suceava, 7 Iunie 1495, dela Petru Aron. Nr. 10, dela acelaș domnitor, cu data 20 Ian. 1456. — La sfârșit un indice vocabular al textului slav, — căci fiecare act se dă în regist, text slavon și traducere românească —, un Indice al textului românesc, precum și faesimile după două documente din cele prezentate aci.

O viață de prestigiu: Alexandru Averescu, mareșal al României, de Mircea Șt. Cioroiu. Tip. „Universul”, Buc. 1938. — Foarte avântată și entuziasată introducerea autorului *Către cititori*, către Români vremilor de ieri și de azi, căror le cere „o luptă, un efort” în viață. Aceasta pentru că „trebuc să reactualizăm o nemurire, o flacără, un rest de istoric; să ne întoarcem spiritul la originea acestei curse vertiginoase către alte orizonturi, ce ni se pare că le pierdem”. Avem nevoie de un ideal conducător. Astăzi „lumca este plină de bolnavi, de oameni care își storc sufletul inutil. Pietrele au înlocuit poezia; oțelul ia locul visului; pistoanele și petrolul înlocuiesc dinamica spiritelor pure”. Bolnavii aceștia, flacări ce pâlpăesc, fumegă și se sting repede „au stăpânit pietrele, zidurile și pogoanele”. Dar sunt și lumini care nu se sting, „soldași purtători ai sacrelor secrete de biruință”. Și printre acestea, printre cele mai curate și mai luminoase este viața mareșalului Averescu, pe care, eucernic și impetuos în acelaș timp, o însușește un tânăr ofițer al oștirii noastre. Din corpul cărții ce nu se poate rezuma, reiese ca cioplită în granit figura ostașului îndrăzneț dar totuși prevăzător, cași a omului politic integru și nemalcalabil. Deși desgustat de opera politicianilor cari „s’au ridicat ca stăpânitori ai țării, spre folosința lor, în loc de a fi mandatarii națiunii pentru a îngriji de nevoile ei”; cu toate că „ne-a fost dat să auzim pe unul din cei mai de seamă oameni de stat spunând că formula pentru a governa România este: Regele și Dobrotaul”; „deși răul este adânc înrădăcinat, — totuși”, optimist, generalul A. are „credința că încă îndreptarea dorită se mai poate obține fără nicio sguuire, fără sbuciumare, pe căile consfințite de puterea legilor”. În fața învinovățirilor de rea credință, care îl părău ca pe un vânător de aventura dictaturii, bătrânul cumințe condamnă astfel de veleități, proclamând: „Democrațiile adevărate se așează pe cât mai multe reguli de drept, reguli care nu se pot turbura nici prin acte de forță materială, nici prin violența arbitrarului”, de oarece, „oricare ar fi cauza, odată ordinea răsturnată, patimile se deslanțuiesc, și însuși nesiguranța zilei de mâine împinge pe uzurpători, sub aparența legitimă a apărării, mai departe, la acte de adevărată violență agresivă. Odată pe acest povârniș, lovitura de stat își semnează singură condamnarea, (căci) eecace se ia ori se impune prin violență nu se poate menține decât iarăși prin violență”. — În totul cartea nu e, de sigur, fără cusut, ea expunere cași ca stil. Este însă operă de pietate pentru unul din marii li ai Țării noastre, dar și bine meritore din partea unui tânăr ofițer deosebit promișător.

Televiziune, de Ing. Mihai Konteschweller. Tip. „Cuvântul Românesc”, Buc. 1938. — Autorul, craiovean de origină, își propune a răspunde la întrebarea: în ce stadiu se află astăzi această invenție de care toți am auzit, dar pe care arar să o fi studiat și experimentat cineva ca specialist, cum e cazul d-lui Ing. K. Astăzi „televiziunea e realizată, și încă pe o scară industrială... e complet pusă la punct, deși nu a luat și nu poate lua încă o desvoltare prea mare”. Cartea cuprinde următoarele capitole: Pro-

lăeme fundamentale (ce este celula fotoelectrică; cum se transformă lumina în curent; cum se transformă curentul în lumină); cum se explorează imaginea (sisteme de explorare mecanică și electronică; sincronizarea); Prima televiziune publică, sistem Baird, inaugurat la 30 Sept. 1929 la Londra; Aparatele de azi, arătând care este perfecțiunea ce trebuie atinsă în televiziune, cum s'ar putea mări raza de acțiune a ei, care sunt dispozitivele și aparatele anexe necesare perfecției imaginilor, precum și despre ecrane; se descrie stațiunea de emisiune din Londra și receptoarele moderne (cele mai perfecționate costând până la 200.000 lei de aparat); Rezultatele practice sunt remarcabile: imagine luminoasă, mare până la cel mult 40/50 cm., nimerite pentru camere de locuit, nu sală de cinematograf, dar cu rază de acțiune relativ mică, neîntrecând până acum 350 km. La urmă câteva cuvinte despre televiziune în diferitele țări, Anglia ocupând locul de frunte, având din 1929 un serviciu — cel dintâi din lume — public de televiziune cu emisiuni zilnice durând cam două ore (o oră după prânz și una seara) și având peste 5000 abonați ce posedă câte un aparat de recepție. Vine apoi Germania și Franța. În România s'au făcut demonstrații reușite în 1937 de casa Philips, apoi în Mai 1938, când cu Luna Bucureștilor. — În anexă se dau: *Șapte invenții în legătură cu televiziunea*, apoi ceva despre *Unitățile de lumină*.

Telemecanica, de Ing. Mihai Konteschweller. Buc. 1938. — Tratatul de față este cel dintâi ce s'a publicat în lume în acest domeniu al științei. Telemecanica este tehnica prin a cărei mijlocire se pot comanda și executa efecte mecanice la distanțe mari, așa cum prin aparatele de radio se recepționează un mesaj vorbitor cântat. Asemenea comandă se execută cu ajutorul unor dispozitive complicate, pe cale electrică, prin fir sau fără fir. Ea se bazează aproape întotdeauna pe facerea unui contact, prin care se include circuitul unui electromagnet îndepărtat ce execută o anumită comandă. De obicei însă electromagnetul îndepărtat servește numai la facerea unui alt contact, ce la rândul lui acționează un electromagnet local mult mai puternic, care execută comanda. Aparatul acesta, acționat de un curent slab, care stabilește contactul curentului local de intensitate mare, se numește releu. În telemecanică se pune însă problema de a executa nu numai o singură comandă, ci mai multe comenzi, după voie?. Se expune, după enunțarea acestor principii de temelie, fiecare din cele trei elemente ale problemei: contacte, releu, transmisiunea diferitelor comenzi pe un singur circuit. Perfecționarea tehnică a acestei științe nu aduce numai satisfacțiunea unei curiozități ori sentiment de orgoliu pentru iscusința omenească; ea are și partea foarte importantă și practică a unor aplicațiuni militare. Grație ei s'a ajuns la a se conduce tancuri, bărci, avioane cu explozibile până la ținta dorită — inamicul —, fără a sacrifica oamenii săi; ba chiar s'au inventat mecanisme conducând singure șalupe, rachete ce, simțind dela distanță ținta propusă, o urmăresc chiar și pe ceață, cotind după ca automat, până o ating și o distrug. — Paginile din urmă descriu câteva *Realizări* practice în acest domeniu, anume: Vaporașul condus prin radio (acționând pe 6 comenzi), operă a inginerului K., ce a fost prezentat publicului pentru demonstrație pe lacul Parcului Carol în 1934; Soncria de alarmă realizată de Casa Marconi; Avioane, șalupe, automobile și tancuri conduse prin radio; Rachete auto-orientabile și semnalizatoare a prezenței avioanelor în șor, cum și a unor eventuale obstacole din calca vapoarelor pe ceață. Aplicațiile telemecanicii, folosite azi mai mult în scop militar, vor da mâine mult mai multe realizări în domeniul practic al vieții de toate zilele, mai ales ca diferite forme de apel radioelectric, ca acționare automată de sonerii, punere în funcțiune a receptoarelor și altele, dar se va ajunge

și la putința de a se face transporturi aeriene (corespondență și obiecte) prin avioane mici, fără pilot, conduse prin comenzi de telecomanică și aterizare în același mod. De altfel, parțial, faptul e realizat la pilotarea avioanelor de pasageri, care, după ce pilotul a decolat, acesta fixează direcția avionului, viteza, altitudinea, putând părăsi comanda și trece în cabina pasagerilor, în vreme ce automatele — roboții sau mecanismul — conduc șorul, până când pilotul să-și reia locul la apropierea punctului de aterizare.

Originea lui Petre Cercel, de P. P. Panaitescu. Extras din „Arh. p. Șt. și Ref. Soc.”, XIV (1936), II. — S'a pus la îndoială că P. C. a fost fiul legitim al lui Pătrașcu cel Bun, pentru că atunci când regele Franței Henric III, protector al lui P. C., cere Porții să-i nunciească pe protejatul său domnitor al Țării-Românești, Turcii răspund că acesta ne-fiind copil legitim, nu pot admite să-l pună pe tronul țării, adăugând că de altfel nici Pătrașcu, tatăl său, nu fusese domn legitim, ci a fost adus de facțioși la tron. Afirmarea aceasta, acceptată și de d. N. Iorga, e combătută de autor pe baza unor rapoarte prezentate la Veneția cu privire la originea sa, anume că Pătrașcu cel Bun, la urcarea sa pe tron în 1553, a trimis pe fiul său Petre, conform uzului, la curtea Sultanului, ca ostatec, garanție de credință a tatălui. Așa fiind, domnitorul nu putea trimite un bastard, ce nu ar fi fost acceptat de Poartă. Iar la 1557, după ce moare Pătrașcu, fiul său Petre a fost exilat la Rodos, de sigur că în urma cererii lui Mircea Ciobanu, noul domnitor. La aceste argumente pentru descendența legitimă a lui Petre Cercel, se adăugă o dovadă inedită a lui Heidenstein, care în 1600 scrie în cronică sa că Muntenii cereau ca domn pe fiul mai mare al lui Petre Cercel, mai ales banul Udrea, *rudă cu el*. Udrea era din neamul Bălenilor; străbunicul său Pătru sluger ot Băleni a avut de soră pe Yoica, doamna lui Pătrașcu cel Bun. P. C. era deci văr primar cu Ivașcu vornicul Băleanu din divanul lui Mihnea Turcitul, iar fiul lui P. C. erau veri al doilea cu Radu clucerul, tatăl lui Udrea banul. Aceasta înscamnă că P. C. a fost fiu legitim al lui Pătrașcu.

Maiorescu și neologismul, de Leca Morariu. Extras din „Omagiu lui I. Nistor”. Cernăuți, 1937. — Autorul constată că deși T. Maiorescu luptă vijelios contra neologismelor chiar de pe la începutul operei sale critice (1868—1872), în fond rezerva lui față de neologism „nu e absolută, intransigentă, șovină”; el recunoaște pe unele necesare, cum se vede și în articolul său din 1881 „Neologismele”. De altfel în practică vedem că el și folosește asemenea termeni. Intențiile sale teoretice sunt deci mult în contradicție cu felul cum scrie Maiorescu, în paginile cărții, în afară de termenii tehnici, abundă neologismele. Așa fiind, se poate conchide că „neologismul și-a afirmat suverana viabilitate, croindu-și pe toate potecile drumul convenit și înfrângându-l (chiar!) și pe Titu Maiorescu... Neologismul fiind limbă vie, ca orice grai viu de oricând...”.

O diplomă de înobilare din Hașeg, de Aur. Sacerdoțeanu. În publ. Școlii Sup. de Arhivistică și Paleografie din București. Brașov, 1937. — Este un act din 19 Iulie 1715, emanat din Viena, prin care împ. Carol VI, regele Ungariei, ridică la rang de nobil pe arhidiaconul unit Pavel Munteanu, zis Popa, fixându-i-se prin aceasta însemnele nobiliare și îndatoririle militare. O dovadă mai mult și mai recentă a procesului de înstrăinare pe această cale a Românilor mai ridicați, operă la care au lucrat Ungurii încă de prin sec. XV-lea. Actul s'a găsit la Clopotiva, deținătorul fiind din com. Mățești, proprietate a grofului Blasius Csulai din Ciula-Marc.

Cărturăria lui Ilie Eminovici, de Leca Morariu. Extras din Bul. „Mihail

Eminescu". Cernăuți, 1938. — În afară de poetul nostru, dintre ceilalți copii ai căminarului Cheorche Eminovici, el însuși un cărturar, se dovedește a fi, pe lângă fratele Nicolae, și Ilic. Dela acesta, elev în cl. I-a a liceului din Cernăuți și în vârstă de 11 ani, ne-a rămas, descoperit și prezentat de d. L. M., un manuscris chirilic cu titlul: „Regule generale pentru purtare”; din 1857. Sunt reguli de purtare ale omului bine crescut și care vrea să-și păstreze sănătatea, cam în sensul Hrisoițiilor lui Naum Râmniceanu și ale lui Anton Pann.

Educația tineretului în biserică, școală și armată prin „Cartea sub Icoană”, de Dr. Const. Mureșanu, profesor la Iași, laureat al Academiei Române, diplomat al Institutului J. J. Rousseau din Geneva, care i-a publicat în colecția sa de actualități pedagogice: „L'Education de l'Adolescent par la composition libre” (1930, Neuchatel), carte primită cu mari elogii de criticii în materie de pedagogie, începând cu prof. Ed. Claparede dela Universitatea din Geneva. — Autorul, profesor secundar, pleacă dela constatarea că energia tineretului alunecă în ultimul deceniu pe o pantă periculoasă, prin risipa energiei sale pe alte căi decât ale învățaturii, și că pe de altă parte se constată un tragic conflict între generația adolescenților și cea a oamenilor de vârstă matură. Despre acest conflict spunea foarte bine d. Mih. Manoilescu într-o cuvântare la Senat, cu privire la cuvintele regale chemând toate forțele Neamului la unire: „În gândul acesta regal, bine chemând toate forțele Neamului la unire: „În gândul acesta regală bine îndreptat, nu este vorba de unirea superficială și restrânsă a forțelor politice. Nu este vorba de un mic aranjament de familie... E vorba de ceva mai larg și mai adânc; e vorba de a chema la o împăcare sufletele: toate sufletele, și mai ales cele tinere, ...de o îndrumare verticală, care să orienteze toate generațiile ce vor avea o răspundere în conducerea acestei țări. Așa înțeleg unii din noi apelul regal. Problema cea mare a României de azi e de a înlătura cu orice preț o prăpastie care tinde să se sape între generația conducătoare și între generația în ascensiune. Dacă pe tinerii de azi nu-i înțelegem, dacă ei nu ne înțeleg pe noi, atunci sfâșiem și distrugem România”. Se întreabă apoi d. Mureșanu: „Sunt mulți din cei intrați în maturitate mai buni decât tinerii de acum?” și tot d-șa răspunde cinstit, sincer și curajos: Nu. Și a cui e vina, dacă această tinerețe nu e mai bună ca generația oamenilor maturi? „Vina cea mare e a tuturor care formăm împreună mediul social de azi”. Dacă deci mediul social e bolnav, iar nu exclusiv generația adolescenților, trebuie început tratamentul nu cu cei imbatrâniți în rele, nici cu cei anchilozati în prea vechi deprinderi și idei, ci cu tineretul, căci „azi e cel mai de preț capital”. În el sunt și rătăciți, și dezorientați, dar destule elemente luminate. Prin ei putem clădi viitorul țării, valorificând puterile lor sufletești generoase și entusiaste. Și „să nu-i neglijăm pe cei rătăciți, să-i înțelegem în direcerea lor. Să-i înțelegem pentru a-i iubi și să-i iubim pentru ca să-i îndregem mai bine”. Aceasta fiind situația, se pune chestiunea: Care e rolul Bisericii în educarea tineretului dela țară și dela oraș? Autorul povestește aci de un unil preot de țară, mort tânăr, care, acum poate 50 de ani, împărțea copiilor din sat cărți bune de citit, străne în traistă de unde putea, cumpărate uneori cu banul rupt dela gura lui. Cu amintirea părintelui Costandin după o jumătate de veac câțiva inși, între cari și d. Mureșanu, înființează asociația misionară a culturii „Cartea sub Icoană” pornind la 3 Dec. 1933 cu satul dobrogean Pazarlia (jud. Constanța), unde, după ce se sfințese prin sfânta slujbă în biserica satului 750 de cărți aduse aci, cle se dăruiesc la 30 case de săteni, înființând astfel 30 de biblioteci gospodărești. Preoți și învățători inimoși, câteodată și alții, se asociază acestei inițiative. Se fac „denii culturale” prin

bisericile comunelor rurale, șezători culturale sătești, în localul școlii și sub privigherea sfintelor Icoane, și acolo se tâlcuște evanghelia, se fac lecturi și se distribuie cărți. Și astfel ani de zile „Cartea sub Icoană” a difuzat cartea bună prin satele județului Constanța, Tulcea și Caliacra, împărțind și Icoane, precum și izvoade frumoase românești pentru sătențele ce învătători au lucrat în același sens ca misionari cutare notar și secretar comunal. La orașe de asemenea (în Dobrogea) s'a activat cu succes. Volumul e plin de fapte de cultură, realizări surprinzătoare în acest domeniu, extinse și prin cazărmi la soldați, ba chiar la cei ce au terminat serviciul militar, cum și la ucenici, muncitori, meseriași și mici funcționari. Sunt aici o mulde exemple de oameni modeste, care și-au jertfit din timpul și puterile lor, uneori rupând și dela gură o bucățică spre a da sârmanului, în calitatea lor de adevărați „misionari” ai culturii și ai omeniei. — Când profesorul Mureșanu a fost transferat la Iași, a inițiat și aci, din Oct. 1935, frumoasa-i activitate, care a prius minunat. Tehnica pedagogică a „Cărții sub Icoană” ar trebui aplicată și în Oltenia. Societatea „Prietenii Științei”, și mai ales bogata în mijloace „Fundația Culturală Regală Principele Carol”, ar putea-o încerca.

Jertfa zidirii la Ucrainieni și Ruși de *Faleriu St. Ciobanu*. Chișinău. 1936. — Legenda cunoscută nouă din balada Mesterului Manole, cel ce și-a zidit soția înbită în temelia mănăstirii dela Curtea de Argeș pentru a-i asigura trăinicia, este destul de răspândită la celelalte popoare din sud-estul european. Trebuie să fie aici un izvor comun, mitul străvechiu despre jertfa zidirii de vie a unei ființe, care s'a întins nu numai în părțile orientale, dar până și în Occident. Fără a-i cunoaște origina, constatăm că motivul acesta are o foarte mare vitalitate, cum și o largă circulație, aflându-l la Unguri și până la Francezi și la Spanioli. Autorul caută unele legende la Ucrainieni și Ruși. În nordul Basarabiei o găsim în legătură cu construirea unei pod de piatră, ca în balada bulgărească despre podul de pe Strumița. În lit. populară din Ucraina există legende cu motive aproape de tipul baladelor româno-balcanice, primite probabil dela noi. În lit. populară rusească se află de asemenea motivul jertfii zidirii, mult apropiat de varianta româno-ucrașcă, și anume tocmai în regiunea Volgăi. Tema sacrificiului pentru binele obșteșc există deci și la Slavii din răsărit. El se găsește în concepția creștină și stă și la temelia religiei budhiste.

Literatura și Educația de *I. P. Țuculescu*. Tip. Scrisul Românesc. Craiova, — cuprinde două conferințe: 1) *Literatura ca instrument de educație și de disciplină morală*. Pornind dela constatarea crizei morale de care suferă azi societatea noastră și gândindu-se la mijloacele de a lupta împotriva curentului rău ce ne bântuie, autorul se oprește asupra unuia din mijloacele dela care așteaptă mântuirea: literatura. Dar literatura postbelică este în mare parte viciată și ea de pornografie; ea nu poate fi deci un postulat de educație socială. Ne trebuie o altă literatură, una sănătoasă, care să întărească disciplina sufletească a insului într'un cadru etic. Recomandă și alcătuirea unei bune antologii pentru tineretul doritor de lectură literară. — 2) *Studiul individualității copilului* e necesar, pentru a pune în valoare aptitudinile și a corecta lipsurile cu care cleful intră în școală; grație lui se pot selecționa capacitățile și îndruma spre anumite ocupațiuni. Observațiunile luate urmează a forma fișa individuală a școlarului. Dar școala, al cărui rost e de a cultiva și a întreține idealul în sufletul omenesc, are obligația de a da un colorit național învățământului și educației, neuitând că ea lucrează la a crea Români, și anume buni Români harnici și întreprinzători.

PERIODICE.

Revista Istorică, XXV, nr. 1-3, din Ian.-Martie 1939, cuprinzând: *Ce înseamnă astăzi concepția istorică*, lecție de deschidere dela Universitatea din București, de N. Iorga, articol în care găsești, ca în toate cele ce fac farm. cul conferințelor autorului, o mie de lucruri totdeauna interesante, observații, pilduiri cu tălc și legătură cu oamenii și întâmplările dela noi. D-sa spune că azi „o întreagă societate trebuie să se simtă solidară dacă vrea să trăiască” și că în ea „o anumită activitate sufletească trebuie creată și întreținută”, iar pentru a ajunge la acest scop Universitatea își are un mare rol. Dar ea nu trebuie să se mărginească la studii abstracte, ci să ia contact cu viața însăși, care de multe ori vine să rectifice judecățile noastre și greșelile de metodă istorică. Cât despre lecția de istorie, ea trebuie „să cuprindă nu capitole de istorie literară, științifică sau militară, ci să aibă amestecate în dezvoltare omogenă a societății toate elementele care vin din domeniul artistic, economic și militar”. — *Noua Istorie o Românilor de N. Iorga*, de N. A. Constantinescu, privind ultimele trei volume ale operei. — *Cum a fost ocupația din 1916-1918*, notițe de N. Iorga, după mărturisirile unui ofițer german, care nu sunt de fel spre lauda ocupațiilor, dar și pentru a unei anumite minorități străine aflătoare la noi. — *Existența și activitatea lui Salis*, tăgăduită de M. Auner, se dovedește cu documente în sprijin de C. Gölner. — *Maramureșul nostru*, conferință ținută la Radio de N. Iorga. — *O rugăciune a lui Const. Stolnicul Cantacuzino*, aflată într'un molitvenic ne-complect, de G. B. Popescu. — *Ceva despre studiul istoriei universale la Români pe la 1840*, dintr'o carte didactică a lui Elhade, prezentată de N. Iorga, carte „carte ar fi putut să apară în orice limbă, în orice țară, ridică sus pe dascălul ardelean mutat în capitala Țării-Românești”. — *Granița de Apus a Românilor din vechea Ungarie*, de St. Manciulea. — *Dări de seamă și Recenzii*.

Nr. 4-6 ne dă conferința rostită de d-l N. Iorga la Alba-Iulia în 10 Dec. 1938: *Taina lui Mihai Viteazul și rostul istoric al Ardealului*. — D-l N. A. Constantinescu rezumează în continuare vol. VIII, „Reformatorii”, din Istoria Românilor de N. Iorga. — *O scrisoare către Petru Schiopul (1587) și un alt Nicolae Mavrocordat*, de N. Iorga. Scrisoarea în grecește e a lui Meletie Pigas și a fost aflată de d-l M. Beza într'o mânăstire din Palestina; cea de a doua e a unui omonim al Domnitorului, fără interes particular. — *Considerațiuni noi asupra rostului Secuilor*, conferința la Radio, din 1938, a d-lui Iorga. Prezența Secuilor în Ardeal se constată din sec. XIII-lea. Acest neam nu e de Unguri, ci resturile unei străvechi populații turcești, pe cari i-au folosit Cavalerii Teutoni, punându-i ca oameni de pază la locurile primejduite de Cumani. Nu e un tip secuiesc, ci un amestec de rase, între cari, la cei din unele părți, amestecul sângelui românesc e vizibil. Etnografia și folklorul lor dovedesc de asemenea apartenența lor apropiată de Români. Limba le e maghiară, cu particularități secuiești, iar cultul catolic. O ramură a lor sunt Ciangăii. Cu acești Secui, locuitorii vechi ai țării, anteriori venirii Ungurilor poate, noi „avem deci o simbioză, adică o viață împreună; cu Ungurii numai o vecinătate. Deosebirea e esențială”. — *Un martor german al timpurilor de prefacere românești* aduce d-l Iorga în parohul profesor Neumeister, care și-a scris amintirile dintre 1844 și 1867, ani ce i-a petrecut la București. A fost vreme de șase ani profesorul lui Al. Odobescu. Vorbește și despre pianistul Simonis, pe a cărui soră o ia în căsătorie Omer-Pașa și care se stabilește mai târziu la Craiova ca profesor de muzică. — *Dora d'Isτρια și Români*, de același, cu însemnări privitoare la ale noastre, din lucrarea „Les femmes en Orient”. — *Granița de Apus a Românilor din vechea Ungarie*, de St. Manciulea, în urmare.

Revue Historique du sud-est européen, XVI, nr. 1-3. — *Le comte Bohdan Hutten-Czapski et la Roumanie, dans ses mémoires*, de d-na Maria Kastarska-Sergescu. Născut la 13 Mai 1851, contele H.-Cz., nobil polon care a trăit la curtea prusiană, soldat și diplomat german, a călătorit prin țara noastră și a cunoscut familia marelui rege Carol I. Prin aceasta memoriile sale ne interesează, mai ales pentru partea lor din urmă, cea din epoca imediat premergătoare intrării noastre în războiu. — *Pour éclairer M. Domanovszki par les siens*,

de N. Iorga.—*Considérations sur les timbres amphoriques découverts en Roumanie et sur les côtes du Pont Euxin*, de G. Cantacuzino.—*Une ingérence française dans la politique intérieure roumaine du début du règne de Charles I-er*, de Marcel Emerit. E vorba de M-me Cornu, căreia autorul i-a consacrat 2 volume, și desore care cititorul a luat cunoștință din aceste recenzii (nr. 95-96, pp. 155-157).—*Considérations historiques sur le phonétisme des noms toponymiques roumains d'origine thrace*, de A. Balotă. Vechile izvoare numesc Siretul, după Herodot, Ptolomeu, Am. Marcellin și Const. Porfirogenetul: Tiārantos, Hierāsos, Geramos (Gerrazius) și Sēretos,—patru forme diferite, dar care reprezintă grafiile deosebite atunci ale unei singure forme originale tracă or ilirică. Autorul socotește, la fel cu d-l Iorga, că aceste toponimice pornesc din rădăcina „sara“ (ser), care însemna „apă sau râu“ în limba tracică. Poate că acest radical să se afle și în numele Sarmizegétusa. Aceleași considerații se pot lua în seamă la termenii Aluta-Olt și Ordissos-Argeș. — La sfârșit *Comptes-rendus* și *Cronique*.

Nr. 4-6, cu următorul cuprins: *La couronne de Hongrie: nouvelles considérations*, ale d-lui N. Iorga, cu privire la unele amănunte în jurul acestei chestiuni și pe marginea celor publicate de d-l Moravcsik în „Revue de Hongrie“. — *Encore un voyageur en Orient* relevă d-l Iorga, într-o lucrare din 1839: „De Bruxelles à Constantinople“ par un touriste flamand, care e fiul bancherului Spitaels. Nu e nimic aci despre Români.—*Une page de Dora d'Istria sur les Orientaux à Paris*, reproduși dintr'un „Paris-Guide“ pe 1867, dă informațiuni largi despre țara noastră, întru folosința străinilor; tot aci câteva însemnări ale lui P. Bataillard despre: „Les Bohémiens ou Tsiganes à Paris“.—*Les Roumains et l'idée de la croisade au commencement du XVII-ème siècle*, de N. Iorga, arătând că un misionar al Papei Urban VIII afirma că se poate conta pe sprijinul domnitorilor Matei Basarab și Vasile Lupu, favorabili ideii unei cruciate creștine.—*Autour d'une polémique*, réponse à M. Zvezdeline Tzonev, care, pe urmele lui Mutafciev și în același sens, cu aceleași argumente trase de păr, vrea să ne scoată din istorie. Ba afirmă chiar că Vasile Lupu și soția sa au fost bulgari! D-l C. Velichi pune lucrurile la punct. — *Un géographe français sur les Roumains de Macédoine*, conferință ținută de d-l Jacques Bourcart în 1922.—*Un ouvrage d'il y a un siècle sur la Bessarabie comme pays moldave*, după manuscrisul lui Ange Bally de acum un veac, începe a se da în acest număr.—Se tipăresc și primele capitole din amintirile lui N. B. Cantacuzino: *Vieux temps, vieilles figures*, cu foarte interesante lucruri, povestite frumos și spiritual uneori, despre atâtea personalități ale lumii noastre artistice, cum și politice.—*Un projet de mariage grec à Venise*, al lui Const. Duca, cel ce avea să domnească în Moldova, descoperă d-l prof. Iorga.—La urmă rubricile obișnuite de *Comptes-rendus*, *Chronique* și *Notices*.

Revista Istorică Română, vol. VIII, pe anul 1938, aduce următoarea nouă contribuție, cu articolele: *D. Russo*, biografia elinistului profesor al Universității din București, mort la 5 Octombrie 1938, în vârstă de 69 ani. Om de știință metodic și conștiințios, bine informat, a cărui operă de căpetenie „Elenismul în România“ rămâne neterminată. Pentru noi scrierea sa „Critica textelor și tehnica edițiilor“ va rămâne un îndreptar.—*Modelele lui Stavrinos*, fost vistier al lui Mihai Viteazul, care a scris o epopee în versuri elinești a domnitorului, și în care a imitat poezii populare grecești.—*Răbojul în istoria Transilvaniei*, de P. N. Panaitescu. Cuvânt slav, dar probabil că folosința lui e dela Romani. Se face descrierea lui, explicându-i-se întrebuintarea felurită în viața economică veche a Românilor. Literele de care Simon de Keza scrie că ar fi împrumutate de Secui dela Români, și în care unii vedeau o scriere runică, alții scitică, pot fi simplu niște răboaje, părere perfect plausibilă.—*Cu privire la editarea documentelor slavo-române*, de Gr. Nandris, răspuns la criticile aduse de d. prof. Ilie Bărbulescu la numita editare. — *Plăci de ceramică românească din sec. al XVII-lea*, de Barbu Slătineanu, arătând că aceste plăci utilizate la sobe sunt lucrate în țară și că dovedesc o influență exercitată și din Muntenia spre Transilvania, nu contrar, cum a fost în veacul următor.—*Contribuțiuni la istoricul consulatelor Regatului celor două Sicilii în Principatele Române*, aduce d-l D. Bodin. Ele sunt din veacul trecut, primul vice-consul napolitan fiind numit

la Galați în Ian. 1840. După acesta vin agențiile din Brăila și Ismail. În 1857 fu vorba să se institue un consulat în București.—*Mărturiile comisului Istoc*, un fragment de cronică dintre 1659-1664, compilație care aduce și câteva informații noi—pentru Oltenia despre iernatul lui Grigorie Ghica la Caracal—, articol de C. Grecescu.—*Diplomatica slavo-română din secolele XIV și XV*, în urmare, de Damian P. Bogdan, cercetează chestiunile: subscriptio, martorn, pecetea, după care se dau câteva concluzii, cu 9 planșe în susținere. — *Observațiuni asupra documentelor lui Mircea cel Bătrân*, de G. D. Florescu, înfățișează unele obiecțiuni critice aduse d-lui St. Nicolaescu, privitor la publicarea d-sale din revista „București”, nr. 2: „Documente inedite dela Mircea cel Bătrân”, în reproducerea căror află câteva omisiuni față de text, cum și unele punctuări care modifică sensul.—*În legătură cu „vechile formațiuni politice românești la Dunărea de jos”*, d-l C. Seculescu răspunde d-lor A. Sacerdoțeanu și N. Bănescu, într-un înlăturarea obiecțiunilor acestora și într-un susținere a fezei sale din problema: Ce popor trebuie să înțelegem prin Sciți de care vorbește Ana Comnena: Pecenegi sau Români? D-sa rămâne la convingerea că e vorba de Pecenegi.—*Boierii moldoveni din veacul XV-lea*, și anume Stanciu comisul, de I. Miclescu-Prăjescu.—*Misiunea secretă a unui nobil polon la curtea regelui Carol I*, a contelui Czapski, ambasador secret al împăratului Germaniei, de V. Dudu.—*Un vechiu monument epigrafic slav la T.-Severin*, textul slavo-sărb al unei rugăciuni—descântec, scris pe o placă de plumb, din sec. XIII-XIV, aflător la Muzeul liceului Traian din T.-Severin, prezintă d-l Lazăr Ciomu. E o rugăciune pentru alungarea diavolului.—La Miscellanea d-l Bodin publică un bilet autograf al lui Tudor Vladimirescu, din 1 Sept. 1810, prin care acesta dă un concediu pandurului Ion Goșa sin Barbu Goșa din Drăgotești, în calitatea sa de șef al batalionului de panduri din Mehedinți. Pecetea de pe bilet arată pe Tudor în picioare, cu sabia în mâna dreaptă, în atitudine de a voi să lovească.—*O veche hartă a Țării Românești* prezintă d-l M. Popescu, dintre hărțile Ministerului de Războiu dela Viena. E anterioară anului 1789. Bine tipărită, bogată în nume de așezări, cu limita județelor de atunci și a raialelor.—*Câteva note privitoare la trecutul schitului Robaia din Argeș*, afierosit mănăstirii Bucovățului de lângă Craiova, de d-l Ioan M. Nedu.—*Recenzii*, Notițe bibliografice de un neprețuit folos ceretătorilor, apoi o Cronică și un Indice la sfârșit.

Arhiva Someșană, nr. 25, continuă studiul d-lui Virgil Șotropa despre: *Înființarea graniței militare năsăudene*.—Se dă aci și textul unei lungi scrisori a lui Ioan Maiorescu către Episcopul unit Șuluțiu, din 1852, Viena, 3 Iulie, cu privire la neînțelegerile dintre Românii de credință strămoșască și Uniții din Ardeal. O dovadă mai mult de judecata înțeleaptă și bunul simț al lui I. M.—*Un profesor grănicer în Iași*, de Gh. Matei.—*Contribuțiuni la studiul unei asociațiuni de plante ruderale*, de Iuliu Morariu.—La „Comunicări” notăm: *Iulian Marțian, o figură culturală și educativă*, de Iuliu Morariu.—*Biografia căpitanului Anton Cosimelli și opera sa: Poemation de secunda legione valachica*, poemă a regimentului II grăniceresc năsăudean, în traducerea d-lui V. Bichigean.

Arhivele Bucureștilor, nr. IV, Buc. 9 Mai 1938, se publică de Primăria Capitalei la a IV-a „Luna Bucureștilor”, cu titlul rezumativ: *Unirea Românilor, 1599, 1859, 1918*, cu text și imagini, de A. Sacerdoțeanu și Em. Virtosu. Tipar excelent și bogată ilustrație, în cap cu portretul Suveranului. Textul concis, sobru în expunere, sculțează liniile pregătirii și înfăptuirii celor trei uniri, la capătul cărora autorii înseamnă: „Știm toți că mai sunt Români în afara hotarelor de azi. Linia despărțitoare mai are și dincolo de ea suflare românească. Ce facem noi pentru ei și ce fac ei? Acum e bine să nu spunem nimic, dar să ne gândim totdeauna la ei”.—Urmează *Iconografia* volumului în legătură cu cele trei date de mai sus, în special cu Mihai Viteazul, despre care s'a strâns azi tot materialul cunoscut și ceva inedit, din cele ce le știm până acum, anume portrete, scene, hărți, planuri de luptă și medalii, cu în total 69 planșe.

Romana, revista degli istituti di cultura italiana all'estero. Firenze, anno II, nr. 11-12, Nov.-Dic. 1938.—Publicație destinată studiilor romanistice și cu informații despre cultura popoarelor romanice, a dat în nr. 2-3 din an. Iși câteva pa-

gini privitoare la ale noastre, sub titlu: *Noterelle italo-rumene*, de Ramiro Ortiz, cuprinzând trei însemnări: „Per la fortuna dell'Ariosto in Rumania“, în care se arată unde și cari din scriitorii noștri au tradus câte ceva (toarle puțin) din Orlando Furioso; „Un imitazione fassessa del Bolintineanu“ se găsește în Fata dela Cozia și în Maria Putoianca, după Gerasalemme Liberata—dacă B. a cunoscut epopeea italiană — strofa (III,21) în care Clorinda se arată privirii lui Tancred, de sub coiful cu viziera ruptă, ca o tânără fată:

*E le chiome dorate al vento sparse
Giovane donna in mezzo al campo apparse*

apoi: „Un manuscritto alfieriano del Misogallo alla Bibl. dell'Accad. Rumena di Bucarest“, care a aparținut lui G. Asachi, și va fi ajuns aci, trecând din mână în mână, dela Alfieri la contesa d'Albany, fanatica admiratoare a poetului italian, iar dela aceasta la Bianca Milesi, muza lui G. Asachi, care îl va fi căruit amicului său român. În sfârșit: „Un imitazione manzoniana in V. Alessandri?“ va fi cutare strofă din Sentinela Română, care amintește un pasagiu din Natale al lui Manzoni.

Ultimul număr din 1938 cuprinde articolele: *L'Italianismo in Francia nel secolo XVII*, de Ferd. Neri, unde se cercetează influența exercitată de marii scriitori ai Renașterii italiene asupra literaturii franceze de la Malherbe la Boileau. — *Leopardi e Hölderlin*, de Giov. Necco. — *Caratteri della Romanità*, de Luigi Tonelli, în care se întreabă: care sunt caracterele geniului roman? Acest geniu particular nu s'a format decât cu vremea, plămădit din amestecul italiot al Latinilor, Sabinilor și Etruscilor care a dat naștere poporului roman de agricultori, războinici și organizatori, înrăuțiți mai apoi de civilizația elină și elenistică orientată, și ajunși la plină dezvoltare a geniului lor în epoca lui August. — *Introduzione al „Dottor Faust“ di Ferruccio Busoni*, de Guido M. Gatti. — *Venezia, 1938, note cinematografiche*, de Gugl. Usellini. — O interesantă bibliografie: *Stato di servizio di scrittori italiani contemporanei*, în ordine alfabetică, de Enrico Falqui. — La fine o dare de seamă, ca și în alte numere, despre: *Attività degli istituti di cultura italiana e dei centri di studi italiani all'estero*, de data aceasta pentru România, Bulgaria și Ungaria. — *Notiziario*, cu bogate informații despre expoziții, muzee, congrese, biblioteci, cursuri de vară, concursuri și premii, săpături și restaurări, precum și spectacole din Italia.

Buletinul Soc. Reg. Rom. de Geografie, tomul LVII, pe anul 1938, continuă publicarea operelor postume ale lui G. Vălsan: *Sensul geografiei moderne*, conferință de deschiderea cursurilor la Universitatea din București în Ian. 1930. — *Distribuțiunea în România a trei animale azi dispărute: bourul, zimbriul și brebul*, de acelaș. E un studiu de toponimie din punct de vedere geografic, și care poate duce la concluzii în materie de istorie. Nimirile toponimice și cutare terminațiuni caracteristice (de ex. *ăuți*) trebuie cercetate pe hartă, după aria lor de răspândire și densitatea lor, spre a se putea trage concluzii serioase din ele. Această metodă o aplică autorul pentru a preciza în ce părți anume din țara românească a trăit bourul, zimbriul și brebul. — *Parisul, capitala lumii*, de acelaș. — *Locuințe și forme de adăpost în Țara Hațegului*, de Ion Conea. — *Câmpia Tisei*, de St. Manea. — *Canalul Cerna-Vodă Constanța și o nouă mare pentru România*, de inginerul Pompiliu Nicolau. D-sa propune, ca „singura soluție“ pentru asigurarea navigației fără împiedicare la ieșirea Dunării în Marea Neagră, părăsirea gurilor naturale și construirea unui canal maritim dela Cerna-Vodă la Constanța. Acest canal ar avea cam 60 km., din cari vre-o 38 ar merge dealungul văii Carașu și ar avea 100 m. lățime și 8-10 m. adâncime. Navigația s'ar face prin ecluzare, din cauza diferenței de nivel de la Dunăre la mare. Lucrarea ar costa aproape 400 milioane lei aur. — *Les terrasses fluviatiles de la Munténie centrale*, din zona sub-Carpaților meridionali, între râurile Dâmbovița și Buzău, de N. M. Popp. — La „Note și Comunicări“: *Lacul Razim*, geneza și evoluția lui, de Al. Brăileanu. — *Prin geografia umană la o nouă concepție a geografiei istorice*, de Ion Conea. Geografia și istoria „se pătrund una pe alta în chip intim“, una căutându-și în cealaltă sprijin și informație. Prin termenul nou de geografie istorică înțelegem „o geografie umană

retrospectivă“, adică acea care cercetează „toate acele urme materiale pe care le imprimă pe fața planetei activitatea omului, toate semnele materiale în care acesta se poate intrupa: așezări omenști, drumuri, frontiere, secări de mlaștini, tâeri de păduri, introduceri de noi plante, rectificări în cursul apelor sau în mersul țârmurilor marine,—într'un cuvânt toate acele signa carefrădează existența și activitatea umană; toată această activitate a omului care rectifică mereu liniile și formele peisajului material; care modifică într'una raporturile naturale nu numai în lumea vegetală și animală, ci chiar în cea a formelor de relief uneori; toate acestea, adică reconstituirea lor a totului, pentru o epocă anumită, iată obiectul geografiei istorice în noua concepțiune.“—*Ținutul Elan-Horincea pe harta lui D. Cantemir*, de I. Gugiuman.—*Grohoteșurile de pe valea superioară a Slănicului moldovenesc*, de Vintilă Mihăilescu—*Itinerarii și poșasuri basarabene*, de G. I. Năstase.—*Vegetația din ins. Carolina*, la vărsarea Nistrului în mare, de Const. Popp.—*Drumuri și ocupațiuni vechi în țărilor românești*, de Mara N. Popp. Căile de comunicație vechi au stat totdeauna în funcțiune de nevoi locale și mai ales pentru schimburile comerciale, așa cum poteciile sunt legate de viața păstorească, de transhumanță. Bogățiile pământului au trasat deci drumurile: agricultura, păstoria, vița de vie, sarea, petrolul și altele. Pe vechile hărți aflăm înscrise pe pământul nostru denumiri ca Drumul sării, Drumul sărarilor, Drumul Ocenei, Drumul schelei, Drumul păcurii, Drumul untului, Drumul buților, Drumul peștelui, Drumul cerii, Drumul rachiului, Drumul Olacului, adică al poștii. În Oltenia autoarea înregistrează: 1) Drumul Sării, pe linia Calafat, Galicea-mare, Giubega, Perișor, Radovan; de aci intră în Drumul Dealului până la Craiova; 2) Alt Drum al Sării venea dela Dunăre direct spre nord prin Măceșu de jos, Măceșu de sus, Șegarcea, Sălcuța, Panaghia, cotea apoi spre Podari (nu Poduri), unde se întâlnea cu Drumul Dealului, și intrau împreună în Craiova, pe bariera Calafatului. Acest Drumul Dealului urmează șoseaua de azi Calafat, Băilești, Radovan, Podari, Craiova; 3) Drumul Ocenei venea dela Bechet spre Craiova, prin Locusteni și Vișoara; 4) Un alt Drum al Sării, mai vechi, cobora dela Ocenele Mari, jud. Vâlcea, paralel cu Oltul până la Caracal, și de acolo spre Bechet; 5) Drumul Buților, paralel cu cel anterior, uneori împreunându-se cu acela între Caracal, și Corabia, pornea din nord dela Drăgășani în direcția valului lui Traian (harta din 1857). Toate drumurile acestea dedeau în Drumul Mare, sau Drumul Olacului, ce tăia țara în lung. Dela Craiova, ieșind pe bariera Bucureștilor, acest drum purta numele de Drumul Bucureștilor, cu două ramuri: una tăind câmpia Munteniei prin Balș și Slatina —Drumul Poștelor—și altul mai spre sud prin Caracal, coborând spre Dunăre la Moldoveni, trecea Oltul aci spre Turnu-Măgurele, apoi o cărmea la nord spre Flămânda și spre București. Pe malul stâng al Oltului venea un Drum al Sărarilor, care se tăia cu Drumul Oii. Urmează apoi descrierea celorlalte drumuri vechi de dincolo de Olt.—*Mișcarea aerului în Câmpia Română*, de I. Rick.

Dacoromania, Buletinul „Muzeului Limbii Române“, condus de prof. Sextil Pușcariu, vol. IX, pe 1936-1938. Imprimeria Mon. Of. București, 1938. —Răsfoind numai cele 696 pagini ale valoroasei publicații clujene, îți dai seama de câtă muncă modestă, neștiută mai de nimeni, se desfășoară în acest laborator de știință al Muzeului de Limba Română din Cluj, care și el luptă cu mari greutăți financiare ca să poată da la lumină acest nou volum. Muzeul are o secție bibliografică, condusă de Ion Breazu, ale cărui lucrări în materie pe anii trecuți sunt un minunat instrument indispensabil cercetătorilor, apoi o secție dialectologică; aci se elaborează Atlasul lingvistic român și se colecționează materialul pentru Arhiva de Folklor a Academiei Române, de sub îngrijirea lui I. Muslea. —Tabla de materii înregistrează patru studii, anume: *Wilhelm Meyer-Lübke*, de S. Pușcariu, articol de cinstire a unui mare învățat, iubitor al Românilor, decedat la 4 Oct. 1936, în vârstă de 75 de ani. W. M. L. rămâne autorul operelor de temeiu „Gramatica limbilor romanice“ și „Dicționarul etimologic romanice“. —*Evoluția concepției literare a lui G. Bogdan-Duică*, lecții de deschidere a cursului de Istoria Literaturii Române moderne al d-lui prof. D. Popovici la Universitatea din Cluj, din Nov. 1936. Pornind de la crezul literar și științific al „Junimei“, el își lărgeste concepția și trece dincolo de frontierele literaturii naționale, prin metoda unei critice întemeiată pe amănunt și luminată

ds cunoștințele sale în materie de literatură comparată.—*Despre ă și â*, probleme de fonetică și fonologie, de Al. Procopovici, profesorul de curând trecut de la Universitatea din Cernăuți la cea clujeană.—*Palatalizarea labialelor în limba română*, de D. Macrea, scrisă pe baza materialului adunat de Sever Pop în Atlasul Limbii Române.—*Urmează Etimologii*, de Giandomenico Serra, N. Drăganu, Em. Petrovici, Șt. Pașcă. Dintre aceste articole însemnăm: „*Românii din Serbia occidentală*, Țigani românizați ca limbă, cari vor fi trecut din Oltenia și Muntenia peste Dunăre prin sec. XVIII-lea. Interesante o seamă de arhaisme și oltenisme păstrate în graiul lor.—*Recenzii de cărți și reviste*.—*Pe marginea cărților*, de Sextil Pușcariu, cu privire la „Atlasul lingvistic român”.—*Bibliografia publicațiilor pe anii 1933, 1934 și 1935*, lucrată sub conducerea d-lui Ion Breazu.—*La Necrologuri*: O. Goga, O. Densușianu, E. Meillet, etc.—La urmă un *Indice* de materii, autori, opere și cuvinte.

Arhiva, XLVI, nr. 1-2, continuă marele studiu al d-lui Ilie Bărbulescu *L'individualité de la langue roumaine et ses éléments slaves anciens*. Autorul se opreste asupra scriitorilor cari au combătut teoria sa, în special la Th. Capidan, spunând că aceștia nu au adus nicio dovadă sau argumente înțeleamiale care să-i răstoarne părerea ce a exprimat, și la care se menține, anume că: „cele mai vechi cuvinte slave, care sunt bulgărești și care au intrat în limba română, au început a pătrunde în aceasta de cu sec. al X-lea și nu mai înainte, cum au susținut Miclosich și toți acei cari, după el, combat or nu teoria mea”.—*Vasile Pogor*, de V. I. Cataramă, aducând și multe știri cu privire la „Junimea”.—*Conștiința artistică la T. Argezi*, de D. Fl. Rariște. Prin conștiința artistică, ce este alta decât spiritul de autocritică, autorul precizează că înțelege „puterea de discernământ între frumos și urât, însușire a minții care permițe poetului să deosebească limpede și cu posibilități, dacă nu de îndreptare, în tot cazul de rezolvare, arta de non-artă”. Sub acest aspect se analizează concepția poetului despre crearea unei opere de artă, forma poeziei sale—ritm și rimă, armonie, vocabular, figuri poetice, expresiune—și însfârșit licența în ordinea morală, din cercetarea exemplificată a cărora d-l Florea Rariște conchide la lipsa de conștiință artistică la Tudor Argezi.—*Câteva Note filologice*, de Gh. Bogaci.—*Mici controverse istro-române*, de D. Găzdaru.—*Carașovenii din Banat sunt Sârbo-Croați, nu Cehi*, înseamnă d-l Bărbulescu, față de o afirmare a lui N. Batzar.—*Teoria academicianului Keramopoulos din Atena în Academia și Presa română*, de I. Bărbulescu.—*Anul filologic 1938 în revista „Insemnări ieșene”*, de acelaș.—*Incercări catolice, la 1583, de a introduce calendarul gregorian în voevodate*, constată Horia Opreșan în țările noastre, ca o formă a penetrației catolice în speranța de trece pe Români la unirea cu biserica papală.—*Materiale străine pentru Istoria Slavisticii la Români și a activității „Arhivei de I. Bărbulescu”*.—*Răspândirea coloniilor românești în Polonia*, de Th. Holban.—*La population et le langage de Chabag*, colonie franceză așezată la 7 km. de Cetatea-Albă, de V. Dulamangiu. Coloniștii au venit din Elveția, cantonul Vaud, la apelu' Caterinei, care luase la 1812 Basarabia cu o populație foarte rară la Sud. În 1822 vin primele cinci familii, cu Louis Tardent în frunte. Vorbesc dialectul valdesian, cu elemente de infiltrație rusești.—*Spiritul dominant al Ac. Rom. acum 30 de ani și astăzi*, de Fl. Rariște.—*Jurnalul Literar și literatura rusă*, de Boris Baidan.—*Intre Dacoromania și Arhiva*, de V. Cataramă.—*Recenzii și Cronică* la sfârșit.

Revista Institutului Social Banat-Crișana, VII, nr. 25, pe Ian.-Mart. 1939, cuprinzând studiile următoare: *Legea Serviciului Social*, de prof. D. Gusti.—*Petre Mocsonyi, 1807-1858*, luptător pentru drepturile politice ale Românilor din Bănat, de Dr. Ilie Groșianu.—*Naționalizarea industriei românești*, încăpută mai toată pe mâna străinilor, în majoritate evrei de pretutindeni, de Gh. Birăescu.—*Raport monografic asupra Școlii primare din Ohababistra, jud. Severin*, de Gh. Boran.—*Un aspect al unificării legislative: Extinderea legiurii române în Bucovina*, de S. A. Brădeanu.—*Românii din Iugoslavia*, de Gh. Ciorman, sunt azi sacrificați, ca și cei din valea Timocului, pentru motive politice. Stăpânitorii acestora caută a-i desnaționaliza cu orice chip și cu orice mijloace.

Autorul exprimă speranța că se va pune înfățișat capăt nepăsării arătate oficial pentru cei mai mult de 100,000 frați abandonăți de Statul nostru dincolo de linia de demarcație din Banatul ciopârțit. Cer pentru ei măcar dreptul de a-și putea legal folosi limba strămoșească în școală și biserică, mai ales acum când avem încheiată o convenție de reciprocitate cu guvernul sârbesc, pentru regularea menținerii chestiunilor școlare și bisericesti.—*Aspectele depopulării Banatului sub prisma cercetărilor monografice ale Inst. Soc. Ban.-Criș.*, de Emil Botș, arătând pe ce teme se fac constatările și care sunt remediile recomandate spre a opri această depopulare.—*Schița unei conferințe despre arta plastică*, de R. Ladea, sculptor, introducere în subiect.—*Asupra concepției și tehnicii de cercetare economică și socială a satului*, de Paul Ciocărlan.—*Europa sud-estică*, cu foarte judicioase observații și sugestii cu privire la un românesc „Drang nach Osten“, de Dr. C. Groșșoreanu.—Urmează *Insemnări* din gazetele străine cu referință la lucrările de la noi, sau care ne ating politicește, cum și *Recenzii* de cărți și reviste.

L'Europa Orientale, XIX, fasc. 1-2, cuprinzând: *Constituția estonă din 1938*, de Amedeo Giannini.—O prezentare a Poetului ceh *Carlo Toman*, pseudonim al lui Anton Bernašek, puternică personalitate lirică, poet al tineretii și al iubirii de patrie, de J. Rosendorfsky.—La rubrica Note și însemnări: *La al treilea centenar al celui mai mare poet din Ragusa: Giovanni (Ivan) Gundulić-Gondola*, născut în 1588 și mort la 1638 în Ragusa, unde îi e mormântul și în care oraș i s'a ridicat o statuă cu prilejul acestui centenar. Din opera lui poetică și dramatică e mai cunoscută poema „Osman“, considerată capodopera literaturii vechi raguzane.—La Recenzii se întârșează cartea franțuzească a românului B. Munteanu despre literatura noastră contemporană, prin condeiful lui E. Damiani și bune aprecieri pentru carte.

Fasc. 3-4 se deschide cu cercetarea lui A. Giannini privind *Constituția română din 1938 - Situația culturală a minorității ungare în România*, este o replică la studiul ce d-l S. Dragomir a publicat în aceeași revistă acum patru ani sub titlul: „Transilvania românească și minoritățile sale etnice“. Autorul acestui articol, Eugeniu Darkó, prelungește nici mai mult nici mai puțin decât că, sub stăpânirea maghiară din ultimul timp, școala și biserica românească stau mai bine de cum stau acum școala și biserica ungurească sub stăpânirea română, și că aceasta ar rezulta din cărțile d-lui O. Ghibu, interpretate de d-l prof. Darkó. Obiectivismul și sinceritatea autorului lasă prea mult de dorit. De sigur că se va găsi cine să pună la punct afirmațiile celui care și în 1939 scrie despre orașele Szatmar, Marosvasarhely, Szekelyhid, Csanad, Nagyvarad, Kolosvar, Sepsiszentgyörgy și altele, numindu-le pe ungurește.—*Poezia feminină în Bulgaria* e și ea bine reprezentată, spune Milko Ralcev.—Depre *Oneghin al lui Pușchin* ne dă însemnările sale L. Savoj.—La Notele bibliografice se dă pentru întâia dată ocazia bine venită a unor pagini mai ample, de Teodor Onciulescu despre *Cărți și periodice românești*; la Recenzii Virginia Dall'Orto prezintă lucrarea lui Gino Lupi: *Il principato di Al. I. Cuza nella stampa milanese dell'epoca*, iar Gino Lupi recenzează cele trei volume ale operelor lui Creangă din „Col. Clasicilor Români“ a Edit. „Serisul Românesc“, Craiova.

Fasc. 5-6 publică o „încercare de sinteză a istoriei bisericilor ortodoxă și romano-catolică din Balcanii occidentali“, de Al. Grabianski, intitulată *Două biserici, două destine*, și care privește pe Sârbi și Croați.—Un studiu al lui Dante di Sarra despre poetul polon Iulian Tuwim, modernist, cu titlul de „Viața tainică a mănăcătorului de cuvinte“.—La Știrile politice se dă între altele și textul Acordului economic germano-român, încheiat la 20 Martie 1939 în București și care e valabil până la 31 Martie 1944.

Revue de Transylvanie, tom. III, nr. 4, cuprinde integral lucrarea d-lui prof. I. Crăciun, conferențiar al Universității din Cluj: *Bibliographie de la Transylvanie roumaine* dintre anii 1916 și 1936. Volum de 360 pagini, cu un vast material de peste 4000 titluri de cărți, broșuri și articole relative la: 1) Istoria generală a Transilvaniei, de la preistorie până în zilele noastre, și a Românilor transilvăneni așezați prin alte părți; 2) Istoria parțială (regiuni localități, mănăs-

tiri, biserici, monumente istorice, naționalități, inscripții, documente și cultură), a Transilvaniei; 3) Științe ajutătoare (arheologie, genealogie, heraldică numismatică și iconografie), cum și alte materii în legătură cu pământul și locuitorii țării (biografii, monografii de natură felurită, memorii de călătoru, cercetări literare și artistice, cum și în diferite ramuri ale științei). Numai cine răsfoiește bogatul volum, operă a d-lui Crăciun, își dă seama de câtă pricepere, orientare și muncă însemnează strângerea și organizarea acestui material, și de cât folos poate fi o asemenea lucrare cercetătorii or, în orice chestiune raportându-se la Transilvania.

Tom. IV, nr. 1-2, cu conferința rostită la Radio de d-l Andrei Rădulescu: *La nouvelle constitution*; după care urmează studiile: *Le problème des populations de la Roumanie, vu à la lumière des recherches sur les races d'après le sang*, de Gh. Popovici. Metodele antropometrice constatându-se insuficiente întru determinarea trunchiturilor etnice, s'a încercat o metodă nouă, care consistă în a studia structura rasială a sângelui. Potrivit unei astfel de cercetări, s'a ajuns la concluziile că populațiile din România, mai ales în regiunile muntoase ale Transilvaniei, prezintă caracteristica raselor europene și atestă întru câtva afinitatea de origină a noastră cu celelalte popoare latine; că spre periferia geografică a pământului nostru se constată urme vizibile de amestec cu Slavii, dar nu cu sângele unguresc; că din aceste studii asupra sângelui reiese constatarea unei deosebiri de rase în același popor, cum și asemănarea între unele naționalități diferite din aceeași regiune.—*La frontière ethnique roumaino-hongroise*, de Șt. Manciulea, rectifică o seamă de afirmații eronate ale Maghiarilor.—*Le mouvement économique hongrois en Transylvanie*, de Alex. Olteanu, arată că situația este așa încât se impune luarea de măsuri întru apărarea elementului autohton față de Unguri și Evrei în industrie, comerț și bănci.—*Un anachorisme en Europe: la situation des paysans en Hongrie*, de Jacques Rusu, situație cu mult inferioară acelei a țaranului român cel mai oropsit.—*Opinions anglaises sur le problème de la Transylvanie*, înfățișează d. Silviu Dragomir, după cărțile lui Sir Robert Gower și a d-lui C. A. Macartney, făcându-se observațiile și rectificările convenite textelor respective.—Dărilor de seamă despre cărți atingând chestiuni ce ne privesc, tratate de autori străini, sunt foarte meritoase prin aducerea lor înaintea cititorilor și critica obiectivă ce se face ideilor și afirmațiilor neconforme cu realitatea.

Junimea literară, Cernăuți, an. XXVII, nr. 1—12 pe 1938.—D-l Ion I. Nistor publică o conferință a d-sale: *Folonia restituta*.—Mai însemnăm între altele, căci J. L. intercalează și literatură în cuprinsul său, articolele: *Unirea Bucovinei*, cuvinte pe marginea aniversării a două decenii de la Unire, de d-l I. Corfus.—O surprindere ne este poemul *România țară binecuvântată* al poetei cehe De Vornyj, inspirat unei străine de frumusețile pământului nostru, poem pe care ni-l prezintă în traducere parțială Dr. Milan P. Șesan.—*Asociația Anglo-Română din Cernăuți*, cuvântare festivă, de I. I. Nistor.—*Predarea limbii engleze în străinătate*, lecție de inaugurare a cursului de englezește dela Universitatea cernăuțeană, de prof. F. Y. Thompson.—*Geneza poeziei „Somnoroase păsările“*, de N. Tcacuic-Albu—O colecție de versuri populare: *Cântici norodnici din Republica moldovenească*, se înfățișează, după publicațiile anilor din urmă de pește Nistru, d-l I. I. Nistor

Din trecutul nostru, Chișinău, an. VIII, Ian.-Apr. 1939, vestește plănirea înființării unui *Institut Genealogic al României*, a cărui idee a fost aruncată de d-l G. Bezviconi.—Câteva pagini pe scurt despre *Boierimea română*, aduce d-l George Florescu.—Un crâmpel din viața vechiului local de teatru dela Copou din Iași povestește d-l Th. Râșcanu în *Casa cu stații*, fosta casă a lui Teodor Baș, în care era instalat Ministerul de Interne al Moldovei; ea a trecut în proprietatea lui Vodă Mihai Sturza, care a prefăcut-o în local de teatru vreme de 40 de ani, după care a ars în 1888.—*Sărbii în Basarabia la începutul sec. al XIX-lea*, de Gh. Bezviconi, informează că în Basarabia au stat o vreme copiii lui Cara-Gheorghe și ai reginei Natalia Obrenovici a Sărbilor la Hotin, unde Cara-Gheorghe se afla de cu anul 1815, ca refugiat cu o ceată de Sărbi. De aci pleacă, atras de Iordache Olimpiotul,—a că-

rui viață e un lanț de trădări sfârșind cu cea a lui Tudor Vladimirescu— spre a fi ucis la Mehadia. Alexei Caragheorghievici, fiul ucisului, ofițer rus, se însoară cu Maria fiica, sătarului boier român Nicolae Trohim. Porucicul gărzii Alexei moare la 1831, lăsând un fiu Gheorghe, care a avut doi copii: Bojidar și Alexei.—Se publică textul *Testamentului Smarandei Donici*, văduva lui Andronache jurist.—Un cuvânt de prea meritată cinstire pentru Artur Gorovei la 75 de ani scrie d-l Aurel G. Stino.—*Activitatea literară a lui Em. Gârleanu la Bârlad*, între 1902 și toamna lui 1906, cu interesante vești despre scriitorul nostru, de G. Ursu.

Nr. de Mai-Iulie cuprinde: *Associations secrètes en Bessarabie au début du XIX-e siècle*, de G. Bezviconi, cu știri despre pătrunderea masoneriei în Rusia, de unde pacoștea a trecut și în Moldova. Loja din Chișinău apare la 1821.—*Boierimea Moldovei*, de Bezviconi, tratând chestiunea apariției numelui de familie la începutul secolului trecut, cum și ceva despre blazoane.—Din figurile lașului de altădată d-l Th. Râșcanu prezintă pe aceea a unui *Pretendent la tronul Albaniei*, Principele Albert Ghica.—*Hotelul „St. Petersburg“ la Iași*, de Eug. Păunel, casă de numele căreia se leagă evenimente locale, se localizează de cercetător.—*Al. Vlăhuță și Bârladul*, în jurul tipăririi lucrării „Calendarul nostru pe 1918“, de G. Ursu.

Nr. de Aug.-Sept. 1939, se deschide cu amintirile d-lui Bezviconi: *Patruzeci de ani din viața Basarabiei (1877-1917)*, cu lucruri și oameni pe cari i-a cunoscut autorul or a aflat multe de trecutele vremi ale regiunii Dunării, mai ales ale regiunii de lângă Prut; aduce știri despre averile mănăstirești, despre guvernatorii Von Raaben și Prințul Urusov, cum și noi informații despre rolul Basarabiei în războiul mondial, despre revoluție și ecurile ei dincolo de Prut, cu povestirea grozăviilor soldaților ruși bolșevici îndobitociți de beutură și sânge, sânge de boieri români, până la venirea trupelor noastre. Consemnăm că „agitatorii revoluționari“ au rămas în Basarabia și azi, că gen. Broșteanu ar fi curățat țara de ei, dar a fost curând înlăturat dela comandă tot prin intriga tâlharilor camuflați în membri ai cutărui partid de ieri.

Archives de Neurologie, Buc. an. III, nr. 2. Director Dr. D. Em. Paulian. Valoroasă publicație medicală, tipărește dări de seamă privitoare la lucrările realizate în Serviciul de neurologie al Institutului de boli mentale nervoase și endocrinologice din București, condus de medicul șef care e craioveanul mai sus numit, membru al Institutului de Științe și profesor agregat al Facultății de medicină din Capitală.—Din sumarul acestui număr consemnăm titlul articolelor: *Première école sanitaire à Bucarest*, de Dr. V. Gomoiu; *Syndrom d'aphasie par ramolissement de la zone lenticulaire gauche dans une ancienne paralysie générale*, de Dr. I. R. Demetrescu din Jimbolia; *L'examen radiographique dans quelques dystrophies crâniennes fréquentes*, de Dr. S. Sfințescu; *La colibacillose dans le système nerveux*, comunicare făcută la Institutul de Științe al României, de D-rii D. Paulian, C. Fortunescu și M. Chiliman; *L'importance des vitamines et des avitaminoses dans la pathologie nerveuse*, de d-nii Paulian și Bistriceanu; *Contributions à l'étude hysto-pathologique et hysto-génétique des myopathies primitives*, de aceiași; *Accidents paralytiques à la suite du traitement antirabique*, de D-rii Paulian, Fortunescu și Chiliman; *L'électro-encéphalographie fonctionnelle du cerveau*, de D-rii Paulian și Gh. G. Constantinescu.

Revista de Pedagogie, Cernăuți, an. IX, nr. 1-2. Director Prof. C. Narly. Organ al Institutului de Pedagogie al Universității, și de curând și al Serviciului Social al Ținutului Suceava, publică studiile: *Intuiție în învățământul istoric*, de Al. Gregorovici.—*Pedagogia lui Basedov*, de C. Narly.—*Mijloacele educației, după Clement Alexandrinul*, de D. Onciulescu.—*Aspectele din psihologia clasei de elevi*, de Seb. Popovici.—*Insemnătatea pedagogică a Sfintei Taine a mărturisirii*, de S. Relli.—*Rolul Lucrului manual în școala românească*.—*Contribuții la întocmirea unei programe analitice de educație morală în liceele militare*, de C. Munteanu.—*Cultul Eroilor*, de C. Narly.

România Militară, Buc., an. LXXVI, din care, trecând peste articolele de natură pur militară, însemnăm paginile având un interes special pentru noi Oltenii.—In nr. 12 din anul trecut: *Din amintirile unui luptător*, generalul Marcel Olteanu, despre „Leul dela Olt” care e generalul de cavalerie Ion Popovici, nedreptățit în timpul campaniei, când, cum spune memorialistul, „un duh rău plutea la Craiova, la Armată, iar aici s'a strecurat un fel de cioclu”...—In nr. 1, de pe an. 1939: *Campania munteană din 1595: Călugăreni, Târgoviște, Giurgiu*, cu schițe, hărți și gravuri în sprijin, de Col. Al. Culici, se continuă și în numărul următor.—De același, tratată sintetic și clar: *Prima cucerire a Transilvaniei*, din Oct. 1599, in nr. 4, cu urmarea și sfârșitul in nr. 5. Aci și traducerea interesantelor note *Din campania contra României* (1916-1918) a ofițerului german Leon Hetzer.—Nr 6 inchină paginile din frunte memoriei Marelui Căpitan neuitat, cu prilejul *Centenarului nașterii Regelui Carol I.*—Tot în acest număr articolul distinsului scriitor militar d-l General Gr. Costandache: *Sufletul ostașului român.*

Lucafărul, revista regionalei bănățene a „Astrei”, Timișoara. an. V, și-a redus din preocupările artistice, lărgindu-și însă cuprinsul cu mai multă literatură. Din articolele ce se leagă de lucrurile ce pe noi ne interesează în primul rând—informațiunile istorice—reținem din nr. 1-2: *Insemnări de pe cărțile bisericești din Alioș-Banat*, strânse de I. D. Suciu.—*Un vechiu monument istoric religios: Mănăstirea Bodrog*, de V. Vlăduceanu.—In nr. 3-5 d-l A. E. Peteanu jugrăvește istorica figură reprezentativă a Banatului: *Dr. Alex Mocsoniy*.—Nr. 6 e rezervat exclusiv dării de seamă a *Adunării generale a Astrei Bănățene*, despre a cărei activitate se raportează pe larg.

Pagini Literare, apare de șase ani în Turda, orașel industrial, cutrupit de neamuri străine de noi și cu alte preocupări decât cele culturale. Și cu toate acestea, într'un mediu puțin prielnic, îngrat, această publicație apare regulat în fiecare lună, îngrijită ca formă și aleasă în cuprins. E o dovadă mai mult, că tot omul, individul luat în parte, iar nu mulțimea, dă directive, face și susține buna reputație a unui oraș, înfățișându-l ca un centru intelectual, favorabil ideletnicirilor spirituale,—cum în fond poate că nu este. Nobilei perseverențe a d-lui Teodor Murășanu și a colaboratorilor săi devotați și merițiți datorim exclusiv minunea aceasta dela Turda.

Din ultimele numere apărute, acele ale anului în curs, spicuiim: *Octavian Goga*, pagini de cuvioasă și adânc simțită pomenire pentru om și pentru poet, de I. Agărbiceanu.—*Un nuvelist nou* din Ardeal, pe lângă Pavel Dan și Victor Papilian, e V. Beneș, a cărui operă ne-o prezintă d-l Romulus Demetrescu.—*Problema omului la Dostoievski și Tolstoi*, de Anatole Chircev.—*Dragostea lui Flaubert pentru Louise Colet*, de Edmée Tomasian—*Paradoxiile vieții*, considerațiuni interesante, nu totdeauna ușor de urmărit și din cauza limbajului înțepoșat de prea mulți termeni abstracți și neologisme, unele de creațiune personală, de Grigore Popa.—*Conceptiie etnografică asupra culturii*, de G. Pavelescu. Autorul spune că fenomenele de cultură și civilizație nu au fost privite decât din lătura timpului, în perspectivă istorică. Trebuie să le considerăm și din perspectiva etnografică, care poate lumina multe lucruri. Cu acest prilej se pune iar chestiunea înțelesului ce dăm termenilor—*asupra cărora nu ne înțelegem toți—civilizație și cultură.* Dacă prin civilizație înțelegem tehnica materială și prin cultură pe cea spirituală, ele sunt legate între ele, există un paralelism între amândouă. Se arată părerile mai autorizate ale celor ce s'au ocupat de această chestiune, mai ales ale lui Tylor, Thurnwald și Frobenius. Peste distincțiunea de mai sus între civilizație și cultură s'a ajuns la concepția de unitate a culturii omenești, o unitate care e, mai mult decât identitate, similitudine, înăuntrul căreia vom căuța culturile naționale, sufletul etnic al diverselor neamuri. În special cultura primitivă, popolară de caracter etnografic.—Revista „Pagini Literare” se bucură de colaborarea unor scriitori ca R. Demetrescu, T. Murășanu, Gr. Popa, Bucur Țincu, și alte meritoase condeie, având literatură bună și sănătoasă.

Convorbiri Literare se înfățișează de cu începutul lui 1939, care e a' 72-lea an de viață al revistei, sub un aspect puțin schimbat, sensibil avântos, și cu un cuprins în care un suflet reintinerit și viguros pulsează. Bătrâna publicație trece sub conducerea d-lui I. E. Torouțiu ca director, reprezentant de elită al celei de a treia generație de la întemeierea „Junimei” dela Iași. D-sa, în articolul *După 71 ani...*, cu care se începe numărul întâiu al noiei serii a revistei, aruncă o privire în trecutul ei, spre a putea face „încetări pentru viitor”, în sensul menținerii revistei pe linia „concepției moderne a Naționalismului”, punându-se „în serviciul idealului moral al aristocrației cugetătoare și creatoare de frumos și bine”, izolându-se de ce nu e românesc în simțire, cugetare și faptă. — Fiecare număr al Convorbirilor literare, plin ciornine de o materie literară aleasă, critică obiectivă (vd. paginile d-lui Torouțiu despre Duiliu Zamfirescu, Macedonski, Eminescu, Vianu, Caragiale) și cronică variată. Insemnăm, în legătură cu ale noastre, articolul d-lui O. Onicescu despre *G. Țițeica*; — lapidarul portret: *Cum a fost Regele Carol I*, de d-l N. Iorga; — studiul: *Libertate și răspundere morală*, de Fl. Niculescu; — *Bilinguismul la Români și modificările din limbă*, comunicare la Ac. Rom. de Th. Capidan, precum și o traducere a lui Caragiale după comedia lui Scribe: „Camaraderia”.

Biserica Ortodoxă Română, revista sfântului Sinod, de cu anul 1934 reorganizată și condusă de un comitet de direcție ales și activ, are astăzi aproape 57 de ani de activitate. Publicație destinată cercetărilor teologice, problemelor bisericești și îndrumării preoțimii, este în același timp bogat izvor de informație pentru vechea noastră literatură, care a crescut sub aripel bisericii. Pentru cine se ocupă de istorie, Bis. Ort. Rom. e negreșit un magazin în rafturile căruia, mai deoparte, cercetătorul va găsi aproape în fiecare număr câte ceva ce să-l intereseze. — Din numerele anului acesta menționăm articolele: *Cum se făcea o catapetasmă și o zugrăveală de biserică* acum o sută de ani, de N. Iorga; — *Mitropolitul Antim Ivireanul și cărțile populare*, de N. A. Gheorghiu.

Revista Fundațiilor Regale — fericit copil de oameni bogați, dar pentru aceasta nu mai puțin valoros — apare regulat ca nicio altă publicație din țară. Notăm și noi următoarele articole: *Falimentul învățământului*, de Gh. N. Leon, cu observații juste despre programe și profesori, la care trebuie adăogat și vina mare a Ministerului, care de multe ori dă ordine fără noimă și adesea calcă el însuși legile școlare. Gândiți numai la chipul cum se fac examenele, reexaminările și supra-reexaminările în școalele noastre secundare de câțiva ani, moștenire neschimbată a satrapiatelor politicienilor ce și azi își continuă din umbră activitatea lor nefastă. Cineva ne spunea de un ex care nu vrea să renunțe a fi, cum acesta cheamă la el acasă pe unii funcționari superiori din ministere ca „să-i dea raportul”, ca și cum ar fi încă titularul Instrucțiunii, Doamne ferește! — *Târguri și orașe românești dispărute*, consemnează d-l C. C. Giurescu. Din părțile noastre menționează orașul Tismana, de lângă mănăstirea cu același nume, pomenit ca atare într'un document din 1491; Târgul Gilortului pe Gilort, la sud-est de T.-Jiu, cum îl aflăm documental la 1619. (Ar mai fi de pomenit de altfel aci și alte nume de târguri și orașe dispărute decât cele menționate de d-l C. C. G.). — „*Insemnările lui Safirin*”, ale lui N. N. Condeiescu, iau un aspect tragic azi, când le citesc după moartea regretatului scriitor, a cărui copilărie s'a desfășurat în Craiova. — *Cărțile populare în literatura românească*, de d-l Cartoian (două volume), dau prilej d-lui Mircea Eliade să facă niște observații interesante asupra unor probleme ce ridică cercetarea mai de aproape a produselor literare și folklorice ale poporului nostru. Multe elemente inteligibile pentru noi azi aveau sens și rostul lor odinioară, fie exprimate prin cuvinte, fie prin vreo formă decorativă; ele sunt adesea „simboluri arhaice de origine metafizică”, degradate prin transmisiune și uzură, așa că le-am păstrat numai expresia, dar le-am pierdut înțelesul, cuprinsul. — Nr. 5 din luna Mai e închinat amintirii Marelui Rege, la 100 ani dela nașterea Regelui Carol I, cu articole de d-nii N. Iorga, P. P. Panaitescu, I. Nistor, C. Rădulescu-Motru, Al. Em. Lahovary, M. Sadoveanu, Cezar Petrescu,

T. Vianu, Em. Bucuța, Dr. Gh. Banu. Al. Mironescu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinul și Camil Petrescu.—Din nr. 6 însemnăm partea II-a a studiului *Ceramica dela Cucuteni*, de Barbu Slătineanu; *Simbolică animală în sculptura veche bisericească* se poate uneori presupune a fi lucrare făurită conștient de meșter, afară numai dacă nu e decât efectul unei întâmplătoare figurații decorative. Sunt cazuri și în care suntem în drept a vedea în animale cioplite în piatră or lemn inspirații după Fisiolog, cu un tâlc lămurit deci pentru cel ce a creat asemenea simbolică animală. Astfel află d-șoara Maria Goleșcu două reprezentări de acest fel; una cu o „pajură” (pelican), una sculptată pe o arcadă ce pare a fi fost deasupra ușii mănăstirii Veroșul (1645), și alta pe lintelul dela biserica din Golești (1642), înfățișând o porumbiță sau turturică. În această din urmă biserică se află figurat și un porumbiel. O a treia reprezentare, tot aci, pe o lespede, pare a voi să arate sgriptorul. Aiurea se mai găsesc asemenea reprezentări de animale simbolice, ca păunul la Veroș, vulturul la Mărgineni, leul la Văcărești, Hurezi și Târgoviște, ca și la Stavropoleos, la Sinaia mai multe animale fantastice, iar la Colțea ele sunt mai numeroase și variate. „Aceste motive animale apar în sculptură la noi înaintea primelor traduceri în limba română a Fisiologului”.—Cronicele cu care se încheie fiecare număr al R. F. R., precum și bogatul material literar, mulțumesc cu prisosință setea de a cunoaște a cititorului.

Familia, revistă de cultură, Oradea, an. VI, organ al Asociației scriitorilor români din Ardeal, sub direcția d-lui M. G. Samătimeanu, cu colaborarea atâtor distinși meșteri ai condeielui, ca Victor Papilian, Tiberiu Moșofu, Romulus Demetrescu, Oct. Șulețu, G. Bota, Al. Olteanu, Paul Constant. Ion Molea, etc. Notăm în ultimul număr primit articolul d-lui Romulus Seșanu: *Cadrul etnic al poporului român*. Se arată aci odată mai mult că granițele noastre nu corespund întocmai cu cadrul etnic al poporului românesc la niciuna din frontariile existente azi. Cercetarea de față ținde să precizeze acest cadru etnic, anume: câți Români sunt aproximativ dincolo de hotare, unde sunt aceștia și cum trăesc pe acolo? Incepând cu cei de peste Nistru, aceștia în bună parte sunt cuprinși în Republica moldovenească, proclamată la 11 Oct. 1924, dintre Bug și Nistru, cu o suprafață de 8,131 km. pătrați și o populație de peste 567,000 locuitori, având 7 orașe, dintre care Tiraspol e capitală, apoi târguri și 208 sate. Mai sunt Români și dincolo de Bug spre Nipru, apoi în Crimeia, în bazinul Donețului, în Caucazia, lângă Vologda, la Saratov și până în Turchestan și Siberia. S'au și rusificat mulți din cei duși cu sîla departe de Basarabia. Cu toții par a fi vreun milion în Rusia europeană și vreo 200.000 în cea asiatică. În Polonia (Galiția orientală) aflăm urme de așezări românești vechi, căci populația noastră s'a rutenizat pe acolo. În Rutenia și Moravia, numite și Rutenia carpatică, avem vreo 20 000 de Români maramureșeni în satele dela graniță, trecute acum de la Cehoslovacia la Unguri, sub cea mai vitregă stăpânire. Mai sunt mulți din aceștia, ce s'au rutenizat. Cei din Moravia locuiesc la răsăritul acestei țări, pe înălțimile dela Bekva, unde sunt orașele lor mai mari Mesericiul valah și Rozman.

Gând Românesc, revistă de cultură, editată de „Astra”, sub conducerea d-lui Ion Chinezu, Cluj, an. VII. nr. 1-6.—D-l Lucian Blaga publică aci textul lecțiilor sale de deschidere a cursului de Filosofia Culturii, inaugurat la Universitatea din Cluj: *Despre plenitudinea istorică*.—D-l Petre Sergescu expune o problemă ce a preocupat în ultimul timp cercurile intelectuale din străinătate și dela noi: *Rolul întâmplării în Matematică*, element care, alături de raționament, determinism, intuiție, își are și el rostul lui în descoperirile științifice.—Despre *Cărțile d-lui Constantin Noica*, unul dintre ostenitorii mai noi în ogorul filosofiei românești, cercetător dar și creator, se ocupă d-l Vas. Băncilă.—D-l Andrei Lilliu aduce un eseu în care caută paralelismul dintre *Lohengrin* și *Luceafărul* lui Eminescu, stabilind câteva analogii și deosebiri dintre aceste două poeme, ale căror autori au avut un destin cam asemănător.—Cronici și Insemnări abundente încheie acest număr al revistei clujene.

La Rassegna italo-romena, organ al Camerei de Comerț italo-română din Milano, al cărui director e d-l Dr. Virgilio Monti, apare de aproape 20 de ani în capitala Lombardiei. Publicație de informații în materie comercială, ea cuprinde mai în fiecare număr articole literare, prezentând prin d-l profesor Gino Lupi, un mare amic al României, portrete din ale scriitorilor noștri și caracterizări—cum bunioară despre Mihai Sevastos, Umoristul Al. O. Teodoreanu, Umoristul românesc, I. L. Caragiale și Fra Gieremia da Valacchia, fratele minorit, care a murit în Napoli la 5 Martie 1625, fiind socotit de popor ca un slânt—, cum și alte articole informând pe frații Italiani asupra unor lucruri și probleme în care e bine să fie lămurii ca de ex. *Problema continuității etnice a Românilor în Transilvania*, de d-l Mario Ruffini—, mai ales dacă știm câtă propagandă, adesea lipsită de bună credință, fac Ungurii în Italia pentru neamul și pământul lor, atâtea cât e după dreptate al lor.

În legătură cu numele d-lui prof. Gino Lupi, consemnăm și interesantul său articol: *Tragedia neamului grecesc*, din revista „La difesa della razza”, Roma, an. II, nr. 6, prin care se justifică măsurile luate de guvernul italian fascist întru apărarea rasei. Și nu e vorba numai „de a se menține caracterele somatice or fiziologice, ci mai ales de a se conserva acele calități intelectuale și morale prin care poporul italian s'a afirmat” pe lume. Căci dacă la baza rasei italiene ar fi intrat cu precădere alte elemente decât cele romane, „civilizația latină ar fi azi istovită și n'ar fi dat nici pe marii Trecentiști, nici Renașterea, și cu atât mai puțin Imperiul Nou al Romei”. Au venit și peste peninsula italiană invazii după anul 476, dar „barbarii” aceștia nu erau așa de barbari, și nici prea numeroși față de peninsulari; mai mult: o parte din ei se creștinaseră mai dinainte, ca Goții. Acești barbari nu au nimic civilizația găsită în Italia, dar au suferit influența bisericii catolice, topindu-se apoi în populația locului. Invaziile mai violente ale Hunilor și Ungurilor nu au atins decât câmpia Padului, iar cea maură Sicilia, cele două extremități ale Italiei. Așa fiind, națiunea italiană și-a putut păstra caracterul rasei latine și potențialitățile ei creatoare de civilizație. Ceea ce nu a fost cu Grecia, cu popor prea puțin numeros și supus unor invazii masive, de lungă durată, de populații cu adevărat barbare și feroce, începând cu Visigoții Germaniei, continuând cu gloatele uralo-altaice, slave și bulgărești, păgâne toate, care fac că de cu sec. al VIII-lea populația grecească era aproape nimicită de Avari, Bulgari, Slavi, Pecenegi, Uzi și Cumani, ca să sfârșească cu Turcii de cu 1332. Dacă limba greacă s'a păstrat, împănată de elemente turcești, italiene și altele, din vechiul popor grec a rămas foarte puțin, din punct de vedere rasă, iar și aceasta s'a datorat numai înrăuririi bisericii ortodoxe.

Gândirea, datorită preocupărilor filosofice și literaturii pure, păstrate într'un cadru etnic național și deci creștin-ortodox și nu altfel, apare în al 18-lea an, în aceeași eleganță toaletă exterioară, potrivită sumarului său de compuneri alege-re și gust eclectic al meșterului diriguitor—spiritus rector al „Gândirii”—d-l Nichifor Crainic. Colaborarea unor condeie de recunoscută valoare, strâns legate prin o credință comună și încercări care le au ferecat camaraderia literară, dau acestei publicații aspectul masiv de tribună, iar nu de magazin incoerent de literatură și idei dispartate. Noi dela „Arhivele Olteniei” suntem măgulii a vedea în hora acestei alese nunți, atâtea flori ale pământului oltenesc: N. M. Condiescu, Radu Gyr, D. Ciurezu, Pan Vizirescu, Victor Papițian, N. I. Herescu, Aurel Chirescu,... dacă nu ar mai fi și alții mie necunoscuți ca origină, din cei înscrși în sumarul primelor șase numere ale anului 1939.

Meșterul Manole, publicație literară tinerească, din care au apărut 4 numere anul acesta în București, redactori fiind d-nii Ovid Caledoniu, Vintilă Horia și Miron Suru.—În frumoasele rânduri de *Note pentru călătoria noastră*, d-l Vintilă Horia precizează de ce gânduri și sentimente sunt conduși și spre ce zări pornesc acești noi colindători ai poeziei. Ei declară, cumințe și modest, a fi primit din mâinile înaintașilor făclia transmisă generației lor, făclie pe care o vor întreține și pe care se vor osteni a o înviora cu sufletul lor tineresc. În drumul care duce spre visatele culmi ei știu că le vor sângera picioarele, dar vor fi mulțumiți dacă, în neputință de a ajunge sus de tot, vor sui măcar cu o treaptă;

și dacă vor pieri în drum, vor ști că au căzut pentru izbânda sigură a celor ce vor veni după ei. Căci tinerii aceștia „nu știu care din aceste încheieri va fi cea mai frumoasă: aceea a ultimului gest, după care urmează tăcerea și odihna, sau aceea a morții cu ochii către pisc?” Ancorași în realitatea prezentă, ei mărturisesc „intenția de a lucra împăcași cu trecutul și preocupăți de a realiza o cât mai largă viziune a viitorului” nostru românesc. Cu asemenea gânduri și simțăminte, cine nu le-ar dori alt decât izbândă?—Notăm doar la numele colaboratorilor statornici, deosebit de cei trei conducători de mai sus, pe d-nii Virgil Carianopol, Mihail Șerban, Ștefan Bocu, Mihail Chirnoagă, Gr. Popa, V. Beneș, I. Șugariu, Marcello Camilucci, Ion I. Mirea, Pericle Martinescu, I. A. Manolescu, etc.

Insemnări ieșene, a doua mare revistă a capitalei Moldovii, a intrat în al patrulea an de viață. Ea a înlocuit victorios pe cea dintâi—*Viața Românească*—, mutată la București. Cronica noastră, încărcată după cuviință cu publicațiile istorice în primul rând, nu a avut ocazie să semneze în această rubrică toată prețuirea noastră noului organ ieșean, care se menține în linia celor mai de seamă periodice românești. Literară înaintea de toate, revista I. I. publică și articole de natură istorică. Astiel, în nr. 2: *Precizări în legătură cu Ștefan I. Mușat și Iuga Ologul*, de Gh. Duzinchevici.—*Câteva informațiuni inedite despre Ion Ionescu dela Brad*, aduce d-l Ilie Isvoranu, în nr. 6.—Tot aci noui contribuții privitoare la *Pomelnicul dela Bistrița și cei d'intâii domni ai Moldovei*, de Victor Motogna. Ar rezulta de aci că zisul pomelnic nu e autentic, și deci n-a fost redactat la 1407, și că Iurg Coriatovici a domnit, că era catolic și că la 1347 era probabil în Podolia.—Nr. 5 al revistei e închinat lui Mihail Sadoveanu, cu prilejul înmânării diplomei de „Doctor honoris causa”, pe care i-a conferit-o Universitatea din Iași.

Bucureștii, Revista Muzeului și Pinacoteei Municipiului București, din care au apărut trei numere până acum, a lua viață pe urma înființării în casa Moruzi, din Calea Victoriei, a Muzeului Municipiului la 31 Iulie 1929, cu sprijinul fostului primar al Bucureștilor, d-l Dem. I. Dobrescu, și al celui următor, d-l Alex. Donescu. Revista are de scop a publica studiile și rezultatul cercetărilor științifice făcute pentru cunoașterea trecutului Capitalei noastre.

Nr. 1, cuprinde după cuvântul de introducere al directorului muzeului, d-l Dr. G. Severeanu, următoarele articole: *Zwei Dolchaxte aus Gold*, aflate într'un tumultus în apropiere de Măcin la 1929, descrise de Dr. G. Severeanu.—De același: *Ponduri pontice inedite*; *Trésor de Huși*, consistând în monete și obiecte de podoabă.—*Tezaurul din Silistra*, cu monete vechi bulgărești falsificate, de N. A. Mușmof.—*Ducoții Țării Românești*, cu numele a doi domnitori pe eie, anume Radu I și Vladislav I, Mircea-cel-Bătrân și Dan I, apoi Mihail I și Mircea-cel-Bătrân, câteșitrele tipuri bilingue, prezintă Dr. G. Severeanu.—De același: *Monetele lui Iliș al Moldovii*, asociat la domnie cu fratele său Ștefan;—*Hrisovul lui Ștefan Racoviță din 1765*, dat la 5 Febr. 1765 din București;—*Candela de argint a Mariei Șerban Cantacuzino*, ce aparținea bisericii Sf. Gheorghe Nou din Capitală.—*Din trecutul cărții bisericesti*, de Pr. C. Bobulescu, arătând cum se făcea altădată colportagiul cărților.—*Cine a clădit Turnul Colții?* de O. G. Lecca, explică în ce împrejurări anume a fost clădit la 1714 acest turn de ostași suedezi ai lui Carol XII în trecere prin țara noastră, un Sandu Colțea servind ca colonel în armata regelui Suediei.—*Documente cu privire la istoricul Bucureștilor*, în legătură cu mănăstirea Plumbuita, aduce d-l St. Nicolaescu;—De același: *Vechea mănăstire Snagov*, necunoscută nouă, o atestă și hrisovul lui Mircea-cel-Bătrân, din circa 1414-1415, publicat aci.—*Studiu asupra istoriei României și Capitalei sale*, după documentele din Arhiva Austriacă de Războiu din Viena, de Dr. G. Severeanu.—*Catalogul Muzeului Municipiului București*, întocmit de Directorul instituției și de d-nii D. V. Rosetti, conservator, și G. D. Florescu, secretar arhivar al Muzeului.

Nr. 2, *Le poignard en bronze de Gorj*, aflat în nordul județului prin 1927, de Dr. G. Severeanu;—De același articolele următoare: *Bague en argent invoquant le dieu thrace Derzo* ou *Darzos*, divinitate vîndecătoare de boli;—*Die*

Mauer der Festung Tomi și o monetă din bronz dela împ. Sept. Geta;—Gobelet de libations (skallion) en or, aflat în Dobrogea și împodobit cu reprezentări mitologice;—Fibules din colecția Muzeului Municipal, amănunțit descrise, de varietate forme;—Tezaurul monetar din Sascut, cu denari de argint din timpul imperiului roman sec. I și II p. C.; A new byzantine medallion cu închizătoarea de emaliu de prin sec. XI, înfățișând trei martiri;—Monetele lui Dan I Basarab (1384-1386);—In continuare: *Ducații Țării Românești*, cu numele Vlad I și Mircea I;—O icoană brâncovenească, îmbrăcată în argint, cu o inscripție din Noiembrie 1691;—Intrarea prințului Josias de Saxa-Oburg în București, 1789, și asediul cetății Giurgiu 1790, privind evenimentele care au precedat Pacea dela Șistov și plecarea trupelor de ocupație austriacă din țară.—*Donațiunea Filip Marin*, sculptor bucureștean (1865-1928), compusă din 26 lucrări de sculptură și schițe și 40 tablouri în ulei, donate pinacotecii Muzeului de către soția artistului.—*Documente inedite dela Mircea-cel-Bătrân*, adaogă d-I St. Nicolaescu, articol recenzat după extrasul respectiv în A. O. XV, p. 489.

An. II, nr. 1-2, 1936, cuprinzând: *The Gold Idol of Calcholitica Epoch* de Dr. G. Severeanu. Obiect aflat la Ruscuc, reprezentând un chip femeesc, asemănător idolului dela Vidra, de antropomorfism primitiv, cam similar și celor dela Sultana și Gumelnița.—De acelaș autor: *Gold ornaments of Greek-Scythia*, găsite la Corabia în 1914, obiecte de tehnică scitică și înăurire elnistică;—*Xalinos thraco-scytiques*, descoperite pe țărmul Dunării din fața Celetului, la Ulpia Escus: 5 buciți de zăbale de bronz ornamentate;—*Un type inédit de tetradrachme d'Abdera*, veche colonie miceniană, monetă bătută între 425 și 400 a. C. de un Aristagoreo;—*A funeral lecythe on white ground*, înfățișând un bărbat și două femei desenați cu linii roșii pe fondul alb-gălbui al vasului;—*Imitation celto-bastarne d'après un aureus de Néron*, găsit în vecinătatea Sorocăi, de pe la finele secolului I p. C.;—*Ein unveroffentlichter Typus in der Numismatik der Stadt Istros*, reprezentând pe Heracles tânăr, cu măciuca și pielea leului înfrânt;—*Apollo Schutzgott der Stadt Tomi*, după o monetă de bronz; *Lampes en terre-cuite appartenant aux collections du Musée Municipal de Bucarest et du Dr. Severeanu*, articol, ca și cele anterioare, de directorul publicației, cercetează 120 de tipuri de lămpi, pe care le împarte în 9 grupe deosebite și 10 varietăți.—*Castrele romane dela Jidava*, de lângă Câmpulungul Muscelului, alături de satul Apa Sărată, studiu de prof. D. Tudor. Așezarea întăririlor romane din acest punct strategic controla siguranța drumului ducând la Carpați prin pasul Bran, cum și pe al celui ce venea dinspre Olt și Curtea de Argeș mergând pe sub poalele munților către Vălenii de Munte. Sunt aci două castre romane: unul mai mic și pătrat, iar altul mai mare și lunguț.—*Mănăstirea Snagov și ușa de stejar cu sculpturi de sfinți a bisericii Bunavestire*, cercetări și contribuții noi, aduse de St. Nicolaescu, și anume: Ușa de stejar, cu două canaturi măestrit sculptată, aflătoare la Muzeu de artă religioasă din București, a fost ușa bisericii Bunavestire, dispărută, fostă a mănăstirii Snagov. E de pe la începutul jumătății a doua a secolului al XV, din 1453, cum spune inscripția slavă de pe ea. Paraclisul Bunavestire, pentru care a fost făcută ușa, e deci din aceeași dată. El a fost zidit de Vladislav Basarab la 1453, s'a distrus nu știm când și cum, a fost rezidit la 1588 de Mitrop. Serafim tot la dreapta bisericii celei mari a Snagovului. Un al doilea paraclis era și la stânga bisericii mari. D-I St. Nicolaescu dă pentru prima oară textul slavon de pe chenarul ușii de stejar sculptat, cu traducerea lui. E un fragment din proorocul Iezechieel (cap. 43,44). Se face și exacta descriere a celor 6 panouri, operă sculpturală de mare artă, „cel mai frumos model de ușă în arta bizantină din câte cunoaștem până azi”.—*Documente cu privire la istoricul mănăstirii Radu Vodă din București*, din 1587 și 1621 publică St. Nicolaescu.—*Un doc. al lui Const. Serban, zis Cărnul*, din 1657, în transcrierea d-lui Damian Bogdan.—*Biserica Sf. Nicolae, a jupănesei Caplea din București*, odată pe malul drept al Dâmboviței, e pomenită documentar la 1558. În locul ei, fiind pe teren inundabil, banul Mihai a ridicat cu cheltuiala lui o altă mănăstire „pe un loc înalt”, după 1592, mutând acolo pe călugării din vale. Articolul este de d-I D. Caselli.

Gazeta Cărților, publicație de bibliografie, literatură și cultură generală, iese la Ploiești sub direcția profesorului D. Munteanu-Râmnic, intrată de curând în al IX-lea an de apariție. Revista dă la lumină articole istorice și de critică literară, pagini alese din scriitorii de seamă, note bibliografice, cataloage de cărți vechi, istorie literară modernă; ea înregistrează toate evenimentele de natură culturală ce pot interesa pe cititorul care și pe cel ce vrea să se instruiască și să se țină la zi cu ale literaturii. Într'unul din numerele din urmă d-l Barbu Theodorescu în: *Două reviste școlare însemnează și efemera viață a publicației craiovene „Revista Școlară”* din 1891-1892, la care, între alții, și-a făcut condetul și regretatul profesor G. Țițeica.

Ramuri, decana revistelor din Oltenia, a intrat în al 31-lea an de viață. Cuprins variat și colaborație aleasă, cu accentul pe nota literară și critică.—Din nr. 1-2 însemnăm, la rubrica portretistică „Așa cum i-am cunoscut”, pagini e d-lui G. Congopol despre înființatorul și conducătorul *Ramurilor*: C. Șaban-Făgețel, creionare rapidă, cu câteva trăsături prinse minunat, dar și necompletă, — fiindcă mai sunt și alte lucruri bune de spus, dacă privești din toate latările pe acest omuleț care e un dinam de energie sufletească în continuă activitate și de un puternic randament, în materie culturală, căci „banii” n'a știut să facă, or i s'au strecurat printre degete. Scriitorul M. D. Ioanid, poetul „Meandre”-lor, publică în acest număr o schiță: *Calălalt chip*, iar T. Vianu: *Universul moral al lui Macedonschi*, un fragment din introducerea critică pusă în fruntea operelor complete ale poetului născut la Craiova, ce se tipăresc de Fundația Regele Carol II.—La „Comentarii și note critice” semnează C. D. Ionescu, Sc. Struțanu, I. Biberi, C. Neicu-Calotescu și I. Soricu, iar „Cronica” și-a rezervat-o T. Păunescu-Ulmu.

Nr. 3-4, cu un fragment din conferința d-lui Șaban-Făgețel: *Figuri discrete din viața culturală a Craiovei de ieri*, și anume aceea a Mariei P. Chițu, cea dintâi traducătoare a Divinei Comedii—*Infernul și Paradisul*—și mama poetei Lucia Chițu; apoi aceea a d-nei Olga Gen. P. Gîgurtu, nepoată a lui N. Bălcescu, autoare a volumului de „Amintiri” din copilărie, cu chipuri și icoane din viața Craiovei de acum 50-60 de ani, și mama inginerului Ion Gîgurtu, fost ministru în cabinetul naționalist al lui Goga-Cuza.—Literatură de Doina Bucur, M. D. Ioanid, G. Roiban și G. Ponea.

Nr. 5-6 se deschide cu o fluturare de steag cernit: *Nicolae M. Condiescu*. Cele 3-4 pagini ale d-lui Const. D. Ionescu situază pe scriitor la locul de onoare în literatura română, ca pe unul care cu „primele-î pagini a trecut în antologie”, exprimând adâncile noastre păreri de rău pentru prea timpuria plecare dintre noi a poetului din „Peste mări și Țări”, a romanțierului analist din „Conu Enache” și a transpunătorului de viață clocotitoare din neterminatele „Insemnările lui Saifin”, a căror acțiune se petrece toată în Craiova primei noastre tinereți, simțitor rămasă în urmă-ne.—Tot astfel numărul se încheie cu rândurile pline de mișcată simțire ale d-lui Șaban Făgețel: *Pentru Nicu Condiescu*, de care directorul *Ramurilor* era legat printr'o strânsă și trainică prietenie, și pe care i-a fost dat să-l însoțească până la groapă, „sub adăpostul unor pruni, în dosul conacului său dela Grozăvești”, aproape de ctitoria regală a satului model Dioști din jud. Romanați.

Renașterea, revistă de cultură creștină și viață bisericească ortodoxă, organ al societății proeștice „Renașterea” din Craiova, de aceeași vârstă cu ale noastre Arhivele Olteniei, sub o conducere premenită, publică și articole de natură istorică, cu preșosul aport al Diaconului I. Popescu-Cițeni, un cercetător al vechilor noastre documente, care a adus și în revista noastră o contribuție prețioasă prin actele ce a publicat aci, D-sa dă la lumină în nr. 2-3 al organului bisericesc ceva din materialul inedit din „Muzeul Porților de Fier” din T.-Severin, anume: *Sinodicul bisericii Cănicea din Mehedinți*, scris la 1874, de preotul Răducan Popescu, și care reprezintă o contribuție la istoricul bisericilor din Oltenia.—Din nr. 5 notăm articolul d-lui Ion Donat: *Istoria românească și cărturarii satelor*, cu privire specială la căutarea comorilor, apoi *Știri privitoare la bisericile din plasa Oltului, jud. Vâlcea, după catalogația din 1840*, de Diacon

I. P.-Călleni. Sunt date deosebit interesante, culese de protopopii de atunci, mai ales că ele cuprind și pisanii, din care unele sunt azi pierdute. Se arată aici și proprietarii din partea locului. Cu totul se dau aci 30 de biserici, sfatul rămânând a se continua.—Actul de fundație al comunei Vișina-Veche din jud. Romanaii, 15 Aprilie 1879, de același, se copiază după coperta unei Evanghelii tipărită în 1865.

Condeiuul, publicație lunară craioveană de recentă apariție, sub conducerea scriitorului Eugen Constantinescu. Parcurgând ultimul număr (8-9, pe Mai-Iunie) găsim cu plăcere strănse aci o seamă de scriitori aleși, ofteni mai ales, ca buni-oră Dem. Basarabeanu, I. Popescu-Polyclet, Calotescu-Neicu, Gh. Crețoiu criticul muzical, Petre Bellu, G. St. Cazacu, Dem. Vlăsceanu, Tiberiu Iliescu, G. G. Iugiu, Const. Graur și alții. În fruntea foaiei câteva note despre Paul Verlaine ale d-lui Gr. Periețeanu. Bogată cronică literară și însemnări critice sporesc cuprinsul și valoarea acestui număr al Condeiuului.

Vatra, foaia Fundației culturale Regale „Principele Carol”, a Serviciului Social și a Ținutului Olt, iese în Craiova de cu an. V, sub conducerea d-lor C. Șaban-Văgețel și D. Tomescu, secretar de redacție, „ispravnic fiind” Ion Donat. Fiecare număr, de format mare,—au apărut până la începutul lui Iulie zece—are pe prima pagină o gravură în culori și cuprinde articole de îndoctrinare pentru lămurirea tuturor a ce este și ce vrea să fie Serviciul Social, cu materie felurită—istorie, știință practică, descriere de locuri portreta de oameni distinși, sfaturi de tot soiul—ce se adresează mai mult cărturarilor satului, a celor grupați în jurul celor peste 400 de căminuri culturale înființate până azi în cele 6 județe ale Ținutului Olt. Revista servește în același timp și de buletin al Serviciului Social, înregistrând toată activitatea instituțiilor atârnoate de cătitoria regală.

Revista Critică, Iași, an. XIII, nr. 1, continuă studiul d-lui prof. G. Pascu, directorul revistei, despre *Nume de plante*, în acest capitol tratându-se numirile părților păpușoiului (porumbului) și cultura sa.—*Contribuții la istoria Moldovei după moartea lui Alexandru cel Bun*, suscitade de publicarea actelor moldovenesti de d-I Damian Bogdan, aduce d-I Gh. Dușinchevici, și anume cu privire la problemele următoare: 1) Un pretins seim în Moldova este cel așa botezat din 25 Iunie 1414; e un simplu sfat domnesc; 2) Domnia lui Iliăș și Ștefan, fiii lui Alexandru cel Bun, unde e larg tratată chestiunea asocierilor la domnie a fiului pe lângă tatăl domnitor și a guvernării comune a doi frați. În această privință se afirmă că Bogdan, fratele lui Alexandru cel Bun, nu a fost asociat la domnie; că nu avem dovezi sigure că Iliăș a fost asociat la domnie de acelaș voevod; că între 1435 și 1442 Moldova, fără a fi împărțită în două țări deosebite politicește, a fost condusă de doi domni, Ștefan nefiind asociatul la domnie al fratelui său Iliăș; că titlul de voevod putea fi acordat de domn chiar și unui copil nevârstnic ce era moștenitor presumpțiv al tronului, cu care titlu el figura în fruntea boierilor martori, dar nu e sigur că acesta era și asociat la domnie; că documentele semnate izolat de frații Iliăș și Ștefan nu dovedesc raporturi dușmănoase or lupte între ei; și că după împăcarea din 1435 nu e sigur că Iliăș ar fi domnit singur câteva luni.—*Material folkloric*, cules de elevele Școlii Normale de fete din Iași, cuprinzând câmilituri, ghicitori, zicători și expresii particulare prezintă d-na Speranța Pascu.—*La Cronică* se arată cu ce aspre nevoi luptă și revista ieșană antimasonică, deși cinstit științifică, pentru a-și putea duce zilele.

Buletinul demografic al României, intră în an. VIII-lea al apariției sale, cu o frumoasă zestre de realizări, îndeplinindu-și cu prisosință rostul său principal, care a fost „să creeze o conștiință publică pentru apărarea și dezvoltarea capitalului uman al țării”, ceea ce lipsise din preocupările de altă dată ale guvernărilor. Buletinul Demografic, prin strângerea datelor statistice generale, permite organelor de conducere să facă o politică sanitară promptă și eficientă; el furnizează organelor administrative și sanitare locale datele demografice pe

baza cărora să se poată lua măsuri unde trebuie pentru reducerea mortalității, sporirea natalității și creșterea mediei de viață a Românului; și tot el procură străinătății ce vrea să fie informată date asupra celor de la noi.—Din nr. 5, de pe luna Mai, consemnăm că la finele anului 1938, populația țării se prezintă astfel: România întreagă 19,750,004 locuitori, cu un spor de 214,606; Oltenia 1,669,873, — și anume pe județe: Doljul 530,584, Gorjul 229,614, Mehedinții 331,367, Romanații 300,719 și Vâlcea 277,589,—cu un spor total de 39,912 suflete, deosebit de jud. Olt 207,877.

Analele Dobrogeii, an. XIX, vol. III al publicației festive „Cadrilaterul“ 1913-1938, tip. Cernăuți.—*Agricultura în Dobrogea nouă*, de C. Filipescu.—*Organizația de credit a Dobrogei sudice*, de V. Morfeș.—*Realizări tehnice și economice în cadrulaterul dobrogean*, de C. Budeanu.—*Instalațiile pentru navigația maritimă pe coastele Cadrilaterului*, de V. Cotova.—*Înfăptuiri și nevoi bisericești în Dobrogea Nouă*, de Episcopul Constanței, P. S. S. Gherontie.—*Cețai, muzee și colecții de antichități din sudul Dobrogeii*, de Ioan Mîcu, conservatorul Muzeului Dobrogeii, cu un istoric al cercetărilor și străngerii de monumente arheologice—ca preistorie, cum și istorie greco-romană și bizantină—mai vechi și mai noi. Aci au făcut săpături fructuoase V. Pârvan, Radu Vulpe, I. Andrieșescu, I. Nestor, Vi. Dumitrescu, G. G. Mateescu, Paul Nicorescu, D. Teodorescu, deosebit de cele vechi ale lui Tocilescu.—*Dobrogea Regelui Carol I și colonizările dobrogene*, de C. Brătescu.—*Transmarisca-Turtucaia*, de Oct. Mărculescu. Cetatea a fost întemeiată de Dioclețian și Maximian pe la 293-294, va fi fost distrusă și reconstruită în cursul vremii, cum a fost ultima dată în sec. XII, de când se întâlnește cu numele Turtukan, numire cumană.

Gorjanul, organ de cultură și informațiuni, Director Jean Bărbulescu, apare la T.-Jiu ca ziar săptămânal, intrând cu acest an în al XVI-lea an de existență. Este una din foarte puținele foi de provincie care, în marginea a ce se poate spune și cât se poate spune astăzi într-o gazetă, se menține interesantă prin știrile ce aduce, privind județul Gorj, despre oameni, lucruri, locuri și fapte din acest perfect păstrat românesc colț de țară. Pentru a putea servi cu succes scopului indicat în subtitlul său, „Gorjanul“ dă de fiecare dată și ceva literatură, foarte adesea deosebit de remarcabilă, și nume care, astăzi cunoscute și apreciate în lumea literară, aci și-au făcut un fericit debut. În timpul din urmă „Gorjanul“ și-a pus paginile la dispoziția Secviciului Social, întocmai ca un buletin al Fundațiilor Regale, binemeritând pentru asemenea sprijin al unei nobile inițiative. Trecând cu ochii peste lista miilor de abonați ai acestei foi, pe care o publică administrația ziarului, trebuie să constați că „Gorjanul“, pe lângă norocul de a fi condus de un pilot așa de iscusit și harnic ca d-l Jean Bărbulescu, are și pe acela de a fi înțeles și prețuit de Gorjenii săi răspândiți prin toată țara,—ceea ce nu poate spune și reviste „Arhivele Olteniei“ despre Olteni, cu cei vrep 250 de abonați ai săi (vreo 150 fiind Olteni), din care n'au achitat abonamentul pe anul în curs nici măcar 50 de persoane.

Revista Vremii, publicație socială, literară și polemică—Director Gh. M. Cotlaru—apare în Galați, cu colaborări locale, de doi ani. Din ultimele numere primite însemnăm un studiu al d-lui G. Ursu de minuțioasă cercetare cu privire la Formația lui Em. Gârleanu (în nr. 15-16). Se arată aci, cu drepte elogii, rolul d-lui N. Iorga în formarea talentului delicatului prozator în cercul Sămănătorului. Dar față de această recunoaștere cinstită, cum pot oare figura și rândurile urâte, semnate Mih. Spaț., în care se vorbește pe un ton nepermis de profesorul Iorga?—*Contribuție la cunoașterea vieții și a începuturilor literare ale lui Ibrăileanu*, de Al. Epure.—În nr. 17-18, în continuare: *Începuturile literare ale lui Gârleanu*, de G. Ursu.

ĂRKHIVELE OLTENIEI

DIRECTOR : PROF. C. D. FORTUNESCU

FONDATOR : Dr. CH. LAUGIER

Arheologia preistorică a Olteniei.

de D. Berciu.

(Urmare și sfârșit)

EPOCA BRONZULUI. LĂMURIRI

Până în 1932 inventarul epocii bronzului în Oltenia era atât de sărac, încât cu greu s'ar fi putut vorbi despre o atare epocă, fiind ilustrată numai prin descoperiri izolate și întâmplătoare. Datorită însă săpăturilor, cercetărilor și descoperirilor ocazionale din ultimii ani, materialul referitor la epoca bronzului a sporit într'un mod surprinzător. El este de o valoare muzeistică, științifică și artistică superioară a tot ceea ce cunoștea până acum în întreaga țară. Astfel prezentarea acestei epoci a devenit, pe cât de ușoară, pe atât de interesantă.

Dar înainte de a începe prezentarea materialelor și a izvoarelor arheologice, pe civilizații și perioade, suntem nevoiți a preciza cadrul cronologic în care înțelegem a expune cele de mai jos. Stratigrafia nu ne mai poate ajuta cu acelaș folos ca în vremurile neo-eneolitice, unde aveam de a face cu succesiunea certă a civilizațiilor, din care decurgea dela sine cronologia relativă și absolută a lor. De această dată stratigrafia trece pe un plan secundar, fiind înlocuită de metoda tipologică. Majoritatea descoperirilor provine din morminte, unde observațiile stratigrafice, ori lipsesc cu totul, ori spun prea puțin lucru, ca și în epoca fierului.

Cronologia lui P. Reinecke poate fi luată ca bază, dar nu fără rezervă și unele modificări. Arheologul german deosebește patru perioade:

Perioada A. 1850 — 1500 a. Chr.

Perioada B. 1600 — 1450 a. Chr.

Perioada C. 1450 — 1300 a. Chr.

Perioada D. 1300 — 1100 a. Chr.

Perioada E. (1100 — 900 a. Chr.), o consideră ca Hallstatt

A. Pentru o mai bună sistematizare însă a materialului arheologic și pentru a evita unele confuzii, mi se pare că din punct de

vedere metodologic este de preferat orându-se tripartită a epocii bronzului:

Epoca timpurie: Reinecke A.

Epoca mijlocie: Reinecke B. și C.

Epoca târzie: Reinecke D. și E.

Speculațiile cronologice sunt supuse modificărilor, pe care viața proprie a unei unități geografice mai mari le impune. Părerea mai recentă a lui P. Reinecke este că epoca bronzului ar începe în Europa centrală, — cu care ținuturile noastre stau strâns legate ca manifestare culturală, dar pe un plan oarecum deosebit în ceea ce privește cronologia —, cu puțin înainte de anul 1700 a. Chr. (217). La noi în această vreme se încheie lunga evoluție a civilizațiilor bandceramice și încep perturbări determinate de curentul „nordic”, la sfârșitul cărora vom avea o sinteză, care în Oltenia e civilizația Glina III, în care pecetea unor vremuri noi este evidentă. În Dacia epoca bronzului pare a începe mai târziu decât în Europa centrală și dăinuiește mai mult decât acolo. Deaceia noi suntem înclinați a scobori cronologia lui P. Reinecke cu cel puțin un secol și jumătate. Epoca de bronz ar începe în Dacia *după* 1650 a. Chr. (218) și s'ar termina *după* 800 a. Chr. În această privință cronologia lui N. Aberg mi se pare mai apropiată de adevăr. Aberg pune începutul epocii bronzului în Europa centrală la 1600 a. Chr. și sfârșitul la 650 a. Chr. Acest interval este împărțit în cinci perioade (219):

Perioada I : 1600 — 1350 a. Chr.

Perioada II : 1350 — 1200 a. Chr.

Perioada III : 1200 — 1000 a. Chr.

Perioada IV : 1000 — 750 a. Chr.

Perioada V : 750 — 650 a. Chr.

N. Aberg a ținut seama în cronologia sa de raporturile cu mormintele regale dela Micene și cu Troia II. Pentru cronologia epocii bronzului din Dacia vom trebui să ne orientăm deopotrivă spre Europa centrală și spre Micene, iar pentru sfârșit, cu deosebire când e vorba de Oltenia și Banat, nu trebuie să pierdute din vedere paralelele cu civilizația geometrico-dipyloniană din prima perioadă a fierului.

În sensul celor de mai sus prezentăm deci materialele epocii de bronz în Oltenia.

A) EPOCA TIMPURIE A BRONZULUI.

Prima perioadă a epocii bronzului e reprezentată în Oltenia printr-o civilizație, pe care arheologii noștri au tratat-o până

217). P. Reinecke, *Zur Chronologie des frühern Bronzealters in Mitteleuropas*, in *Germania*, 17, 1933, p. 13.

218). Cf. D. Berciu, în *Bul. muz. din Giurgiu*, II, 1937, p. 82 și tabela.

219). N. Aberg, *Bronzezeitliche und eisenzeitliche Chronologie, D. Mitteleuropa*, 1936, tabela și p. 154.

acum ca o civilizație eneolitică. E vorba de civilizația Glina III.

În acest timp apar și depozite, ca cel dela Ostrovul Corbului.

1. CIVILIZAȚIA GLINA III.

Numită așa după stratul III dela Glina, din apropierea Bucureștilor (220), această civilizație se dezvoltă paralel cu tipul Periamuș și Schneckenberg din Transilvania.

a) *Așezări*: În 1934 am prezentat inventarul civilizației Glina III și am adăugat harta răspândirilor (221). Această hartă

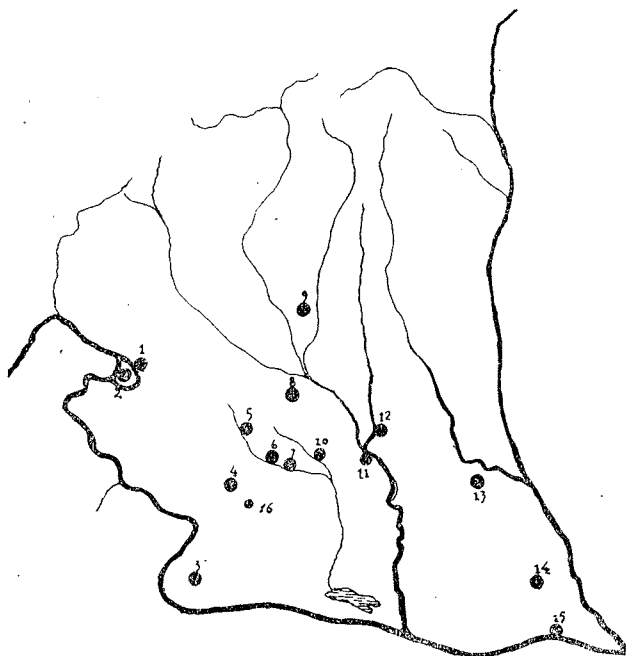


Fig. 105.

Civilizația Glina III. Jud. Mehedinți: Hinova (1), Ostrovul Corbului (2); Jud. Dolj: Desa (3), Orodol (4), Gubaucea (5), Suharu (6), Săgăleu (7), Coțofeniindin-dos (8), Terpezița (10), Leamna (11), Dudovicești (12), Cornu (16); Jud. Gorj: Aninoasa (9); Jud. Romanați: Frăsinetul-de-pădure (13), Vădastra (14), Corabia (15). Total 16 stațiuni.

ne arată că civilizația Glina III ocupase întreaga Oltenia, din valea Dunării și până în vecinătatea munților. Spre Vest ea se

220). I. Nestor, *Zur Chronologie der rumänischen Steinkupferzeit*, în *Präh. Zeitschr.*, XIX, 1928, p. 129, sqq. Id. *Der Stand*, p. 69, sqq.

221). D. Berciu, *Civilizația de tip Glina III în Oltenia*, în *Mem. Inst. de Arheol. olteană*, XXI, 1934, cu 2 fig. și o hartă.

apropie de Porțile-de-Fier, iar către Răsărit se leagă peste Olt cu așezările similare din câmpia Munteniei, și la Nord, peste Carpați, cu grupa Schneckenberg. Așezarea tipică nu mai este aceea de *tell*, decât în mod întâmplător, când noua civilizație ocupă vechile stațiuni, ci cea de terasă, din imediata apropiere a apelor, așa precum se întâlnesc obișnuit stațiunile din jurul Bucureștilor. În general înălțimile sunt părăsite. Va fi survenit o schimbare climaterică, începând probabil o perioadă de secetă, care cauzează retragerea pădurilor și a apelor. Așezările scobor de data aceasta pe ultimile terase. E un fenomen general în toată Dacia din epoca bronzului. Și în această privință cât și în ceea ce privește aspectul său cultural, Glina III reprezintă o vreme nouă.

Se cunosc până acum 16 puncte și așezări Glina III (Fig. 105): 1) *Jud. Mehedinți*: Hinova, Ostrovul Corbului; 2) *Jud.*

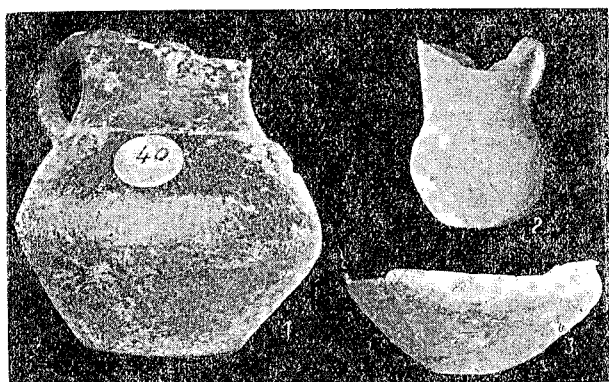


Fig. 106.

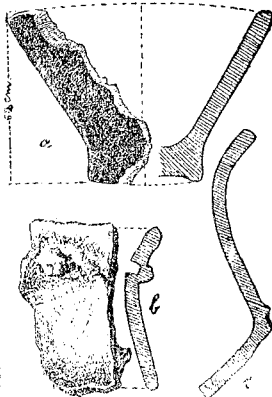


Fig. 107.

Dolj: Coțofenii din Dos (Piscul Lung), Dudovicești, Gubaucea, Orodol, Terpezița, Sâgheț (com. Vela), Suharu, Leamna, Cornu și Desa; 3) *Jud. Romanați*: Corabia, Frăsinetul de Pădure și Vădastra; 4) *Jud. Gorj*: Aninoasa și o localitate necunoscută, de unde provine vasul din fig. 106, 3. În jud. Vâlcea lipsesc cercetările.

Inventar (222). 1. *Ceramica*. Produsele ceramice sunt re-

222). Materiale Glina III se găsesc în următoarele muzee și colecțiuni: Muzeul din T.-Severin, Muzeul din Craiova, Muzeul din Berlin. Colecția Istrati-Capșa, Turnu-Severin (unde se mai află un vas dela Desa analog, fig. 106, 2), Colecția Ilic Constantinescu, Caracal, Colecția Gh. Georgescu, Corabia, Muzeul Aman, Craiova (un vas similar cu fig. 106, 2). *Bibliografie*: C. N. Ploșor, în *Arh. Olteniei*, I, 1922, p. 80, fig. 2. Id. în *A. O.*, II, 1923, p. 297-298. Id. în *Cron. Numismatică*, IV, 1, p. 6-7, fig. 1-3. I. Nestor, *Stand.*, pl. 12, 2. D. Berciu, *O. c. Id. Colecția Gh. Georgescu*, p. 17 și fig. 11, 1.

lativ puține și de calitate în general inferioară. Nu se cunosc decât câteva vase întregi. *Specia A*: lut negru, mai închis, uneori cu nuanțe mai deschise, ales de impurități și bine frământat, stratele dela suprafață subțiri, de obicei negre-cafenii, lustruite în aceeași culoare, cu sau fără pete castanii. Pereții vaselor

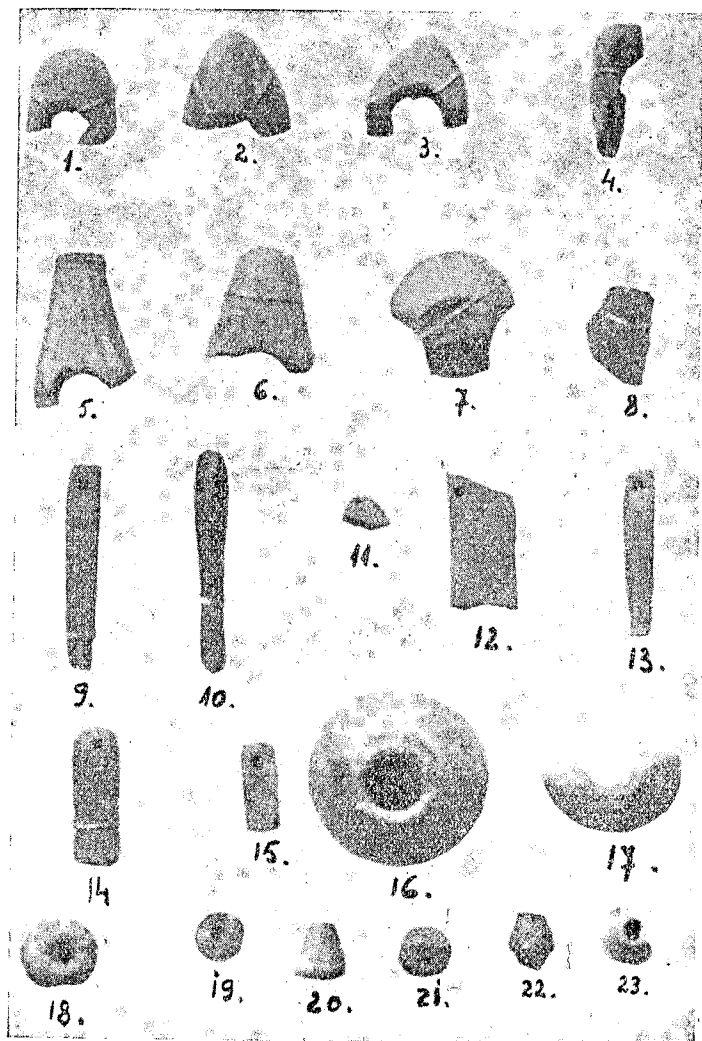


Fig. 108.

subțiri și rezonanți, conturul clar; interesantă este tehnica și forma mânușilor prin aplicare ulterioară, care amintește tehnica metalului. *Specia B*. lut cenușiu, compact, cu multe pietricele și plăci de mică, fără strate superficiale; în general pereții

se lasă nelustruiți; arderea e puternică și vasul rezonant. În spăr-tură pasta este sgrunțuroasă (fig. 107). Prima specie se apropie de o grupă ceramică a civilizației Coțofeni. *Specia C*: lut gălbui rău frământat, cu impurități și fără strate superficiale. Arderea e incompletă și pereții vaselor sunt grosiori. *Forme*: 1) vase cu gât cilindric, buza oblică, corpul bombat și fundul rotund (fig. 106,2); 2) vas-covată cu două apucători, imitând formele de lemn (fig. 106,3), descoperit la Ostrovul Corbului într'o groapă cu fragmente ornamentate cu găuri-butoni; 3) vase cu corp de dublu trunchiu de con și gât înalt și cu o singură mânășă (fig. 106, 1); 4) vase mari cu profil în forma literei 'S. (fig. 107, c); 5) borcane cu pereții oblici (fig. 107, a) descoperite în mai multe exemplare; 6) cești cu fund în formă de cruce (223), ca în civilizația din Mondsee din Austria.

Ornamentarea: Lustruirea intensă a suprafeții exterioare a vasului și a fâșiilor negre sau castanii, deosebitoare de restul suprafeții, poate fi considerată ca un mijloc ornamental. Ornamentarea în relief este însă preferată de Glina III, ca și de



Fig. 109.

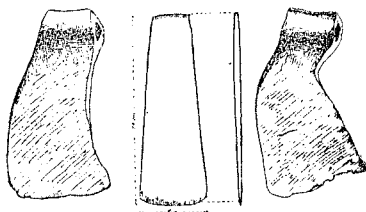


Fig. 110.

Coțofeni. Cele mai tipice ornamente de acest gen sunt așa zi-sele „găuri-butoni” (fig. 107, b). Ele sunt orânduite de obicei sub buza vasului, cu aspect metallic. Aplicații ornamentale putem menționa: reliefuri în formă de potcoavă, brâuri alveolare și gurgue organice.

Industria litică. S'ar putea atribui civilizației Glina III unele topoare, silexuri și măciuci, ca o parte din cele dela Suharu (fig. 108). Din regiunea Porților-de-Fier provine un elegant topor, cu ceafa cilindrică (fig. 109), a cărei formă are o largă răspândire în Nordul Europei, iar în cuprinsul Daciei găsim o foarte bună analogie într'un exemplar din Transilvania (224). Pe viitor noile săpături vor completa inventarul civilizației Glina III și vor putea dovedi mai mult că această civilizație se apropie mai de-

223). *Arh. Olt.*, II, 1923, p. 80, fig. 2.

224). H. Schrollner, *O. c.*, p. 65 și pl. 54, 6. (Porcești, jud. Sibiu). Autorul face o apropiere stilistică între acest exemplar, care aparține civilizației Schneckenberg, și cele din Troia II și Borodino (Basarabia).

grabă de lumea epocii bronzului, decât de aceea a epocii anterioare (225).

Săpăturile de până acum au dovedit în mod cert că civilizația Glina III acoperă stratigrafic civilizația Coțofeni.

2. DEPOZITE.

Depozitul dela Ostrovul Corbului. (fig. 110 și fig. 111). În 1931 s'a descoperit întâmplător un depozit pe malul Dunării, în dreptul comunei de mai sus. Țăranii povesteau, după un an dela descoperire, că obiectele de metal, pe care le prezentăm aici, erau așezate într'un vas, care din nenorocire s'a spart și s'a

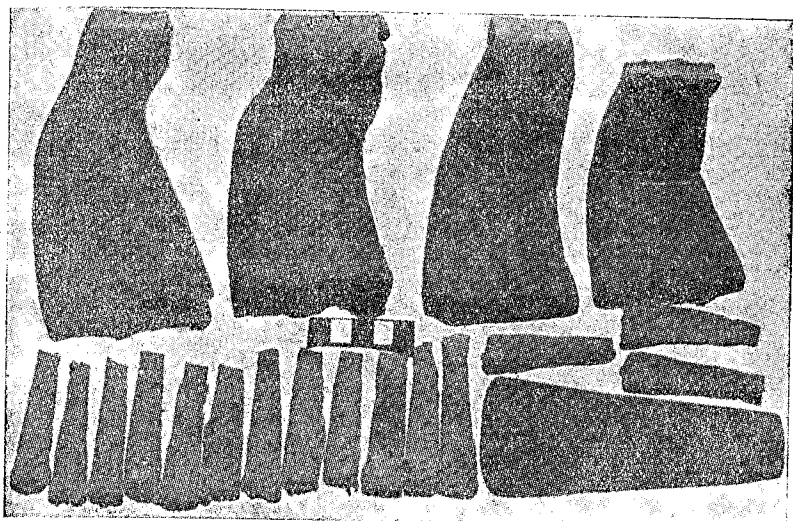


Fig. 111.

pierdut. În punctul indicat se află un strat de cultură Coțofeni și Glina III, de care se apropie și ca vreme (226). Depozitul cuprinde: 1) Patru securi cu gaura transversală și un tăiuș vertical. Ceafa e ascuțită, iar corpul mai mult sau mai puțin curbat, deosebindu-se în această privință două variante, care reproduc în fond același tip. Securile au fost lucrate cu ciocanul. Ele sunt fabricate dintr'o placă de cupru răscuită de-alungul corpului și bătută cu ciocanul la cald. Placa nu s'a lipit tocmai

225). De curând arheologii austriaci au tratat și civilizația Baden — cu care Glina III are multe afinități —, în epoca timpurie a bronzului. (K. Willvonseder, *Die mittlere Bronzezeit in Oesterreich*, 1937, p. 23-24).

226). Pentru aceasta a se vedea articolul nostru: *Depozitul de cupru de la Ostrovul Corbului*, în *Arh. Olteniei*, Nr. 92-94. Aci și dimensiunile.

bine, așa încât acest procedeu este foarte clar. Cuprul e de calitate inferioară. El provine din a doua turnare din resturile altor obiecte fabricate și din resturile dela turnătorii. Găurile de înmănușare nu au pe toată distanța aceeași lățime. Patina e de culoare verde clară, caracteristică obiectelor de cupru, în care se află un procent oarecare de argint. 2) O secure plată, fără margini, de dimensiuni mari (lung. 0,14 m. și lată de 0,05 m.). Patina diferă de aceea a celorlalte piese, ea fiind tipică obiectelor de cupru curat. 3) Cincisprezece securi plate în miniatură, a căror lungime variază între 0,075 m. și 0,06 m. Patina lor este similară cu aceea a securilor cu tăiuș vertical. Miniaturile au fost fabricate prin turnare, fără să fi fost apoi prelucrate cu ciocanul. Depozitul nostru constituie o minunată replică la cel dela Baniabic, Jud. Târnava (227), aducând o dovadă în plus la părerea d-lui I. Andrieșescu, exprimată încă din 1916 (228), că de o parte și de cealaltă a Carpaților se întinde în această vreme aceeași unitate de forme.

Pe baza analogiilor din civilizația Aunjetitz, unde găsim securi cu gaură transversală în felul celor din depozitul din Oltenia și Transilvania, precum și după analogiile din lumea egeeană și din Sudul Rusiei, am datat depozitul dela Ostrovul Corbului în prima perioadă a bronzului (229). Am semnalat anterior prezența securilor de tip Baniabic până în Europa centrală, în Dalmația și până departe spre Sud, în Epir. Formele inventarice ale depozitului nostru aparțin mai multor tipuri de civilizație. În Oltenia ele par a fi strâns legate de civilizația Glina III, dăinuind poate și după sfârșitul acestei civilizații.

B. EPOCA MIJLOCIE ȘI TÂRZIE A BRONZULUI.

Civilizația câmpurilor de urne.

Cele două perioade următoare ale epocii bronzului se caracterizează printr'o extraordinară bogăție și varietate a materialelor, care contrastează cu perioada I-a și care provin aproape exclusiv din întinse cimitire cu urne. Prezența acestor „câmpuri de urne” dau numele unei întregi civilizații, care se va prelungi și în prima epocă a fierului, după cum vom vedea.

Oltenia sud-vestică va forma de data aceasta o provincie culturală la un loc cu Banatul român și jugoslav și cu părțile nordice ale Serbiei vechi. În Oltenia vom avea *grupa Bivolării* (Ostrovul Mare) (230), corespunzătoare cu grupa Vattina-Vârșeț

227). M. Roska, în *Dacia*, III-IV, p. 352-355, Orosz Endre, în *Arch. Ért.*, XLIV, 1930, p. 228-29 și p. 305, fig. 147.

228). I. Andrieșescu, *Asupra epocii de bronz în România*, București, 1916.

229). V. nota 226.

230). Cel mai întins câmp de urne și cel mai intens săpat de către Muzeul din Turnu-Severin în 1936.

din Banat. Studiile și datele arheologice lipsesc sau sunt insuficiente în prezent, pentru a putea deosebi cu certitudine o perioadă de cealaltă. Aceasta s'ar putea face pe viitor. În cronologie absolută ne aflăm după 1500 a. Chr., când pare a începe la noi faza B.

I. IZVOARE ARHEOLOGICE.

1) *Așezări*. În vremea aceasta nu vom întâlni în Oltenia stațiuni, nici ca număr și nici de importanța acelor din Europa



Fig 112.

Câmpuri de urne din epoca bronzului. Jud. Mehedinți: Ostrovul Corbului (1), Ostrovul Mare (2), Balta Verde (3), Gruia (4), Salcia (5), Vânjuleț (6); Jud. Dolj: Bistreț (7), Cârna (8), Plosca (9), Dessa (10).

centrală ale așa numitei „civilizații a mormintelor în tumuli”. Numărul lor este restrâns (fig. 112): Ostrovul Corbului, Hinova, Ostrovul Mare, Balta Verde, Gârla Mare, Salcia, Vânjuleț (jud. Mehedinți), Cârna, Plosca, Bistreț, Desa și Vârtop (jud. Dolj). O localitate în Gorj este indicată printr'un vas tipic epocii bronzului (231). Materialul provenind din așezări este sărac și de cele mai multe ori în stare fragmentară. Acest material a fost cules, fie întâmplător de pe plajele Dunării, fie că a fost adu-

231). Vasul se află în Muzeul din Târgu-Jiu.

nat din săpături sau cercetări sistematice. În cazul acesta majoritatea sa provine din gropi, ci nu dintr'un strat compact de cultură, cum eram obișnuți a întâlni în vremurile neolitice. În unele stațiuni avem de a face numai cu *răspândiri*: Fragmente ceramice, cenușă, cărbuni, oase calcinate, scoici, rar câte un obiect de silex sau piatră și nici odată unul de metal. La Ostrovul Corbului s'a constatat că răspândirile epocii bronzului se află stratigrafic peste Glina III. Așezările se înșirue dealungul Dunării, fiind chiar în imediata vecinătate a fluviului, ceea ce a cauzat distrugerea celor mai multe stațiuni.

2) *Morminte*. Mormintele sunt aproape singurile izvoare arheologice ale epocii mijlocii și târzii a bronzului, care au dat cele mai numeroase materiale. Forma caracteristică a înmormântării este incinerarea practică în morminte plane. Se întâlnește însă și înhumația în tumuli, dar aceste morminte sunt până acum numai două la număr.

a. MORMINTE CU SCHELET. MORMINTE CU TUMULI.

În săpăturile din 1932 dela Balta Verde, jud. Mehedinți,

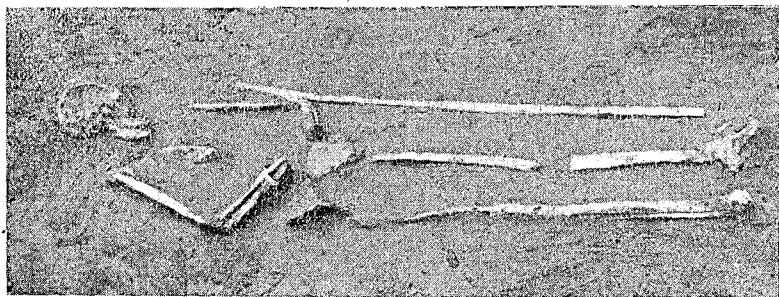


Fig. 113.

s'a dat peste două morminte de inhumație. Ele au fost descoperite în condițiuni stratigrafice foarte clare: ele se află la baza celei mai înalte movile de acolo și cu diametrul cel mai mare, așezate direct pe nisipul galben. Peste nivelul lor vine acela al mormintelor de incinerare, față de care cele două morminte sunt deci anterioare ca vreme.

Mormântul VIII. Scheletul așezat cu fața în sus, în poziția întinsă, orientat VNV300°—EȘE120°, era lung de 1.50 m. De o parte și de cealaltă a craniului s'au găsit două pietre de 0.30 m. așezate intenționat în acest loc. În jurul corpului nu s'a mai găsit însă nici o piatră. Totuși în prezența acelor pietre trebuie să vedem o influență dinspre Vest, unde în vremea aceea morții se îngropau în tumuli, în construcția cărora intrau și pietre orânduite în formă de cerc sau boltă. Pe brațul drept purta o brățară de bronz, din placă, având un diametru de 0.05 m.

(fig. 113). Brățara e ornamentată cu puncte incizate. Capetele sale sunt rotunde.

Mormântul IX. (Fig. 114 și fig. 170,6). Scheletul era așezat în aceeași poziție și orientat aproape la fel. Lungimea de 1.10 m. Oasele sunt mult mai bine conservate decât în primul mormânt. Singurul element inventaric este o brățară de aceeași formă ca cea din mormântul precedent. Mormântul IX se găsea spre marginea tumulului, la 6 m. depărtare de mormântul VIII, care era așezat în mijlocul movilei, la 1.30 m. adâncime. Ridicarea tumulului ar sta deci în legătură cu primul mormânt. El a fost folosit apoi și pentru mormintele de incinerare, la săparea cărora nu s'a observat nici o deranjare de straturi, care

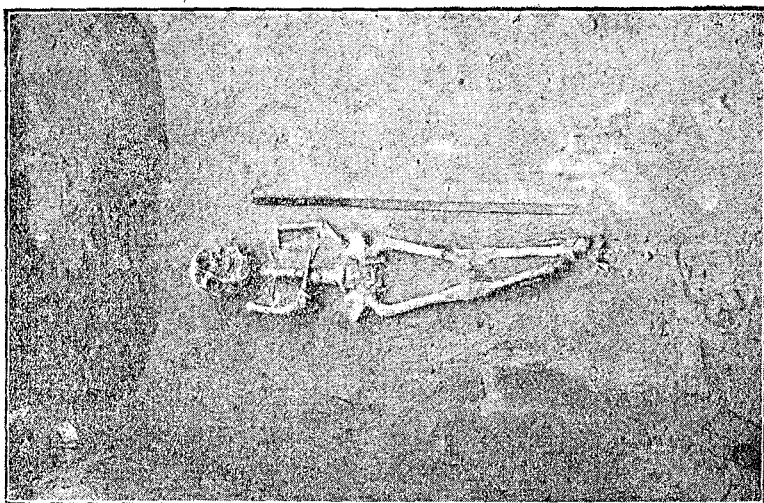


Fig 114,

să ducă la bănuială că mormintele de inhumație ar putea fi posterioare celor cu urne.

După ritul de înmormântare, după cele două brățări și după stratigrafie, cele două morminte dela Balta Verde aparțin fazei B a bronzului, foarte probabil într'o vreme timpurie a sa, când apar câmpurile de urne, dar se menține și inhumația, ca o tradiție, sau sub influența directă a civilizației tumulilor din Vest.

b. MORMINTELE DE INCINERARE. CÂMPURI DE URNE.

Colțul de Sud-Vest al Olteniei este acoperit în această vreme de întinse câmpuri de urne, care sunt o prelungire a celor din Banat. Aceste cimitire sunt de obicei în apropierea așezărilor semnalate mai sus. Ele se întind uneori pe mari suprafețe, ca cele dela Bivolării (Ostrovul Mare), dela Balta Verde